

Republiek Suriname

Financieel Jaarplan 2024

29 September 2023

Eenheid
Samen sterk voor Suriname

Voorwoord

Met genoegen biedt het Ministerie van Financiën en Planning u dit Financieel Jaarplan 2024 aan. Het Financieel Jaarplan behelst één van de jaren van het vigerend Meerjaren Ontwikkelingsplan 2022-2026; aan de ene kant geeft het Financieel Jaarplan een reflectie op de afgelopen periode van het MOP 2022-2026, terwijl het aan de andere kant een projectie geeft voor het komend jaar zoals gepland in het MOP 2022-2026.

Er zijn nog uitdagingen bij het realiseren van de macro-economische doelen. Gelukkig zijn er reeds successen te vermelden, zoals het bereiken van een akkoord met de bondholders, de herstructurering van de economie met behulp van het Internationaal Monetair Fonds, en institutionele versterking van onder meer de CLAD, Algemeen Bureau voor de Statistiek, Stichting Planbureau Suriname, en Bureau voor de Staatsschuld. Deze successen zijn significant van aard daar zij meer momentum kunnen creëren in het initiëren, doorlopen en voltooiën van de geplande ontwikkelingsprojecten. De achterstanden die er zijn kunnen ingelopen worden naast de projecten gepland voor het komend dienstjaar, juist vanwege deze extra financiële en bestuurlijke slagkracht.

Er is dus niet alleen het spreekwoordelijke licht aan het einde van de tunnel, maar dat licht komt ook gauw dichterbij. De ergste crisis die Suriname getroffen heeft zal spoedig tot het verleden behoren, en met het recente nieuws dat Total Energies een nieuwe fase ingaat op weg naar de ontwikkeling van onze offshore olie en gas, kan zelfs gesteld worden dat Suriname naar ongekende hoogten getild kan worden. Maar ook het allerhoogste gebouw heeft een stevige fundering nodig, en daar timmeren wij hard aan.

Tot slot wil ik een ieder bedanken die heeft bijgedragen aan de totstandkoming van het Financieel Jaarplan 2024. In het bijzonder de Centrale Bank van Suriname, het Algemeen Bureau voor de Statistiek, het Bureau voor de Staatsschuld, de Stichting Planbureau Suriname en het Ministerie van Financiën en Planning, hebben een voortreffelijke job gedaan.

Samen realiseren wij een mooie toekomst voor Suriname!

De Minister van Financiën en Planning,

Dr. Kermechend Raghoebarsing

Paramaribo, 29 September 2023

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Inhoudsopgave.....	3
Lijst van Afkortingen.....	6
Lijst van Tabellen	11
Lijst van Figuren.....	14
Deel A: Macro- en Sociaaleconomische beschouwingen.....	18
1. Inleiding.....	19
2. Beleidskader	21
2.1. Wereldeconomie: Groei 2021-2024	21
2.2. Groei van de Internationale handel 2018- eerste helft 2023.....	23
2.3. Ontwikkelingen op de Internationale Oliemarkten.....	31
2.4 Ontwikkelingen op de Internationale Goudmarkten	33
2.5. Latijns-Amerika en het Caribisch gebied	35
3. Ontwerpbegroting 2024	38
3.1 Algemeen	38
3.2 Opzet van de Ontwerpbegroting 2024	39
3.3 Geraamde overheidsuitgaven	41
3.4 Geraamde overheidsontvangsten.....	45
4. Macro-economische ontwikkelingen	50
4.1. Ontwikkelingen in de Reële Sector.....	50
4.2. Investeringen 2018-2022	54
4.3 Inflatie, Lonen en Koopkracht	56
4.4 Overheidsfinanciën 2022 – juni 2023.....	60
4.5 Overheidsontvangsten	63
4.6 Overheidsuitgaven.....	67
4.7 Financiering.....	73

4.8 Ontwikkeling van de Staatsschuld over de periode 2019 – juni 2023	74
4.8.1 Algemeen	74
4.8.2 Aanpassing van de Wet op de Staatsschuld maart 2023	75
4.9 Binnenlandse schuld	77
4.10 Buitenlandse schuld	81
4.11. Totale Bruto binnenlandse en buitenlandse schuld en schuld ratio's	86
4.12. Aflossingen en interest betalingen op de Staatsschuld	88
4.13 De Monetaire ontwikkelingen in 2022 - juni 2023	89
4.14 Kredietverlening en toevertrouwde middelen	92
4.15. De betalingsbalans in 2022 - juni 2023	96
4.16 Financiële rekening	99
4.17 Internationale reserves	101
5. Sectorale Ontwikkeling	103
5.1 Demografische trends	103
5.2 Geografische spreiding van de Bevolking	107
5.3 Sociaal Beschermingssysteem en de behoefte aan hervorming	110
5.4 Gezondheidszorg	117
5.5 Huisvesting	131
5.7 Arbeidsmarkt	145
5.8 Veiligheid en Rechtszekerheid	150
5.9 Milieuontwikkelingen	154
5.9.1 Klimaatverandering	154
5.9.2 Door Mens of Natuur veroorzaakte Rampen	155
6. Ontwikkelingen in de Productiesector	161
6.1 Agrarische sector	162
6.2 Ontwikkelingen in de Veeteeltsector	169
6.3 Ontwikkelingen in de Visserij	171
6.4 Ontwikkelingen in de Houtsector	173
6.5 Ontwikkelingen van de Mineralensector	177

6.6 Ontwikkelingen in de Oliesector	181
6.7 Ontwikkelingen in de Toerisme Sector	184
6.8 Ontwikkelingen in de ICT sector	188
7. Financiële sector	192
7.1 Ontwikkeling van het Verzekeringswezen	192
Deel C: Strategische actiepunten	200
8. Actiepunten uit het OP 2022-2026 voor het jaar 2024	201
8.1 Ministerie van Financiën en Planning	201
8.2 Buitenlandse zaken, International Business en Internationale Samenwerking	202
8.3 Ministerie van Binnenlandse Zaken.....	203
8.4 Ministerie van Justitie en Politie	204
8.5 Ministerie van Defensie	205
8.6 Ministerie van Economische Zaken, Ondernemerschap en Technologische Innovatie.....	206
8.7 Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen.....	207
8.8 Ministerie van Landbouw Veeteelt en Visserij.....	208
8.9 Ministerie van Grond Beleid en Bos Beheer.....	209
8.10 Ministerie van Regionale Ontwikkeling en Sport	210
8.11 Ministerie van Ruimtelijke Ordening en Milieu.....	211
8.12 Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting	211
8.13 Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur.....	212
8.14 Ministerie van Arbeid, Werkgelegenheid en Jeugdzaken	213
8.15 Ministerie van Volksgezondheid	214
8.16 Ministerie van Openbare Werken.....	215
8.17 Ministerie van Transport Communicatie en Toerisme	216
Bijlage A: Overzicht strategische actiepunten van de zeventien ministeries.....	218
Bijlage B: Voortgang Ontwikkelingsprojecten tot en met juni 2022	0
Bijlage C: Tabellen Overheidsfinanciën.....	12
Bijlage D: De ontwikkeling van productie, inkomen, prijzen, geselecteerde lonen en werkgelegenheid..	14

Lijst van Afkortingen

ABS	Algemeen Bureau voor Statistiek
ACS	Acuut Coronair Syndroom
ACTO	Amazon Treaty Cooperation
ADEK	Anton de Kom Universiteit Suriname
ADRON	Het Anne van Dijk Rijst Onderzoekscentrum Nickerie
AIP	Agrarisch Industrie Park
AKB	Algemeen Krediet Bewaking
AOV	Algemene Oudedagsvoorziening
APF	Algemeen Pensioenfonds
AWJ	Ministerie van Arbeid, Werkgelegenheid en Jeugdzaken
AZP	Academisch Ziekenhuis Paramaribo
BAZO	Nationale Basiszorgverzekering
BBP	Bruto Binnenlandsproduct
BBS	Beveiligings- en Bijstandsdienst Suriname
BEIP	Sectorplan Onderwijs en het Basic Education Improvement Program
BIBIS	Ministerie van Buitenlandse Zaken, International Business en Samenwerking
BiZa	Ministerie van Binnenlandse Zaken
BOG	Bureau Openbare Gezondheidszorg
BOSNAS	Bos- en natuurbeheer autoriteit
BZV	Basiszorg Verzekering
CARICOM	Caricom Single Market
CARIFORUM	Caribbean Forum
CBET	Competence Based Education and Training
CCT	Conditional Cash Transfer
CD	Communicable Diseases
CDB	Caribbean Development
CELAC	Gemeenschap van Latijns-Amerikaanse en Caraïbische Staten en Caribbean Development Bank
CIP	Country Implementation Plan
CIS	Conservation International Suriname
COMCEC	Permanent Comité voor Economische en Commerciële Samenwerking van de Organisatie voor Islamitische Samenwerking
COVAB	Centrale Opleiding voor Verpleegkundige en Aanverwante Beroepen
CPI	Christelijk Pedagogische Instituut
CSME	CARICOM Single Market and Economy
CTW	Directoraat Civieltechnische Werken
CVO	Capaciteitsversterking van Chief Veterinary Officers
DAOB	Directoraat Agrarische Ontwikkeling Binnenland
DC	Districtscommissaris
DCIV	Dienst Informatie Criminele Verzorging
DDOASB	Directoraat Duurzame Ontwikkeling Afro –Surinamers Binnenland

DDOI	Directoraat Duurzame Ontwikkeling Inheemsen
DEF	Ministerie van Defensie
DIS	Delfstoffen Instituut Suriname
DRO	Directoraat Regionale Ontwikkeling
DSZ	Directoraat Sportzaken
DWCP	Decent Work Country Programma
DWV	Dienst Watervoorziening
EBS	NV. Energy Bedrijven Suriname
ECD	Early Childhood Development
EDF	Électricité de France.
EE	Energy efficiency
EFF	Extended Fund Facility
EMSAGS	Improving Environmental Management in the Mining Sector of Suriname
EPA	Economic Partnership Agreement
EPA	Economic Partnership Agreement
ESIA	Environmental and Social Impact Assessment
EU	Europese Unie
EZOTI	Ministerie van Economische zaken, Ondernemerschap en Technologische innovatie
EZOTI	Ministerie van Economische zaken, Ondernemerschap en Technologische Innovatie
FCH	Family and Community Health
FCMU	Forest Cover Monitoring Unit
FDI	Foreign Direct Investment
FinPlan	Ministerie van Financiën en Planning
FIOD	Financieel Inlichtingen en Opsporingsdienst
FPIC	Free Prior and Informed Consent
FREL	Forest Reference Emission Level
FRL	Forest Reference Level
FTTH	Fibre To Home
GBB	Ministerie van Grondbeleid en Bosbeheer
GCCA	Suriname Global Climate Change Alliance
GEF	Global Environment Facility project
GOB	Surinaamse Grondontwikkelingsbedrijf
GSHS	Global School Health Survey
GYTS	Global Youth Tobacco Survey
HFC	Hydrofluorocarbons
HFLD	High Forest Cover Low Deforestation
HI&T	Ministerie van Handel, Industrie en Toerisme
HP	Herstelplan 2020-2022
HRHP	Human Resources in Health Planning
IDB	International Development Bank
IKBEN	Technische Commissie Integraal Kinderbeschermingsnetwerk
ILO	International Labor Organization
IMCI	International Marine Certification Institute
IMF	Internationale Monetaire Fonds
IMO	Internationale Maritieme Organisatie
IMPAC	IMPAC en IMCI-protocollen

IOO	Illegale, Ongemelde en Ongereguleerde
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
IsDB	Islamic Development Bank
ISH4	Gezondheidsinformatiesysteem
ITTO	International Tropical Timber Organization
JTV	St. Jeugd tandverzorging
JUSPOL	Ministerie van Justitie en Politie
KBS	Korps Brandweer Suriname
KMO	Kleine en middelgrote ondernemingen
KPA	Korps Penitentiare Ambtenaren
KPI	Key Performance Indicators
KPS	Korps Politie Suriname
KVS	Kindvriendelijke Scholen
LAC	Latijns-Amerika en het Caraïbisch gebied
LBB	Dienst 's Lands Bosbeheer
LVV	Ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij
MAS	Maritieme Autoriteit Suriname
MEA	MEA-plichtige activiteiten conform de Raamwet Milieu
MH	Mental Health
Min. F&P	Ministerie van Financiën en Planning
MINOWC	Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
MINOWC	Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
MKMO	Micro, Kleine en Middelgrote Ondernemingen
MMEB	Mensen met een Beperking
MOP	Meerjaren Ontwikkelingsplan
MoU	Memorandum of Understanding
MPU's	Ministeriële Planunits
NAS	Nationaal Archief Suriname
NATIN	Natuur technisch Instituut
NCCR	Nationaal Coördinatie Centrum voor Rampenbeheersing
NCD	Non- Communicable Diseases
NCVA	Nationale Commissie ter voorbereiding van de vaststelling van de Armoedegrens in Suriname
NDOP	Nationale Database Ontwikkelingsprojecten
NGO's	Niet Gouvernementeale Organisaties
NH	Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen
NH	Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen
NHA	National Health Accountant system
NIMOS	Nationaal Instituut voor Milieu en Ontwikkeling in Suriname
NIP	Suriname Nationaal Infrastructuur Projecten
NLR	Nationale Loonraad
NRA	De National Risk Assessment
NRHG	Nationale Raad Huiselijk Geweld
NRTM	Near Real Time Monitoring Systeem
NSPG	Nationaal Strategisch Plan voor Gezondheid en Welzijn in Suriname
OAS	Organisatie Amerikaanse Staten

OD M&E	Onderdirectoraat Monitoring en Evaluatie
ODDZ	Onder directoraat Delinquentenzorg
ODEZ	Onder directoraat Forensische Zorg
OG	Directoraat Openbaar Groen
OIC	Organisatie voor Islamitische Samenwerking
OIE	Wereldorganisatie voor diergezondheid
OM	Openbaar Ministerie
OP	Planmatrix
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries
OTT	Over The Top
OW	Ministerie van Openbare Werken
PFS	Pensionfonds Suriname
PIS	Perinatale Informatie Systeem
PPP	Public Private Partnership
PROSUR	Forum for the Progress and Development of South America
PSC	Production Sharing Contract
PURP	Paramaribo Urban Rehabilitation Program
RBM	Results - Based Management
RE	Development of renewable energy
RGM	Rosebel Gold Mines
ROM	Ministerie van Ruimtelijke Ordening en Milieu
ROM	Ministerie van Ruimtelijke Ordening en Milieu
RTVET	Reforming the Technical and Vocational Education and Training
SAO	Ministerie Stichting Arbeidsmobilisatie en ontwikkeling
SBB	Stichting voor Bosbeheer en Bostoezicht
SDG	Sustainable Development Goals
SDI	Spatial Data infrastructure
SER	Sociaal Economisch Raad
SFISS	Forestry Information Systeem
SHTTC	Stichting Suriname Hospitality and Tourism Training Center
SIS	Safeguard Information System
SLM	Surinaamse Luchtvaart Maatschappij
SLMS	Satellite Land Monitoring Systeem
SNMA	Suriname Nationale Maritieme Associatie
SNMBS	Surinaams Nationaal Maritiem Beleid en Strategie
SNRI	Rijstonderzoeksinstituten
SNTA	Suriname National Training Authority
SOI	Standaard Onderwijsindeling
SoZaVo	Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting
SPASU	Spatial Planners Associatie Suriname
SPS	Stichting Planbureau Suriname
SPWE	Stichting Productieve Werkeenheden
SSB	Surinaams Standaarden Bureau
STEO	Short Term Energy Outlook
STES	Secondary and Technical Education Support
SWM	Surinaamse Waterleiding Maatschappij

SZF	St. Staatsziekenfonds
TCT	Ministerie van Transport, Communicatie en Toerisme
TNC	The Nature Conservancy
TSA	Treasury Single Account
TVET	Enhancement of the Technical and Vocational Education and Training
UNDP	United Nations Development Program
UN-ECLAC	United Nations Economic Commission for Latin America and the Caribbean
UNFF	United Nations Forum on Forests
VG	Ministerie van Volksgezondheid
VMS	Vessel Monitoring System
VN	Verenigde Naties
VOJ	Voortgezet onderwijs op juniorenniveau
VOS	Voortgezet onderwijs op seniorenniveau
VS	Veterinary Services
VVOS	Verkeer Voorlichting Onderwijs en Statistieken
WAP	Wet Algemeen Pensioenfonds
WB	Wereld Bank
WCRD	Wereld Consumenten Rechten Dag
WD	Directoraat Bouwkundige Werken en Dienstverlening
WEO	World Economic Outlook
WHO	World Health Organization

Lijst van Tabellen

Tabel 2.2.1: Mondiale output- en handelsvolumegroei	25
Tabel 2.2.2: Indicatoren van de sectorhandel	30
Tabel 2.5.1: Inflatie (jaargemiddelde) 2020- 2024.....	35
Tabel 2.5.2: Reële BBP	37
Tabel 3.1. 1: Medium-Termijn Overheidsfinanciën Raamwerk* (MTFF) 2021-2027 (SRD miljoen).....	38
Tabel 3.1. 2: Medium-Termijn Overheidsfinanciën Raamwerk* (MTFF) 2022-2027 (SRD miljoen).....	39
Tabel 3.2. 1: Ontwerpbegroting 2024 en Suppletoire begroting 2023 (SRD miljoen).....	40
Tabel 3.2. 2: De Ontwerpbegroting 2024 en Suppletoire begroting 2023 naar GFS-classificatie (SRD miljoen)	41
Tabel 3.3. 1: Operationele uitgaven en programma's per Ministerie/Directoraat (SRD miljoen)	44
Tabel 3.4. 1: Ontvangsten verdeeld naar belastingen en niet-belasting ontvangsten (SRD miljoen)	45
Tabel 3.4. 2: De ontvangsten per donor en lening van de Ontwerpbegroting 2024 en de Suppletoire begroting 2023 (SRD miljoen)	49
Tabel 4.3.1: Koopkracht van de gemiddelde netto bezoldiging bij de overheid in 2022 en 2023 met en zonder koopkracht versterking SRD2500. Basis januari 2022=100	59
Tabel 4.3.2: Gemiddelde koopkracht van het minimumloon ten opzichte van Januari 2019	60
Tabel 4.4.1: Overheidsfinanciën op aangepaste kasbasis*, 2019 – jun 2022	62
Tabel 4.5.1: Directe belastingen op aangepaste kasbasis (SRD miljoen)	63
Tabel 4.5.2: Indirecte belastingen op aangepaste kasbasis (SRD miljoen)	64
Tabel 4.5.3: Totale niet-belasting belastingen op aangepaste kasbasis, 2019 – jun 2022 (SRD miljoen).....	65
Tabel 4.5.4: Mijnbouwontvangsten op aangepaste kasbasis naar inkomstensoort (SRD miljoen)	66
Tabel 4.6.1: Procentuele verdeling van de uitgaven in de periode 2020 – juni 2023	67
Tabel 4.6.2: De personele uitgaven over de periode 2020 – juni 2023	68
Tabel 4.6.3: Bestand van ambtenaren*, pensioen en onderstanden, 2020 – jun 2023.....	70
Tabel 4.6.4: Specificatie kasstromen van de overheid naar het SZF jan-jun 2023*	72
Tabel 4.6. 5: Specificatie kasstromen vanuit de overheid naar het Pensioenfonds 2022	72
Tabel 4.10.1: Buitenlandse schuld naar instrument 2019 - juni 2023 in mln. USD op kasbasis	82
Tabel 4.10.2: Nieuwe leningen in 2022 – juni 2023	84
Tabel 4.11.1: Wettelijke Bruto Binnenlandse en Buitenlandse schuld 2018 – 2022 in mln. USD en SRD op kasbasis.....	88
Tabel 4.12.1: Betaalde schuldenlast 2019- juni 2023 (in miljoen SRD)	88
Tabel 4.13.3.1: Ontwikkeling van de geldaggregaten in (miljoenen Surinaamse dollar)	90
Tabel 4.14.1: Ontwikkeling Reserve Base en Kredietverlening van de Algemene banken (miljoenen)	94
Tabel 4.17.1: Internationale reserves van de Centrale Bank van Suriname (USD miljoen).....	101
Tabel 4.17.2: Betalingsbalans van Suriname (miljoenen USD)	102

Tabel 5.1.1: Geselecteerde demografische kengetallen.....	106
Tabel 5.3.1: Aantal begunstigden sociale voorzieningen.....	110
Tabel 5.3.2: Nominale ontwikkeling in de sociale uitkeringen.....	111
Tabel 5.3.3: Aantal personen waarvan de premie voor basiszorg (BAZO en BZV) wordt gesubsidieerd door de overheid.....	114
Tabel 5.3.4: Aantal 60+ verdeeld naar type sociale voorziening	114
Tabel 5.3.5: Gemiddelde armoedegrenzen (in SRD) naar omvang en samenstelling van het huishouden per juni 2023.....	116
Tabel 5.4.1: Raming & Uitgaven Volksgezondheid in procenten Staatsbegroting 2018 – 2023	117
Tabel 5.4.2: Aantal SZF verzekerden naar categorie en in procent van de bevolking 2018-2023.....	118
Tabel 5.4.3: Aantal geselecteerd kader in de gezondheidszorgsector 2018 – 2022	120
Tabel 5.4.4: Aantal RGD- & MZ poliklinieken.....	121
Tabel 5.4.5: Aantal ziekenhuisbedden naar district	122
Tabel 5.4.6: Aantal malaria en tuberculose gevallen en de incidentie per 100.000 inwoners 2018-2022	124
Tabel 5.4.7: Aantal en cumulatief aantal COVID-19 positief geteste personen 2020 – jan.-juli 2023.....	125
Tabel 5.4.8: RGD patiënten met hypertensie (HT) en/of diabetes mellitus (DM) 2018 - 2022	126
Tabel 5.4.9: Aantal onderzoeken en afwijkende resultaten Stg. Lobi en aantal in RTCS behandelde patiënten 2018-2022	127
Tabel 5.4.10: Zuigeling en Moedersterftecijfers 2018 - 2022.....	128
Tabel 5.4.11: Tuberculose en HIV sterfte aantallen en in % van het totale sterfteaantal 2018 – 2022.....	129
Tabel 5.4.12: Sterfteaantal selectie Niet Overdraagbare aandoeningen 2018-2022.....	130
Tabel 5.5.1: Bouwoppervlaktes 2018 tot Juli 2023	134
Tabel 5.5.2: Ingediende en verstrekte bouwvergunningen (Woonhuizen) 2019-2022	135
Tabel 5.6.1: Schooladvies leerjaar 10 schooljaar 2022/2023	143
Tabel 5.7.1: Minimumloon over 2019-2023.....	146
Tabel 5.8.1: Landelijke Incidentenbestrijding 2018-2022.....	152
Tabel 6.1.1: export- en importvolume uit de agrarische sector 2018-2022	163
Tabel 6.1.2: Kengetallen van de landbouwsector 2018-2022.....	164
Tabel 6.1.3: Beplant areaal in ha van de landbouwsector naar distikt 2018-2021	164
Tabel 6.1.4: Kengetallen rijstsector 2018-2022.....	166
Tabel 6.1.5: Kengetallen bacoven sector 2018-2022	168
Tabel 6.2.1: Kernindicatoren Veeteeltsector 2018-2022.....	170
Tabel 6.3.1: Kengetallen Visserij sector 2018-2022	171
Tabel 6.3.2: Aantal boten naar soort visserij 2018-2021	173
Tabel 6.4.1: Geproduceerde volume rondhout en vierkant bekapte palen m3 2018-2022	173
Tabel 6.4.2: Exportvolume Industrieel rondhout in m3 2018-2022	174
Tabel 6.4.3: Exportvolume per assortiment verwerkt hout in m3 2018-2022	175

Tabel 6.5.1: De kernindicatoren van de goudsector 2017 – 2023	179
Figuur 6.6.1: Kernindicatoren van de oliesector 2017-2023	154
Tabel 7.1.1: Balanstotaal van de financiële sector (in miljoenen SRD)	194
Tabel 7.1.2: Gecombineerde Balansen der Levensverzekeringsmaatschappijen (in miljoenen SRD)	195
Tabel 7.1.3: Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Levensverzekeringsmaatschappijen (<i>in miljoenen SRD</i>)	196
Tabel 7.1.4: Gecombineerde Balansen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (in miljoenen SRD)	197
Tabel 7.1.5: Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (<i>in miljoenen SRD</i>)	198
Tabel 7.1.6: Gecombineerde WAM-staat (Bedragen in miljoenen SRD m.u.v. regel 10 t/m 12).....	199

Figuur 4.14.4: Indicatoren van dollarisering	94
Figuur 4.14.5: Nominale gewogen gemiddelde	Figuur 4.14.6: Reële gewogen gemiddelde SRD-rente .. 95
Figuur 4.14.7: Gewogen gemiddelde USD-EURO-rentetarieven	95
Figuur 4.15.1: Externe sector variabelen	97
Figuur 5.1.1: Geschatte mid-jaarlijkse bevolking en bevolkingsgroei	103
Figuur 5.1.2: Geboorte, sterfte en natuurlijke aanwas	104
Figuur 5.1.3: Immigratie, emigratie en migratiesaldo	104
Figuur 5.1.4: Bevolking 2012 in brede leeftijdsgroepen	Figuur 5.1.5: Bevolking 2022 in brede leeftijdsgroepen
.....	105
Figuur 5.2.1: Procentueel aandeel bevolking naar district	107
Figuur 5.2.2: Procentueel aandeel bevolking naar district in 2012 in vergelijking met 2022	108
Figuur 5.2.3: Procentueel aandeel bevolking in de in de urbane en rurale gebieden en het binnenland in 2012, 2017, 2022	109
Figuur 5.3.1: Aantal AOV genietenden versus de doelgroep (60+)	111
Figuur 5.3.2: Aantal AOV genietenden naar district per juli 2023	112
Figuur 5.3.3: Aantal AOV-ers naar geslacht	112
Figuur 5.3.4: Totale uitgaven aan AOV uitkeringen	113
Figuur 5.3.5: Aantal A.K.B. genietenden versus de doelgroep	113
Figuur 5.4.1: Raming en uitgaven Volksgezondheid in procenten van de Staatsbegroting en Begroting VG 2018-2023.....	118
Figuur 5.4.2: Aantal SZF verzekerden in procent van de Bevolking 2018-2022	119
Figuur 5.4.3: Publieke, Private & per Kas betaalde Gezondheidszorguitgaven in de regio 2019	119
Figuur 5.4.4: Aantal artsen, verpleegkundigen en medisch specialisten per 10.000 bevolking 2018-2022.....	120
Figuur 5.4.5: Selectie medisch kader van geselecteerde landen in de regio 2021	121
Figuur 5.4.6: Aantal ziekenhuisbedden per 1000 bevolking in geselecteerde landen van de regio 2021	122
Figuur 5.4.7: DKTP en MMR vaccinatiedekkingspercentages 2018 - 2022	123
Figuur 5.4.8: DTP3-cv en MMR1 vaccinatiedekkingspercentages in geselecteerde landen van de regio 2021	123
Figuur 5.4.9: Personen gevaccineerd met een compleet serie COVID-19 vaccine per 100 bevolking per september 2023.....	124
Figuur 5.4.10: Aantal malaria gevallen (2019) en aantal nieuwe HIV en tuberculose gevallen 2021	124
Figuur 5.4.11: Cummulatief COVID-19 besmettingen per 100.000 bevolking in geselecteerde landen in de regio per september 2023	125
Figuur 5.4.12: Aantal RGD patiënten met hypertensie en/ of diabetes mellitus in % v/d bevolking 2018-2022.	126
Figuur 5.4.13: Aantal in het RTCS behandelde patiënten en aantal afwijkende onderzoeksresultaten Stg. Lobi 2018 - 2022	127
Figuur 5.4.14: Long-, Borst- en Baarmoederhalskanker incidentie ratio's in geselecteerde landen van de regio 2020.....	128

Figuur 5.4.15: Zuigeling en Moedersterftcijfers 2021 van geselecteerde landen in de regio	128
Figuur 5.4.16: Cummulatief COVID-19 sterfteaantal in selectie landen in de regio per september 2023	129
Figuur 5.4.17: Sterfte t.g.v Overdraagbare Aandoeningen (%) en sterfte ratio p/100.000 inwoners 2019	129
Figuur 5.4.18: Niet overdraagbare Aandoeningen sterfteaantal (%) en sterfte ratio p/100.000 inwoners 2019	130
Figuur 5.5.1: Aanvraag en verlenging bouwvergunningen 2018-juli 2023.....	133
Figuur 5.5.2: Totaal aantal verleende verkavelingsvergunningen	134
Figuur 5.6.1: Begroting OW&C in procenten van de staatsbegroting en het BBPmp in lopende prijzen.	137
Figuur 5.6.2: Raming operationele uitgaven en in procent begroting directoraat onderwijs.....	137
Figuur 5.6.3: Realisatie onderwijsprogramma's	137
Figuur 5.6.4: Resultaten GLO-6 toets	141
Figuur 5.6.5: De nieuwe Onderwijsstructuur	142
Figuur 5.6.6: Eindexamen MULO en Toelating VHN.	143
Figuur 5.7.1: Ingeschreven versus geslaagden per opleidingsinstituut 2018-2022.....	148
Figuur 5.7.2: Verleende, geweigerde en aangevraagde Werkvergunningen 2018- 2023	148
Figuur 5.7.3: Beroepsbevolking in de jeugdige leeftijdsklasse 15-24 jaar en participatie ratio 2018-2022	149
Figuur 5.7.4: Werkloosheids trends in Latijns-Amerika & het Caraïbisch gebied vs Suriname 2018-2022.....	150
Figuur 5.8.1: Procentueel aandeel meest voorkomende strafbare feiten 2018-juni 202	150
Figuur 5.8.2: Totaal aantal verkeersdoden per jaar 2018 - juni 2023	151
Figuur 5.8.3: Bestand Rechterlijke macht *2010-2021	153
Figuur 5.9.1.1: Het verloop van de temperatuur gedurende 2009-2021.....	155
Figuur 5.9.1.2: Het verloop van de neerslag gedurende 2009-2021	155
Figuur 5.9.2.1: Overzicht van de kleinschalige goudproductie en het daaraan gelieerd kwikgebruik van 2005-2022	156
Figuur 5.9.2.2: Ontbossing en de oorzaken van ontbossing.....	157
Figuur 5.9.2.3: De biodiversiteit compensatie pilotprojecten 1 en 2 (gele rechthoek)	159
Figuur 5.9.2.4: De hoeveelheid gestort afval over de periode 2010-eerste halfjaar 2023.....	160
Figuur 6.1.1: Export- en importwaarde Agrarische sector in USD miljoen 2018 – 2022	162
Figuur 6.1.2: Exportopbrengsten uit de agrarische sector in miljoen USD	163
Figuur 6.1.3: Exportwaarde landbouwproducten in USD miljoen	166
Figuur 6.1.4: Het verloop van de exportopbrengsten uit de rijstsector in USD miljoen 2018-2022	167
Figuur 6.1.5: Verloop rijst export volume (ton) naar land van bestemming 2018-2022	167
Figuur 6.1.6: Exportopbrengsten bacovensector in miljoen USD	168
Figuur 6.2.1: prijzen van veeteelt producten in SRD per kg in de periode 2018-2022	169
Figuur 6.3.1: Aanvoer diepzee- en seabobgarnalen (ton)	172
Figuur 6.3.2: Exportopbrengsten visserijsector 2018-2022 in USD miljoen	172
Figuur 6.4.1: Financiering sector industrie en bosbouw	175

Figuur 6.4.2: <i>Kredietverlening aan de dienstensector, de primaire sector en de bosbouwsector in srd 2012-2022</i>	176
Figuur 6.5.1: De wereldmarktprijs van goud	181
Figuur 6.6.2: De wereldmarktprijs van olie	183
Figuur 6.7.1: Internationale toeristen, wereld en regio's 2019-2023 (met 2019 als baseline) in procenten	184
Figuur 6.7.2: Personenverkeer (Surinaamse reizigers) 2020 - 2023	186
Figuur 6.7.3: Transport van passagiers – aankomst naar grenspost	187
Figuur 6.7.4: Transport van passagiers – (totalen) aankomst in de periode 2020- t/m aug 2023	188
Figuur 6.8.1: Export van ICT-diensten Wereldwijd (betalingsbalans, huidige US\$)	188
Figuur 6.8.2: Uitvoer van ICT-diensten (% van dienstenuitvoer, betalingsbalans)	189
Figuur 6.8.3: Aantal huishoudens met internet toegang	189
Figuur 6.8.4: Vaste/ mobiele aansluiting en verbindingen in Suriname periode 2015 – 2022	190
Figuur 6.8.5: Surinaamse Social Media gebruikers	190
Figuur 6.8.6: Investerings in de Telecommunicatie sector	191

Deel A: Macro- en Sociaaleconomische beschouwingen

1. Inleiding

In 2021 is de opdracht gegeven vanuit het Ministerie van Financiën en Planning om de Financiële Nota (welke primair opgesteld werd door het Ministerie) en het jaarplan (welke werd opgesteld door het Planbureau) te doen samensmelten. De reden hierachter ligt in het feit dat beide documenten veel van dezelfde informatie bevatten en beide documenten op hetzelfde moment ingediend worden (viz. 1 oktober). Deze samensmelting heeft geresulteerd in het Financieel Jaarplan, en thans ligt voor u het Financieel Jaarplan 2024.

Aan het begin van elk regeertermijn wordt een Meerjaren OntwikkelingsPlan (MOP) opgesteld, welke een tijdsspanne van 5 jaren behelst. Daarnaast wordt elk jaar een (Financieel) Jaarplan opgesteld welke aangeeft wat de status is van de uitvoering van dit MOP op dat moment, en wat de – conform het MOP – geplande activiteiten zijn voor het komend begrotingsjaar. Het Financieel Jaarplan behelst dus een stuk reflectie (evaluatie van de afgelopen periode) en projectie (de projecten die komen gaan in het nieuwe begrotingsjaar). Bovendien biedt het Financieel Jaarplan de mogelijkheid om feiten en omstandigheden, die veranderd zijn sinds de opmaak van het MOP, inzichtelijk te maken om zodoende wijzigingen van strategische, politieke en beleidsmatige aard te beargumenteren. Het Financieel Jaarplan geeft dus de wetgever en de uitvoerende macht per definitie een moment om succesfactoren en knelpunten te identificeren, om zodoende de eerste te repliceren en oplossingen aan te dragen voor de laatste.

Dit Financieel Jaarplan 2024 is dus de derde in een reeks van 5 jaarplannen die betrekking hebben op het Meerjaren Ontwikkelingsplan 2022-2026. Dit MOP was zodanig opgebouwd dat het de overheid voldoende ruimte gaf voor de wederopbouw van instituten, beheersen en omgaan met de financiële crisis, en het “op toeren brengen van de overheidsmachine”. Dit laatste heeft betrekking op het feit dat – mede door de financiële crisis en de teloorgang van vele instituten – het niet realistisch is te verwachten dat in de eerste jaren van het MOP de overheid op volle kracht allerlei projecten zal realiseren en verdere invulling zal geven aan het institutioneel kader. Het MOP houdt enerzijds rekening met de mate waarin projecten kan neerzetten, maar tevens ook met dit fenomeen van het “op toeren brengen van de overheidsmachine”. Dit is te zien in de verdeling van projecten over de jaren waar het MOP 2022-2026 betrekking op heeft; het gros van de ontwikkelingsprojecten is gepland voor de jaren 2023 en 2024 (om daarna weer af te nemen vanwege de verkiezingen in 2025 en aantreden van een nieuwe regering in 2026).

Dit maakt het volledig tot wasdom komen van de uitvoering van het MOP 2022-2026 extra uitdagend daar er reeds achterstanden zijn voor de afgelopen jaren als het gaat om de opstart en voltooiing van ontwikkelingsprojecten. Het Planbureau is sinds medio 2022 gestart om hier elk half jaar rapportage over te doen aan de Minister van Financiën en Planning, zodat de regering tijdig kan bijsturen. Dit Financieel Jaarplan heeft deze rapportage (tot en met juli 2023) geïncorporeerd. Bovenop deze achterstanden komen dus nu nog eens de projecten van 2024 erbij.

Gelukkig is er ook een flinke wind in de positieve richting: met het vlottrekken van de samenwerking met het Internationaal Monetair Fonds en de daarmee gepaard gaande herstructurering van de economie, het bereiken van een akkoord met de schuldeisers, een stap dichterbij naar de Final Investment Decision van Total Energies om offshore olievelden te gaan ontwikkelen, voortgaande institutionele versterking, en Suriname's gang naar de internationale markt om zijn opgedane carbon credits te gaan verhandelen, is er nu meer dan voorheen armslag om invulling te geven aan de uitvoering van het MOP 2022-2026 en zelfs achterstanden in te halen. Zoals W. A Lewis heeft gezegd:

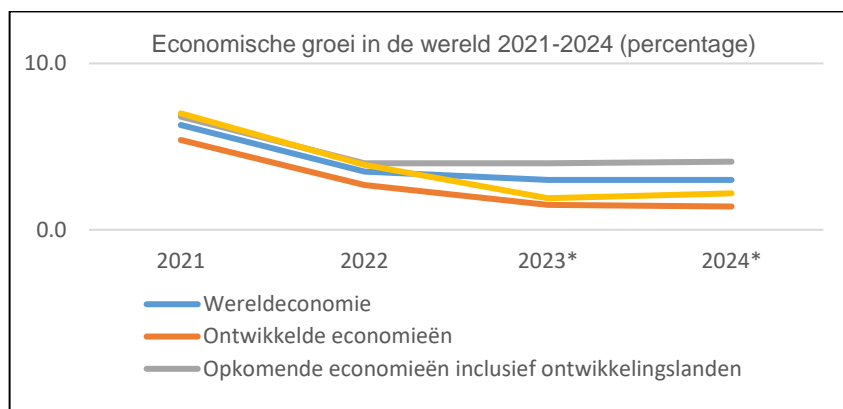
“Making a plan is an exercise of the imagination, while implementation is a struggle with reality”

Het document is als volgt opgebouwd: na deze inleiding volgt een overzicht van de verandering in de macro-economische indicatoren voor Suriname, waarbij externe invloeden zijn meegenomen. Hierbij worden er ook prognoses gemaakt. Daarna volgt een beknopt overzicht van indicatoren die betrekking hebben op de belangrijkste sectoren. Het daaropvolgend hoofdstuk geeft de beleidsintenties van de verschillende ministeries weer. Het laatste hoofdstuk toont de realisatiecijfers per ministerie en de geplande ontwikkelingsprojecten voor het komend begrotingsjaar.

2. Beleidskader

2.1. Wereldeconomie: Groei 2021-2024

De wereldeconomie is zeer fragiel in 2021. De Executive Board van het Internationale Monetaire Fonds (IMF) heeft op 2 augustus 2021 het besluit genomen om een 456 miljard SDR-allocatie toe te wijzen aan lid landen met het doel de veerkracht en stabiliteit van de mondiale economie te bevorderen. Deze allocatie is tevens bestemd geweest om ontwikkelingslanden die worstelen met de gevolgen van de COVID-19 pandemie te helpen. Deze hebben op actieve wijze gebruik gemaakt van hun aandeel in de middelen, ontvangen via de allocatie van USD 650 miljard. Tenminste 69 ontwikkelingslanden hebben SRDs in hun overheidsbegroting inbegrepen of hebben ze voor fiscale doeleinden gebruikt (USD 81 miljard) sinds deze allocatie.

Figuur 2.1.1: Economische groei in de wereld 2021-2024(percentages)

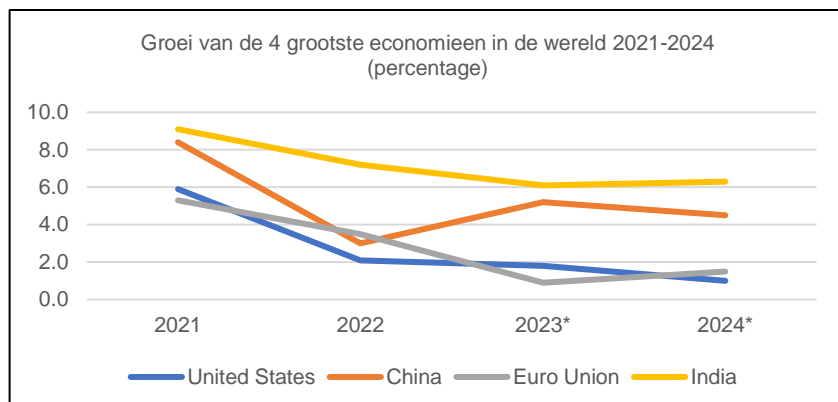
Bron: WEO-IMF, juli 2023 update

* 2021, 2022 schatting en 2023, 2024 projectie

Ondanks deze ondersteuning verkeren de opkomende economieën en ontwikkelingslanden in 2022 in een zeer uitdagende externe omgeving. De appreciatie van de USD legt extra druk op de binnenlandse prijzen en de crisis in kosten van levensonderhoud. De kapitaalstroom naar deze landen heeft zich niet hersteld en vele lage inkomens en ontwikkelingslanden verkeren in schulden nood.

De mondiale economie heeft in 2022 te lijden onder de crisis in de kosten van levensonderhoud veroorzaakt door aanhoudende en toenemende inflatiedruk, en de vertraging in de Chinese economie. De frequente lockdowns die werden ingesteld door de Chinese overheid onder haar "Zero COVID Policy" hebben zeer nadelige effecten gehad op de deze economie, in het bijzonder in het tweede kwartaal van 2022. De vastgoedsector die 20 procent van de Chinese economische bedrijvigheid uitmaakt is aan het verzwakken. Gelet op de omvang van deze economie en de belangrijkheid ervan voor de mondiale toeleveringsketen, heeft de vertraging grote invloed op de mondiale economische bedrijvigheid en handel. Alle drie grootste economieën, de Verenigde Staten van Amerika, de Europese Unie en China blijven stagneren in 2022. De oorlog in Oekraïne heeft een ernstige energiecrisis in Europa veroorzaakt met als gevolg scherpe toename van de kosten van levensonderhoud en belemmering van

economische activiteit. De gasprijzen in Europa stijgen met het viervoudige ten opzichte van 2021, waarbij Rusland haar leveringen terugbrengt naar minder dan 20 procent van het niveau van 2021.

Figuur 2.1.2: Groei van de vier grootste economieën in de wereld 2021-2024 (percentage)

Bron: WEO-IMF, juli 2023 update

* 2021, 2022 schatting en 2023, 2024 projectie

Het conflict heeft ook de voedselprijzen in de wereld doen stijgen met als gevolg zware ontberingen voor huishoudens met een laag inkomen wereldwijd en in het bijzonder in lage inkomens landen (IMF, WEO- okt 2022). Om de inflatiedruk te beteugelen is een snelle en gesynchroniseerde verkrapping van het monetair beleid ingezet die vergezeld wordt door appreciatie van de USD ten opzichte van de meeste andere munteenheden. De krappere mondiale monetaire en financiële voorwaarden moesten de vraag drukken en inflatie temperen. Echter blijft de inflatie hoog. De mondiale inflatie piekt in 2022 met 8,7 procent.

Voor vele opkomende economieën is de sterkte van de USD een ware uitdaging gezien de toename van de kosten van importgoederen en de aanscherping van de begrotingsvoorwaarden. De USD staat op het hoogste niveau sinds het begin van de jaren 2000. Deze appreciatie blijkt tot nu toe als oorzaak te hebben het aanscherping van het monetair beleid in de Verenigde Staten van Amerika en de energiecrisis. 46 ontwikkelingslanden zijn blootgesteld aan ernstige financiële druk, vanwege de hoge kosten voor voedsel, brandstof en krediet. Meer dan het dubbele van dat aantal is kwetsbaar voor ten miste een van deze bedreigingen. De waarschijnlijkheid van een wijdverspreide schulden crises in ontwikkelingslanden is zeer reëel, evenzo het niet halen van de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDGs) tegen het eind van dit decennium. (UNCTAD, april 2023).

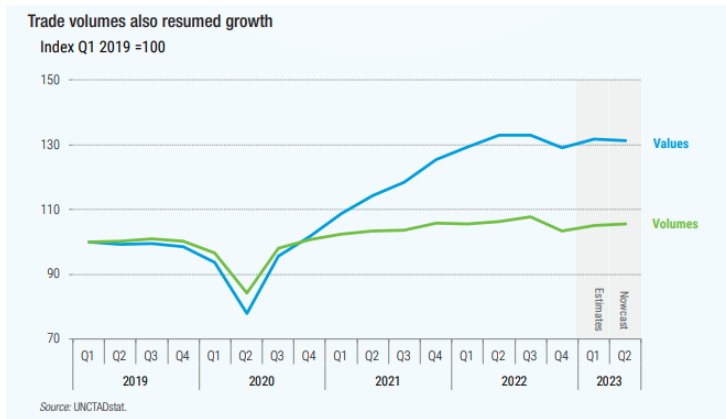
De mondiale economie is anno 2023 herstellende van de zware klappen die zijn toegebracht aan de mondiale productiestructuur door de COVID- 19 pandemie (2020) en de oorlog in Oekraïne (2022). Toeleveringsketens hebben zich grotendeels hersteld en scheepverzendkosten en levertijden van leveranciers zijn terug op pre-pandemisch niveau. Het opengooien van de Chinese economie leidt tot groeiherstel van deze. De door de oorlog in Oekraïne veroorzaakte ontwrichting van de internationale energie en voedselmarkten herstellen. De massale en gesynchroniseerde monetaire verkrapping door de meeste Centrale Banken moet nu vruchten afwerpen via inflatietrends die richting de doelstellingen gaan.

2.2. Groei van de Internationale handel 2018- eerste helft 2023

De voorspelling van het IMF is dat de mondiale outputgroei van 3 procent in 2023 niet zal veranderen en dat deze in 2024 op hetzelfde groeiniveau zal blijven. De mondiale inflatie zal, alhoewel minder snel dan gerekend, dalen van 8,7 procent in 2022 naar 6,8 procent in 2023 en 5,2 procent in 2024 (IMF, WEO-juli 2023). De mondiale vraag blijkt hoger te zijn dan verwacht, waardoor ook de mondiale inflatie buiten verwachting hoog is. Dit impliceert dat de monetaire verkrapping zal moeten worden voortgezet om de inflatie te beteugelen.

De outputgroei van de opkomende economieën en de ontwikkelingslanden van respectievelijk 4 en 4,1 procent voor 2023 en 2024 geven aan dat deze landen goed op weg zijn naar herstel (zie tabel 2.2.1). Het gevaar is echter nog niet geweken, aangezien de beleidsaanscherping van de voorbije 12 maanden negatieve bijwerkingen begint te vertonen voor de financiële sector. De langdurige periode van matige inflatie en extreem lage interesttarieven opgevolgd door een snelle monetaire verkrapping in 2022 heeft aanzienlijke verliezen op langlopende vastrentende activa te weeg gebracht. De stabiliteit van elk financieel systeem berust op de mogelijkheid om verliezen op te vangen zonder een beroep te hoeven doen op de middelen van belastingbetalers. De financiële instabiliteit in 2022 op de markt voor staats obligaties van het Verenigd Koninkrijk en de ineensstorting van enkele regionale banken in de Verenigde Staten van Amerika geeft aan dat er aanzienlijke kwetsbaarheid bestaat tussen zowel banken als de niet-bank financiële instituten. Een scherpe verkrapping van de mondiale financiële voorwaarden zou een dramatisch effect kunnen hebben op de kredietvoorwaarden en de overheidsfinanciën, met name in opkomende markten en ontwikkelingslanden, die te lijden hebben onder grote kapitaaluitstroom, een plotselinge stijging van de risicopremies, een appreciatie van de USD op zoek naar veilige havens, en een grote daling van de mondiale activiteit te midden van een lager vertrouwen, bestedingen van huishoudens, en investeringen.

Alle grote economieën ervaren een stijging van exporten en importen tot boven pre-pandemisch niveau in het vierde kwartaal van 2021. De goederenhandel stijgt in hogere mate in ontwikkelingslanden dan in ontwikkelde economieën. Het internationaal handelsvolume groeit met 10,7 procent in 2021. Deze positieve trend voor de internationale handel is grotendeels het gevolg van stijgingen van de grondstoffenprijzen, afnemende pandemiebeperkingen en een sterk herstel van de vraag als gevolg van economische stimuleringspakketten (UNCTAD, februari 2022). Met uitzondering van transportmiddelen zien alle economische sectoren in het laatste kwartaal van 2021 de waarde van hun handel aanzienlijk stijgen op jaarbasis. Hoge brandstofprijzen liggen ten grondslag aan de sterke stijging van de handelswaarde van de energiesector. De handelsgroei is ook bovengemiddeld voor metalen en chemicaliën. Als gevolg van het wereldwijde tekort aan halfgeleiders is de groei van de handel in communicatieapparatuur, wegvoertuigen en precisie-instrumenten gematigd.

Figuur 2.2.1: Trade volumes

De Mondiale handel bereikt in 2022 een recordniveau van USD 32 biljoen (UNCTAD, april 2023). De waarde van de mondiale handel in goederen en diensten is circa USD 28,5 biljoen in 2021 (UNCTAD, februari 2022). In 2020 is sprake van een mondiale handelswaarde van circa USD 22,8 biljoen. De mondiale handel in goederen is circa USD 25 biljoen, een toename van circa 10 procent ten opzichte van 2021. De mondiale handel in diensten bereikt een waarde van USD 7 biljoen, een toename van 15 procent ten opzichte van 2021. Deze groeiwaarden worden hoofdzakelijk bereikt in de eerste helft van 2022, aangezien de handelsgroei in de tweede helft van 2022 ondermaats is, in het bijzonder in het laatste kwartaal. Verslechterende economische omstandigheden en hernieuwde bezorgdheid omtrent inflatiedruk hebben geresulteerd in een significantie handelsvertraging in het laatste kwartaal van 2022. In het vierde kwartaal van 2022 daalt de mondiale handel in goederen met USD 250 miljard ten opzichte van de waarde in het derde kwartaal van 2022. De mondiale handel in diensten blijft min of meer constant. In het vierde kwartaal van 2022 daalt de mondiale handel in nominale waarde aangezien geopolitieke spanningen in de wereld en krappe financiële voorwaarden aanhouden. De oorzaak van de waardedaling heeft te maken met de daling in de prijzen van primaire producten, in het bijzonder energie.

Tabel 2.2.1: Mondiale output- en handelsvolumegroei

Jaarlijkse procentuele verandering	Realisatie					Projecties	
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Mondiale Output	3.6	2.8	-3.1	6.3	3.5	3	3
- Ontwikkelde Economieën	2.3	1.7	-4.5	5.4	2.7	1.5	1.4
- Opkomende economieën en Ontwikkelingslanden:	4.5	3.7	-2	6.8	4	4	4.1
= Opkomende en ontwikkelingslanden in Azië	6.4	5.4	-0.8	7.5	4.5	5.3	5.0
= Opkomende en ontwikkelingslanden in Europa	3.1	2.5	-1.8	7.3	0.8	1.8	2.2
= Rusland	2.3	2	-2.7	5.6	-2.1	1.5	1.3
= Latijns-Amerika en het Caribisch gebied	1	0.1	-6.9	7.0	3.9	1.9	2.2
+ Mexico	2	-0.2	-8.1	4.7	3	2.6	1.5
+ Brazilië	1.1	1.4	-3.9	5	2.9	2.1	1.2
= Midden-Oosten en Centraal Azië	1.9	1.5	-2.9	4.4	5.4	2.5	3.2
= Lage-Inkomens Ontwikkelingslanden	5	5.3	0.1	4.1	5	4.5	5.2
Mondiaal Handelsvolume (goederen en diensten)¹							
Procentuele verandering	3.6	0.9	-7.9	10.7	5.2	2.0	3.7
- Ontwikkelde landen	4.3	4.2	-8.8	9.9	6.1	2.3	3.2
- Opkomende Economieën en Ontwikkelingslanden	5.1	4.8	-6.2	12.2	3.7	1.5	4.5

Bron: IMF, World Economic Outlook Update: juli 2023, juli 2022, april 2022, oktober 2021, Juni 2020, oktober 2019

Noot: 1) Groeigemiddelde voor het export- en importvolume

Vracht en cargo tarieven zijn nog steeds hoger dan pre-pandemisch niveau, maar de daling is reeds ingezet. Daartegenover blijkt dat de prijzen van intermediaire goederen en consumptiegoederen blijven stijgen gedurende dezelfde periode. Het internationaal handelsvolume groeit met 5,2 procent in 2022. Dit is een groeivertraging ten opzichte van 2021. De voorspelling is een handelsvolume groei van 2,0 procent in 2023 alvorens de groei stijgt naar 3,7 procent in 2024. De import en exporttrends van enkele van 's wereld belangrijkste handelslanden vertonen groei in goederenhandel in 2022. Afgezien van Rusland hebben allen een groei van boven het niveau van een jaar eerder. Brazilië, India, de Verenigde Staten van Amerika en de Europese Unie ervaren toenames in zowel export als import. In 2022 neemt de handelswaarde van onder andere kleding, chemicaliën en wegtransportmiddelen toe terwijl de waarde van andere goederen, waaronder farmaceutische producten, minerale producten, communicatieapparatuur en transportproducten afneemt.

In het eerste kwartaal van 2023 is sprake van zowel waarde- als volumegroei van de handel in goederen en diensten (UNCTAD, 21 juni 2023). De groei van de handel in goederen in het eerste kwartaal van 2023 ten opzichte van het laatste kwartaal van 2022 is 1,9 procent, veroorzaakt door het herstel van de economische bedrijvigheid in China en de herstelde groei in de handel in wegtransportmiddelen en farmaceutische producten. De handel in diensten stijgt met 2,8 procent, grotendeels vanwege de verdere opleving in de toerisme sector en het reizen na de COVID-19 pandemie. Mobiliteit is weer op pre-pandemisch niveau. De exportgroei in het eerste kwartaal van 2023 is significant voor India en China.

Echter blijkt dat te midden van de afnemende consumptie van goederen, toegenomen onzekerheden met betrekking tot het geo-economische landschap, zwakke productiviteitsgroei en een uitdagender financieel klimaat,

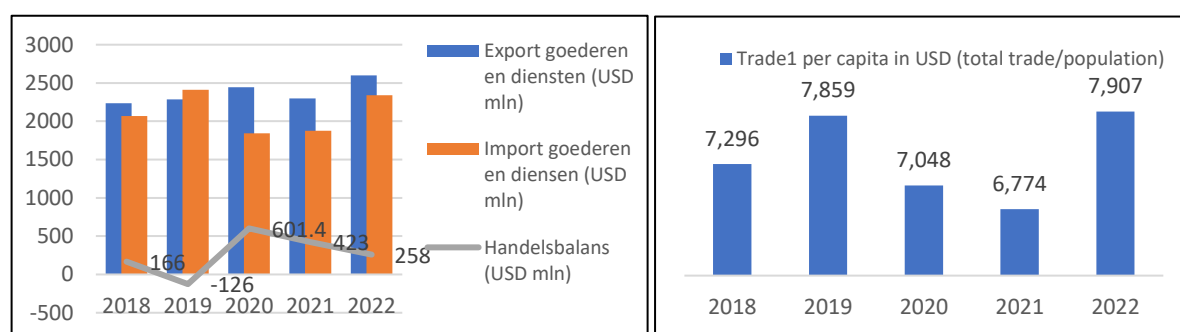
bedrijven hun investeringen in productiecapaciteit hebben teruggebracht. Bruto-investeringen in vaste activa en industriële productie zijn sterk vertraagd of afgenomen in ontwikkelde landen en de internationale handel en de industriële productie in opkomende economieën worden meesleuren in deze vertraging. De inflatiedruk neemt geleidelijk aan af omdat energie en voedselprijzen dalen vanwege de opgebouwde gasvoorraden in Europa en zwakke vraag vanuit China. Het strakke monetaire beleid zet sommige banken onder enorme druk direct via hogere financieringskosten en indirect via toenemende kredietrisico's. Mede door het vertraagd effect van de USD-appreciatie (die de handel vertraagt als gevolg van de wijdverbreide facturering van producten in USD) en de handelsbarrières die worden opgeworpen is de voorspelling van de handelsvolumegroei voor 2023 2 procent. Een mindere groei ten opzichte van 2022 (5,2 procent).

De outputgroei voorspelling voor opkomende markten en ontwikkelingslanden is dat deze dezelfde groeitrend aanhouden als in 2022 namelijk 4 procent. Dit is natuurlijk een gemiddelde groei voor deze landengroep. Als gelet wordt op de individuele landen dan hebben enkelen een hogere outputgroei dan het vorig jaar en anderen een lagere output groei dan in 2022.

Het effect van de internationale handel op de Surinaamse economie

De internationale handel neemt een belangrijke plaats in, in de economie van Suriname. Er is sprake van een hoge mate van verwevenheid met de wereldhandel. In tabel 2.2.2 is de belangrijkheid van de internationale handel voor Suriname middels enkele indicatoren weergegeven, waarbij de handel/BBP ratio, gemiddeld circa 118 procent bedraagt in de periode 2018-2022. Bij het analyseren van deze cijfers is het van belang in beschouwing te nemen de mate van ontwikkeling van de binnenlandse economie van het land. Een land met een lage ratio kan een hoge industrialisatie graad hebben en in hoge mate zelfvoorzienend zijn. Japan en de Verenigde Staten van Amerika bij voorbeeld hebben goed ontwikkelde binnenlandse economieën en grote bevolkingsaantallen. De internationale handel is van geringe waarde voor deze landen. Bij een lage ratio zou het ook kunnen dat de internationale handelsrelaties van dat land matig ontwikkeld zijn. In geval van Suriname heeft de hoge ratio te maken met het feit dat de binnenlandse economie matig ontwikkeld is en de internationale handel van zeer grote waarde is voor de economie en de economische bedrijvigheid. De mate van openheid van de economie is circa 59 procent gemiddeld in de verslagperiode. Suriname is als open economie daarom in hoge mate kwetsbaar voor fluctuaties in de internationale handel. De importquote geeft aan dat de importwaarde in de verslagperiode gemiddeld circa 55 procent is van het bbp van Suriname. De exportquote in de verslagperiode is gemiddeld circa 62 procent. 62 procent van de waarde van het nationaal inkomen wordt verdiend aan export. Omdat de gemiddeld exportquote hoger is dan de gemiddelde importquote is er in de verslagperiode sprake van een gemiddeld handelsoverschot. Het gemiddelde in de verslagperiode van de trade per capital ratio is USD 7.377 (zie figuur 2.2.2). Dit impliceert dat de handel gemiddeld circa USD 7.377 per hoofd van de bevolking jaarlijks bedraagt. De export brengt circa USD 3.904 per hoofd van de bevolking jaarlijks op. De Dienstensector is matig ontwikkeld wat dus blijkt uit het percentage aan exportwaarde dat wordt opgebracht door de dienstenexporten, namelijk circa 6 procent gemiddeld in de periode 2018-2022. Circa 94 procent gemiddeld van de goederen en diensten exportwaarde bestaat uit goederenexporten. Bij de import is de verhouding 30 procent om 70 procent. De

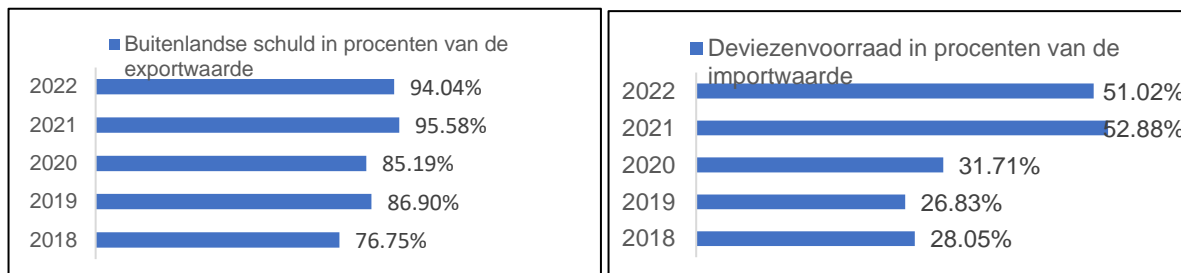
exportwaarde is in 2022 circa USD 2.600 mln. en de importwaarde is circa USD 2.342 mln. De exportwaarde is met circa 13 procent gegroeid ten opzichte van 2021 terwijl de importwaarde met circa 25 procent is toegenomen ten opzichte van 2021. Ondanks het hogere groeipercentage van de import in 2022 is er sprake van een handelsoverschot in 2022. In de eerste helft van 2023 is de exportwaarde circa USD 901 mln., terwijl de waarde in de eerste helft van 2022 circa USD 969 mln. bedraagt. Dit is circa 8 procent meer dan de exportwaarde in de eerste helft van 2023. Bij de import is sprake van een meer stabiele importwaarde in de eerste helft van de beide jaren. De importwaarde in de eerste helft van 2023 bedraagt circa USD 764 mln., terwijl de importwaarde in de eerste helft van 2022 circa USD 761 mln. bedraagt. Een mindere importwaarde van 0,3 procent ten opzichte van de eerste helft van 2023. In de eerste helft van 2023 is dus sprake van een handelsoverschot van circa USD 137 mln., terwijl het handelsoverschot in de eerste helft van 2022 circa USD 208 bedraagt. In alle jaren van de verslagperiode, met uitzondering van 2019 is sprake van een handelsoverschot. Het overschot is in 2022 echter afgenomen met circa 39 procent ten opzichte van het overschot in 2021. De waarde van de wederuitvoer van goederen bedraagt in 2022 circa 72 mln., terwijl dit in 2021 77 mln. is. Er is geen sprake van progressie bij de wederuitvoer aangezien deze al 25 jaren onder de 8 procent van de totale goederenuitvoerwaarde verkeert.

Figuur 2.2.2: Handelsbalans Suriname en de handel per capita ratio, periode 2018 -2022

Bron: Cbvs/ABS, bewerking SPS

De reële bbp-groei van de sector handel heeft een negatief verloop in de periode 2019-2020, vanwege de COVID-19 pandemie. De economie komt in een recessie te verkeren in 2020/21, vanwege schokgolven veroorzaakt door wereldwijde grondstoffenprijzen en de COVID-19 pandemie. In de verslagperiode worden begrotingstekorten via monetaire financiering gedekt, met als gevolg toenemende inflatie en depreciatie van de wisselkoers. De Staatsschuld is 79 procent van het bbp tegen eind 2020. Het land was nauwelijks herstellende van een recessie en kwam er gelijk weer in terecht. De buitenlandse schuld in relatie tot de export is in de verslagperiode sterk toegenomen (zie figuur 2.2.2), vanwege de toename in de buitenlandse schuld (zie tabel 2.2.2).

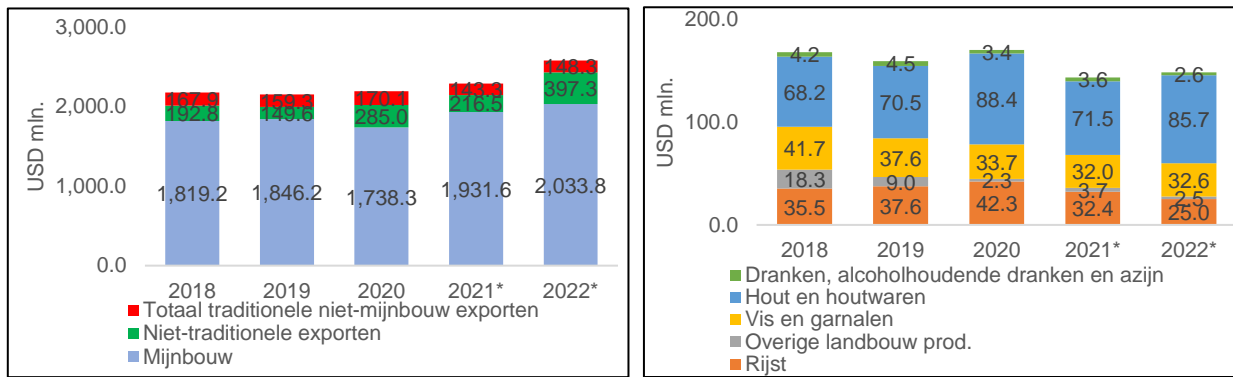
Figuur 2.2.3: Buitenlandse schuld in procenten van export van goederen en diensten en deviezenvoorraad in procenten van de import van goederen en diensten

Bron: CBvS/Bureau voor de Staatsschuld bewerking SPS

Op 22 december 2021 is een leningsovereenkomst gesloten met het Internationale Monetaire Fonds: 'The Extended Fund Facility (EFF)'. Het is een programma dat 36 maanden duurt met een lening van USD 688 mln. die een tegenwaarde heeft van SDR 472.8 mln. (IMF Country report No.21/280 december 2021). De vermindering van de kwetsbaarheid voor externe schokken en het verbeteren van de budgettaire en externe balansen van het land worden aangepakt. De deviezenreserves nemen toe tot internationaal geaccepteerde niveaus. De deviezenvoorraad in procenten van de importwaarde is in 2022 51 procent (figuur 2.2.3).

Dit impliceert een deviezenvoorraad van circa 6 maanden import in 2022. In 2018 is de deviezenvoorraad slechts 3 maanden import. In augustus 2021 is een 456 miljard SDR-allocatie toegewezen aan lid landen van het IMF, waaronder Suriname (SDR 123,5 miljoen), om de veerkracht en stabiliteit van de mondiale economie te bevorderen en de meest kwetsbare economieën die worstelen met de gevolgen van de COVID-19 pandemie effectief te ondersteunen. Suriname heeft in dit kader USD 175 mln. ontvangen. Het gaat hierbij om een incidentele uitkering. In het kader van de EFF zijn er reeds 3 tranches gestort door het IMF. December 2021: USD 55.1 mln., Maart 2022: USD 54.3 mln., waarvan begrotingssteun USD 20 mln. en betalingsbalanssteun USD 34,3 mln. en Juni 2023: USD 52.6 mln. waarvan begrotingssteun USD 34.2 mln. en betalingsbalanssteun USD 18.4 mln. Het programma geeft ook aan dat er buffers zullen worden opgebouwd om bescherming te bieden tegen de kwetsbaarheid van Suriname voor ruilvoetschokken en -potentieel toekomstige valuta-uitstroom, in verband met de schuldverplichtingen na de herstructurering.

Heel belangrijk in deze fase van herstructurering is te werken aan de verbetering van de productiviteit, industrialisatie en de exportdiversificatie. De mijnbouwexporten, waar goud ook in begrepen is, nemen gemiddeld circa 81 procent van de exportwaarde in de periode 2018-2022 voor hun rekening (zie figuur 2.2.4).

Figuur 2.2.4: Traditionele en niet-traditionele exporten in USD, periode 2018-2022

Bron: ABS-bewerking SPS

De landbouw exportwaarde maakt in de periode 2015-2021 gemiddeld circa 3 procent uit van de totale exportwaarde. De export van Hout en houtwaren maakt gemiddeld circa 4 procent uit van de totale exportwaarde. Voor vis en garnalen is het gemiddelde aandeel in de totale exportwaarde circa 2 procent. Deze cijfers geven de eenzijdige structuur van de exportbasis weer. Deze eenzijdigheid is ook zichtbaar in de bestemmingslanden. De belangrijkste exportbestemmingen zijn de Niet-geassocieerde landen (N.G.L.). Gemiddeld 66 procent van de exportwaarde gaat naar deze groep van bestemmingslanden vanwege de goudexporten. Zwitserland en de Verenigde Arabische Emiraten zijn de meest belangrijke exportbestemming in de verslagperiode inzake goudexporten. Caricom en de Europese Unie nemen steeds afwisselend de tweede en derde plaats in als belangrijkste handelsblokken. Zowel Caricom als de Europese Unie nemen gemiddeld 14 procent van de exportwaarde voor hun rekening. Ondanks de nabijheid van de grenslanden is de export naar deze bestemmingen zeer gering. De exportwaarden naar Frans-Guyana en Brazilië komen in de verslagperiode respectievelijk op gemiddeld circa 0.3 procent van de totale exportwaarde. De exportwaarde naar Guyana komt gemiddeld op circa 3 procent van de totale exportwaarde.

Tabel 2.2.2: Indicatoren van de sectorhandel

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
Exportgoederen en diensten (USD mln.)	2235.8	2286.7	2446.4	2299.5	2599.5
Importgoederen en diensten (USD mln.)	-2069.8	-2412.7	-1845	-1876.5	-2341.5
Exportgroei	4.3%	2.3%	7.0%	-6.0%	13.0%
Importgroei	16.3%	16.6%	-23.5%	1.7%	24.8%
BBPmp* in SRD mln.	29,821.68	31,732.34	38,719.47	60,703.61	89,471.63
Geschatte mid-jaarlijkse bevolking	590,100	598,000	608,900	616,500	624,900
Reële bbpmp groei % (2015 = 100)	4.9	1.2	-16.0	-2.4	2.4
Reële bbp groei Groot & kleinhandel & markten (handel) (%)	10.2	-0.1	-5.4	1.0	2.2
Handel ¹ /BBP ratio	108.6%	111.4%	104.1%	126.5%	137.2%
Uitvoer ² /BBP ratio	56.4%	54.2%	59.3%	69.7%	72.2%
Invoer ³ /BBP ratio	52.2%	57.2%	44.8%	56.8%	65.0%
Mate van openheid v/d Economie**	54.3%	55.7%	52.0%	63.3%	68.6%
Trade ¹ per capita in USD (total trade/population) ***	7,296	7,859	7,048	6,774	7,907
Uitvoer ² per capita in USD	3,789	3,824	4,018	3,730	4,160
Invoer ³ per capita in USD	3,508	4,035	3,030	3,044	3,747
Brandstofimporten ⁴ /Totale goederenimport	5.8%	10.4%	10.6%	7.1%	6.5%
Import consumptiegoederen/Totale goederenimport	30.1%	34.4%	33.6%	33.6%	31.6%
Voedselimport/ Totale goederenimport	11.0%	10.4%	10.5%	12.0%	11.1%
Import invest.- en verw. goederen/Totale goederenimport	64.7%	60.2%	62.1%	61.2%	63.0%
Landbouw inputs/Import invest. - en verw. goederen	6.5%	2.8%	3.4%	3.7%	4.6%
Landbouw inputs/Landbouwexport	119.6%	61.1%	71.6%	86.6%	189.10%
Mijnbouwexporten ⁵ /Totale goederenexport	83.5%	85.7%	79.3%	76.2%	78.85%
Landbouwexporten ⁶ /Totale goederenexport	2.5%	2.2%	2.0%	2.4%	1.07%
Vis en garnalen exp./Totale goederenexport	1.9%	1.7%	1.5%	2.1%	1.26%
Hout en houtwaren exp./Totale goederenexport	3.1%	3.3%	4.0%	4.7%	3.32%
Caricom imp./Totale goederenimport	19.7%	20.5%	28.5%	20.4%	20.3%
Caricom exp./Totale goederenexport	18.0%	10.9%	16.6%	12.4%	12.5%
Exp. Europese Unie/Totale goederenexport	9.6%	12.5%	21.7%	11.0%	7.4%
Imp. Europese Unie/Totale goederen import	18.6%	19.7%	21.2%	23.7%	21.7%

Exp. NAFTA/Totale goederenexport	2.8%	2.8%	9.7%	2.3%	5.5%
Imp. NAFTA/Totale goederenimport	30.8%	28.9%	22.4%	26.2%	26.8%
Exp. NLG⁷/ Totale goederenexport	67.4%	71.5%	49.6%	72.5%	73.4%
Imp. NLG⁷/ Totale goederenimport	26.7%	23.7%	22.3%	23.5%	23.7%
Export F-Guyana/Totale goederenexport	0.3%	0.3%	0.2%	0.4%	0.6%
Export Guyana/Totale goederenexport	5.0%	4.0%	0.6%	3.1%	4.27%
Export Brazilië/Totale goederenexport	0.1%	0.2%	0.3%	0.8%	0.13%
Buitenlandse schuld van de Overheid (USD mln.)	1,716	1,987	2,084	2,198	2,444
Buitenlandse schuld in procenten van de exportwaarde	76.75%	86.90%	85.19%	95.58%	94.00%
Deviezenvoorraad in procenten van de importwaarde	28.05%	26.83%	31.71%	52.88%	51.02%
Deviezenvoorraad in mnd. import	3.37	3.22	3.80	6.35	6.12

Bron: ABS/CBvS./Bureau voor de Staatsschuld/SPS bewerking SPS

Noot:

¹ Invoer plus uitvoer van goederen en diensten (USD mln.)

² Uitvoer van goederen en diensten (USD mln.)

³ Invoer van goederen en diensten (USD mln.)

* Bbp mp in SRD mln. van 2022 is SPS-projectie;

**Gemiddelde van goederen en diensten importen en exporten/bbp mp

*** Invoer plus uitvoer van goederen en diensten/Mid-jaarlijkse bevolking 2018-2023

⁴ Brandstofimporten: 27101130: gasoline, 27101940: dieselolie, 27101983: smeeroliën

⁵ Mijnbouwexporten: Aluinaarde, niet-monetair goud, ruwe olie, steenslag en cement

⁶ Landbouwexporten: Rijst en Overige landbouwproducten

⁷ NLG staat voor niet geassocieerde landen

De importen komen grotendeels uit de NAFTA en de NGL. De importwaarde uit de NAFTA bedraagt gemiddeld 28 procent van de totale importwaarde, terwijl de importwaarde uit de NGL gemiddeld 24 procent behelst van de totale importwaarde in de verslagperiode. De importen bestaan voor circa 62 procent gemiddeld in de verslagperiode uit investerings- en verwerkingsgoederen. Circa 33 procent gemiddeld bestaat uit consumptiegoederen. Als de aandacht gericht wordt op voedsel, dan blijkt dat gemiddeld circa 11 procent van de totale importwaarde wordt besteed aan voedsel. Circa 8 procent gemiddeld van de totale importwaarde bestaat uit brandstofimporten. Circa 4 procent gemiddeld van de Investerings- en verwerkingsgoederen gaat naar Landbouw inputs. De importwaarde van landbouw inputs in verhouding tot de exportwaarde van landbouwproducten is gemiddeld 106 procent in de verslagperiode. De oorzaak van dit overwicht is dat in 2018 en 2022 er sprake is van heel hoge importwaarden van landbouw inputs.

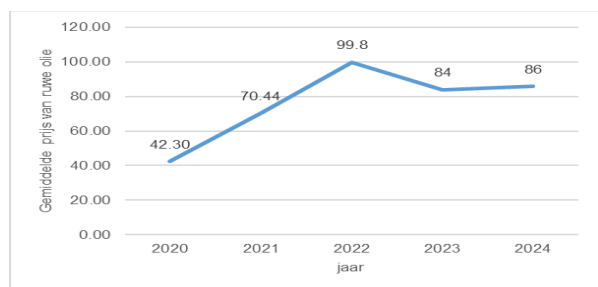
2.3. Ontwikkelingen op de Internationale Oliemarkten

Vanaf 2017 hebben de internationale olieprijsen een aantal ups en downs gekend. Ze begonnen het jaar relatief laag, maar stegen gestaag als gevolg van productiebeperkingen van de OPEC-landen en geopolitieke spanningen. In 2018 bereikten de olieprijsen zelfs hun hoogste punt in jaren, mede door de heropleving van de wereldeconomie en de toenemende vraag naar olie.

Echter, in 2020 kregen de olieprijsen te maken met een enorme daling als gevolg van de COVID-19-pandemie en de daaropvolgende lockdowns. De vraag naar olie kelderde doordat veel landen hun economische activiteiten sterk beperkten. Dit resulteerde in een overaanbod van olie en een historische daling van de prijzen.

In de afgelopen jaren zijn de olieprijsen geleidelijk hersteld, maar ze blijven volatiel door verschillende factoren, waaronder geopolitieke spanningen, productiebeperkingen en economische onzekerheid.

De oorlog tussen Rusland en Oekraïne heeft invloed gehad op de internationale olieprijsen. De spanningen in de regio hebben geleid tot bezorgdheid over mogelijke verstoringen in de toevoer van olie en gas. Dit heeft de markten onzeker gemaakt en kan leiden tot prijsvolatiliteit. De vraag naar energie, en dus ook de vraag naar olie, wordt volgens analisten afgeremd door de snel stijgende rente en de verminderde kredietverlening aan bedrijven en huishoudens. De prijs van Brent-olie, de wereldwijde maatstaf, was gemiddeld USD 99.82 per vat in 2022, wat niet veel verschilt van de projectie van USD 100 per vat ruwe olie die de Wereldbank in April 2022 deed. Nadat de Europese Unie had aangekondigd dat ze tegen het einde van dit jaar 90 procent van haar Russische olie-invoer zou verminderen, zijn sindsdien de prijzen iets teruggevallen. De Wereldbankprojectie die in April 2023 is gedaan, bedraagt USD 84 per vat ruwe olie. In 2023 verwacht men dus een daling van de olieprijs (zie figuur 2.3.1). De geprojecteerde olieprijs voor 2024 is USD 86 per vat (Wereldbank, 2023). De Amerikaanse analisten denken dat de gemiddelde olieprijs in 2024 kan stijgen, gebaseerd op de verwachting dat de OPEC-landen door zullen gaan met het beperken van het olie-aanbod om olieprijsen te ondersteunen.

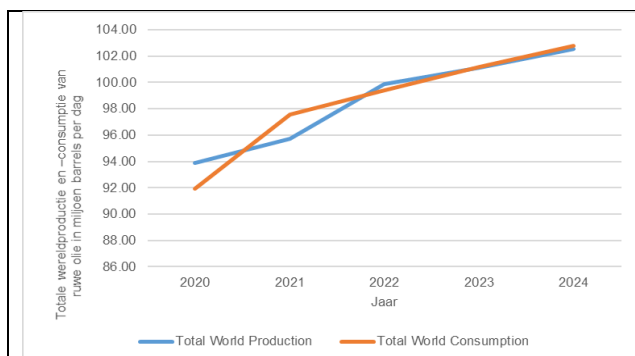

Figuur 2.3.1: Gemiddelde prijs van ruwe olie (brent) 2020-2024 (in USD/barrel).

Bron: wereldbank (2020 t/m 2022 uit CMO-Historical-Data-Annual en 2022, 2023 uit CMO-April-2023-forecasts)

In 2023 zullen de wereldwijde dagelijkse olieproductie en -consumptie naar verwachting met respectievelijk 2 procent en 1 procent stijgen (zie figuur 2.3.2). Na de inval van Rusland in Oekraïne heeft de Europese Unie (EU) nieuwe sancties opgelegd aan bedrijven die handel drijven met Rusland. De invoer van minerale brandstoffen uit Rusland naar Europa werd in 2022 steeds meer beperkt, deels als gevolg van prijsbeperkingen voor Russische ruwe olie en petroleumproducten. In juni 2022 keurde de Raad van de Europese Unie (EU) de zesde sanctieronde goed, waaronder ook een verbod op de aankoop, de invoer en het vervoer van ruwe olie en bepaalde petroleumproducten uit Rusland over zee naar de Europese Unie. Deze maatregelen gelden vanaf 5 december 2022 voor ruwe olie en vanaf 5 februari 2023 voor geraffineerde aardolieproducten. Bijna 90 procent van de olie-import vanuit Rusland wordt getroffen door het embargo. Om de leemte op te vullen wordt olie geïmporteerd uit

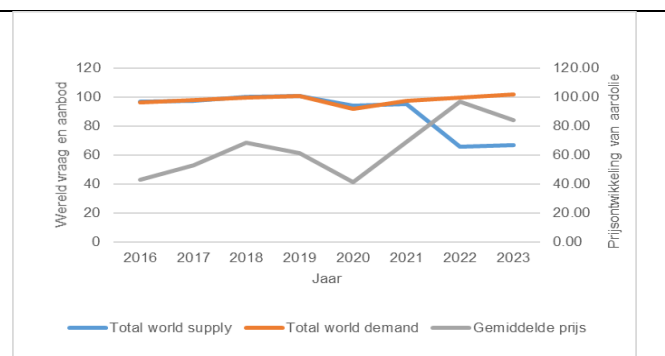
Noorwegen, Saoedi-Arabië, Irak en andere olieproducerende landen. Verwacht wordt dat de wereldwijde olieproductie en –consumptie per dag in 2024, net als in 2023, met ongeveer 2 om 1 procent zullen stijgen.

Figuur 2.3.2: Totale wereldproductie en –consumptie van ruwe olie in miljoen barrellen per dag 2020-2024

Bron: Short Term Energy Outlook (STEO) US Energy Information Administration, Juli 2023

* 2020, 2021, 2022 realisaties, 2023 schatting en 2024 projectie.

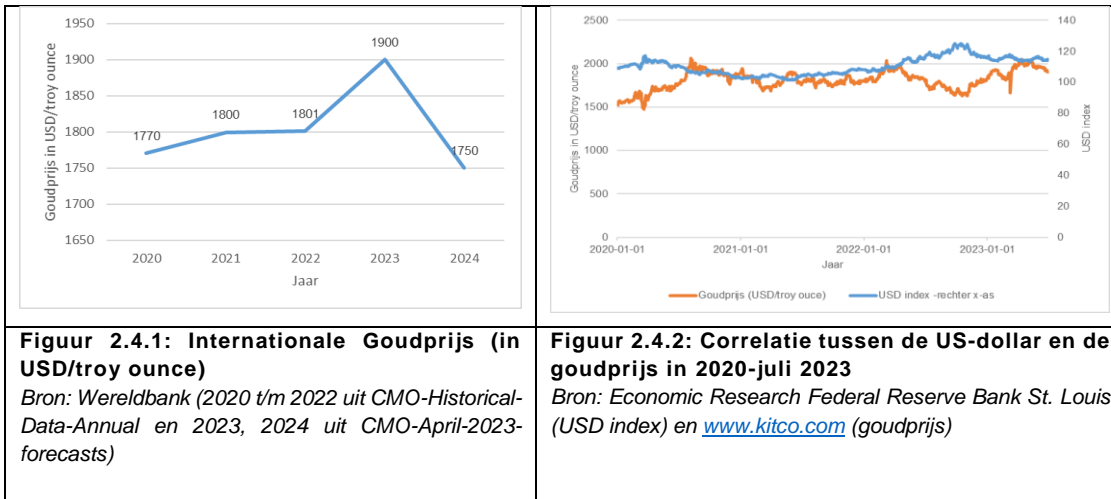

Figuur 2.3.3: Wereldvraag, -aanbod en -prijsontwikkeling van aardolie 2016-2023

Bron: oil market report (Mei 2023) van de International Energy Agency (IEA), Wereldbank

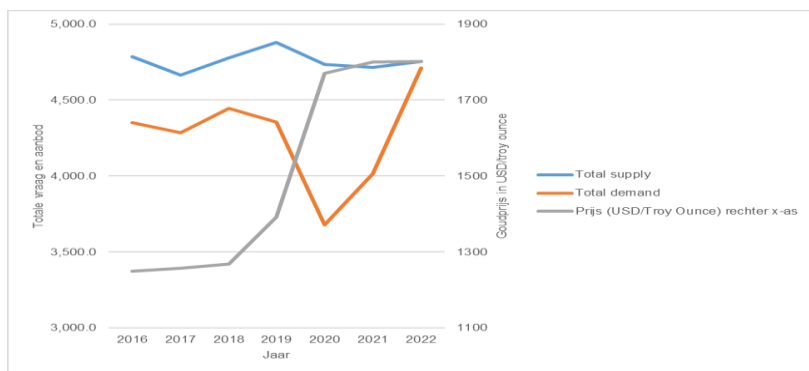
2.4 Ontwikkelingen op de Internationale Goudmarkten

Volgens de korte termijn voorspelling van de Wereldbank zullen de goudprijzen in 2023 blijven stijgen, nadat de gemiddelde wereldmarktprijs in 2021 reeds steeg, vergeleken met 2020. In 2022 ligt de gemiddelde wereldmarktprijs USD 1 hoger op USD 1801 per troy ounce. De goudprijs bereikte in 2020 pieken boven USD 2000, maar schommelde in 2021 tussen USD 1600 en USD 1999 per troy ounce. Pieken boven USD 2000 kwamen de afgelopen jaren sporadisch voor, maar werden binnen de eerste 6 maanden van 2023 meerdere keren bereikt. In april 2023 voorspelde de Wereldbank een gemiddelde wereldmarktprijs van USD 1.900 per troy ounce voor het jaar 2023. Voor dit jaar ziet het er naar uit dat de dagelijkse prijs schommelt tussen USD 1.800 en USD 2.100. In 2022 is de goudprijs gestegen met 0,001 procent ten opzichte van 2021 en de stijging naar de geprojecteerde prijs van 2023 bedraagt 5%. In 2024 zal de goudprijs naar verwachting met 8% dalen tot USD 1.750 per troy ounce (zie figuur 2.4.1), ten opzichte van de voorspelde prijs in 2023. Als we kijken naar de feitelijke situatie, laat de goudprijs in de eerste helft van 2023 een fluctuerende trend zien.

De stijging van de goudprijs valt samen met de depreciatie van de US-dollar. Deze trendbewegingen van aan de ene kant de goudprijs en aan de andere kant de US-dollar zijn bekend als de inverse relatie tussen deze twee indicatoren (zie figuur 2.4.2).

Figuur 2.4.3 toont het wereldwijde aanbod van en de vraag naar goud. Het is duidelijk dat het goudaanbod op de internationale markt al in 2016 groter was dan de vraag. Het is ook opmerkelijk dat, vanuit internationaal perspectief, het goudaanbod afneemt, de goudvraag toeneemt en de prijzen tussen 2020 en 2021 stijgen. Vanaf 2018 vertonen de goudprijzen een significante opwaartse trend. Deze trend is zeer sterk tussen 2019 en 2020. Met een gerealiseerde prijs van USD 1.770 per troy ounce in 2020, kan een stijging van 27% ten opzichte van 2019 geconstateerd worden. De stijging van 0,001% van de wereldmarktprijs in 2022 geeft aan dat de waarde van de Amerikaanse dollar dat jaar redelijk stabiel was gebleven aan de waarde van 2021. Financiële onzekerheid drijft de waarde van goud op, omdat investeerders op zoek gaan naar veilige beleggingen zoals goud. De Wereldbank voorspelt een goudprijs van USD 1.900 per troy ounce in 2023, wat betekent dat de instabiele economische zekerheid van de Amerikaanse dollar nog steeds te verwachten is. In 2024 zal de goudprijs naar verwachting van de Wereldbank weer gaan dalen, tot USD 1.750 per troy ounce. Dit betekent dat er betere tijden worden verwacht voor de waarde van de Amerikaanse dollar en de daaraan gekoppelde rentetarieven.

Figuur 2.4.3: Mondiale vraag, aanbod en goudprijsontwikkeling 2016-2022

Bron: www.kitco.com (goudprijs), World Gold Council (Total supply en Total demand)

2.5. Latijns-Amerika en het Caribisch gebied

De stijgende prijzen van energieproducten en goederen in het algemeen, de sterk stijgende internationale transportkosten, de steeds erger wordende aanbod problemen en de groeiende binnenlandse vraag in de ontwikkelde landen hebben de wereldwijde inflatie opgedreven in 2022. Het wereldwijde inflatieniveau begon in de tweede helft van 2020 te stijgen en bereikte recordhoogten in de eerste vier maanden van 2022 vanwege de oorlog tussen Rusland en Oekraïne die in februari 2022 begon.

Tabel 2.5.1: Inflatie (jaargemiddelde) 2020- 2024

Jaarlijkse procentuele verandering	Realisatie			Projectie	
	2020	2021	2022	2023	2024
Mondiale inflatie	3.2	4.7	8.7	7	4.9
Verenigde Staten van Amerika	1.3	4.7	8	4.4	2.8
Eurozone	0.3	2.6	8.4	5.2	2.8
Verenigd Koninkrijk	0.9	2.6	9.1	6.8	3.0
Latijns-Amerika en het Caribisch gebied	6.4	9.8	14	13.3	9

Bron: IMF WEO juni 2023, data mapper 2023

De Landen in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied hebben twee decennia van externe schokken ondergaan die van invloed zijn geweest op hun investerings- en productiecondities. Sinds de schulden crisis¹ raakte de regio

¹ In de jaren 1960 en 1970 leenden veel Latijns-Amerikaanse landen grote hoeveelheden geld van internationale crediteuren teneinde de industrialisatie te bevorderen. In 1970 stegen de olieprijs fors en raakte de wereldeconomie in een recessie. De crisis en de sterk groeiende inflatie hadden geen negatieve invloed op de Latijns-Amerikaanse landen. De reële rente was negatief en zij hadden geen last van de hoge inflatie. De schuld van de landen aan de commerciële banken steeg tussen 1975 en 1982 met 20.4 procent. De externe schuld nam in 1983 toe tot de helft van het bruto nationaal product van de regio, namelijk van USD 75 mld. In 1975 tot USD 315 mld. In 1983. Aan het eind van de jaren 1970 echter veranderde het monetair beleid van de OECD- landen. De inflatie werd bestreden door de rente drastisch te verhogen, waardoor de reële rente steeg van -8.7 procent in 1977-80 naar 16 procent in 1981-83. Het werd voor de landen steeds moeilijker om hun

in een staat van economische stagnatie. Het groeiniveau van de regionale per capita bbp vertoonde een dalende trend vanaf 1980. De negatieve effecten van de COVID-19 pandemie hebben deze regio het hardst getroffen grotendeels, vanwege haar zwakke productiebasis. In 2022 heeft de mondiale inflatiedruk, die in de tweede helft van 2020 is begonnen maar intensiverde na het uitbreken van de Rusland- Oekraïne oorlog, enorme negatieve effecten op hun economie gehad. De hogere inflatie in 2021 werd gedreven door hogere consumptie, leveringsdistributie en grondstoffenprijzen, in het bijzonder voor energie en voedsel. Tussen december 2021 en juni 2022 was sprake van een prijsstijging voor energie van 52 procent en niet-energie producten van 8 procent, inclusief een 19 procent prijsstijging voor voedsel. In geval van energie en voedsel kwam meer dan de helft van de prijsstijging na het uitbreken van de oorlog. De oorlog verergerde ook het probleem van de mondiale toeleveringsketens, welke nog niet hersteld waren van de problemen veroorzaakt door de pandemie. Schepen moesten de zwarte zee vermijden waardoor scheepverzendingsdisrupties optraden en de scheepverzendingskosten nog hoger opliepen. Deze factoren hebben de inflatie in de ontwikkelde landen doen oplopen naar hoogten die voor het laatst in de jaren 80 waren gezien (UN, ECLAC 2022). Het expansiebeleid dat door de overheden en de Centrale Banken gevoerd werd na de pandemie, heeft de consumptie doen herstellen in 2021. Het in 2022 ingezette restrictief monetaire beleid om de inflatie te onderdrukken heeft geresulteerd in minder impulsen voor economische activiteit en verkrapping van de wereldwijde financiële voorwaarden. Dit had tot gevolg grotere volatiliteit op de financiële markten met als resultaat minder instroom van kapitaal naar opkomende economieën en ontwikkelingslanden met gevolgen voor de reële sector, vanwege wisselkoersfluctuaties.

De economieën van Latijns-Amerika zijn in 2023 nog steeds geconfronteerd met een complex aan externe omstandigheden. Lage groei in mondiale economische activiteiten en handel en onzekerheid op de financiële markten, vanwege wereldwijde renteverhogingen die worden verergerd door de turbulentie in het bankwezen in ontwikkelde landen in maart 2023. Alhoewel de inflatiedruk afneemt blijven de monetairebeleidsrentes hoog in de belangrijkste ontwikkelde landen. Het effect van dit restrictief beleid op private consumptie en investeringen zal dit jaar veel zwaarder worden ervaren, vanwege de vertragingstijd waarmee monetair beleid zich manifesteert. Een monetaire verruimingscyclus in de regio is niet in de verwachtingen. De autoriteiten hebben weinig speelruimte zolang de cijfers rond de staatschuld hoog blijven. In een situatie van grotere vraag naar overheidsuitgaven zullen maatregelen nodig zijn om de begroting duurzaam te versterken en uit te breiden middels belastingbeleid, inkomstenverhoging en versterking van distributie capaciteit. Dit zegt the Economic Commission for Latin-America and the Caribbean (ECLAC) in haar persbericht van 24 april 2023. Alle regio's zullen een lagere bbp-groei ondergaan in 2023 ten opzichte van 2022. Zuid-Amerika groeit met 1 procent in 2023, terwijl de groei in 2022 3,9 procent bedraagt. Centraal-Amerika groeit met 3,8 procent, terwijl de groei in 2022 5,3 procent is. Het Caribisch gebied groeit met 9,9 procent, terwijl de groei in 2022 13,4 procent betreft.

schulden af te lossen. De schulden crisis begon toen de internationale kapitaalmarkt in de gaten kreeg dat Latijns-Amerika zijn schuld niet terug zou kunnen betalen. Dit gebeurde in 1982 toen de Mexicaanse minister van financiën bekend maakte dat zijn land niet langer aan zijn schuldverplichting kon voldoen.

Zuid-Amerika wordt beïnvloed door de val in de goederen prijzen. Hoge inflatie heeft effect op het reel inkomen welke weer invloed heeft op private consumptie en investeringen in die landen.

De Caribische economieën hebben veel last van de inflatiedruk die effect heeft op zowel het reel inkomen met als gevolg daling en de private consumptie als ook hogere productiekosten met als gevolg van negatieve beïnvloeding van het concurrentievermogen van exportproducten, zowel bij goederen als het toerismeproduct.

Vanwege de groei van de economie van de Verenigde Staten van Amerika, welke de belangrijkste handelspartner is van de Centraal-Amerikaanse landen en Mexico en waar ook het grootste deel van de remittances afkomstig zijn, ziet de groeivoorspelling van deze landen er rooskleuriger uit. Vanwege dit feit krijgen zowel de externe sector als ook de private consumptie van deze landen een positieve boost. Daarbij komt nog kijken dat een aantal van deze landen netto-importeurs zijn van energie. De verlaging van de energieprijzen dit jaar is een tweede positieve boost voor de groeivoorspelling van deze landen. Volgens de projecties van World Economic Outlook juli 2023 zal de output van de Verenigde Staten van Amerika groeien met 1,8 procent in 2023. De output van de Eurozone zal groeien met 0,9 procent. China's output zal groeien met 5,2 procent.

Als de inflatiedruk aanhoudt in ontwikkelde landen en hun centrale banken hun beleid gericht op monetaire contractie intensiveren, zal dit schade toe brengen aan de hoge schuldenlast landen van de regio, omdat zij beperkte beschikbaarheid zullen hebben tot financiering om hun schulden te kunnen betalen of hun reserves op te schroeven. Stijgende interest tarieven zullen grote invloed hebben op landen die in hun totaal aan externe leningen een hoge mate van schuld met variabele rentes hebben. Vele landen in de regio verkeren in deze positie.

Tabel 2.5.2: Reële BBP

Jaarlijkse procentuele verandering	Realisatie					Projecties	
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Regio's							
Noord-Amerika	2.8	2	-3.4	5.7	2.3	1.6	1.1
Zuid-Amerika	0.5	-0.1	-6.3	7.5	3.9	1	1.9
Centraal Amerika	3.9	3.3	-7.2	11	5.3	3.8	3.8
Caribisch gebied	1.7	0.7	-4.8	4.5	13.4	9.9	14.1
Landen							
+ Mexico	2.2	-0.2	-8	4.7	3.1	1.8	1.6
+ Costa Rica	2.6	2.4	-4.3	7.8	4.3	2.7	3.2
+ Brazilië	1.8	1.2	-3.3	5	2.9	0.9	1.5
+ Argentinië	-2.6	-2	-9.9	10.4	5.2	0.2	2
+ Chili	4	0.7	-6.1	11.7	2.4	-1	1.9
+ Trinidad and Tobago	-0.9	0.1	-7.7	-1	2.5	3.2	2.3
+ Jamaica	1.8	1	-9.9	4.6	4	2.2	2

Bron: IMF Datamapper, 2023

De verwachting is dat de outputgroei in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied zal dalen van 3,9 procent groei in 2022 naar 1,9 procent groei in 2023. De groei zal zich herstellen in 2024, waarbij de voorspelling is een outputgroei van 2,2 procent. De terugval in 2023 heeft als oorzaken de vervaging van de snelle groei in 2021 en 2022 na de heropening van de grenzen die gesloten waren vanwege de pandemie. Tevens hebben de lagere grondstoffenprijzen bijgedragen aan de lagere outputgroei.

3. Ontwerpbegroting 2024

3.1 Algemeen

De ontwerpbegroting heeft als vertrekpunt het Medium-Termijn Overheidsfinanciën Raamwerk (in het Engels afgekort als MTFF/Medium-term Fiscal Framework). Om het MTFF op te stellen wordt de daaraan voorafgaande periode geëvalueerd en het beleid voor de toekomst gesimuleerd. Het overheidsfinanciën beleid stuurt aan op het verkleinen van het tekort, met als doel de afhankelijkheid van externe financiering te verminderen en zodoende de weerbaarheid van de staatsfinanciën te verbeteren en de staatsschuld beter te kunnen beheersen.

Tabel 3.1.1: Medium-Termijn Overheidsfinanciën Raamwerk* (MTFF) 2022-2027 (SRD miljoen)

MTFF 2022-2027	2022	2023	2024	2025	2026	2027
	Realisatie	Suppl begr	Begroting	Projectie	Projectie	Projectie
Totale ontvangsten	32,295	52,356	48,093	59,366	67,334	74,711
Lopende ontvangsten	23,913	34,777	42,116	49,642	57,399	64,711
Belastingen	16,628	21,055	26,813	31,653	36,756	41,606
Directe belastingen	11,111	10,697	12,768	15,107	17,883	20,480
Indirecte belastingen	5,517	10,358	14,045	16,546	18,873	21,126
Niet-belastingen	7,285	13,722	15,303	17,989	20,644	23,105
Schenkeningen	87	567	443	500	500	500
Trekkingen (leningen e.a.)	8,294	17,012	5,535	9,224	9,435	9,500
Totale uitgaven	26,749	48,008	53,532	58,818	66,698	81,006
Personeelsuitgaven	7,274	9,983	11,278	14,098	16,453	18,405
Goederen en diensten	3,281	4,556	5,903	6,004	7,942	9,005
Subsidies en transfers	10,477	14,515	15,277	15,349	16,853	18,959
Interest	1,587	4,288	6,401	7,750	8,783	9,863
Kapitaalsuitgaven	2,047	3,997	6,191	7,218	8,228	9,258
Aflossingen	2,084	10,669	8,482	8,398	8,439	15,515
Primaire rekening	923	2,293	3,909	7,473	8,423	9,584
Totale rekening	-665	-1,995	-2,492	-277	-360	-279
Begroting saldo	5,545	4,348	-5,439	548	636	-6,294
<i>BBP projectie</i>	89,472	135,532	179,254	212,133	241,960	270,847
			<i>in % van het BBP</i>			
Primaire rekening	1.0	1.7	2.2	3.5	3.5	3.5
Totale rekening	-0.7	-1.5	-1.4	-0.1	-0.1	-0.1
Begroting saldo	6.2	3.2	-3.0	0.3	0.3	-2.3

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Noot: *voorlopige cijfers

Onder het Extended Fund Facility (EFF) programma, dat goedgekeurd is op 22 december 2021 door het Bestuur (de Board) van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) zijn er afspraken gemaakt om fiscale en monetaire targets te halen binnen een vastgestelde periode. Zo moet bij het opstellen van de begroting rekening worden gehouden met de primaire rekening zoals vastgesteld in het macro-economisch raamwerk. Voor het dienstjaar 2024 is de primaire rekening geraamd op 2.2 procent van het BBP.

Het is gebleken dat er elk jaar discussies zijn over de begroting, in het bijzonder het vaststellen van het saldo op grond van de verwachte ontvangsten en uitgaven. In tabel 3.1.2. is het begrotingstekort en het financieringstekort

weergegeven om het onderscheid tussen deze twee begrippen aan te geven. Hopende met deze uiteenzetting meer duidelijkheid te geven en beter inzicht in de samenstelling van de begroting.

Tabel 3.1.2: Medium-Termijn Overheidsfinanciën Raamwerk* (MTFF) 2022-2027 (SRD miljoen)

in mln SRD	2022	2023	2024	2025	2026	2027
	Realisatie	Suppl begr	Projectie	Projectie	Projectie	Projectie
1 Lopende inkomsten	23,913	34,777	42,116	49,642	57,399	64,711
Directe belastingen	11,111	10,697	12,768	15,107	17,883	20,480
Indirecte belastingen	5,517	10,358	14,045	16,546	18,873	21,126
Niet belastingen	7,285	13,722	15,303	17,989	20,644	23,105
2 Lopende uitgaven	22,619	33,342	38,859	43,201	50,031	56,232
Personele uitgaven	7,274	9,983	11,278	14,098	16,453	18,405
Aanschaf goederen en diensten	3,281	4,556	5,903	6,004	7,942	9,005
Subsidies en bijdragen	10,477	14,515	15,277	15,349	16,853	18,959
3 Interest	1,587	4,288	6,401	7,750	8,783	9,863
4 Lopende Rekening (1-2)	1,295	1,435	3,257	6,441	7,368	8,479
5 Schenkingen	87	567	443	500	500	500
6 Kapitaalsuitgaven	2,047	3,997	6,191	7,218	8,228	9,258
7 Aflossingen	2,084	10,669	8,482	8,398	8,439	15,515
8 Begrotingstekort (4+5-6-7)	-2,749	-12,664	-10,974	-8,675	-8,799	-15,794
	-3.1%	-9.3%	-6.1%	-4.1%	-3.6%	-5.8%
9 Primaire balans (8+3+7)	923	2,293	3,909	7,473	8,423	9,584
	1.0%	1.7%	2.2%	3.5%	3.5%	3.5%
10 Trekkingen	8,294	17,012	5,535	9,224	9,435	9,500
11 Financieringstekort (8+10)	5,545	4,348	-5,439	548	636	-6,294
	6.2%	3.2%	-3.0%	0.3%	0.3%	-2.3%
<i>BBP projectie</i>	89,472	135,532	179,254	212,133	241,960	270,847

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Noot: *voorlopige cijfers

3.2 Opzet van de Ontwerpbegroting 2024

Conform artikel 156 lid 3 van de Grondwet dient de Ontwerpbegroting uiterlijk op de eerste werkdag in oktober van het jaar voorafgaand aan het jaar waarop deze voorstellen betrekking hebben, aangeboden te worden aan de Nationale Assemblée door de President van de Republiek Suriname.

In de Ontwerpbegroting 2024 zijn de geraamde overheidsontvangsten en -uitgaven vastgesteld op respectievelijk SRD 53.062 miljoen en SRD 60.012 miljoen, met als resultaat een tekort van SRD 6.950 miljoen. Met ingang van het begrotingsjaar 2023 zijn, in lijn met de Comptabiliteitswet 2019, voortaan ook de verplichtingen opgenomen in de begroting. De verplichtingen bepalen de uitgaven voor het begrotingsjaar en kunnen eventueel ook meerjarig doorwerken. Veel verplichtingen in enig begrotingsjaar zijn ook een uitgave in dat jaar. Het kan echter voorkomen dat voor bepaalde beleidsterreinen (bijv. infrastructurele werken) de aangegane verplichtingen meerjarig doorwerken. Daarmee leggen ze een beslag op liquiditeiten van toekomstige begrotingen. Bij het uitvoeren van het liquiditeitsmanagement (Treasury) wordt hiermee rekening gehouden ook in meerjarig perspectief. De ontvangsten zijn onderverdeeld naar belastingen, niet-belasting ontvangsten, donormiddelen en leningen; bij de uitgaven wordt het totaal van de operationele uitgaven en programma's weergegeven

Tabel 3.2.1: Ontwerpbegroting 2024 en Suppletoire begroting 2023 (SRD miljoen)

Omschrijving	Suppletoire Begroting	Ontwerp Begroting
	2023	2024
UITGAVEN		
Operationele Uitgaven	12,119	14,235
Programma's	40,785	45,780
Totaal	52,904	60,014
ONTVANGSTEN		
Belastingen	21,055	26,813
Niet-belastingontvangsten	13,722	15,303
Totaal	34,777	42,116
Donormiddelen/Leningen	15,685	10,589
Totale ontvangsten	50,462	52,705
Covid-Noodfonds		
TOTALE BEGROTING		
Uitgaven	52,904	60,014
Ontvangsten	50,462	52,705
Saldo totale begroting	(2,442)	(7,309)

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

De begroting wordt ook gepresenteerd volgens een internationaal standaard. Het Ministerie van Financiën en Planning verwerkt de data volgens de GFSM (Government Finance Statistics Manual), welke gehanteerd wordt door lid landen van het IMF (Internationaal Monetair Fonds). Volgens de GFS worden trekkingen en aflossingen gecategoriseerd als financiering, hetgeen betekent dat deze posten niet behoren tot de reguliere ontvangsten en uitgaven. Trekkingen en aflossingen vloeien voort uit een verbintenis die voor korte of langere tijd wordt aangegaan en in de toekomst terugbetaald dient te worden. De Ontwerpbegroting 2024 conform GFS wordt in tabel 3.2.2 gepresenteerd.

Tabel 3.2.2: De Ontwerpbegroting 2024 en Suppletoire begroting 2023 naar GFS-classificatie (SRD miljoen)

Omschrijving	2023 Suppletoire Begroting	2024 Ontwerp Begroting
Totale ontvangsten	35,344	42,558
Lopende ontvangsten	34,777	42,116
Belasting ontvangsten	21,055	26,813
Directe Belastingen	10,697	12,768
Indirecte Belastingen	10,358	14,045
Niet Belasting ontvangsten	13,722	15,303
Schenken	567	443
Totale uitgaven	37,339	45,050
Lopende uitgaven	33,342	38,859
Personeelsuitgaven	9,983	11,278
Goederen en diensten	4,556	5,903
Subsidies en bijdragen	14,515	15,277
Interest	4,288	6,401
Kapitaalsuitgaven	3,997	6,191
Primaire rekening	2,293	3,909
Totale rekening	-1,995	-2,492
BBP*	135,532	179,254
Primaire rekening (in % BBP)	1.7	2.2
Tekort/Surplus (% BBP)	-1.5	-1.4
<i>Memorandum items</i>		
<i>Trekkingen</i>	17,012	5,535
<i>Aflossingen</i>	10,669	8,482

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

3.3 Geraamde overheidsuitgaven

Verwijzend naar tabel 3.2.1. is voor het dienstjaar 2024 de totale overheidsuitgaven begroot voor SRD 60.014 miljoen, hetgeen een stijging is van SRD 7.109 miljoen ten opzichte van het dienstjaar 2023. In tabel 3.3.1 zijn de totale uitgaven van de programma's naar ministerie/directoraat weergegeven en zullen respectievelijk uit eigen middelen, donormiddelen of leningen worden gefinancierd. Aan personeelskosten van de ambtenaren (lonen en salarissen en sociale premies) zal een bedrag van SRD 11.278 miljoen worden uitgegeven. Vermeldenswaard is dat er binnen de programma's ook personeelskosten zijn van bijvoorbeeld overheidsstichtingen die geplaatst zijn onder de post 'subsidies en bijdragen'.

Enkele maatregelen in 2024 zijn onder andere:

- 1) Elektriciteitsubsidies worden verder afgebouwd. Er is een afbouw van de korting van SRD 260 die geldt voor huishoudelijke afnemers over een periode van 6 maanden. De korting voor een ieder gaat naar 0 per eind december. De korting voor de commerciële afnemers van SRD 150 is per 1 juni stopgezet. Het overbruggingstarief stopt per 1 juni definitief en is opgenomen in de voorzieningen van de koopkrachtversterking. Zowel het basistarief als het verbruikstarief voor alle categorieën afnemers worden aangepast. Voor het groot verbruik zal het basistarief met 30% worden aangepast. De minimum rekening zal voortaan gelijkgesteld zijn aan het basistarief van de betreffende fase aansluiting.

- 2) De geschatte electriciteitssubsidie voor 2024 bedraagt SRD 2,4 miljard. Onderdeel van gezonde overheidsfinanciën voor dienstjaar 2024 is ook de verhoging van de inkomsten van de Staat uit de energiesector. Aanpassing van de tarieven en het doorvoeren van efficiëntie maatregelen moeten ervoor zorgdragen dat de subsidie naar 0 wordt teruggebracht teneinde minder druk op de begroting te leggen alsook om meer ondersteuning te bieden in de sectoren gezondheid, educatie, productie en uiteraard verbetering van de infrastructuur.
- 3) AOV (Algemene Ouderdomsvoorziening), kinderbijslag (AKB) en financiële bijstand aan zwakke huishoudens (FBZWVH) en aan mensen met een beperking (FBMMEB) zijn verhoogd. Per 1 juli 2023 is AOV verhoogd van SRD 1.250 naar SRD 1.750, de kinderbijslag van SRD 125 naar SRD 200, de FBMMEB van SRD 1.750 naar SRD 2.500 en de FBZWVH van SRD 1.250,- naar SRD 1.750, -.
- 4) Het Social Beneficiary Program (SBP), biedt maandelijkse financiële steun aan in aanmerking komende personen. In de begroting 2024 is voor dit programma SRD 1,2 miljard opgenomen, wat de transitie weerspiegelt van indirecte, ongerichte subsidies naar directe, gerichte geldoverdrachten. Personen die AOV ontvangen, komen in dit programma ook in aanmerking voor de SRD 1.800, - koopkrachtversterking.

De beleidsprogramma's voor 2024 zijn begroot voor een totaalbedrag van SRD 48.733 miljoen. In vergelijking met 2023 zijn de programma's met SRD 5.812 miljoen toegenomen. De programma's behelzen projecten die moeten resulteren in het verwezenlijken van de vastgestelde ontwikkelingsdoelen zoals onderwijs, infrastructuur, gezondheidszorg, capaciteitsopbouw, woningbouw en productie. De programma's/projecten worden gefinancierd uit eigen middelen (SRD 42.116 miljoen) en externe financiering via donor (SRD 433 miljoen) en via leningen/budget support (SRD 10.146 miljoen). Voor de totale operationele uitgaven en programma's per directoraat wordt verwezen naar bijlage C.

De geraamde uitgaven in 2024 voor projecten of programma's, welke gefinancierd zullen worden met eigen middelen of externe financiering behelzen onder andere:

- Suriname Nationaal Infrastructuur Projecten- fase II (NIP) omvat het upgraden van infrastructuur, de rehabilitatie van diverse wegen in diverse districten en het bouwen van bruggen. Het gebudgetteerd bedrag zal worden besteed voor continuering van de werkzaamheden. Het geraamd bedrag is SRD 608 miljoen (begroting Ministerie van Openbare Werken);
- Rehabiliteren Saramacca Kanaal: het verbeteren van de waterbeheersing in het kanaal, door optimaal gebruik te maken van de aanwezige infrastructuur. Het geraamd bedrag is SRD 250 miljoen (begroting Ministerie van Openbare Werken);
- Ontwikkeling Ondernemersklimaat en Concurrentievermogen: het creëren van een gunstige faciliterende omgeving voor de particuliere sector waarbij ondersteunende wetgeving met name de uitvoeringsbesluiten van de Wet Bedrijven en Beroepen, de Wet op de Jaarrekening, de Wet op Zekerheidsrechten op roerende goederen, een platform voor "Electronic Single Window", de digitalisering van bedrijfsvergunningen

enzovoorts worden opgepakt. Het geraamd bedrag is SRD 110 miljoen (begroting Ministerie van Economische Zaken, Ondernemerschap en Technologische Innovatie);

- Decentrale Drinkwatervoorziening voor Boven Suriname: dit behelst het project dat via een staatslening wordt gefinancierd vanuit de KBC-bank België. Het project beoogt het voorzien van drinkwater voor minimaal 9 dorpen en MINI hydro-elektriciteit voor 3 dorpen in Boven Suriname. Het geraamd bedrag is SRD 202,1 miljoen (begroting Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen);
- Renewable Energy: het programma "Renewable Energy" is gericht op het uitvoeren van activiteiten ter ontwikkeling en benutting van hernieuwbare energiebronnen. Met deze energiebronnen zal in het bijzonder het binnenland van elektriciteit worden voorzien. Het totaal geraamd bedrag voor dit programma is SRD 563 miljoen (begroting Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen).

Ter bevordering van het investeringsklimaat is het noodzakelijk om aandacht te besteden aan enkele aspecten/factoren zoals het helpen scheppen van gunstige condities aan het productie keten van bedrijven (van grondstof tot eindproduct). Middels incentives en het updaten van processen en procedures kan daaraan een positieve bijdrage worden geleverd. In dit kader kan er gekeken worden naar de "best practices" van andere landen, bijvoorbeeld "Small Commodity Market" in China, die zodanig is opgezet en ontwikkeld dat die economische ontwikkeling met zich meebrengt en in balans is met milieubescherming.

Tabel 3.3.1: Operationele uitgaven en programma's per Ministerie/Directoraat (SRD miljoen)

Ministeries/directoraten	Operationele uitgaven		Programma's		Totale uitgaven	
	Suppletoire	Ontwerp	Suppletoire	Ontwerp	Suppletoire	Ontwerp
	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2023	2024	2023	2024	2023	2024
Justitie en Politie	2,645	2,801	214	206	2,859	3,007
Algemene Zaken	-	-	-	-	-	-
Binnenlandse Zaken	612	723	156	301	769	1,024
HRM	133	151	1	4	134	155
Regionale Ontw ikkeling (ROS)	808	885	47	66	855	950
Agrarische Ontw ikkeling Binnenland (ROS)	46	60	1	1	47	61
Duurzame Ontw ikkeling Afro Surinamers (ROS)	76	100	4	4	80	104
Duurzame Ontw ikkeling Inheemsen (ROS)	17	22	2	3	19	25
Sportzaken	105	124	6	10	111	134
Defensie	847	1,114	8	24	855	1,138
BuZa, Int. Business & Int. Samenw. (BIBIS)	440	513	43	115	483	628
Financien (F&P)	126	114	22,777	21,507	22,904	21,622
Belastingen (F&P)	162	181	166	241	328	422
Ontw ikkelingsfinanciering en Planning (F&P)	9	11	4,959	6,581	4,967	6,592
Econ. Zaken, Ondernemerschap en Techn. Innovatie	144	159	143	301	287	460
Landbouw, Veeteelt en Visserij	213	260	1,060	1,457	1,274	1,716
Algemeen Beheer (NH)	38	47	3	3	41	50
Mijnbouw (NH)	10	16	34	117	44	133
Water (NH)	54	130	164	269	218	399
Energie (NH)	70	78	399	704	469	782
Arbeid, Werkgelegenheid en Jeugdzaken	189	233	25	72	214	305
Sociale Zaken en Volksontw ikkeling	381	483	3,280	3,932	3,661	4,415
Administratief Technischbeheer (Onderw ijs)	726	1,042	706	916	1,432	1,957
Algemeen Vormend Onderw ijs (Onderw ijs)	1,688	2,007	246	277	1,934	2,284
Beroepsonderw ijs (Onderw ijs)	245	299	27	147	272	446
Hoger en Wetenschappelijk Onderw ijs (Onderw ijs)	39	45	311	401	349	446
Cultuur (Onderw ijs)	29	39	132	232	161	270
Volksgezondheid	146	186	2,987	3,562	3,133	3,748
Bouw - en Stedebouw kundige Werken (OW)	36	55	79	113	114	169
Civiel Technische Werken (OW)	128	162	1,685	2,556	1,813	2,718
Openbaar Groen (OW)	221	288	209	272	430	560
Onderzoek en Dienstverlening (OW)	219	175	7	77	226	252
Algemeen en Administratieve zaken (TCT)	43	45	13	35	56	80
Toerisme (TCT)	12	12	33	48	45	60
Transport (TCT)	151	168	326	439	477	607
Communicatie (TCT)	7	9	41	55	48	63
Algemeen Beheer (GGB)	66	79	1	11	67	90
Grondbeleid en bosbeheer (GGB)	53	61	58	56	111	117
Ruimtelijke ordening (ROM)	17	25	20	11	37	36
Milieu (ROM)	15	18	39	47	54	65
Kabinet President	667	718	169	260	836	977
Kabinet Vice President	149	196	95	163	245	359
De Nationale Assemblee	126	145	51	107	177	253
Hof van Justitie	135	159	31	40	167	199
Openbaar Ministerie	50	57	9	9	59	67
Rekenkamer	26	41	19	26	45	67
Totale uitgaven	12,119	14,235	40,785	45,780	52,904	60,014

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

3.4 Geraamde overheidsontvangsten

Bij de geraamde ontvangsten wordt er een onderscheid gemaakt in:

- Belastingen (directe- en indirecte belastingen)
- Niet-belastingontvangsten (NBO)
- Schenkingen (donormiddelen)
- Trekkingen (leningen)

De geraamde belasting en niet-belasting ontvangsten voor het dienstjaar 2024 zijn in tabel 3.4.1. weergegeven.

Tabel 3.4.1: Ontvangsten verdeeld naar belastingen en niet-belasting ontvangsten (SRD miljoen)

Omschrijving	Suppletoire Begroting 2023	Ontwerp Begroting 2024	Vershil
Directe belastingen	10,697	12,769	2,072
Inkomstenbelasting	10,614	12,586	1,972
Vermogensbelasting	8	37	29
Huurw aardebelasting	8	30	22
Dividendbelasting	3	6	3
Loterijbelasting	6	10	4
Casinobelasting	20	62	42
Bronbelasting	38	38	0
Solidariteitsheffing			0
Indirecte belastingen	10,358	14,045	3,687
Invoerrechten	3,400	4,723	1,323
Statistiekrecht	220	311	91
Omzetbelasting	420	725	305
Uitvoerrecht op hout	630	721	91
Accijns op alcoholvrije dranken	257	313	56
Accijns op gedestilleerd	227	279	52
Accijns op bier	300	360	60
Accijns op rooktabak en sigaretten	271	301	30
Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen	171	750	579
Belasting op publieke gemakkelijkheden	11	12	0
Belasting op de Toegevoegde Waarde (BTW)	4,451	5,550	1,099
Totaal belastingen	21,055	26,813	5,758
Totaal niet-belasting ontvangsten	13,722	15,303	1,581
Totaal ontvangsten	34,777	42,116	7,339

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Aan de inkomstenzijde, zijn er een aantal activiteiten die zullen bijdragen aan de verhoging van de Staatsontvangsten. In het dienstjaar 2024 zal het traject in het kader van de hervorming Belastingdienst gecontinueerd worden. Door het verbeteren van de efficiëntie en effectiviteit van de heffing, inning en controle, zal verder gewerkt worden aan verhoging van de inkomsten. Enerzijds wordt het fiscaal stelsel gemoderniseerd, anderzijds wordt de Belastingdienst gereorganiseerd. Verder heeft de hervorming onder meer als doel: het creëren van een belastingstructuur die economische efficiëntie en een sterkere economische groei bevordert; en om het belastingstelsel rechtvaardiger te maken. De hervorming van het belastingstelsel moet daarom integraal

worden benaderd, waarbij gewerkt zal worden aan het vereenvoudigen en moderniseren van diverse fiscale wetten.

De volgende wetsvoorstellen op fiscaal gebied zijn reeds voorbereid, met name:

1. De Invorderingswet

Het proces van belastingheffing omvat twee fasen; de fase van de vaststelling van de verschuldigde belasting, meestal als heffing aangeduid, en de fase van de inning van de verschuldigde belasting. Wanneer echter de belastingschuldige in gebreke blijft, dient de fiscus te beschikken over de mogelijkheden om hem te dwingen aan zijn verplichtingen te voldoen. Het is derhalve van groot belang dat er regels bestaan die een adequate invordering waarborgen. De huidige invorderingsregelingen zijn verouderd en dient aangepast te worden. Voorts zijn er in diverse andere heffingswetten invorderingsbepalingen opgenomen, die met dit wetsvoorstel en de hierbij behorende Invoeringswet worden overgebracht naar de nieuwe Invorderingswet. Het doel is om alle invorderingsbepalingen in één wet terug te vinden, hetgeen de toegankelijkheid, rechtseenheid en rechtszekerheid ten goede komt.

2. De Algemene Douanewet

Met de invoering van de Algemene Douanewet zal de Scheepvaartwet volledig vervangen worden. De reden hiervoor is dat de Scheepvaartwet verouderd is en daardoor niet meer aansluit bij wetgeving in andere landen en bij de huidige processen van het afhandelen van goederen en loop van documenten. Het afhandelen van ingevoerde goederen zal hierdoor vlotter geschieden en zal Suriname aantrekkelijker worden gemaakt als vestigingsplaats voor bedrijven. Op grond daarvan is een alles omvattende douanewet gemaakt, in die zin dat alle bevoegdheden uniform geregeld zijn in de douanewet zelf en niet in de verschillende bijzondere wetten, met in achtname van internationale regelingen en verdragen.

3. Kostenwet

Het is gewenst deze wet gelijktijdig met de Invorderingswet 2023 in werking te laten treden. Gezien de hoge kosten inzake de invordering van belastingen wegens ambtelijke verrichtingen is het ten bate van de staatskas wenselijk deze kosten op de belastingschuldige te verhalen en bij beschikking vast te stellen. Deze wet is tevens een uitvloeisel van het regeringsbeleid voor het gezond maken van de staatsbegroting en van de betalingsbalans.

4. De Algemene Wet Belastingen

Eén van de doelen van de Algemene Wet Belastingen (AWB) is om de formele bepalingen van de heffingswetten te harmoniseren en samen te voegen in één wettelijke regeling. Momenteel hebben de meeste belastingwetten hun eigen bepalingen omtrent bijvoorbeeld de termijnen, de wijze van indienen van aangiftebiljetten, de wijze van betaling, de bevoegdheden van de inspecteur, de mogelijkheid van bezwaar en beroep, het boetestelsel, de internationaalrechtelijke en strafrechtelijke bepalingen. Deze verscheidenheid aan

formele bepalingen leidt nogal eens tot verwarring en ongelijkheid in de toepassing en uitvoering van de verschillende belastingwetten. De regering is van mening dat vanuit de optiek van de rechtsbeginselen, met name de rechtsbescherming van en de rechtszekerheid voor de burger, het handhaven van de huidige situatie steeds meer als ongewenst is aan te merken. De regering beoogt met deze wet om uniformiteit te scheppen in de verschillende formele bepalingen. De AWB is meer dan een samenbundeling van formele bepalingen. Verder moderniseert, verduidelijkt en wijzigt het ook een groot aantal bepalingen. De regering wil hiermee een moderniseringsslag maken.

5. Wet Verbruiksbelasting Motorbrandstoffen

Deze wet dient om de huidige Wet Verbruiksbelasting Motorbrandstoffen te vervangen. Hiervoor zijn een aantal redenen te noemen. De Wet Verbruiksbelasting Motorbrandstoffen (S.B. 1987 no. 90) is in werking getreden toen alle motorbrandstoffen werden ingevoerd. Hier te lande werden geen motorbrandstoffen geproduceerd. Aangezien Suriname partij is bij verschillende handelsverdragen die eerlijke concurrentie van lokaal geproduceerde – en ingevoerde goederen eisen, moet de wet gewijzigd worden. De door de Douane uit te oefenen controle is onvoldoende wettelijk geregeld. Thans produceert een Surinaams bedrijf motorbrandstof. Door de nieuwe Wet Accijns Motorbrandstoffen zal ook de in Suriname lokaal geproduceerde motorbrandstoffen in de heffing betrokken worden. Hiermee wordt voldaan aan de verplichtingen welke onder andere door de Caricom regelgeving worden gesteld.

Tenslotte kan worden aangegeven dat de strafbepalingen zijn aangepast en er zijn extra controle mogelijkheden voor de Douane opgenomen.

Met de invoering van het Multi Tax Systeem bestaande uit Multi Tax Solution (MTS) en de Multi Collection Solution (MCS) bij de Belastingdienst is de online aangifte geïntroduceerd op 1 februari 2023. De invoering van de Belasting op de Toegevoegde Waarde (BTW) was hiervoor een eerste stap. Het voornemen is om in 2024 de online aangifte bij de andere middelen met name Inkomstenbelasting en Loonbelasting te introduceren.

Het moderniseringsproces bij de Belastingdienst (directe en indirecte belastingen) zal in de komende periode worden voortgezet. Verscherpte en verbeterde controle bij de belastingheffing zal onverkort worden gecontinueerd.

Op 1 september 2023 heeft de Nationale Assemblee een gewijzigde BTW wetsvoorstel goedgekeurd met als doel de mazen in de wet te dichten en de basis te verbreden. Na evaluatie is gebleken dat er technische bijstand nodig is om het BTW communicatie- en educatieprogramma te verbeteren. De Belastingdienst zal met hulp van Nederland belangrijke stappen zetten om de afdeling Grote O (Ondernemingen) oftewel “Large Taxpayer Unit” op te richten. Bovendien is de Belastingdienst in 2023 gestart met het proces voor een nieuwe organisatiestructuur voor de inkomstenadministratie, om over te gaan naar een semi-autonome belastingdienst (SARA) met een moderne klantenservice. Goede klantenservice wordt erkend als de basis van een vrijwillig

belastingregime. Verder wordt gewerkt aan een actualisering van het wettelijke kader voor de Belastingen en Douane.

Bij het onderdeel schenkingen en trekkingen is het geraamd bedrag voor 2024 totaal SRD 6.334 miljoen. De relatie met de verschillende internationale financieringsinstellingen wordt in 2024 voortgezet. De internationale ontwikkelingspartners waaronder de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank (IDB), de Wereldbank, de Islamic Development Bank, de Caribbean Development Bank, het OPEC-fonds, het Frans Ontwikkelingsfonds (AFD) ondersteunen de ontwikkeling via projecten voornamelijk in de agrarische sector, fiscaal, onderwijs, gezondheidszorg, sociaal, energie, productie en infrastructuur. De IDB heeft vanwege het IMF-programma samen met het Ministerie van Financiën en Planning een Policy Based Programme (PBP) geformuleerd (2022 – 2024), waarbij begrotingssteun beschikbaar wordt gesteld. Echter moet eerst aan de vooraf overeengekomen hervormingsmaatregelen worden voldaan alvorens de middelen beschikbaar worden gesteld.

In samenwerking met de IDB worden de voorbereidingen getroffen om de financieringen van de volgende projecten veilig te stellen:

- Hervormen en versterken van de Nationale Ontwikkelingsbank (NOB) en het creëren van financieringsproducten voor de private sector voor een bedrag van USD 10 miljoen;
- Het uitvoeren van de Negende Algemene Volkstelling onder leiding van de Stichting Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS) in het jaar 2024 voor een bedrag USD 20 miljoen;
- Vanwege het succes gaat een Paramaribo Urban Rehabilitation Program (PURP) fase 2 in 2024 van start voor een bedrag van USD 30 miljoen;
- Budget support voor een bedrag van USD 100 miljoen in 2024.

Vanwege de wereldwijde dreiging van de gevolgen van klimaatverandering worden financiële producten ontwikkelt om deze gevolgen tegen te gaan, maar ook om landen te compenseren, met name voor het in standhouden van bossen inclusief de biodiversiteit. Het Ministerie van Financiën en Planning zal samen met de Ministeries van Ruimtelijke Ordening en Milieu (ROM) en Buitenlandse Zaken, International Business en Internationale Samenwerking (BIBIS) een belangrijke rol spelen in de onderhandelingen en samenwerkingen op regionaal en internationaal gebied teneinde de nodige fondsen te werven. Op regionaal gebied heeft de Regering van Suriname in juni 2023 een overeenkomst getekend in het kader van Amazonia Forever Programma en is ook onderdeel van de Climate Change Platform. Beiden zijn initiatieven van de IDB.

In 2024 zullen er ook financiële middelen beschikbaar gesteld worden voor fondsen ter stimulering van de productiesector alsook financiële middelen ten behoeve van projecten ter ondersteuning en zelfredzaamheid van de sociaal zwakkeren.

Tabel 3.4.2: De ontvangsten per donor en lening van de Ontwerpbegroting 2024 en de Suppletoire begroting 2023 (SRD miljoen)

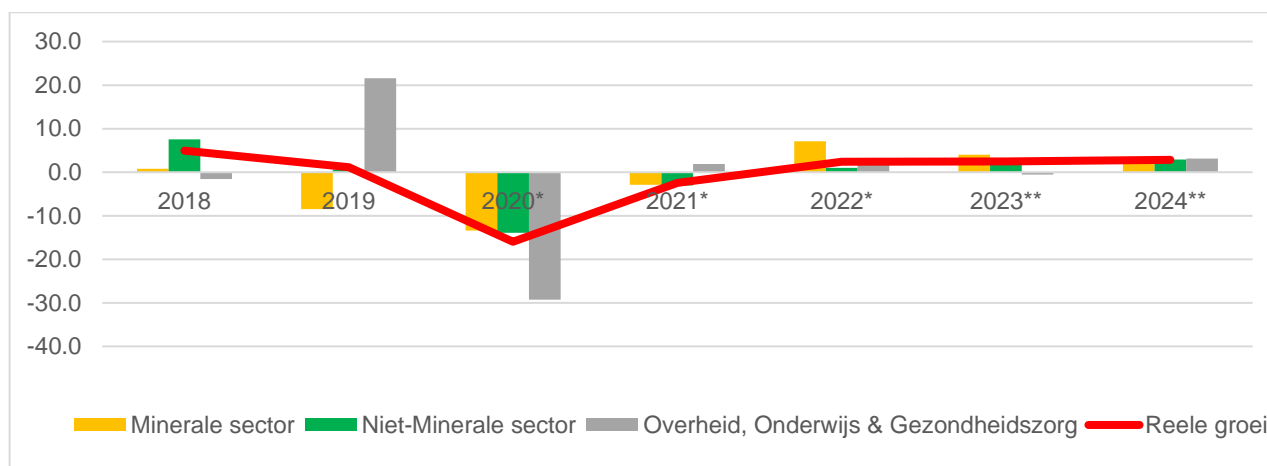
Omschrijving	Suppletoire Begroting 2023			Ontwerp Begroting 2024		
	Donor	Lening	Totaal	Donor	Lening	Totaal
CDB			-			-
India		34	34		57	57
IsDB		376	376		589	589
IDB			-			-
laDB	35	9,614	9,649	16	5,434	5,450
Nederland	246		246	101		101
PAHO			-			-
UNDP	1		1			-
OFID		16	16		25	25
Global Fund	32		32	26		26
UNFPA			-			-
AFD		10	10			-
UNICEF	2		2	1		1
EU	45		45			-
Overig	207	5,069	5,275	298	4,042	4,340
Totaal	567	15,118	15,685	443	10,146	10,589

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

4. Macro-economische ontwikkelingen

4.1. Ontwikkelingen in de Reële Sector

In deze paragraaf zullen de ontwikkelingen van de productiesectoren worden beschreven over de periode 2018-2024. De realisatie cijfers van het Bruto Binnenlands Product (BBP) in lopende als constante prijzen over de periode 2018-2022 zijn afkomstig van het Algemeen Bureau voor de Statistiek, terwijl de vooruitzichten aangaande de productie (2023-2024) zijn gemodelleerd door de Stichting Planbureau Suriname op basis van actuele data.

Figuur 4.1.1: Verloop Reële groeicijfers BBP en sectoren 2018-2024

Bron: 2018-2022 Algemeen Bureau voor de Statistiek
2023, 2024 Planbureau

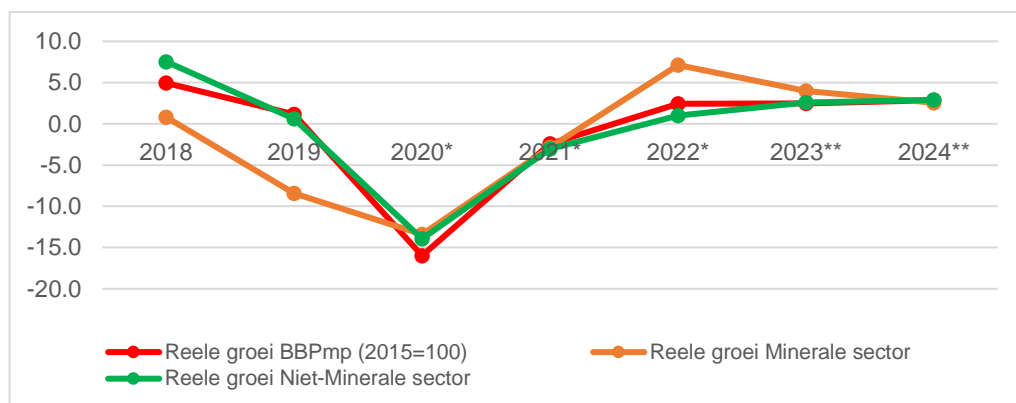
*) voorlopige cijfers

***) Projectie

In 2021 bedroeg de groei van het Bruto Binnenlands Product in constante prijzen -2,4 procent. De economische bedrijvigheid nam zowel in de minerale- als de niet-minerale sector af met respectievelijk 2,9 procent om 3,1 procent. Bij de minerale sector was er sprake van een terugval van de productie van goudverwerking met circa 12 procent. Bij de niet-minerale sector daalde de productie van de sector Agrarisch, Bosbouw en Visserij met 7,5 procent, terwijl de productie van houtverwerking eveneens afnam met 33 procent. Verder vertoonde de productie van garnalenverwerking een daling van circa 64 procent. Ook kende de dienstverlenende sector Accommodatie & Voedingsdiensten een daling van haar diensten met ongeveer 12 procent.

In 2022 was er sprake van herstel van de Surinaamse economie en werd een positieve reële groei van 2,4 procent gerealiseerd. De groei werd gedreven door de minerale als de niet-minerale sector met respectievelijk 7,1 procent om 1 procent. Bij de minerale sector verbeterde de productie van goudverwerking met ongeveer 5 procent, terwijl olieraffinaderijproducten steeg met bijna 11 procent. Verder leverden de sectoren Constructie en Accommodatie

& Voedingsdiensten eveneens een bijdrage aan het positieve reële groeicijfer bij de niet-minerale sector met respectievelijk 6 procent om 6,5 procent. De sector Handel groeide in dat jaar met 2,2 procent.

Figuur 4.1.2: Reële groei BBPmp (2015=100), reële groei Minerale en Niet-Minerale sector

Bron: 2018-2022 Algemeen Bureau voor de Statistiek

2023, 2024 Planbureau

*) voorlopige cijfers

**) Projectie

De vooruitzichten voor groei van de Surinaamse economie voor de jaren 2023 en 2024 zien er gunstig uit. Voor beide jaren worden positieve reële groei van de productie verwacht van respectievelijk 2,5 procent om 2,8 procent. Voor wat betreft 2023 zal naar verwachting de minerale sector met ongeveer 4 procent en de niet-minerale sector met bijkans 3 procent bijdragen aan het reële groeicijfer in dat jaar. De goudsector alsook de oliesector met groeipercentages van respectievelijk 5 om 4 zullen contribueren aan de minerale sector. De groei van de productie bij de niet-minerale sector zal te danken zijn aan voornamelijk de sectoren Agrarische, Bosbouw en Visserij (5 procent); Constructie (3,2 procent) alsmede Accommodatie & Voedingsdiensten (6 procent).

Voor 2024 wordt een stijging verwacht van de minerale – en niet-minerale sector van circa 2,5 procent om 3 procent. Bij de minerale sector wordt een toename van de productie van goud en olieraffinaderijproducten verwacht van respectievelijk 1 procent om 4 procent. De sectoren die positief zullen bijdrage aan het reële groeicijfer van de niet-minerale sector zijn onder meer Agrarische, Bosbouw en Visserij (4 procent); Constructie (3 procent); Handel (2 procent) alsook Accommodatie & Voedingsdiensten (6 procent).

Tabel 4.1.1: Procentuele jaarlijkse groeicijfer BBP in constante prijzen 2018-2024 (2015=100)

Omschrijving	2018	2019	2020*	2021*	2022*	2023**	2024**
Minerale sector	0.8	-8.4	-13.4	-2.9	7.1	4.0	2.5
- Goud	2.2	-11.2	-19.4	-13.0	4.6	4.6	1.9
- Olie	-1.4	-4.1	-4.7	9.6	9.6	3.5	3.2
Niet-Minerale sector	7.5	0.6	-13.9	-3.1	1.0	2.6	2.9
- Productie sector	0.2	-7.8	-18.6	-18.0	-4.5	4.9	4.0
- Diensten sector	1.1	0.4	-1.2	0.2	0.3	0.2	0.3
Overheid, Onderwijs & Gezondheidszorg	-1.6	21.6	-29.2	1.9	3.1	-0.5	3.1
Reële groei	4.9	1.2	-16.0	-2.4	2.4	2.5	2.8

Bron: 2018-2022 Algemeen Bureau voor de Statistiek
2023, 2024 Planbureau
) voorlopige cijfers **) Projectie

Onder de primaire sector vallen de volgende sectoren: landbouw, bosbouw en visserij alsook mijnbouw. De productie van de primaire sector nam af in 2021 met circa 8 procent als gevolg van een terugval van de productie van de sectoren Agrarisch, Bosbouw en Visserij met 7,5 procent en Mijnbouw met 9,6 procent. De totale productie van Landbouw nam af met bijna 2 procent. De productie van semi-meerjarige gewassen en meerjarige gewassen kenden een daling van respectievelijk 18 procent om 16 procent. De productie van padie steeg met ongeveer 6 procent in dat jaar. Daarnaast liepen de vis- en garnalenvangsten terug met ongeveer 26,4 procent, terwijl de productie van ruwe aardolie terugviel met ongeveer 1 procent.

In 2022 nam de productie van de Primaire sector af met 0,5 procent. De landbouwproductie nam af met bijna 30 procent en rondhoutproductie met 17 procent. De vangsten van garnalen en vis stegen in dat jaar met ongeveer 20 procent. De productie van gouderts en ruwe olie stegen met 1 procent om 3 procent. Voor 2023 en 2024 zijn de groeiverwachtingen van de Primaire sector positief en wel 3,5 procent om 4 procent. Voor beide jaren is een groei van 5% geprojecteerd voor de padieproductie, terwijl volgens binnengekomen statistieken de rondhoutproductie zal stijgen met 16 procent om 8 procent.

Tabel 4.1.2: Reële groeicijfers Primaire- Secundaire, Tertiaire en Overheid 2018-2024

Omschrijving	2018	2019	2020*	2021*	2022*	2023**	2024**
Primair	-4.6	-19.3	-16.1	-8.0	-0.5	3.5	4.0
Secundair	3.3	-2.5	-15.9	-11.1	3.1	4.8	2.8
Tertiair	11.0	4.2	-12.1	2.3	2.6	2.0	2.6
Overheid (excl. Onderwijs en Gezondheidszorg), Onderwijs, Gezondheidszorg & sociale activiteiten	-1.6	21.6	-29.2	1.9	3.1	-0.5	3.1
BBP tegen marktprijzen	4.9	1.2	-16.0	-2.4	2.4	2.5	2.8

Bron: 2018-2022 Algemeen Bureau voor de Statistiek
2023, 2024 Planbureau
) voorlopige cijfers
) Projectie

Tot de secundaire sector behoren: industrie, nutsvoorzieningen en constructie. De productie van de Secundaire sector nam af in 2021 met 11 procent als gevolg van een afname van de productie van goudverwerking met 12

procent, garnalenvangsten met ongeveer 64 procent en houtverwerking met 33 procent. In 2022 bedroeg de productie van de secundaire sector 3,1 procent. De groei is het gevolg van een toename van de productie van goudverwerking met 5 procent, olieverwerking met 11 procent en houtverwerking met 6 procent. Verder realiseerde de Constructie sector een groei van 6 procent in dat jaar.

Voor 2023 en 2024 wordt wederom een positieve groei van de secundaire sector verwacht van 4,8 procent om 2,8 procent. Voor 2023 is geraamd dat de sectoren goudverwerking met 5,4 procent, olieverwerking met 4 procent, houtverwerking met 16 procent, rijst met 5 procent zullen bijdragen aan de reële groei van de secundaire sector.

Voor het jaar 2024 is geprojecteerd dat op basis van actuele statistieken de volgende sectoren de reële groei van de secundaire sector positief zullen beïnvloeden te weten: goudverwerking met 1 procent, olieverwerking met 4 procent, houtverwerking met 8 procent en rijst met 5 procent.

Tot de Tertiaire sector worden gerekend de dienstverlenende sectoren: Groot & Kleinhandel & Markten; Transport & Opslag; Accommodatie & Voedingsdiensten en Gerelateerde Zaken; Informatie & Communicatie; Verzekerings- & andere Financiële Instellingen; Woon- en Commerciële Diensten en hieraan gerelateerde diensten; Professionele, Wetenschappelijke & Technische Activiteiten; Overige Diensten.

In 2021 en 2022 zijn de diensten van de Tertiaire sector gegroeid met respectievelijk 2,3 procent om 2,6 procent. De groei in 2021 werd voornamelijk gedreven door de sector Handel, terwijl in het jaar daarop de sectoren Handel en Accommodatie & Voedingsdiensten merendeels een positieve bijdrage leverden aan het groeicijfer. Voor de jaren 2023 en 2024 zijn de groeiverwachtingen positief en geprojecteerd op 2 procent om 2,6 procent. Het groeicijfer zal voor beide jaren worden gedreven door de sectoren Handel en Accommodatie & Voedingsdiensten.

De reële groei voor de sector Overheid, Onderwijs, Gezondheidszorg & sociale activiteiten bedroeg in 2021 en 2022 respectievelijk 2 procent om 3 procent. Voor de daaropvolgende twee jaren zijn de reële groeicijfers geprojecteerd op -0,5 procent om 3 procent.

Tabel 4.1.3: Bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen in lopende prijzen (SRD 1000)

Omschrijving	2018	2019	2020*	2021*	2022*	2023**	2024**
Mineraal	7388877	6902893	9559681	13894917	27317146	44258457	48135815
w.v. olie	5022179	4410320	7067521	9020519	16995152	26345394	30095852
w.v. goud	2366699	2492574	2492160	4874398	10321994	17913063	18039963
Niet-mineraal	18937027	20055690	23147524	40066299	52811753	76336229	82459887
- Productie sector	6566088	6576008	7746641	14595455	19949173	26981426	28787654
- Diensten sector	12370939	13479682	15400883	25470844	32862580	49354803	53672233
Overheid	2787671	4092660	4689762	5375099	7087416	8360000	11330000
BBP tegen marktprijzen	29821676	31732343	38719467	60703615	89471816	138212686	154388702

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, Planbureau

*) voorlopige cijfers

***) Projectie

De Bruto Toegevoegde Waarde tegen basisprijzen in lopende prijzen vertoonde een stijgende lijn in de periode 2021-2022 en bedroeg SRD 60,7 miljard in 2021 en SRD 89,5 miljard in 2022. Voor de jaren 2023 en 2024 is een verdere toename van genoemde indicator geprojecteerd van respectievelijk SRD 138,2 miljard en SRD 154,4 miljard.

Tabel 4.1.4: Macro-economische grootheden 2017-2023 (SRD 1000)

Omschrijving	2018	2019	2020*	2021*	2022*	2023**	2024**
Bruto Binnenlands Product (basisprijzen) 2015=100	16361295	16552328	13908062	13569347	13899587	14244710	14650446
Bruto Binnenlands Product (marktprijzen) 2015=100	17752211	17959484	15090422	14722912	15081226	15455690	15895918
Bruto Binnenlands Product (basisprijzen)	29113578	31051243	37396970	59336315	87216126	128954686	141925702
Bruto Binnenlands Product (marktprijzen)	29821678	31732343	38719470	60703615	89471626	138212686	154388702
Bruto Nationaal Inkomen (basisprijzen)	26197640	27953003	33024046	51826194	79500418	117095716	130066732
Bruto Nationaal Inkomen (marktprijzen)	26905740	28634103	34346546	53193494	81755918	126353716	142529732
Beschikbaar Inkomen	27678558	29308647	35513723	55985914	84832914	130693276	146869292
Nationaal Inkomen per capita in SRD	45595	47883	56408	86283	130830	199407	221829
Nationaal Inkomen per capita in US\$	6055	6359	6007	5096	5353	5330	5930
Beschikbaar Inkomen per capita in US\$	6229	6509	6211	5364	5555	5513	6110
BBPmp per Capita in US\$	6711	7047	6772	5816	5858	5831	6423
Mid-year population	590100	598000	608900	616500	624900	633649	642520

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, Planbureau

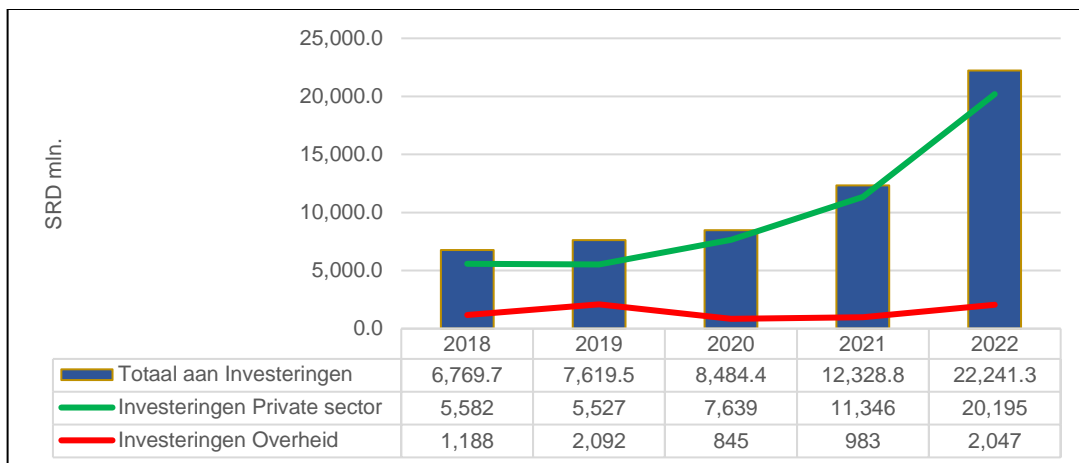
*) voorlopige cijfers

***) Projectie

4.2. Investerings 2018-2022

Volgens de statistieken van het Ministerie van Financiën en Planning zijn de investeringen van de overheid in 2018 circa SRD 1188 mln. De proxy indicator voor investeringen van de private sector in 2018 geeft een waarde aan van circa SRD 5582 mln. Het totaal aan investeringen voor 2018 is circa SRD 6770 mln. Het bedrag van overheidsinvesteringen worden verkregen van de kapitaaluitgaven van het ministerie van Financiën en Planning. Met behulp van de handelsstatistieken van het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS) en de statistieken betreffende investeringen in onroerend goed van bedrijven afkomstig van de Centrale Bank van Suriname (CBvS) wordt een proxy berekend voor de investeringen van de private sector. De import van investeringsgoederen voor de periode 2018- 2022 wordt opgeteld bij de kredietverlening van de Algemene Banken aan bedrijven voor hypothecaire leningen in SRD en in vreemde valuta in de periode 2018-2022.

Volgens figuur 4.2.1 nemen de totale investeringen elke jaar van de verslagperiode toe. De groei van 2018 naar 2019 komt de overheid toe, vanwege de circa 76 procent groei van de kapitaaluitgaven. Alhoewel de private sector investeringen dalen met circa 1 procent in 2019 in vergelijking met 2018 stijgt het totaal aan investeringen, vanwege het hoge groeicijfer van de kapitaaluitgaven. De groei van 2020 tot aan 2022 komt grotendeels de private sector toe, aangezien de investeringen van de overheid afnemen in 2020 met circa 60 procent ten opzichte van 2019, om daarna marginaal toe te nemen in 2021 met 16 procent ten opzichte van 2020. In 2022 is wederom sprake van een hoge groei van circa 108 procent ten opzichte van 2021.

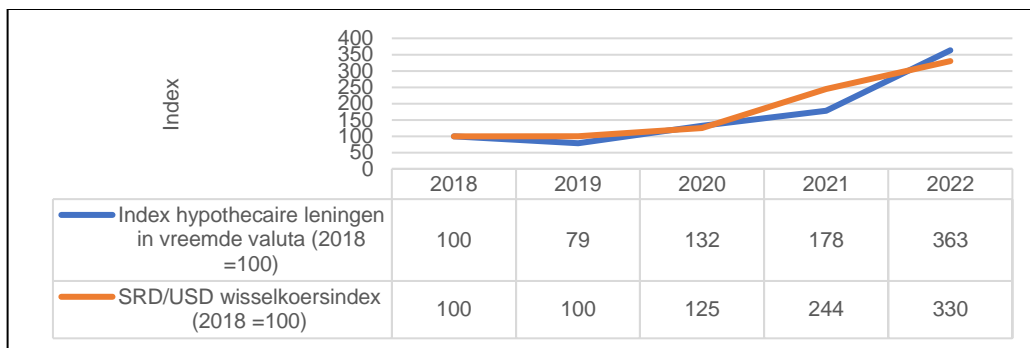

Figuur 4.2.1: Investerings 2018-2022

Bron: Min. Fin./ABS/CBvS bewerking SPS

De overheid geeft aan dat kapitaalsuitgaven in 2022 bestemd zijn voor investeringen in energie in stad en district, investering in stedelijke en districten wegen- en bruggeninfrastructuur, woningbouw, telecommunicatie ontwikkeling, de gezondheidszorg en de implementatie van Bruto Toegevoegde Waarde.

De private investeringen zijn na 2019 goed opgang gekomen. De groei was in 2020 circa 38 procent ten opzichte van 2019. De groei nam in 2021 toe tot circa 49 procent ten opzichte van 2020 en in 2022 toe tot circa 78 procent ten opzichte van 2021. De hoge groei in 2021 en 2022 ten opzichte van de jaren daarvoor heeft deels als oorzaak de depreciatie van de SRD ten opzichte van de USD. Sinds juni 2021 is er een marktconforme SRD/USD wisselkoers. De jaargemiddelde koersnotering van de Centrale Bank van Suriname voor de SRD/USD verkoopkoers was in 2020 circa SRD 9,39. In 2021 en 2022 waren de noteringen respectievelijk circa SRD 18,39 en circa SRD 24,85 voor één USD. De kredietverlening in vreemde valuta omgerekend in SRD is met circa 34 procent toegenomen in 2021 en 104 procent in 2022 ten opzichte van het jaar daarvoor. In procenten is de kredietverlening in vreemde valuta omgerekend in SRD circa 58 procent in 2021 en circa 71 procent in 2022 van het totaal aan hypothecaire kredieten (SRD-kredieten plus vreemde valuta kredieten) verstrekt aan de bedrijven door de algemene banken. De stijging heeft dus deels te maken met de depreciatie van de SRD (zie figuur 4.2.2.), aangezien de hypothecaire kredieten in SRD niet dergelijke hoge groeinoeringen vertonen in de verslagperiode. De groei is in 2021 circa 20 procent ten opzichte van 2020 en in 2022 circa 15 procent ten opzichte van 2021.

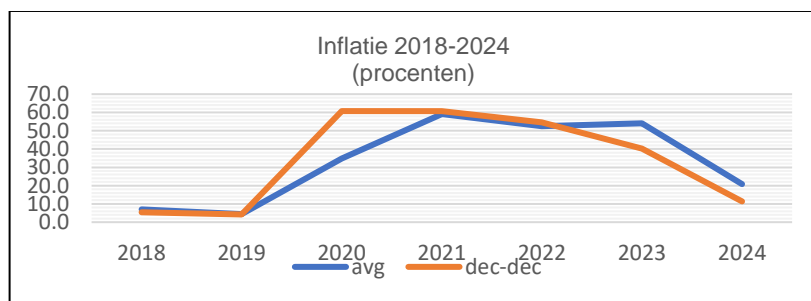
Figuur 4.2.2: Index hypothecaire leningen in vreemde valuta en SRD/USD wisselkoersindex

Bron: CBvS bewerking SPS

De import van investeringsgoederen echter toont wel een groei van circa 35 procent in 2022 ten opzichte van 2021. In 2021 is echter een daling geregistreerd van circa 20 procent ten opzichte van 2020. De investeringen kunnen deels aan de mijnbouwsector worden toegeschreven. Ook investeringen van de nutsbedrijven zijn verantwoordelijk voor de toename in investeringen. Het aandeel van de Overheidsinvesteringen in het totaal in de periode 2018-2022 is gemiddeld circa 14 procent, waardoor de private investeringen op circa 86 procent zitten van het totaal.

4.3 Inflatie, Lonen en Koopkracht

De gemiddelde inflatie bedroeg in 2022 ten opzichte van 2018 ca. 241 procent, gemeten aan de hand van de stijging van Consumptie Prijs Index van 134,7 in 2018 naar 460,2 in 2022. In de COVID jaren 2020 en 2021 bereikte de jaareinde (dec-dec) inflatie een piek van 60,7 procent en de gemiddeld inflatie 59,1 procent in 2021. In 2022 was de gemiddelde inflatie 52,4 procent en de jaareinde 54,6 procent. De verwachting is dat er in 2023 nog sprake is van een hoge gemiddelde inflatie van naar schatting 54 procent en een jaareinde inflatie van 40 procent, vanwege een aantal maatregelen die kostenverhogend werken, zoals het verder loslaten van subsidies op goederen en diensten, maar ook importinflatie speelt een belangrijke rol. De projectie voor 2024 bedraagt ca. 21 procent gemiddeld.

Figuur 4.3.1: Inflatie gemiddelde periode 2018-2024

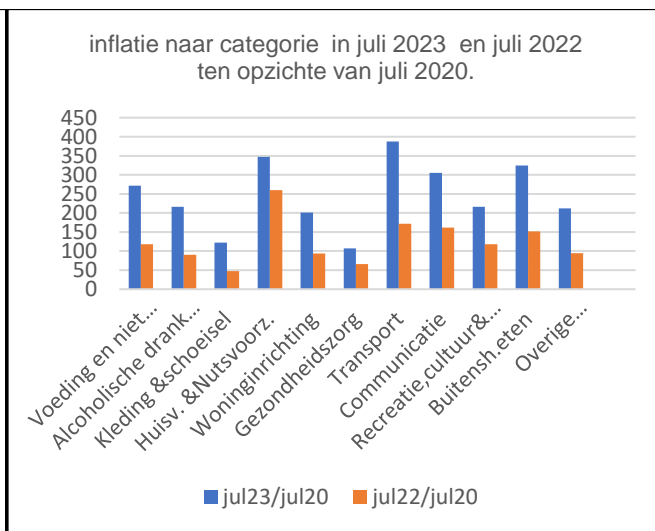
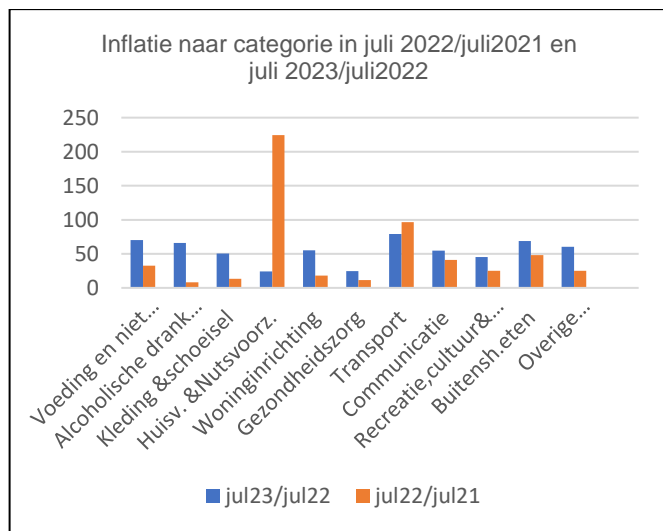
Bron: 2018-2022 ABS, 2023-2024 schatting van SPS

In figuur 4.3.2 en 4.3.3 is in beeld gebracht de inflatie ontwikkeling van de diverse categorieën van goederen en diensten, die gemeten worden door het Algemeen Bureau voor de Statistiek. De inflatie cijfers van de diverse categorieën zijn de juli inflatiecijfers.

In juli 2022 ten opzichte van juli 2021 zijn de hoogste prijsstijgingen gemeten bij de categorie huisvesting en nutsvoorzieningen(224,5 procent), transport (96,6 procent).

In juli 2023 ten opzichte van juli 2022 droegen de volgende categorieën bij aan de toename van de gemiddelde stijging: voeding en drank, alcoholische dranken, transport, communicatie, buitenshuis eten en overige goederen en diensten.

In het totale pakket van goederen en diensten hebben de categorieën voeding en drank, huisvesting en nutsvoorzieningen, transport en overige goederen en diensten het zwaarste gewicht. Als er verstoringen hierbinnen plaatsvinden, is er een grotere impact op het algemeen prijspeil te merken. In figuur 4.3.3. is het duidelijker te zien welke categorieën in 2023 en 2022 ten opzichte van 2020 het hardst zijn gestegen in prijs. In 2023 zijn het de categorieën, voeding en drank, huisvesting en nutsvoorziening, transport, is ook communicatie en buitenshuis eten. Al deze groepen van goederen en diensten hebben een grote importcomponent en sinds 2022 is er een gerichte afbouw van de subsidies ingezet.

Figuur 4.3.2: Inflatie naar categorie in juli 2022/juli 2021 en juli 2023/juli 2022

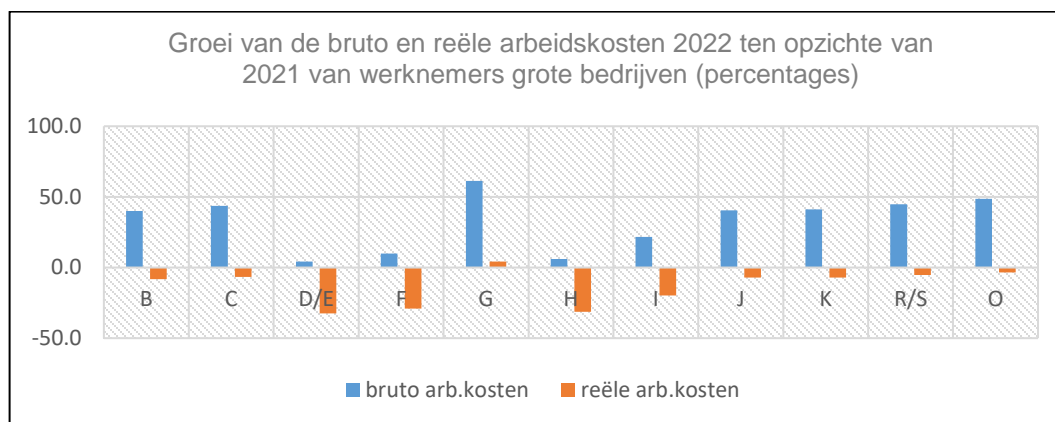
Bron: ABS, bewerking SPS

Figuur 4.3.3: Inflatie naar categorie in juli 2023 en juli 2022 ten opzichte juli 2020

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/ *Voorlopige cijfers, bewerking SPS

Lonen en koopkracht

Als proxy voor de loonontwikkeling in de private sector (Figuur 4.3.4). wordt gebruik gemaakt van de arbeidskosten (lonen, salarissen plus sociale lasten) die door het ABS worden bijgehouden. De bruto arbeidskosten als kostenpost voor de werkgever(s) geven niet aan wat de werknemer over houdt in zijn loonzakje. (De bedragen per bedrijfstak zijn in de annex opgenomen)

Figuur 4.3.4: Groei bruto en reële arbeidskosten in 2022 ten opzichte van 2021

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/ *Voorlopige cijfers, bewerking SPS

ISIC rev.4

B	Mijnbouw
C	Fabricage
D/E	Elektriciteit, Gas en Water
F	Constructiewerken
G	Groot- en kleinhandel, Reparatie van Motorvoertuigen, Motorfietsen
H	Transport en Opslag
I	Hotels en Restaurants
J	Informatie & Communicatie
K	Financiële Instellingen
R/S	Kunst, Entertainment, Recreatie en overige diensten
O	Overheid

Bron: ABS

Uit de cijfers blijkt dat de groei in de nominale arbeidskosten in 2022 (figuur 4.3.4) niet heeft gezorgd voor positieve groei van de reële lonen in de verschillende bedrijfstakken vergeleken met 2021. Vooral in de bedrijfstakken: D/E, F, I, H, en I was er sprake van een aanzienlijke krimp in de ontwikkeling van de reële lonen. Deze bedrijfstakken hebben zware klappen geïncasseerd in de COVID periode, waarbij er ook sprake was een stijgende inflatie die zich voortzet in 2023 en 2024, weliswaar in afnemende trend. Alle bedrijfstakken vertonen een nominale groei,

maar alleen bij de bedrijfstakgroep G(Groot-en kleinhandel, reparatie van motorvoertuigen, motorfietsen, is het reëel loon met 4,3 procent toegenomen. De nominale groei bedroeg 61,3 procent in 2022.

Tabel 4.3.1: Koopkracht van de gemiddelde netto bezoldiging bij de overheid in 2022 en 2023 met en zonder koopkracht versterking SRD2500. Basis januari 2022=100

Jaar		bruto	netto	netto +SRD 2500	gem kkr SRD	KKr Netto	KKr netto +SRD2500	mutatie in procenten	inflatie
2022	gem	7956	6560		0.84	5510.4			52,4
2022	1,5 X gem	11934	9152			7687.68			
2022	2 x gem	15912	11069			9297.96			
2023	gem	7956	6560	9060	0.54	3542.4	4892.4	38.1	54,1
2023	1,5 X gem	11934	9152	11652		4942.08	6292.08	27.3	
2023	2 x gem	15912	11069	13569		5977.26	7327.26	22.6	

Bron: Cebuma(gemiddeld bruto bezoldiging afgeleid uit cebuma staat) en bewerking SPS.

In tabel 4.3.1 geeft de ontwikkeling weer van koopkracht de netto bezoldiging van een ambtenaar met een gemiddelde van SRD 7956, een bezoldiging 1,5 maal het gemiddelde en een bezoldiging van 2 maal het gemiddelde. De berekende nettobedragen staan naast de bruto bedragen voor de jaren 2022 en 2023.

Per mei 2023 heeft de regering besloten om de ambtenaren en met hen gelijkgestelden een netto bedrag van SRD 2500 toe te kennen aan koopkrachtversterking.

Uit de berekeningen blijkt dat ambtenaren met een gemiddelde bezoldiging met 38,1 procent vooruit gaan ten opzichte van 2022, en diegenen die 1,5 maal en 2 maal het gemiddelde verdienen met respectievelijk 27,3 procent en 22,6 procent vooruit gaan. Zonder de koopkrachtversterking bedraagt de netto bezoldiging nog maar gemiddeld 54 procent van de waarde per januari 2022. Ondanks het positief effect is de koopkracht nog lang niet op een gewenst niveau.

Koopkrachtontwikkeling van de SRD en het minimum uurloon

In 2022 is de waarde van de Surinaamse munt (de SRD), of de koopkracht van de munt, verder weggezakt van 47 procent in 2021 naar 31 procent van de waarde die het had in 2019 (zie tabel 4.3.2). Uit de inflatiecijfers van het ABS voor de eerste helft van 2023, volgt uit de berekening dat deze koopkrachtdaling zich zal voortzetten en de schatting is dat 1 SRD nog maar een waarde van 20 SRD cent zal hebben ten opzichte van 2019.

Tabel 4.3.2: Gemiddelde koopkracht van het minimumloon ten opzichte van Januari 2019

	gem-CPI	gem.In-flatie	Minimum Uurloon in SRD		
			Nominaal	gem.koopkracht SRD per jaar	Koopkracht uurloon
2019	140.6	4.4	8.4	0.98	8.23
2020	189.7	34.9	8.4	0.75	6.3
2021	301.9	59.1	8.4	0.47	3.95
2022*	460.2	52.4	15.17	0.31	4.7
2022	460.2	52.4	20	0.31	6.2
2023*	709	54.1	32.5	0.2	6.5
2023	709	54.1	35	0.2	7,00

Bron: Jaargemiddelde CPI/inflatie: ABS 2019- 2022 en jan-jul 2023; SPS aug/ december en Jaargemiddelde cpi en inflatie 2023.

Noot: *Het betreft hier het jaargemiddelde minimumuurloon in 2022: $(5/12 \cdot 8,40 + 7/12 \cdot 20) = 15,17$ en van 2023 $(30 + 35)/2 = 32,50$

In tabel 4.3.2 is koopkrachtontwikkeling gepresenteerd van het minimum uurloon steeds ten opzichte van januari 2019 bekeken. Voor de jaren 2022 en 2023 is er een berekening gemaakt van het gemiddeld uurloon omdat de ingangsdatum van de verhoging naar SRD 20 per 1 juni 2022 is geweest. Het gemiddelde komt uit op SRD 15,17 en heeft een koopkrachtwaarde van SRD 4,70.

Als het minimum uurloon van SRD 20 voor het hele jaar zou gelden, heeft het een geschatte waarde van SRD 6,20 = $(0,31 \times 20)$, bekeken ten opzichte van 2019 oftewel een waardedaling van 69 procent.

De Nationale loonraad had voor 2023 het advies uitgebracht om het minimumuurloon op te trekken naar SRD 38,50 maar de Overheid heeft na tripartiet overleg met sociale partners besloten om in het eerste halfjaar het bedrag te stellen op SRD 30 en per juli 2023 op SRD 35. Het gemiddelde voor 2023 komt dan op SRD 32,50. Met een geschatte inflatie van 54,1 procent, bedraagt de koopkracht van de SRD ten opzichte van 2019 dus 0,20 SRD, en dus de koopkracht waarde van het minimum uurloon SRD 6,50. Ten opzichte van 2022 is het een kleine vooruitgang.

In 2024 zal het minimum uurloon wederom moeten worden bijgesteld. De inflatie verwachting is geprojecteerd op ca. 21 procent gemiddeld. Ten opzichte van 2019 betekent dit een gemiddelde waardedaling van 1 SRD naar 0,16 SRD.

4.4 Overheidsfinanciën 2022 – juni 2023

Algemeen

Op 14 juni 2023 heeft de Raad van Bestuur van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) goedkeuring gegeven aan de tweede review van het Extended Arrangement onder de Extended Fund Facility (EFF). De inspanningen die gepleegd werden door de Surinaamse autoriteiten om het economische herstelprogramma weer op spoor te krijgen, nadat er een stagnatie ontstond van meer dan een jaar, heeft vruchten afgeworpen. De derde review is thans gaande en de beoordeling door het Bestuur van het IMF staat in de maand september 2023 op de agenda.

Het Herstelprogramma 2020 – 2022 is uitgevoerd met als hoofddoel de financieel-economische crisis tegen te gaan en de overheidsfinanciën in de toekomst beheersbaar te maken. De kern is om de uitgaven te verminderen en de inkomsten te verhogen teneinde de overheidsbegroting stapsgewijs weer in evenwicht te brengen. De Surinaamse economie is aan het verbeteren. De verwachting is dat de inflatie aan het eind van 2023 een dalende trend vertoont. Thans is de inflatie aan de hoge kant, vanwege internationale voedsel- en energieprijzen en binnenlandse factoren, zoals het verminderen van subsidies op nutsvoorzieningen en de verschuiving naar markt gebaseerde brandstofprijzen. De monetaire autoriteiten zijn zich van bewust van de inflatoire druk en risico's die voortkomen uit externe en binnenlandse factoren en zullen doorgaan met begrotingsmatiging en monetaire verkrapping, om de inflatie in 2023 op een dalend pad te brengen. De wisselkoers is in de afgelopen drie (3) maanden (juni - aug 2023) stabiel gebleven op gemiddeld 38.

Noodzakelijke maatregelen om de uitgaven te verlagen en de inkomsten te verhogen hebben geleid tot een ommekeer in de overheidsfinanciën en hebben de basis gelegd voor verdere begrotingsconsolidatie. De brandstofsubsidies zijn per maart 2023 afgebouwd en de gefaseerde afbouw van elektriciteit is in juni 2023 gecontinueerd, terwijl mogelijkheden worden gecreëerd om de sociaal zwakkeren op te vangen.

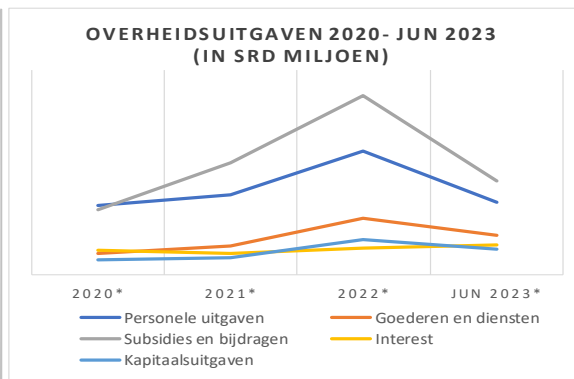
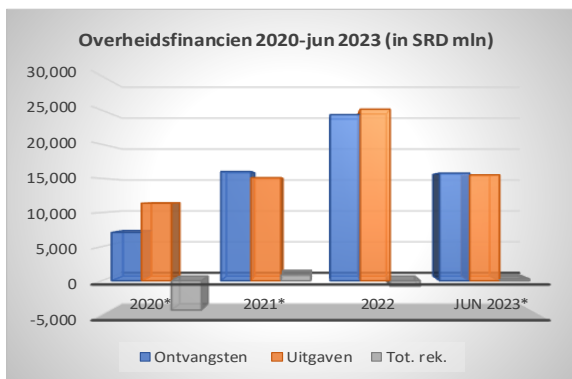
De primaire rekening noteerde eind juni 2023 een overschot van 1,5 procent van het BBP. Er zijn maatregelen genomen om de PB-doelstelling te halen, maar de target van de sociaal programma's is niet gehaald. Het Social Beneficiary Program is geïmplementeerd met een vertraging in februari 2023 en het Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting is momenteel bezig met een inhaalslag om het sociaal programma (SBP, AOV, AKB, FBZWHH en FBMMEB) conform de begroting uit te voeren.

Tabel 4.4.1: Overheidsfinanciën op aangepaste kasbasis*, 2020 – jun 2023

	2020*	2021*	2022*	2023* Jun
Totale inkomsten	7,065	16,010	24,001	15,786
Mijnbouwinkomsten	2,513	7,500	12,783	7,599
Niet-mijnbouwinkomsten	4,552	8,510	11,218	8,187
naar type:				
Directe belastingen	2,928	8,137	11,111	6,012
Indirecte belastingen	2,203	3,693	5,517	3,716
Niet-belasting ontvangsten	1,934	4,039	7,285	6,048
Schenkingen	-	140	87	10
Totale uitgaven	11,363	15,119	24,665	15,529
Uitgaven, commitering	11,872	14,723	23,887	15,529
w.v. Netto betaling achterstanden	-509	396	778	0
naar type:				
Personele uitgaven	4,035	4,664	7,274	4,251
Goederen en diensten	1,257	1,657	3,281	2,299
Subsidies en bijdragen	3,815	6,564	10,477	5,702
Interest	1,411	1,251	1,587	1,727
Kapitaalsuitgaven	845	983	2,047	1,550
Primaire rekening	-2,887	2,142	923	1,984
Totale rekening	-4,298	891	-665	257
Statistische discrepantie	565	124	-125	-141
Financiering	3,733	-1,015	790	-116
Verkrijging (-)/Afstoting (+) activa	-869	267	-	-
Buitenlandse financiering	219	699	6,208	790
Trekkingen ¹	753	2,208	8,292	2,164
minus: Aflossingen ¹	534	1,509	2,084	1,374
Binnenlandse financiering	4,383	-1,981	-5,418	-906
CBVS ²	4,109	-885	-4,463	903
Overige depositonemende instellingen ²	352	-614	-694	-1,480
Overige rekeningen nog te betalen ²	-	-	-	-
Zekerheidstelling rekeningen ³	-461	-150	122	109
Overige financiële instellingen ¹	-4	-8	0	-155
Niet-financiële instellingen ¹	387	-324	-383	-283
Netto achterstanden	509	-396	-778	0
Primaire rekening	-7.5	3.6	1.0	1.5
Totale rekening	-11.1	1.5	-0.7	0.2
Bruto Binnenlands Product (BBP), in SRD miljoen**	38,719	58,799	89,472	135,532

Bron: Ministerie van Financiën en Planning/Centrale Bank van Suriname/Bureau voor de Staatsschuld

Noot: * Voorlopige cijfers.

Figuur 4.4.1: Overheidsfinanciën 2020 - juni 2023

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Figuur 4.4.2: Overheidsuitgaven 2020 – juni 2023

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

4.5 Overheidsontvangsten

Directe Belastingen

Directe belasting is een belasting waarvan de grondslag bestaat in een duurzame toestand waarin de belastingplichtige zich bevindt omwille van zijn activiteit of vermogen. Directe belastingen worden over het algemeen via een aanslagbiljet geïnd. In tabel 4.5.1 kunnen de bedragen per belasting item van de directe belastingen op aangepaste kasbasis worden afgelezen.

Zoals in voorgaande jaren, blijkt een groot deel van de directe belastingen voort te vloeien uit de inkomstenbelasting gevolgd door de loonbelasting. De verbijzondering naar de specifieke belastingsoorten is in de eerste helft 2023 nog niet helemaal compleet, dat is te merken aan de omvang van de post “statistisch verschil”. Wanneer er meer duidelijkheid kan worden verschaft van de belastingmiddelen zullen er verschuivingen plaats vinden en kan er een beter beeld worden gegeven wat de ontwikkelingen zijn naar belastingsoort.

In januari 2023 is de belastingvrije grens opgetrokken van SRD 4.000,- naar SRD 7.500,-. Hiermee wordt aangeduid dat personen met een maximaal inkomen van SRD 7.500,- geen loonbelasting afdragen. Deze maatregel is doorgevoerd in het kader van de uitvoering van de Belasting op Toegevoegde Waarde (BTW). Bij de opstelling van de Nota van Wijziging 2023 werd rekening gehouden dat de afdrachten van de loonbelasting hiermee kunnen dalen. Echter is bij de realisatiecijfers in de eerste helft van 2023 geconstateerd dat de loonbelasting niet is afgenomen in vergelijking met 2022 en kan geconcludeerd worden dat de impact van de derving bij de groep onder de belastingvrije grens, niet significant is.

Tabel 4.5.1: Directe belastingen op aangepaste kasbasis (SRD miljoen)

	2020 [*]	2021 [*]	2022 [*]	2023 [*] jun
Directe Belastingen	2,928	8,137	11,111	6,012
Inkomstenbelasting	1,565	5,127	5,849	2,444
Loonbelasting	1,122	2,367	3,234	1,982
w.v. loonbelasting ambtenaren	706	355	838	292
Bronbelasting	11	19	26	18
Vermogensbelasting	6	3	4	2
Dividendbelasting	8	3	766	569
Huurwaardebelasting	3	5	7	1
Casinobelasting	16	2	20	14
Loterijbelasting	3	2	4	4
Statistisch verschil ¹	194	609	1,202	977

Bron: Ministerie van Financiën en Planning/ Voorlopige cijfers.

Noot: Overheidsontvangsten op kasbasis zijn aangepast en gepresenteerd op bruto basis, aan de hand van verrekeningen met EBS-subsidies.

¹Veroorzaakt door tijdsverschil tussen kasontvangsten en administratieve boekingen Ontvanger der Directe Belastingen (ODB).

Indirecte belastingen

Indirecte belasting is een belasting op een door de belastingplichtige veroorzaakt feit van voorbijgaande aard (eventueel wel herhalend). Indirecte belastingen worden per transactie geïnd. In januari 2023 is de Belasting op de Toegevoegde Waarde (BTW) geïntroduceerd met een tarief van 10%. Met de BTW wordt beoogd dat de consument gestimuleerd wordt om bewuster te consumeren. De implementatie van de BTW was een grotere uitdaging dan verwacht, desondanks is de inning in het tweede kwartaal van 2023 verbeterd. Eind juni 2023 werd een totaalbedrag van ca. SRD 1.824, - genoteerd. De omzetbelasting die nu nog wordt geïnd, heeft betrekking op de naheffing. De brandstof subsidie is per maart 2023 stopgezet en de werking van de markconforme prijs aan de pomp heeft per die datum plaats gevonden. De verbruiksbelastingen, die maandenlang weinig tot niets opleverde vanwege een negatief Government take, kon wederom geïnd worden.

De douane koers is van toepassing op import en export gerelateerde heffingen zoals invoerrechten, omzetbelasting, accijnzen, statistiekrecht en consentrecht. Voor de lokale productie is de douane koers van toepassing op accijns op alcoholvrije dranken zoals bier en water. Bij de invoerrechten zal bij gelijkblijvende trend de ontvangsten tegen eind 2023 iets hoger uitkomen dan 2022. De impact van de wisselkoers heeft onder meer bijgedragen aan verhoogde invoerrechten, maar uit de handelsstatistieken blijkt dat de import in de tweede helft van 2023 lager is uitgevallen dan dezelfde periode in 2022.

Door aanpassing van tarieven in de houtsector, zijn de inkomsten van houtuitvoer toegenomen.

Tabel 4.5.2: Indirecte belastingen op aangepaste kasbasis (SRD miljoen)

	2020 ¹	2021 ¹	2022 ¹	2023 ¹ jun
Indirecte Belastingen	2,203	3,693	5,517	3,716
Invoerrechten	715	1,330	1,979	1,241
Statistiekrecht invoer + uitvoer	45	77	147	97
Accijns alcoholvrije dranken	49	111	132	93
Houtuitvoer	137	222	370	259
Accijns gedestilleerd	55	108	143	57
Publieke gemakelijkheid	1	0	9	5
Accijns bier	59	127	185	47
Accijns tabak en sigaretten	68	99	165	114
Verbruiksbelasting motorbrandstof	514	263	12	29
Omzetbelasting	584	1,541	2,487	218
Belasting over de Toegevoegde Waarde (BTW)	-	-	-	1,547
Statistisch verschil ¹	-24	-186	-110	10

Bron: Ministerie van Finansiën en Planning/ Voorlopige cijfers.

Noot: Overheidsontvangsten op kasbasis zijn aangepast en gepresenteerd op bruto basis, aan de hand van verrekeningen met EBS-subsidies. ¹ Veroorzaakt door tijdsverschil tussen kasontvangsten en administratieve boekingen Ontvanger der Invoerrechten en Accijnzen (OIA).

Niet-belasting ontvangsten

De regering heeft ingaande april 2023 besloten de tarieven voor luchtvaartnavigatie diensten te verhogen, nadat deze langer dan 10 jaren niet zijn verhoogd. Met name de tarieven voor luchtvaartnavigatie diensten van lokale/binnenlandse vluchten zijn significant verhoogd. Tevens zijn de tarieven voor internationale aankomst en

vertrek alsook de overvliegtarieven in lijn gebracht met wat in de regio gangbaar is, met inachtneming van de richtlijnen van ICAO (International Civil Aviation Organization). Dit besluit is mede genomen tegen de achtergrond van de stijgende operationele kosten. De luchtvaartdienst heeft in dit kader enkele maatregelen moeten treffen om de inning efficiënt en effectief te doen plaatsvinden, met name zorg te dragen voor de basis randvoorwaarden zoals training, equipment, meubilair, goed internetverbinding en genoeg bandbreedte om data te kunnen verzenden en op te slaan, etc.). Op basis van de bovengenoemde maatregelen zal de luchtvaartdienst de facturen digitaal kunnen verwerken en factureren.

De stappen die thans ondernomen moeten worden, is de luchtvaartdienst van het nodige te voorzien, om met name het deel van de luchtvaartuigen die niet automatic dependent surveillance - broadcast "equipped" (ADS-B) zijn (dat is ongeveer 20% van de vliegtuigen die in ons luchtruim opereren, merendeels binnenlandse vluchten), door de Radar kunnen worden opgevangen. Suriname beschikt thans over 2 ASD-B stations die de signalen opvangen van luchtvaartuigen met een ADS-B-transponder.

Het ligt in de bedoeling dat er wordt overgegaan tot surveillance procedure, waarbij in de toekomst mogelijk een tarief aan deze dienstverlening kan worden gekoppeld. De luchtvaartdienst is nog bezig om de achterstand van 2020 tot en met 2022 en het 1ste kwartaal van 2023 in te lopen. Zodra het systeem in werking is, kan de data van 2023 worden opgeroepen, verwerkt en gefactureerd. De target is medio september 2023, mits alle voorzieningen zijn getroffen. Tot en met juni 2023 is een bedrag van SRD 17,8 miljoen gestort voor overvlieggkosten. Naar verwachting zullen de verhoogde inkomsten in het laatste kwartaal gegenereerd worden.

De niet-belasting ontvangsten zoals de royalty's en dividend zullen in de paragraaf van de mijnbouw nader toegelicht worden.

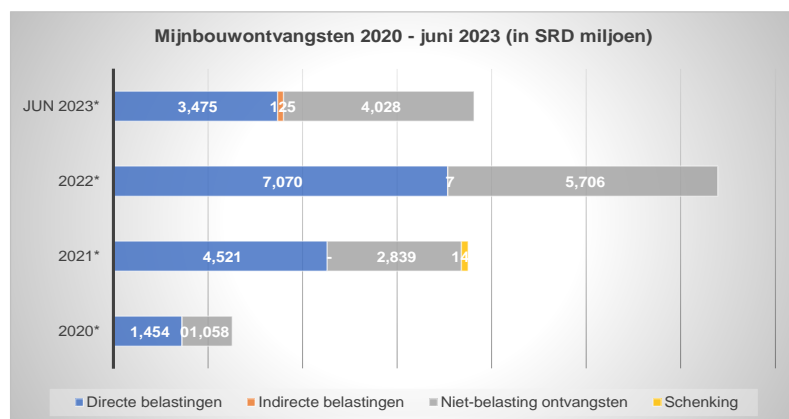
Tabel 4.5.3: Totale niet-belasting belastingen op aangepaste kasbasis, 2019 – jun 2022 (SRD miljoen)

	2020*	2021*	2022*	2023* jun
Niet-belastingontvangsten	1,934	4,039	7,285	6,048
Kosten invoer-, uitvoer- en doorvoer	7	6	5	3
Fiscale boete	2	1	2	2
Nummerplaten	2	4	4	2
AOV	153	265	451	249
Consentrecht	85	126	494	304
Royalties	813	1,534	2,363	1,813
Navigatie kosten	11	7	20	18
Vergunningsgelden (CEHIVAS)	10	12	33	34
Visagelden/PSA/ Toeristenkaart	47	27	112	113
Hypotheekbewaarder/Glis/zegelkosten	80	139	87	-
Dividend ontvangsten	15	837	2,658	1,680
Bosbouw heffing	-	-	10	-
Interest	-	-	-	92
Overige niet-belasting ontvangsten	709	1,083	1,046	1,738

Bron: Ministerie van Financiën en Planning, Voorlopige cijfers.

Mijnbouwsector

Op basis van de voorlopige cijfers in de periode van januari tot en met juni 2023, is het aandeel van de grote mijnbouwbedrijven en de kleinschalige goudexportbedrijven respectievelijk 90% om 10% in de totale mijnbouw ontvangsten. De bijdrage van Staatsolie in de totale mijnbouw ontvangsten is 60%, gevolgd door Newmont, Zijin/RGM, kleinschalige goudbedrijven (goud exporterende bedrijven) en overige (Suralco en offshore bedrijven).

Figuur 4.5.1: Totale mijnbouwontvangsten 2020- juni 2023

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Tabel 4.5.4: Mijnbouwontvangsten op aangepaste kasbasis naar inkomstensoort (SRD miljoen)

	2020*	2021*	2022*	2023* jun
Totale mijnbouwontvangsten**	2,513	7,500	12,783	7,599
Directe belastingen	1,454	4,521	7,070	3,571
Inkomstenbelasting	1,117	3,744	5,068	1,932
Loonbelasting en AOV	327	758	1,214	1,060
Overige directe belastingen	10	19	788	578
Indirecte belastingen	0	-	7	-
Invoerrechten	0	-	-	-
Overige indirecte belastingen	-	-	7	-
Niet-belasting ontvangsten	1,058	2,839	5,706	4,028
Consentrecht ¹	98	210	276	177
Royalties	813	1,534	2,363	1,813
Dividend	-	-	2,658	1,680
Overige niet-belasting ontvangsten	147	1,094	409	357
Schenking	-	140	-	-

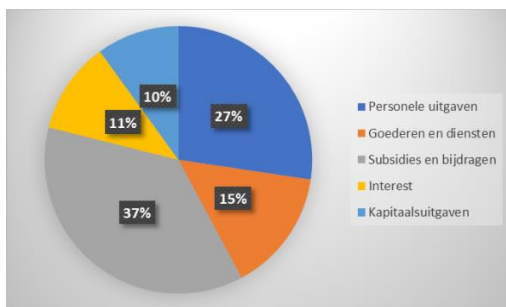
Bron: Ministerie van Financiën en Planning, *Voorlopige cijfers.

De grootste inkomstenbron afkomstig van Staatsolie zijn de dividend opbrengsten. De ontvangsten in USD, met name de dividend opbrengsten, worden gebruikt om de buitenlandse betalingen te doen zoals aflossingen, rente, ambassade posten, contributies en buitenlandse facturen voor de gezondheidszorg (o.a. medicamenten). De ontvangsten van Staatsolie worden ook gebruikt voor verrekening van de facturen van de EBS (Energie Bedrijven Suriname). De olieprijs fluctueerde in de eerste helft van 2023 en noteerde in juni 2023 een prijs van rond USD 74. Hoewel de wereld hard bezig is alternatieve energiebronnen te ontwikkelen, vormt de olieprijs nog steeds een belangrijke graadmeter voor de verwachte opbrengsten van ons land.

Bij de goudbedrijven zijn de royalty's de grootste inkomstenbron van de Staat. Op maandbasis wordt gemiddeld een bedrag van SRD 300 miljoen aan royalty's gestort in Staatskas. In het 2^e kwartaal van 2023 is er een lichte daling te merken bij de geïnde royalty's als gevolg van verminderde productie van goud bij Newmont en kleinschalige goudsector. Ondanks de hogere productie van Zijin/RGM door het betreden van mijnzones met een hogere goudgraad, heeft de verhoogde ontvangsten van Zijin/RGM de terugval niet kunnen compenseren.

4.6 Overheidsuitgaven

De overheidsuitgaven worden gevormd door de volgende componenten: personele uitgaven, goederen en diensten, subsidies en bijdragen, interest en kapitaalsuitgaven. De componenten subsidies en bijdragen en personele uitgaven met respectievelijk 37 procent en 27 procent vormen in de eerste helft van 2023 de grootste uitgaven voor de overheid. Gezamenlijk zijn deze twee uitgavenposten 64 procent van de totale uitgaven voor de overheid.

Figuur 4.6.1: Procentuele verdeling van de uitgaven jan – juni 2023

Bron: Ministerie van Financiën en Planning.

Tabel 4.6.1: Procentuele verdeling van de uitgaven in de periode 2020 – juni 2023

Verdeling uitgaven	2020*	2021*	2022*	juni 2023*
Totale uitgaven	11,363	15,119	24,665	15,529
<i>In procenten van totaal:</i>				
Personele uitgaven	35.5	30.8	29.5	27.4
Goederen en diensten	11.1	11.0	13.3	14.8
Subsidies en bijdragen	33.6	43.4	42.5	36.7
Interest	12.4	8.3	6.4	11.1
Kapitaalsuitgaven	7.4	6.5	8.3	10.0

Bron: Ministerie van Financiën en Planning/*Voorlopige cijfers.

Personele uitgaven

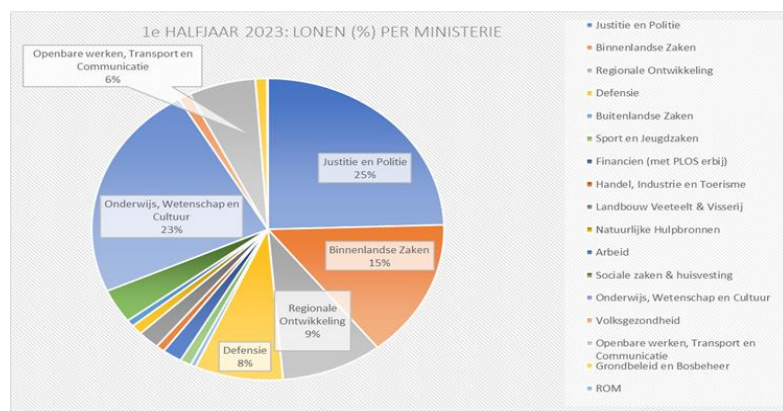
In 2022 zijn er twee (2) salariscorrecties toegekend aan de ambtenaren en aan hun gelijkgestelden, te weten 17% in januari en 8% in juli. De totale personeelsuitgaven in 2022 bedroeg SRD 7.274 miljoen. In mei 2023 is het besluit genomen om een koopkrachtversterking van SRD 2.500,- toe te kennen aan de ambtenaren en aan hun gelijkgestelden. Tegelijkertijd hebben de gepensioneerden van de overheid een koopkrachtversterking van SRD 1.800,- ontvangen. Deze koopkrachtversterking zal beschikbaar worden gesteld voor de duur van 6 maanden, ingaande mei tot en met november 2023, met uitzondering van juli. Vanwege de uitbetaling van de vakantietoelage is in de maand juli geen koopkrachtversterking beschikbaar gesteld. De uitbetaling van de koopkrachtversterking kost de Staat maandelijks ca. SRD 139 miljoen. Uit hoofde van de koopkrachtversterking aan gepensioneerden is het extra bedrag dat beschikbaar wordt gesteld aan het Pensioenfonds ruim SRD 34 miljoen op maandbasis.

Tabel 4.6.2: De personele uitgaven over de periode 2020 – juni 2023

	2020 [†]	2021*	2022*	juni 2023*
Personele Uitgaven (SRD miljoen)	4,035	4,664	7,274	4,251
Totale uitgaven, kasbasis (SRD miljoen)	11,363	15,119	24,665	15,529
Personele uitgaven in % van totale uitgaven	35.5	30.8	29.5	27.4
Aandeel personele uitgaven in BBP (%)	10.4	7.9	8.1	3.1
BBP (SRD miljoen)	38,719	58,799	89,472	135,532

Bron: Ministerie van Financiën en Planning /CEBUMA,

Noot: *Voorlopige cijfers

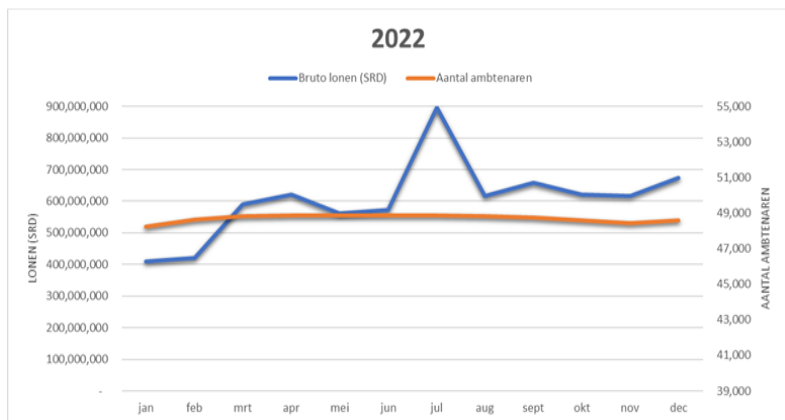

Figuur 4.6.2: Lonen (procent) per ministerie, eerste halfjaar 2023

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Bovenstaande taartdiagram weergeeft het aandeel (in procent) van de totale brutoloonkosten per ministerie over het eerste halfjaar 2023. Ongeveer 47 procent van de totale brutoloonkosten van de overheid gaat naar twee ministeries namelijk Onderwijs, Wetenschap en Cultuur en Justitie en Politie. Aan de ministeries Binnenlandse

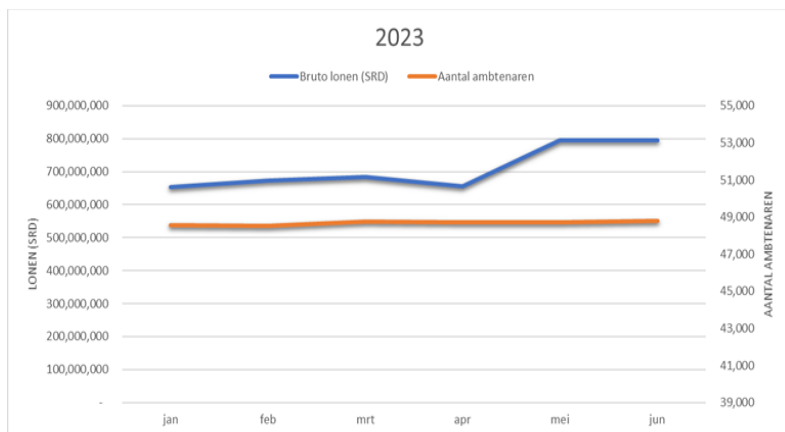
Zaken, Regionale Ontwikkeling, Defensie en Openbare Werken wordt ongeveer 39 procent van de totale brutoloonkosten uitbetaald. De overige 14 procent van de totale brutoloonkosten zijn verspreid over de resterende ministeries.

Figuur 4.6.3: Verloop brutolonen en aantal ambtenaren 2022

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

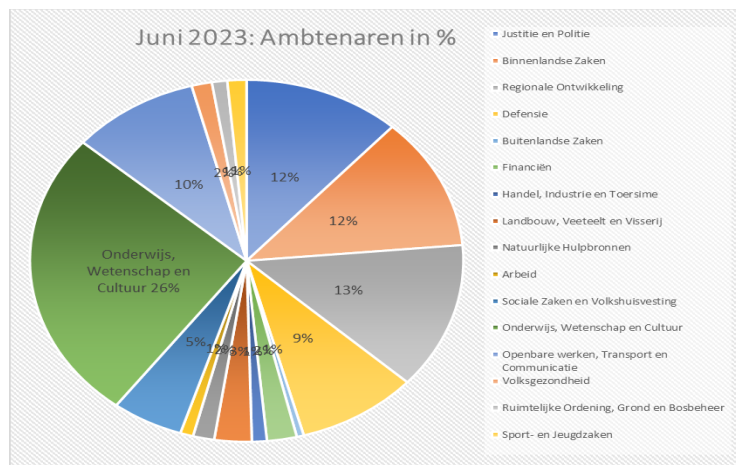
Figuur 4.6.2 geeft het verloop van de brutolonen en het aantal ambtenaren weer over het jaar 2022. Dit zijn alle ambtenaren exclusief Bijzonder Onderwijs. Er zijn 4.553 ambtenaren werkzaam in het Bijzonder Onderwijs. In de grafieken is duidelijk te zien dat het aantal ambtenaren vrij stabiel is gebleven in 2022. De loonkosten over deze periode zijn behoorlijk gestegen, omdat aan de ambtenaren een loonsverhoging van 17 procent is toegekend na incorporatie van de ondersteuningstoelage en de koopkrachtversterking in het oude loon. De loonsverhoging van 17 procent is ingegaan per 1 januari 2022, wat resulteerde in TWK-uitbetalingen in de maanden maart 2022 en april 2022.

Figuur 4.6.4: Verloop brutolonen en aantal ambtenaren eerste halfjaar 2023

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Figuur 4.6.3. geeft het verloop van de brutolonen en het aantal ambtenaren weer over het eerste halfjaar 2023. De brutoloonkosten in mei is toegenomen vanwege de koopkrachtversterking van SRD 2.500. het verloop van de ambtenaren is in onderhavige periode redelijk stabiel gebleven.

Figuur 4.6.5: Aantal ambtenaren naar ministerie (procent), juni 2023

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Het bovenstaande taartdiagram geeft het aantal ambtenaren per ministerie weer (6 grootste) per juni 2023 (exclusief bijzonder onderwijs). Eind december 2022 waren er totaal 47.646 ambtenaren werkzaam bij de overheid. Eind juni 2023 waren er totaal 48.782 ambtenaren werkzaam bij de overheid. Het ambtenarenapparaat is gestegen met 936 ambtenaren vanaf december 2022 tot en met juni 2023. De ministeries Onderwijs, Wetenschap en Cultuur, Regionale Ontwikkeling, Binnenlandse Zaken en Justitie en Politie hebben respectievelijk 12.714 (26 procent), 6.425 (13 procent), 5.902 (12 procent) en 5.996 (12 procent) ambtenaren in dienst per eind juni 2023. Dit is een totaal van 30.713 ambtenaren (63 procent). Aan deze vier ministeries is totaal 70 procent van alle loonkosten betaald.

Tabel 4.6.3: Bestand van ambtenaren*, pensioen en onderstanden, 2020 – juni 2023

Omschrijving	2020*	2021*	2022*	per ultimo juni 2023*
Ambtenaren bestand (overheid)	48,296	48,240	47,646	48,782
Absolute mutatie	6,975	-56	-594	1,136
Relatieve mutatie (%)	17	0	-1	2
Pensioen bestand	27,397	28,224	29,550	29,789
Absolute mutatie	809	827	1,326	239
Relatieve mutatie (%)	3	3	5	1
Onderstanden bestand	2,713	2,626	2,511	2,473
Absolute mutatie	-48	-87	-115	-38
Relatieve mutatie (%)	-2	-3	-4	-2

Bron: Ministerie van Financiën en Planning /CEBUMA/

Noot: *Voorlopige cijfers.

*exclusief Bijzonder Onderwijs

Aanschaf goederen en diensten

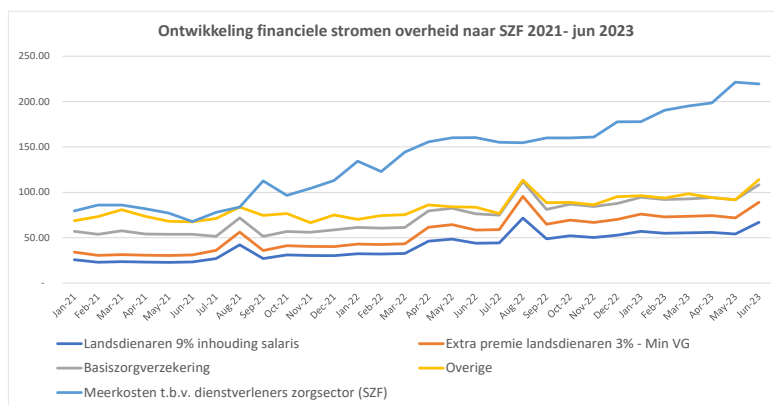
Aan overige goederen en diensten is een totaalbedrag van SRD 795 miljoen beschikbaar gesteld in juni 2023 (hetzelfde niveau als in mei 2023). Er zijn betalingen gedaan voor onder andere vuilophaal, arrestantenvoeding, ambassade posten, contributies, ICT gerelateerde kosten, onderhoudswerkzaamheden, medicamenten en diverse vaste lasten en leveranciers.

Subsidies en bijdragen

Onder de categorie subsidies en bijdrage is een totaalbedrag van SRD 239 miljoen beschikbaar gesteld voor sociale uitgaven in juni 2023, te weten AOV (SRD 90,8 miljoen), AKB (SRD 8,4 miljoen), financiële uitkering aan mensen met een beperking (SRD 25,4 miljoen), financiële uitkering aan zwakke huishoudens (SRD 4,3 miljoen) en Social Beneficiary Program (SRD 110,2 mln.). Het project Social Beneficiary Program omvat de uitkering van SRD 1.800 aan doelgroepen die aan de criteria voldoen. Binnen het IMF- programma, is er een target vastgesteld voor sociale uitgaven. Bij de evaluatie blijkt dat de target van de sociale uitgaven per juni 2023 niet is gehaald. In de tweede helft van 2023 zal een inhaalslag worden gemaakt om de target van december 2023 wel te halen.

Er is een stijgende trend van de uitgaven in de gezondheidssector. In de eerste helft van 2023 is een totaalbedrag van SRD 1,2 miljard uitgegeven aan SZF (Staatsziekenfonds). De oorzaken van de stijging van de kosten zijn onder andere:

- Verhoogde kosten in het kader van de NZR (Nationale Ziekenhuisraad) overeenkomst per 1 augustus 2021 en de 34% tariefsaanpassing vanaf januari 2022;
- Een tariefsaanpassing van de particuliere Laboratoria vanaf 1 augustus 2021 en röntgen;
- De verhoogde kosten in het kader van de overeenkomst gesloten met de sectie Medisch Specialisten van de VMS d.d. 23 december 2021;
- De verhoogde kosten in het kader van de principeovereenkomst gesloten met de sectie huisartsen van de VMS d.d. 3 maart 2022.

Figuur 4.6. 6: Ontwikkeling financiële stromen overheid naar SZF 2021 – juni 2023

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Tabel 4.6.4. geeft de kastromen weer vanuit de overheid naar het SZF Fonds over het eerste halfjaar 2023. De kosten aan het SZF zijn grotendeels toegenomen, omdat er nieuwe overeenkomsten zijn gesloten met het NZR (Nationale Ziekenhuis Raad) om de tarieven aan te passen voor ligdagkosten, medische specialisten, huisartsen, lab, röntgen, etc.

Tabel 4.6.4: Specificatie kasstromen van de overheid naar het SZF jan-jun 2023*

SZF (in SRD miljoen)	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	Totaal
Landsdienaren 9% inhoudingen	57.0	54.9	55.4	55.9	54.1	67.0	344.2
Extra Premie Landsdienaren 3%	18.9	18.1	18.2	18.5	17.8	22.1	113.7
BAZO	9.9	9.9	9.9	9.9	9.9	9.9	59.4
BZV	8.7	9.2	9.2	10.0	10.0	9.4	56.7
Onderstanders	-	-	2.3	-	-	2.3	4.6
Hogere Klasse Ligging	-	-	3.3	-	-	3.3	6.7
Meerkosten	81.5	96.7	96.7	104.2	129.6	105.4	614.0
Defensie - Militair personeel	1.7	1.7	-	-	-	-	3.4
Totaal	177.8	190.5	195.0	198.5	221.4	219.4	1,202.6

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Noot: Voorlopige cijfers

Met betrekking tot pensioen heeft de Staat gemiddeld een bedrag van SRD 125 miljoen op de rekening van het Pensioenfonds gestort over de periode januari - juni 2023. De inhouding van de ambtenaren ten behoeve van het pensioenfonds komt voor bij de bruto personeelsuitgaven.

De maandelijkse uitgaven aan het Pensioenfonds hebben onder meer betrekking op:

1. De inhoudingen uit lonen en salarissen van de landsdienaren.
2. Koopkrachtversterking
3. Ondersteuningstoelage
4. TWK-betalingen
5. Suppletie Pensioenfonds (extra middelen van de overheid aan het pensioenfonds).

Tabel 4.6.5: Specificatie kasstromen vanuit de overheid naar het Pensioenfonds 2022

Pensioenfonds (in SRD miljoen)	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	Totaal
Premiespremies (werkgevers + werknemers)	46.84	46.67	47.40	48.30	47.99	47.87	285.1
Koopkrachtversterking (SRD 100 p/gepensioneerde)	2.40	2.39	2.38	2.32	2.23	2.23	13.9
TWK-betalingen	4.37	0.05	4.19	7.62	3.72	0.99	20.9
Ondersteuningstoelage (SRD 750 per persoon)	6.66	6.65	6.65	6.65	6.23	6.25	39.1
Koopkrachtversterking (SRD 1.800) voor 6 maanden ingaande juni 2023	-	-	-	-	-	45.75	45.8
Suppletie Pensioenfonds	85.91	90.03	88.12	86.38	86.71	87.11	524.3
Totaal	146.2	145.8	148.7	151.3	146.9	190.2	929.1

Bron: Ministerie van Financiën en Planning/Noot: *Voorlopige cijfers

In tabel 4.6.5. worden de kastromen vanuit de overheid naar het Pensioenfonds weergegeven. De overheid heeft gemiddeld SRD 54,4 miljoen per maand betaald aan suppletie over het eerste halfjaar 2023 om ervoor zorg te dragen dat alle gepensioneerden uitbetaald konden worden. Met andere woorden volgens het Pensioenfonds hebben zij maandelijks gemiddeld een tekort van SRD 54,4 miljoen.

4.7 Financiering

De financiering van de overheidsfinanciën over het eerste halfjaar 2023 bedroeg negatief SRD 116 miljoen, wat betekent dat er een surplus is. Dit resultaat is tot stand gekomen door trekkingen van externe leningen voor een totaalbedrag van SRD 2.045 miljoen. Het grootste deel van deze trekkingen heeft betrekking op de financiering van internationale organisaties zoals het IMF (USD 19,9 miljoen), Caribbean Development Bank (USD 15 miljoen) en Inter-American Development Bank (IDB) voor USD 50 miljoen. De leningen van CDB en IDB zijn bestemd voor budget support.

Aan buitenlandse aflossingen is er totaalbedrag van SRD 605,4 miljoen beschikbaar gesteld. Deze aflossingen hebben betrekking op onder andere de multilaterale organisaties waaronder de IDB, ISDB en CDB, alsook overige multilaterale instanties. De trekkingen van de binnenlandse leningen over het eerste halfjaar 2023 hebben meer betrekking op de infrastructurele werken

De betalingen van de lening aan Finabank (meta-overeenkomst) en de geconsolideerde staatsschuld bij de Centrale Bank van Suriname worden gecedeerd met respectievelijk royalty inkomsten van Newmont en Rosebel Goldmines.

In juni 2023 zijn middelen ontvangen van International Financial Institutions (IFIs), waaronder de Inter-American Development Bank (IADB), Islamic Development Bank (ISDB), en de OPEC Fund for International Development (OPEC). Daarnaast is ook financiering uit binnenlandse bron ontvangen in de vorm van infrastructuurleningen van de Kuldipsingh N.V.

Voorts zijn middelen beschikbaar gesteld voor het doen van terugbetalingen aan de IADB en enkele binnenlandse crediteuren uit de financiële en niet-financiële sector. Er waren betalingen van leningen en schatkistpapier van enkele commerciële banken, maar ook betalingen van infrastructuurleningen ten behoeve van infrastructurele werken.

4.8 Ontwikkeling van de Staatsschuld over de periode 2019 – juni 2023

4.8.1 Algemeen

De totale binnen- en buitenlandse schuld volgens de wettelijke en de internationale definitie bedroeg per eind juni 2023 SRD 24,8 miljard. Vergeleken met december 2022 is de schuld met ca. 9% gestegen in het eerste halfjaar van 2023.

De toename van de Staatsschuld heeft verscheidene redenen ten grondslag te weten: meer trekkingen dan aflossingen op schulden, wisselkoersdepreciatie van de SRD/USD, stijgende achterstallige betalingen op de binnen- als de buitenlandse schuld en de wijziging van de Wet op de Staatsschuld in het eerste kwartaal van 2023.

De wettelijke schulddefinitie van bruto Staatsschuld is als volgt verwoord in de Wet op de Staatsschuld: “ *het totaal van uitstaande rechtsgeldig tot stand gekomen schuldverplichtingen ten laste van de Staat, daaronder begrepen de uitstaande lopende schuld alsmede achterstallige renten en kosten, zowel van die welke een delgingsverplichting van de Staat inhouden, als van die welke een afgeroepen waarborgverplichting van de Staat inhouden (artikel 1 lid i)*”.

In het verleden week de hoogte van de schuld uitgedrukt in SRD af van de internationale standaarden en dus de effectieve schuld. Dit kwam door artikel 3 lid 3:

“ Van geldsbedragen luidende in vreemde muntaanduiding wordt de equivalente waarde in Surinaamse munt becijferd tegen de wisselkoersen volgens de notering van de Centrale Bank van Suriname op de laatste bankdag van het kalenderjaar waarop het nominaal bruto binnenlands product betrekking heeft”.

Door aanpassing van artikel 3 lid 3, is thans bepaald dat de te hanteren wisselkoers bij het becijferen van vreemde valuta schulden in de Surinaamse munt, de wisselkoers op de rapportage datum van de schuld gebruikt moet worden en niet op het jaareinde wisselkoers waarop het meest recente BBP cijfer van het ABS betrekking heeft.

Hierdoor is de hoogte van de schuld in lijn gebracht met internationale standaarden door de wisselkoers bij en is de hoogte van de wettelijke schuld gelijk aan de effectieve schuld.

De laatste wijziging van de Wet op de Staatsschuld die op 16 maart werd gepubliceerd, hebben vooral betrekking op de meer verzelfstandiging van het Bureau voor de Staatsschuld en een uitbreiding van haar taken.

Het herstructureringstraject van de Overheid is in de afgelopen periode in volle gang geweest waarbij in de periode 2022 - juni 2023 met een 5-tal buitenlandse bilaterale crediteuren binnen de Paris Club overeenstemming is bereikt en de bilaterale herschikkingsovereenkomsten zijn afgewikkeld met Frankrijk, Nederland, Israël, India en Italië. Ook met India zijn de achterstanden weggewerkt na de herschikking van de schulden in het eerste halfjaar van 2023.

In mei 2023 heeft de regering ook met het Eurobond Creditor Committee een principeakkoord bereikt over de herstructurering van de internationale obligatieschulden die via Oppenheimer waren uitgegeven. De crediteuren zullen in de vorm van een Value Recovery Instrument (VRI) gecompenseerd worden uit de

royalties van toekomstige olieopbrengsten uit blok 58. De geherstructureerde bond en de VRI worden verder voorbereid voor uitgifte en finalisering van dit herstructurerings traject.

4.8.2 Aanpassing van de Wet op de Staatsschuld maart 2023

Op 16 maart 2023 is de laatste wijziging van de Wet op de Staatsschuld afgekondigd. Bij deze aanpassing zijn de adviezen van de Wereldbank die de wet in 2021 hadden doorgelicht, meegenomen en de uitbreiding van de taken van het Bureau voor de Staatsschuld zoals het IMF EFF programma dat had aangegeven.

In januari 2022 was er een interne commissie in het leven geroepen om de aanpassingen te verwerken. Deze zijn ook besproken met belangrijke lokale stakeholders, waarbij hun voorstellen zijn meegenomen in het geheel.

De laatste aanpassing van de wet hebben vooral betrekking op:

- a. De stand van de schuld in SRD, dat die in lijn wordt gebracht met de internationale schulddefinitie. Ook achterstallige betalingen van geleverde diensten aan de overheid de zogenaamde “suppliers arrears” vormen nu onderdeel van de binnenlandse schuld.
- b. Een uitwerking van de inhoud van de schuldstrategie.
- c. Het Bureau krijgt het mandaat om ook de publieke sector schuld in kaart te brengen en credit risk te meten op verstrekte garanties en leningen aan derden door de overheid in de toekomst.
- d. Het obligoplafond moet in 13 jaar teruggebracht worden op het niveau van 60%.

In onderstaand tabel zijn de kern aanpassingen uitgebreider weergegeven.

Tabel 4.8.2.1: Overzicht aanpassingen/aanvullingen S.B. 2023 No. 51

Artikel	Beschrijving aanpassingen	Motivatie voor aanpassing in de Memorie van Toelichting
3 lid 3	Aanpassing waardering vreemde valuta schulden in SRD: *schuld definitie en waarde omzetting vreemde valuta schulden in SRD.	Om de definitie van de Staatsschuld in lijn te brengen met internationale standaarden. Bij de becijfering van de schuld in vreemde valuta naar SRD dient de wisselkoers van de rapportagedatum van de CBvS gehanteerd te worden.
3 lid 5, 6	Obligo plafond:	Ter voorkoming van een bovenmatige schuld en schulden crisis.
28	*Toevoeging reden voor overschrijding obligo plafond met name: a. bij tenminste twee jaren van economische recessie b. ter financiering van de effecten veroorzaakt door natuur – en klimaatrampen en elke andere vorm van noodtoestand, * Overgangsbepaling van dertien jaren om obligo plafond van 60% te realiseren	De verruiming van de overgangsbepaling is noodzakelijk om het beleid van de regering m.b.t. economische hervormingen en herstel
15 & 16	Aanpassing taken / adviseren Bureau voor de Staatsschuld en Schuld strategie, leen- en *het Bureau voert zelfstandig haar taken uit en adviseert de Minister. * nieuwe taak: schuldpositie van staatsbedrijven, parastatalen & overheidsinstellingen in kaart brengen. *toevoeging; het Bureau moet de Minister schriftelijk adviseren. *toevoeging van nieuw artikel m.b.t. de uitwerking van schuldstrategie.	Om de financieringsbehoefte van de Staat altijd tijdig te vervullen. Hiervoor wordt op regelmatige basis overleg gepleegd door verschillende instituten die het macro-economische raamwerk vast stellen. Daarbij is dit ook van belang voor de ontwikkeling van de binnenlandse financiële markt. Dit is van belang voor de uitwerking van de schuld strategie.
8	Publicatieplicht: *publicatie kwartaalcijfers *uitbreiding model publicatie Het model bevat rubrieken voor: - kosten en risico indicatoren op de Staatsschuld; - achterstallige leverancierskredieten; - waarborgverplichtingen afgegeven door de Staat en de begunstigen van deze waarborgverplichtingen; - leningen verstrekt door de Staat en de debiteuren van deze fondsen.	Voor meer transparantie en inzichtelijkheid m.b.t. schuldcomponenten waaronder leverancierskredieten.
21 & 22	College van beheer Bureau voor de Staatsschuld: *samenstelling College van Beheer, waarbij de directeur van het Ministerie van Financiën & Planning niet meer ambtshalve *honorarium College van Beheer *uitleg vragen en adviseren Minister is verder verwerkt	Voor het in staat zijn om beter toezicht uit te oefenen op het Bureau, richting te geven aan haar taken en het totale beleid van het Ministerie te relateren aan de Staatsschuld.
23	Jaarverslagen: *toevoeging evaluatie leen- en schuldenplan en schuldstrategie als onderdeel van het jaarverslag	Verruiming van informatie waarbij achterstallige leverancierskredieten opgenomen worden als onderdeel van de Staatsschuld.
4 lid a	Waarborgverplichtingen: *toevoeging regulering uitgifte waarborg verplichtingen.	Om het fiscale risico voor de Staat niet te vergroten.
4 lid b	Leningen staat aan parastatalen en derden: * toevoeging regulering van uitgifte leningen aan parastatalen.	Staatsleningen brengen risico's met zich mee en deze dienen beoordeeld en afgewogen te worden.
15 lid b	Publieke sector schuld: *toevoeging volledig artikel m.b.t. publieke sector schuld	Inventarisatie, monitoring en publicatie van de schulden van de staatsbedrijven moet plaatsvinden door het Bureau.

Bron: Wijziging Wet op de Staatsschuld d.d. 16 maart 2023 met bewerking van het Bureau voor de Staatsschuld

4.9 Binnenlandse schuld

In tabel 4.9.1 komt tot uiting welke de diverse binnenlandse schuldinstrumenten zijn, die deel uitmaken van de schuldportefeuille van de Overheid.

Per ultimo 2022 is de totale wettelijke binnenlandse afgenomen met 3 procent ten opzichte van het jaar daarvoor en bedroeg SRD 19,8 miljard. De reden hiervoor is afwikkeling van schulden bij de commerciële banken. Daarentegen heeft de depreciatie van de wisselkoers geleid tot een stijging van de effectieve schuld uitgedrukt in SRD met 13 procent tot SRD 23,3 miljard.

Tabel 4.9.1: Binnenlandse schuld naar instrument 2019 – juni 2023 op kasbasis in SRD

Omschrijving	2019	2020	2021	2022	Jun-23
Schatkistpromessen	722.7	1,048.9	1,014.6	1,016.5	839.4
Schatkistbiljetten	1,414.2	2,390.6	2,576.4	2,129.4	3,272.0
Voorschotten & kortlopende schulden CBvS	1,318.1	1,298.8	1,665.7	1,688.2	1,688.2
Leningen:	3,660.0	10,667.2	12,131.2	11,804.5	13,052.4
Wv. Geconsolideerde schuld bij de CBvS	2,343.1	8,524.4	9,386.9	9,561.6	9,439.6
Wv. korte termijn leningen Algemene banken	793.4	228.1	4.6	0.0	0.0
Wv. lange termijn leningen Algemene banken	523.5	1,914.7	2,739.7	2,242.9	3,612.8
Leverancierskredieten	455.5	1,608.3	3,047.2	3,127.4	6,005.4
Afgeroepen garanties	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0
Totale binnelandse schuld, definitie Wet	7,570.5	17,013.8	20,435.4	19,766.0	24,857.4
Totale effectieve binnenlandse schuld	7,570.5	17,013.8	20,435.4	23,255.7	24,857.4
<i>Groei in procenten (definitie Wet)</i>	<i>99,9%</i>	<i>124,7%</i>	<i>20,1%</i>	<i>-3,3%</i>	<i>25,8%</i>
Schuld-BBP ratio's					
Wettelijke Obligoplaafond	25%	25%	25%	25%	25%
Binnenlandse schuld- BBP ratio, wettelijke definitie	23,9%	43,9%	34,8%	33,6%	42,3%
Binnenlandse schuld- BBP ratio, effectieve schuld	23,9%	43,9%	34,8%	26,8%	18,8%
Schuldenlast:					
Interest betalingen	231.7	143.8	727.1	962.0	949.5
Aflossingen	428.7	350.7	1,417.6	1,471.5	806.4
Totaal	660.4	494.5	2,144.7	2,433.5	1,755.9
Memorandum items					
Gehanteerde BBP/mp in mln. SRD - ABS data	31,732.3	38,719.4	58,798.7	58,798.7	58,798.7
Geschatte BBP/mp in mln. SRD - IMF data	31,732.3	38,719.4	58,798.7	86,719.0	131,935.7
Gehanteerde wisselkoers SRD/USD, definitie Wet	7.52	14.29	21.30	21.30	37.59
Gehanteerde wisselkoers SRD/USD, effectieve schuld	7.52	14.29	21.30	31.85	37.59

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

In het eerste halfjaar van 2023 is de wettelijke Staatsschuld met 25,8% gestegen ten opzichte van december 2022 tot een bedrag van SRD 24,9 miljard.

Deze stijging kan worden toegeschreven aan:

- de depreciatie van 18 procent van de wisselkoers SRD/USD in onderhavige periode ten opzichte van eind 2022
- de wijziging van de Wet op de Staatsschuld
- stijgende achterstallige betalingen op vooral de schuld aan de CBvS en schatkistpapier
- toevoeging van een nieuwe schuld de zogenaamde “Gold Loan”.

Vanaf februari 2023 wordt bij de omzetting van de vreemde valuta schulden in SRD, conform de wetswijziging, de wisselkoers van de CBvS op de dag van rapportage gehanteerd. Met als resultaat dat de schuld volgens de wettelijke definitie vanaf februari 2023 gelijk is aan de schuld die volgens internationale standaarden wordt vastgesteld.

In de totale uitstaande schuld zijn ook de achterstallige betalingen meegenomen. Deze blijven oplopen en bedroegen per juni 2023 totaal SRD 5,7 miljard, een stijging van 6% ten opzichte van ultimo 2022.

Per januari 2023 is in de schuld de zogenaamde “Gold Loan” meegenomen in de binnenlandse schuldstatistieken. Deze schuld was aangegaan met de Suriname Environmental and Mining Foundation (SEMiF) in maart 2018 voor 1 jaar. Hierbij is aan de Overheid 8.000 troy ounce goud geleend aan de Overheid, waarbij de waarde van het goud uitgedrukt in SRD door de CBvS aan de Overheid is verstrekt ten behoeve van overheidsbestedingen. Dit was een renteloze schuld met een looptijd van een jaar. Omdat deze schuld in 2019 niet was afgewikkeld, was deze in april 2021 geamendeerd, door de looptijd te verlengen tot 5 jaren. Deze schuld was in het verleden niet aangeboden aan de Rekenkamer voor de registratie, waardoor het geen rechtsgeldige schuld was en niet was opgenomen in de schuldstatistieken in het verleden. In het laatste kwartaal van 2022 zijn alle relevante stukken omtrent deze overeenkomst aan de Rekenkamer van Suriname aangeboden en de registratie vond plaats op 13 januari 2023. Vanaf die maand is het opgenomen in de binnenlandse uitstaande schuld van de Staat.

De bedoeling is dat aan het einde van de looptijd de Overheid de hoeveelheid goud terugbetaald aan de crediteur. De uitstaande waarde van de “Gold Loan” per 31 maart 2023, op basis van de Londen Bullion Markt (LBMA) prijs, bedraagt SRD 571,9 miljoen (USD 15,8 miljoen).

In het jaar 2022 bedroeg de totale betalingen op de binnenlandse schuldenlast SRD 2,4 miljard, een stijging van ca. 13 procent ten opzichte van het jaar ervoor. De betalingen hadden voornamelijk betrekking op de leverancierskredieten voor infrastructurele projecten en daarnaast op het inlopen van achterstallige betaling op de schuld aan de CBvS en de commerciële banken. Aan de CBvS is totaal SRD 562,7 miljoen betaald op achterstallige rente op de geconsolideerde schuld. In de maanden april-mei 2023 is de syndicaat lening aan een aantal banken met de hoofdsom van SRD 340 miljoen volledig was afgewikkeld. In september is de lening aan Trustbank Amanah, met een hoofdsom van SRD 8,1 miljoen volledig afgelost.

De totale schuldenlast voor het eerste halfjaar 2023 bedroeg totaal SRD 1,8 miljard. Hiervan was SRD 935,2 miljoen voor interest betalingen, waarvan SRD 319,0 miljoen achterstallig was. De schuldenlast had voornamelijk betrekking op schatkistpapier SRD 715,7 miljoen (41%), CBvS SRD 480,8 miljoen (27%) en

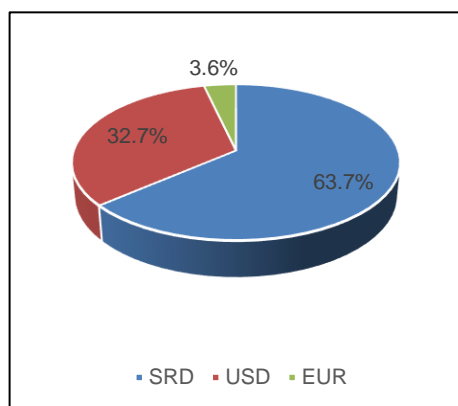
infrastructurele projecten SRD 353,0 miljoen (20%). De resterende 12 procent heeft betrekking op betalingen op kredieten bij enkele commerciële banken.

Binnenlandse schuld naar munteenheid

De binnenlandse schuld is naast de SRD ook aangegaan in Euro en USD.

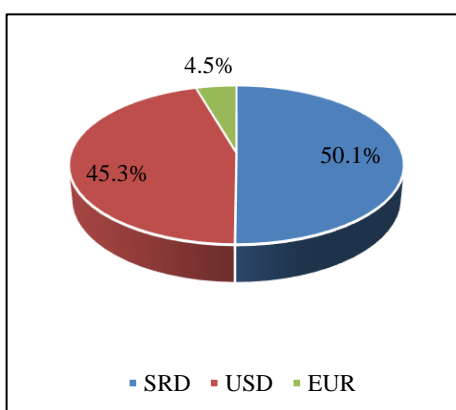
Aan het eind van het tweede kwartaal van 2023 is de binnenlandse aangegaan in de verschillende valuta soorten voor:

- SRD 12,5 miljard (50%)
- USD 299,9 miljoen (45%)
- EUR 27,5 miljoen (5%)

Figuur 4.9.1: 2022-Q4

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

Figuur 4.9.2: 2023-Q2

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

Uit bovenstaande figuren komt tot uiting dat het aandeel van binnenlandse schulden in de lokale munteenheid in het eerste halfjaar significant is afgenomen ten opzichte van ultimo 2022.

Binnenlandse schuld naar rente structuur en looptijd

Rentestructuur:

De binnenlandse schuld is volledig aangegaan tegen vaste rentevoeten. De gemiddelde rentevoet bij de binnenlandse schuld bedroeg per eind juni 2023 ca. 7,9%.

Vlottende schuld:

Tot de vlottende schuld wordt gerekend alle schulden met een originele looptijd van maximaal 1 jaar en alle achterstallige schulden opgelopen op de schulden met een looptijd langer dan 1 jaar. De vlottende schuld is in het eerste halfjaar met 9 procent toegenomen t.o.v. 2022.

De totale vlottende schuld bedroeg ultimo juni 2023 ca. SRD 6,6 miljard en bestaat uit:

- De geherstructureerde schuld van de DSB, welke een originele looptijd heeft van een jaar en een uitstaande schuld van SRD 1,2 miljard.
- Schatkistpromessen voor SRD 839,4 miljoen inclusief achterstanden van SRD 481,5 miljoen.
- Achterstanden op schatkistbiljetten SRD 598,4 miljoen.
- Achterstanden bij de CBvS SRD 3,2 miljard.
- Achterstanden bij de commerciële banken SRD 622,3 miljoen.
- Achterstanden bij de private sector (infrastructurele werken) SRD 128,0 miljoen

Vaste schuld:

Per eind juni 2023 is de totale vaste schuld toegenomen met 6 procent en bedroeg SRD 18,2 miljard. Deze bestond uit de volgende componenten:

- Schatkistbiljetten SRD 2,7 miljard
- De geconsolideerde schuld CBvS SRD 7,9 miljard
- Leverancierskredieten particuliere bedrijven ter uitvoering van infrastructurele werkzaamheden SRD 4,1 miljard
- Lange termijn kredieten verstrekt commerciële banken SRD 1,8 miljard.

Binnenlandse schuld naar type crediteur

De grootste crediteur van de Staat is de CBvS met een aandeel van ca. 45 procent in de totale uitstaande binnenlandse schuld. De rest van de binnenlandse schuld is aangegaan bij de private sector (31 procent) en de commerciële banken (24 procent).

Nieuwe leningen en niet getrokken binnenlandse schuld

De enige nieuwe binnenlandse schuld die in 2023 bijgekomen is, was de zogenaamde "Gold Loan". Deze schuld vervalt in 2024.

Crediteur	Datum ovk.	Bedrag	Doel	Interest	looptijd
SEMF – Gold loan agreement	9/4/2021	8.000 troy ounce goud miljoen	Uitvoeren van duurzame overheidsprojecten	Rente vrij	5 jaren

De niet getrokken middelen op de binnenlandse schuld bedroegen per eind juni 2023 SRD 4,9 miljard welke volledig betrekking hebben op private creditoren ten behoeve van infrastructurale werken.

4.10 Buitenlandse schuld

De buitenlandse schuld vertoont over de gehele periode 2019 – juni 2023 een stijgende trend. Ultimo december 2022 bedroeg de uitstaande schuld USD 2,4 miljard deze nam per juni 2023 verder toe met 4,2% tot een bedrag van USD 2,5 miljard.

De toename in het eerste halfjaar van 2023 heeft betrekking op:

- de per saldo stijgende schuld (trekkingen minus aflossingen) met USD 20,8 miljoen.
- depreciatie van de CNY ten opzichte van de USD met 4 procent in het eerste halfjaar van 2023
- stijgende achterstanden met 14 procent.

Vanwege het lopende herstructureringstraject zijn de bilaterale- en commerciële crediteuren niet betaald. De achterstallige betalingen die eind 2022 USD 384,9 mln. bedroegen zijn in het eerste halfjaar opgelopen tot USD 439,9 miljoen. Hiervan is ongeveer de helft, USD 221,4 miljoen, achterstallige rente en andere kosten. De achterstanden hebben vooral betrekking op de schulden aan de Euro bondholders en China.

De totale trekkingen op de buitenlandse in het eerste halfjaar bedroeg USD 58,5 miljoenen hebben slechts betrekking op de multilaterale schulden van laDB, IMF, IsDB, OPEC en Wereldbank.

De tweede evaluatie in het kader van het IMF Extended Fund Facility (EFF) programma vond op stafniveau in mei 2023 plaats, terwijl goedkeuring “board” van het IMF op 14 juni heeft plaatsgevonden. Het programma is met 36 maanden gecontinueerd. Met deze goedkeuring heeft de Overheid wederom SDR 39,4 miljoen (USD 53 miljoen) op 16 juni 2023 ontvangen uit het programma, waarvan SDR 25,6 miljoen begrotingssteun.

Tabel 4.10.1: Buitenlandse schuld naar instrument 2019 - juni 2023 in mln. USD op kasbasis

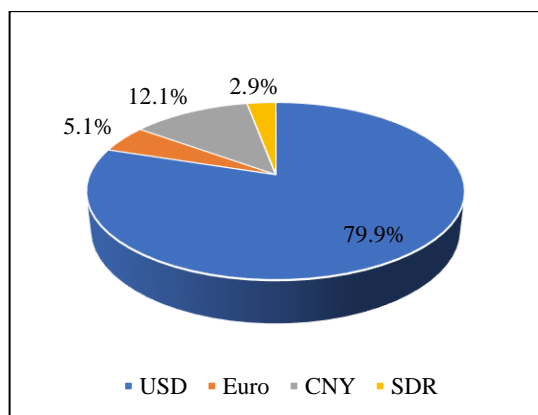
Omschrijving	2019	2020	2021	2022	Jun-23
Schuld naar crediteur					
Multilaterale Crediteuren totaal:	636.2	657.3	691.9	761.4	947.8
EIB	2.1	2.3	1.2	1.0	0.9
IADB	534.0	535.2	506.7	545.2	677.2
ISDB	15.2	26.5	28.4	22.6	31.1
OFID	21.9	22.3	27.5	29.7	31.1
CDB	62.8	66.3	68.4	80.5	88.6
World Bank	0.1	4.6	4.6	5.7	13.2
IMF			55.1	76.9	105.7
Bilaterale Crediteuren totaal:	552.2	576.9	569.6	563.8	538.5
China	454.1	499.4	496.3	491.5	472.60
Frankrijk	35.4	39.3	35.3	33.9	31.1
India	32.7	38.3	38.0	38.4	34.7
Commerciële Crediteuren totaal:	828.7	849.9	935.3	965.6	1,027.7
ING Bank N.V.	14.7	14.8	13.4	12.8	11.0
China Industrial & Commercial Bank	54.4	56.9	59.3	60.1	62.9
Israel Discount Bank	11.8	20.2	18.4	17.8	19.4
Oppenheimer	675.0	675.0	776.8	809.8	868.5
ABN-AMRO Bank N.V.	20.0	22.5	20.5	19.7	20.5
Banca Monte Dei Paschi de Siena	34.6	38.8	35.2	34.0	32.6
Credit Suisse	18.2	0.0	11.8	11.5	12.0
Totale uitstaande buitenlandse schuld	2,017.1	2,084.1	2,196.8	2,290.8	2,514.0
Totale buitenlandse Staatsschuld in SRD, definitie Wet	14,942.9	29,785.0	46,456.1	51,647.2	53,142.2
Totale effectieve buitenlandse Staatsschuld in SRD	14,942.9	29,785.0	46,456.1	51,647.2	53,142.2
<i>Groei in procenten (definitie wet)</i>	158%	99%	5,4%	11,2%	2,9%
Schuld-BBP ratio's:					
Wettelijke Obligoplaafond	35%	35%	35%	35%	35%
Buitenlandse schuld- BBP ratio, wettelijke definitie	47%	77%	79%	88%	90%
Buitenlandse schuld- BBP ratio, effectieve schuld	47%	77%	79%	88%	90%
Schuldenlast betalingen:					
Interest betalingen en andere kosten	94.4	59.6	27	24.5	21.3
Aflossingen	81.4	41.4	72.4	79.5	37.7
Totaal	175.8	101.1	99.4	104.1	59.1
Memorandum items					
Gehanteerde BBP/mp in mln. SRD - ABS data	31,732.3	38,719.4	58,798.7	58,798.7	58,798.7
Geschatte BBP/mp in mln. SRD - IMF data	31,732.3	38,719.4	58,798.7	86,719.0	131,935.7
Gehanteerde wisselkoers SRD/USD, definitie Wet	7.52	14.29	21.30	21.30	37.59
Gehanteerde wisselkoers SRD/USD, effectieve schuld	7.52	14.29	21.30	31.85	37.59

Bron: Bureau voor de staatsschuld

Buitenlandse schuld naar munteenheid

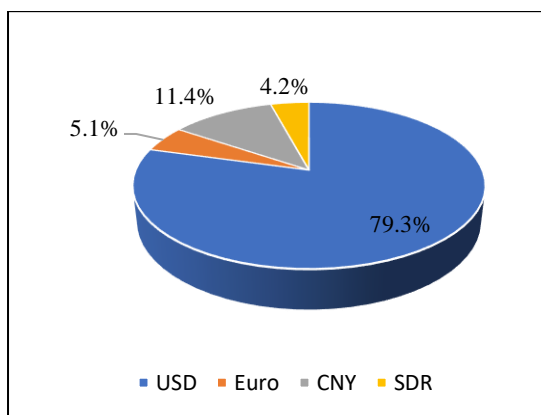
Ultimo juni 2023 is de buitenlandse schuld aangegaan in de verschillende valuta soorten, te weten:

- USD 2 miljard (83%)
- EUR 118,1 miljoen (1%)
- CNY 2,1 miljard (12%)
- SDR 79,5 miljoen (4%)

Figuur 4.10.1: 2022-Q4

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

Figuur 4.10.2: 2023-Q2

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

Uit bovenstaande figuren is de valuta compositie van de buitenlandse schuld in het eerste halfjaar van 2023 niet veel veranderd ten opzicht van ultimo 2022.

Buitenlandse schuld naar rente structuur en looptijd

Rentestructuur:

De rentevoeten op de buitenlandse schuld zijn zowel vaste als variabele rentevoeten. Ultimo juni 2023 was het aandeel van de leningen met een vaste rente en variabele rentevoet respectievelijk 57 procent (USD 1,4 miljard) en 43 procent (USD 1,1 miljard).

Het aandeel van de diverse variabele rentevoeten binnen de variabele schuldportefeuille is: USD Libor (70%), SOFR (14%) en de Euribor (16%).

Op USD 11,4 miljoen van de buitenlandse schuld, wordt er geen rente betaald. Het gaat hierbij om schulden aangegaan bij de IsDB.

Vlottende schuld:

De vlottende schuld bij de buitenlandse crediteuren bestaat volledig uit achterstallige betalingen. Het herstructureringstraject van buitenlandse commerciële- en bilaterale schulden is nog niet volledig afgewikkeld. Slecht Paris Club bilaterale schulden zijn afgewikkeld en India. Totale achterstallige betalingen

bedroegen per juni 2023 USD 439,9 miljoen; hiervan was 77 procent commerciële schulden en 23 procent bilateraal.

Vaste schuld:

De compositie van de uitstaande vaste schuld naar type crediteur zag er per juni 2022 als volgt uit:

- Multilateraal USD 946,5 miljoen (46%)
- Bilateraal USD 438,5 miljoen (33%)
- Commerciële crediteuren USD 689,3 miljoen (21%)

Buitenlandse schuld naar type crediteur

De grootste buitenlandse crediteuren van de Staat per juni 2023 zijn de obligatiehouders; (35 procent), gevolgd door de laDB met; (27 procent) en vervolgens China met 19 procent.

Nieuwe leningen en niet getrokken buitenlandse schuld

In 2022 – juni 2023 zijn er 8 nieuwe leningen getekend en is de tweede tranche vanuit IMF overgemaakt voor de Staat. De totale waarde van deze schulden bedraagt ca. USD 718,0 miljoen. De leningen zijn allemaal aangegaan bij de multilaterale crediteur laDB en één bij de commerciële instelling (KBC).

In onderstaand tabel zijn de nieuwe leningen aangegeven met de voorwaarden.

Tabel 4.10.2: Nieuwe leningen in 2022 – juni 2023

Crediteur & naam	Datum ovk. & looptijd	Bedrag	Doel	Interest
IMF – Promissory note	25/03/22	SDR 14,5 mln.	Stimuleren van de economie - begrotingssteun	SDR interest + marge
laDB – Consolidated access to inclusive quality education in Suriname	22/02/22 25 jaren	USD 30 mln.	Kwaliteitsverbetering van educatie	LIBOR 3 mnd. + marge
laDB – Water supply modernization program	22/02/22 24 jaren	USD 25 mln.	Kwaliteits- en efficiencyverbetering van drinkwater voorziening	LIBOR 3 mnd. + marge
laDB – Support to safety nets for vulnerable populations in Suriname	22/02/22 25 jaren	USD 30 mln.	Versterking van het sociaal vangnet van het land	LIBOR 3 mnd. + marge
laDB – Macroeconomic emergency program to protect economic and social development	22/04/22 7 jaren	USD 50 mln.	Herstellen van macro-economische en fiscale duurzaamheid	LIBOR 3 mnd. + marge
laDB - Labor market Alignment with new Industries	11/11/2022 25 jaren	USD 10 mln.	Financieren van hervormingen op de arbeidsmarkt	SOFR interest
laDB - Fiscal Sustainability Program for economic development	11/11/2022 20 jaren	USD 150 mln.	Stimuleren van de economie - begrotingssteun	SOFR interest + spread of 0.08 procent
KBC - Credit Agreement	16/12/22 5 jaren	Euro 3,2 mln.	Installatie waterzuivering systemen	Euribor + spread of 2,1 procent
laDB - Fiscal support program to regain growth	10/3/2023 25 jaren	USD 50 mln.	Financiering en uitvoering van fiscale ondersteuning programma	SOFR interest
IMF – Promissory note	21/06/23	SDR 25,6 mln.	Stimuleren van de economie - begrotingssteun	SDR interest + marge

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

De KBC Groep opgericht in 1998 en gevestigd in België, is een fusie van drie Belgische financiële instellingen en is het acroniem voor Kredietbank ABB Verzekeringen CERA Bank. De lening bij de KBC groep is aangegaan ten behoeve van het waterzuivering systeem in het binnenland van Suriname, waarbij gefinancierd zal worden; minimaal 8 en maximaal 10 water installatieprojecten en 3 hydro-elektriciteit turbines inclusief onderhoudswerkzaamheden. Hiermee wil de Regering de toegang tot kwaliteit drinkwater en duurzame elektriciteitsvoorziening in het binnenland verbeteren. De uitvoering van deze lening valt onder het Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen. Tot en met eind juni 2023 bedroegen de trekkingen op deze nieuwe leningen van 2022 en 2023 totaal USD 233,0 miljoen.

Per eind juni 2023 bedroegen de niet-getrokken middelen ca. USD 666 miljoen. De meeste ongebruikte fondsen (90 procent) liggen bij de multilaterale crediteuren met name de laDB. Als gevolg van het IMF programma wordt aanvullende financiële ondersteuning geboden vanuit de Wereldbank, Inter-American Development Bank en de Caribbean Development Bank. De meeste financiering is tot nu toe vanuit de laDB. Per juni 2023 bedroegen de niet opgenomen middelen bij deze crediteur ca. USD 318 miljoen.

Herstructureringsproces

In de periode van 2022 tot en met juni 2023 hebben de volgende herstructureringen plaatsgevonden:

Buitenland:

- Op 15 maart is met India een herstructurering overeenkomst getekend met betrekking tot 7 credit Lines met een totale waarde, inclusief achterstanden, van USD 15,9 miljoen.

Op 2 juni is wederom met India een herstructurering overeenkomst getekend voor de laatste twee leningen (Buyers Credit) van de Exim Bank van India. De totale geherstructureerde waarde hiervan is USD 24,7 miljoen, inclusief de achterstanden.

Voor beide herschikkingen zijn de achterstanden van 60 procent in 2023 betaald, terwijl de 40 procent achterstand in 2024 wordt betaald. Op de hoofdsom wordt halfjaarlijks een rente van 0,95 procent tot 2024 betaald en daarna 1,20 procent. De laatste betaling op de credit Lines is in 2041 en bij de Buyers Credit in 2036.

- Met Italië is er op 22 juni een overeenkomst getekend. Hierbij is EUR 10,8 miljoen uitstaande schuld en EUR 6,7 miljoen achterstand herschikt. De achterstanden zijn afgewikkeld zoals het geval met de andere Paris Club crediteuren. De schuld wordt jaarlijks afgelost over de periode 2030 - 2036 en in 2 tranches. De rente bedraagt 1,95 procent voor tranche 1 en maximaal 3,041 procent voor tranche 2.
- Op 3 mei heeft de Regering met het Eurobond Creditor Committee een principeakkoord bereikt over de herstructurering van de internationale obligatieschulden die via Oppenheimer waren uitgegeven. De cut off date voor de vaststelling van de schuld is 15 mei 2023, waarbij de schuld is opgelopen tot USD 880 miljoen. Er is sprake van een haircut (nominale schuldvermindering) van 25 procent op de schuld plus nog additionele boeterente wat totaal neerkomt op USD 230 miljoen. De crediteuren zullen in de vorm van een Value Recovery Instrument (VRI) gecompenseerd worden uit de royalty's

van toekomstige olieopbrengsten uit blok 58. De geherstructureerde bond van USD 650 miljoen tegen een rentevoet van 7,95 procent en een looptijd van 10 jaar en de VRI worden verder voorbereid voor uitgifte en finalisering van dit herstructurerings traject.

Binnenland:

- Op 24 november 2022 is de schuld aan DSB geherstructureerd. Deze kredietverlening was verstrekt op 17 november 2016 voor het inlopen van achterstallige betalingen van de Overheid. De hoofdsom was USD 30 miljoen, de looptijd 3 jaren en de rentevoet 6 procent. Na de looptijd van deze lening tot 3 keren toe verlengd te hebben met 1 jaar heeft deze herstructurering plaats gevonden. De nieuwe voorwaarden zijn: hoofdsom USD 31,8 miljoen; de initiële schuld inclusief opgelopen rente waarbij USD 1,8 miljoen, rente over 1 jaar, kwijtgescholden is. Dit moet vanaf 31 januari 2023 in 4 kwartalen afgelost zijn tegen een rente van 6 procent.

Met de CBvS is op 14 juli 2023 een herstructureringsovereenkomst getekend voor de geconsolideerde schuld en is ook overeengekomen om de verstrekte voorschotten, inclusief interest voor totaal SRD 1.9 miljard, aan de Staat af te wikkelen in 2023. De hoofdsom van de geconsolideerde schuld is vastgesteld op SRD 8,4 miljard met een looptijd van 30 jaren. De rente bedraagt 9 procent per jaar en wordt tot en met 28 april 2025 jaarlijks betaald, alle openstaande rente betalingen moeten uiterlijk december 2024 volledig voldaan zijn. De rente over de jaren 2023 tot en met april 2025 zullen op kwartaalbasis geschieden. Vanaf 28 mei 2025 tot en met 28 april 2050 wordt de schuld maandelijks (rente plus aflossing) afgewikkeld.

4.11. Totale Bruto binnenlandse en buitenlandse schuld en schuld ratio's

De totale wettelijke uitstaande schuld bedroeg per ultimo 2022 ca. USD 3,4 miljard (SRD 71,8 miljard). Per ultimo juni 2023 bedroeg de totale uitstaande schuld USD 3,2 miljard (SRD 119,4 miljard). In SRD is de schuld ultimo december 2022 met ongeveer 7 procent toegenomen ten opzicht van 2021, terwijl de schuld per eind juni 2023 met 22 procent gestegen is ten opzicht van december 2022.

De stijging van de totale schuld ultimo 2022 in SRD is vanwege:

- De per saldo gestegen buitenlandse schuld (trekkingen minus aflossingen) met USD 219,8 miljoen en de binnenlandse schuld met USD 2 miljoen.

De stijging van de totale uitstaande schuld in SRD per juni 2023 kan verklaard worden door:

- Per saldo is de buitenlandse schuld met USD 20,8 miljoen toegenomen.
- De aanpassing van de Wet op de Staatsschuld. Hierdoor is de schuld in vreemde valuta omgerekend in SRD vanaf februari 2023 ineens hoger gewaardeerd vanwege het hanteren van de wisselkoers van de datum van publicatie bij omzetting.
- De depreciatie van de wisselkoers SRD/USD met 18 procent ultimo juni 2023 ten opzicht van eind 2022.

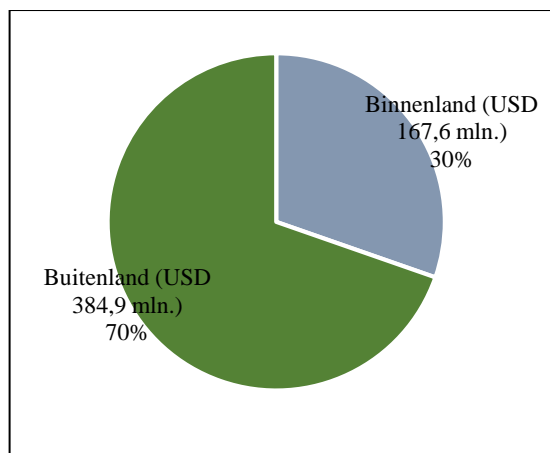
- Stijging van de totale achterstanden met ca. 7 procent tot USD 589,1 miljoen.

Tabel 4.11.1: Wettelijke Bruto binnenlandse en buitenlandse schuld 2018 - juni 2022 in mln. US\$ en SRD op kasbasis

Omschrijving	2019	2020	2021	2022	23-Jun
Binnenlandse schuld	1.006,7	1.190,6	966,7	928,2	661,3
Buitenlandse schuld	1.987,1	2.084,3	2.197,9	2.443,7	2.514,2
Totaal in mln. USD	2.993,8	3.274,9	3.164,5	3.371,8	3.175,5
Totaal in mln. SRD	22.513,4	46.798,9	67.391,9	71.806,0	119.357,8
Totale effectieve schuld in mln. USD	2.993,8	3.274,9	3.164,5	3.064,2	3.175,5
Totale effectieve schuld in mln. SRD	22.513,4	46.798,9	67.391,9	97.603,6	119.357,8
Totale schuld- BBP ratio, wettelijke definitie	70,9%	120,9%	111,7%	113,6%	134,6%
Totale schuld- BBP ratio, effectieve schuld	70,9%	120,9%	111,7%	113,6%	91,3%
Gehanteerde BBP/mp in mln. SRD - ABS data	31.732,3	38.719,4	60.703,6	89.471,6	89.471,6
Geschatte BBP/mp in mln. SRD - IMF data	31.732,3	38.719,4	58.798,7	86.719,0	131.935,7
Gehanteerde wisselkoers SRD/USD, definitie Wet	7,52	14,29	21,30	21,30	37,59
Gehanteerde wisselkoers SRD/USD, effectieve schuld	7,52	14,29	21,30	31,85	37,59

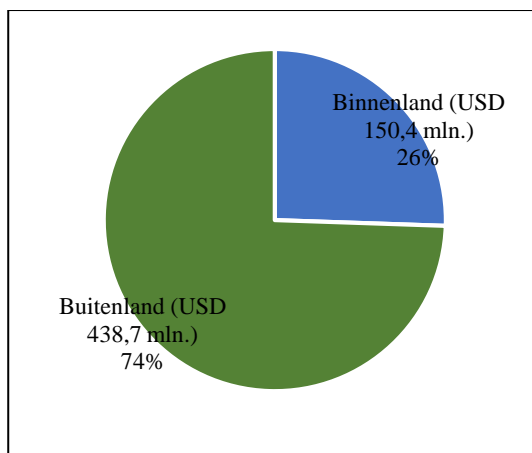
Bron: Bureau voor de Staatsschuld

Achterstallige betalingen

Figuur 4.11.1: 2022-Q4

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

Figuur 4.11.2: 2023-Q2

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

De achterstanden op de totale uitstaande schuld bedroeg per juni 2023 USD 589,1 miljoen

De grootste achterstallige betalingen bij de binnenlandse schuld is de schuld aangaan met de CBvS (57,3%) en bij de buitenlandse schuld is dat op de uitgegeven obligaties via Oppenheimer (64%).

4.12. Aflossingen en interest betalingen op de Staatsschuld

De totale betaalde schuldenlast in 2022 bedroeg SRD 5,7 miljard, waarvan SRD 4,0 miljard aflossingen en SRD 1,7 miljard interest en andere kosten. Van deze schuldenlast was 43 procent gegaan naar binnenlandse crediteuren en 57 procent naar buitenlandse crediteuren. In het eerste halfjaar van 2023 bedroeg de schuldenlast totaal ca. SRD 4,0 miljard, waarvan 56 procent betrekking had op de buitenlandse schuld en 44 procent op de binnenlandse schuld.

Bij de buitenlandse schuld is de meeste schuld afwikkeling bij de multilaterale crediteuren geweest (51% in 2022 om 33% per juni 2023) en bij de binnenlandse schuld bij de private sector ten behoeve van infrastructurele werken (9% zowel in 2022 als per juni 2023).

Deze crediteuren worden regulier en vrijwel op tijd betaald. In de periode november-december 2023 is na twee jaar wederom betalingen gedaan aan Paris Club crediteuren te weten Frankrijk, Nederland, Israël, Italië en Zweden. Het ging hierbij om een totale schuldenlastbetaling van Euro 11,6 miljoen. De betalingen hadden betrekking op 60 procent van de achterstanden per ultimo 2021. Het ging hierbij om bilaterale schulden en schulden verstrekt met staatsgaranties aan deze landen, die geherstructureerd waren op basis van de Paris Club paraplu overeenkomst van 22 juni 2022.

Tabel 4.12.1: Betaalde schuldenlast 2019- juni 2023 (in miljoen SRD)

Omschrijving	2019	2020	2021	2022	Jun-23
Binnenlandse schuldenlast in mln. USD					
Interest betalingen	30.8	15.3	39.3	30.2	24.9
Aflossingen	57.0	37.3	76.6	46.1	21.2
Totale binnenlandse schuldenlast	87.8	52.7	115.9	76.3	46.1
Buitenlandse schuldenlast in mln. USD					
Interest betalingen	88.6	53.2	23.0	21.1	18.8
Diverse kosten*	5.9	6.4	4.0	0.6	1.7
Aflossingen	81.4	41.5	72.4	79.5	37.7
Totale buitenlandse schuldenlast	175.9	101.1	99.4	101.2	58.2
Totale schuldenlast					
Totale schuldenlast in mln. USD	263.7	153.8	215.3	177.5	104.3
Totale schuldenlast in mln. SRD	1,983.2	1,444.0	3,984.6	5,661.7	3,972.4
Gemiddelde. WK SRD/USD	7.52	9.39	18.51	31.90	38.08

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

*boete, management- & commitment fee

In het eerste halfjaar van 2023 zijn de schuldenlast betalingen aan de Export-Import Bank of India gedaan. Deze betalingen hadden betrekking op 60 procent van de achterstanden per 31 december 2023 en bedroegen USD 4,3 miljoen. Bij de binnenlandse schuld is in 2022 voor SRD 562,7 miljoen. ingelopen op achterstallige rente betalingen op de geconsolideerde schuld bij de CBvS. In het eerste halfjaar van 2023 is er voor nog eens SRD 480,8 miljoen. aan achterstallige rente betaald op deze schuld.

4.13 De Monetaire ontwikkelingen in 2022 - juni 2023

Algemeen

In 2022 en de eerste helft van 2023 werd het verkrappend monetaire beleid voortgezet via openmarktoperaties (OMO's). Het doel van dit beleid is het houden van de SRD-basisgeldhoeveelheid op het vastgestelde doelpad om daarmee de inflatie te beteugelen. De kasreserveregeling is in de eerste helft van 2023 aangepast en er is een kredietplafond ingesteld voor de kredietgroei van de banken. De monetaire ontwikkeling kenmerkte zich door grote uitdagingen van interne en externe aard die een grote druk uitoefenden op de monetaire beleidsvoering in het kader van het economische herstelprogramma in samenwerking met het Internationaal Monetair Fonds (IMF). De externe oorzaken waren enerzijds de geopolitieke spanningen, voortvloeiende uit de Russisch-Oekraïense oorlog, de mondiale onzekerheden en gestegen wereldmarktprijzen voor voeding en energie. De opwaartse effecten hiervan op de binnenlandse prijzen van goederen en diensten bleven niet uit. Anderzijds waren de interne oorzaken de kostprijsverhogende maatregelen die zijn getroffen ter gezondmaking van de Staatsfinanciën. De voornaamste maatregelen behelsden de afbouw van de prijssubsidies op elektriciteit, water en brandstof. De oplopende prijzen van goederen en diensten resulteerden in eisen voor loonsverhogingen in de publieke en private sector die deels werden gehonoreerd. De geldcreatie vanuit de private sector in combinatie met andere verhoogde staatsuitgaven, gefinancierd middels de omzetting van haar vreemde valuta tegoeden, hebben geleid tot een toename van overtollige liquiditeiten in de economie, die ondanks de enorme inspanningen van de autoriteiten, onvoldoende konden worden afgeroomd. Dit veroorzaakte een grote druk op de wisselkoers op de vreemde valutamarkt en tezamen met de kostprijsverhogende effecten van de externe factoren en de kostprijsverhogende maatregelen van de Staat bleef de inflatie in 2022 hoog op het niveau van 54,6%.

In juni 2022 heeft de CBvS de uitgifte van Centrale Bank Certificaten (CBCs) onder het algemeen publiek geïntroduceerd om de werking van de rentetransmissie in de economie op gang te krijgen. Deze CBCs hebben evenals de Termijndeposito veilingen (TDs) als doel de afroaming van overtollige liquiditeiten met als uiteindelijk doel inflatie te stabiliseren.

Het IMF-programma werd na de afwezigheid van de afgesproken evaluaties, na bijna 1.5 jaar weer opgang gebracht. Het IMF-staff team en de Surinaamse autoriteiten bereikten in juni 2023 overeenstemming over de tweede evaluatie (Second Review) van het economisch herstelprogramma als onderdeel van de Extended Fund Facility (EFF). De herziening vindt plaats na goedkeuring van de Directie van het IMF. Er zijn hierbij nieuwe afspraken gemaakt waaraan de monetaire autoriteiten zich moeten houden tot en met 2024.

De nieuwe Bankwet 2022 van de Centrale Bank van Suriname is in 2022 goedgekeurd en is in april 2023 bekrachtigd door de President van Suriname en vervolgens afgekondigd in het Staatblad van de Republiek Suriname. In de Bankwet 2022 zijn er wijzigingen doorgevoerd, waarbij onder andere het fungeren van het

management van de CBvS is aangepast, alsook de verplichting van het publiceren van het financieel verslag van de CBvS is vastgelegd.

Operationeel monetair beleid

Het verkrappend monetair beleid wordt in 2023 voortgezet. De aanleiding voor dit beleid was de excessieve SRD- kredietverlening die leidde tot een toename van de vraag naar goederen en vreemde valuta. In april 2023 verhoogde de CBvS het verplichte SRD-kasreservepercentage van 39% naar 44%. Tevens werd een limiet van 20% ingesteld voor de private kredietgroei in SRD van de bankensector voor de periode april 2023-maart 2024. De kredietlimiet van 20% houdt in dat de kredietgroei van de individuele bank niet hoger mag zijn dan 20% over de periode in beschouwing.

Ontwikkeling van de geldaggregaten

Gedurende 2022 versnelde het groeitempo van de SRD-component van de basisgeldhoeveelheid (SRD-M0). SRD-M0 groeide in 2022 met 32,4% tegenover 26,1% in 2021. Deze versnelling houdt verband met de geldcreatie vanwege de overheid. Anderzijds liep de groei van de totale basisgeldhoeveelheid terug, dat is M0 inclusief de vreemde valuta component, met 3,1 procentpunt tot 45,0%. Deze groeivermindering kwam voornamelijk door de verminderde toestroom van vreemde valuta vanuit het buitenland, vanwege onder andere overboekingen ten gunste van commerciële banken op hun buitenlandse rekeningen en betalingen aan het buitenland ten behoeve van de overheid (zie tabel 4.13.3). In de eerste helft van 2023 nam SRD-M0 versneld toe met 14,3% (eerste helft 2022: 11,9%) veroorzaakt door overheidsbestedingen. De binnenlandse liquiditeitenmassa in ruime zin (M2) groeide in 2022 met 46,9% (2021: 43,9%). In de eerste helft van 2023 bedroeg de groei 15,9% (eerste helft 2022: 7,9%). De hogere groei van SRD-M2 in het eerste halfjaar van 2023 werd vooral veroorzaakt door de geldcreatie vanuit de private sector.

Tabel 4.13.3: Ontwikkeling van de geldaggregaten in (miljoenen Surinaamse dollar)

Omschrijving	2019	2020	2021	2022	2022*	2023 Juni
Basisgeldhoeveelheid (in enge zin) ¹⁾	9,454.0	12,709.8	18,821.9	27,286.5	22,349.9	27,330.8
Chartaal geld	1,985.8	3,509.0	4,409.2	5,596.9	5,596.9	5,576.3
Giraal geld	7,923.9	12,601.6	19,413.2	31,480.6	14,973.2	36,833.2
Primaire liquiditeiten (M1) ²⁾	9,909.7	16,110.6	23,822.4	37,077.5	20,570.1	42,409.5
Overige deposito's ³⁾	10,326.3	16,702.0	23,395.8	32,264.9	13,871.4	37,917.2
Effecten, andere dan aandelen ⁴⁾	53.2	66.6	97.2	142.8	142.8	182.7
Liquiditeitenmassa in ruime zin (M2) ⁵⁾	20,289.2	32,879.3	47,315.4	69,485.3	34,584.3	80,509.4
	in %					
Basisgeldhoeveelheid	95.0	34.4	48.1	45.0	18.7	0.2
Chartaal geld	30.9	76.7	25.7	26.9	0.0	-0.4
Giraal geld	8.8	59.0	54.0	62.2	-22.9	17.0
M1	12.6	62.6	47.9	55.6	-13.7	14.4
Overige deposito's	-0.3	61.7	40.1	37.9	-40.7	17.5
Effecten, andere dan aandelen	28.0	25.2	45.9	46.9	0.0	27.9
M2	5.7	62.1	43.9	46.9	-26.9	15.9

Bron: Centrale Bank van Suriname

Omvat bankbiljetten in omloop en direct-opeisbare verplichtingen aan overige deposito-nemende instellingen.

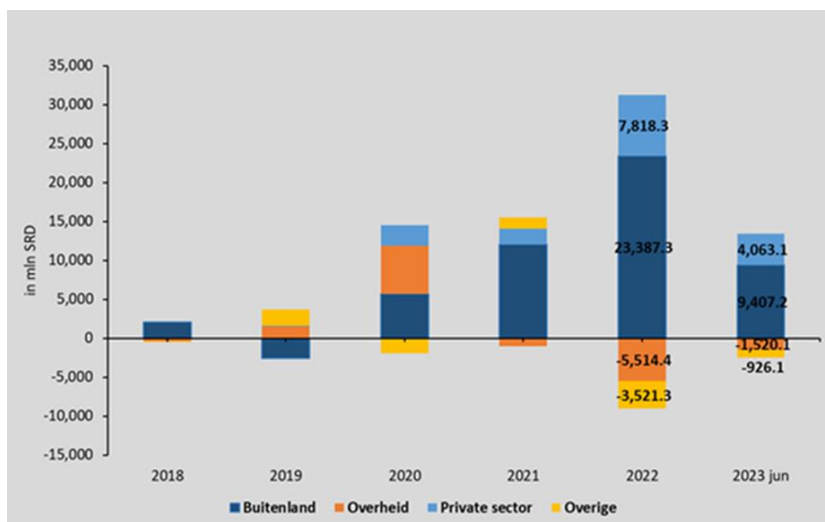
1. Omvat chartaal geld (SRD) en giraal geld in SRD en vreemde valuta.
2. Omvat spaar- en termijndeposito's in SRD en vreemde valuta.
3. Betreft de goudcertificaten.
4. Omvat primaire liquiditeiten, overige deposito's in SRD en vreemde valuta alsook effecten, andere dan aandelen.

Oorzaken van de geldgroei

In absolute termen nam M2 in 2022 toe met SRD 22.169,8 miljoen. Deze toename werd overwegend teweeggebracht door de liquiditeitscreatie uit buitenlandse bron ad SRD 23.387,3 miljoen, voortvloeiende uit de toename van de internationale reservepositie en de depreciatie van wisselkoers (US\$/SRD) (zie Hoofdstuk Betalingsbalans Ontwikkeling). De kredietverlening aan de private sector droeg ook bij aan de liquiditeitsvermeerdering met SRD 7.818,3 miljoen (een groei van 44,4%), inbegrepen de wisselkoerseffecten.

De liquiditeitsvernietiging ten behoeve van de overheid bedroeg SRD 5.514,4 miljoen en dit was het gevolg van de terugbetalingen van de eerder opgenomen leningen bij het bankwezen uit vrijgevallen kasreservemiddelen. Hoewel de overheid geen kredieten heeft opgenomen bij het bankwezen, heeft de financiering van de overheidsbestedingen middels de omzetting van vreemde valuta bij de CBvS netto geleid tot geldschepping die onvoldoende via de openmarktoperaties konden worden afgeroomd. Daarnaast droegen 'overige' factoren met SRD 3.521,3 miljoen bij aan de liquiditeitsvernietiging.

De liquiditeitsmassa (M2) nam in de eerste helft van 2023 toe met SRD 11.024,1 miljoen. Dit was het resultaat van liquiditeitscreatie uit binnenlandse bron ad SRD 1.616,9 miljoen en uit buitenlandse bron ad SRD 9.407,2 miljoen. De aanwas vanuit de buitenlandse bron is te herleiden tot het wisselkoerseffect alsook de overboeking van de 'ringfenced' middelen. Binnenlands droeg alleen de bancaire kredietverlening aan de private sector met SRD 4.063,1 miljoen bij aan de vermeerdering van M2 gedreven door wisselkoerseffect, terwijl zowel de overheid als de 'overige' factoren bijdroegen tot liquiditeitsabsorptie. De netto liquiditeitsabsorptie ten bedrage van SRD 1.520,1 miljoen is het gevolg van de door de overheid gepleegde aflossingen op onder meer de schulden aan de algemene banken (op basis van een schuldherschikingsplan) en van de 'overige' factoren ten bedrage van SRD 926,1 miljoen (zie figuur 4.13.3).

Figuur 4.13.3: Oorzaken van verandering in liquiditeitenmassa

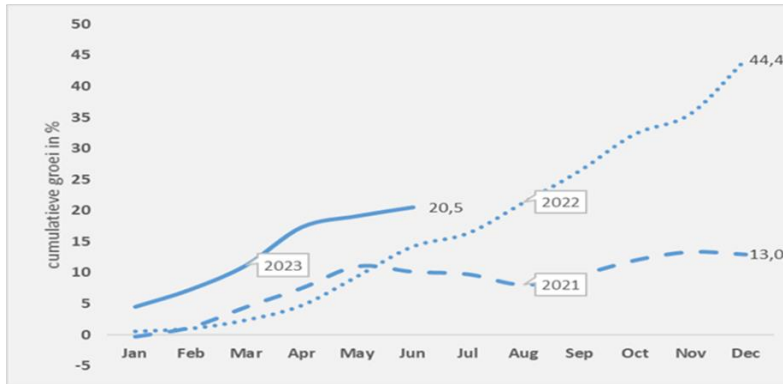
Bron: Centrale Bank van Suriname

4.14 Kredietverlening en toevertrouwde middelen

In 2022 vergeleken met 2021, trok de kredietverlening aan de particuliere sector in alle drie valuta soorten aan. Echter bleef de EURO-kredietgroei negatief. De groei van de SRD-kredietverlening aan de particuliere sector nam toe tot 44,4% in 2022 tegenover 13,0% in 2021 (zie figuur 4.14.1). De toename was in alle sectoren te merken, waarvan circa 45% naar huishoudens ging.

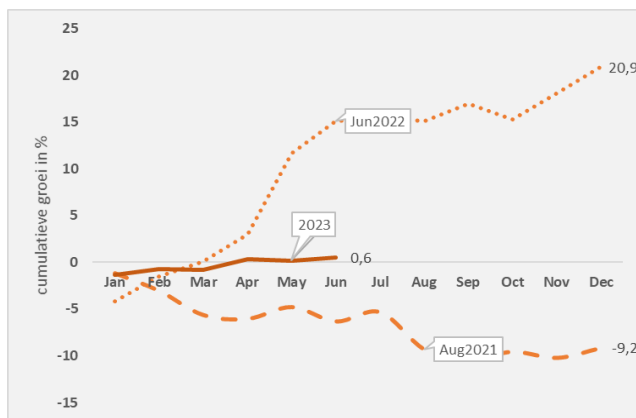
De groei van de USD-kredietverlening aan de particuliere sector bedroeg 20,9% in 2022 tegenover -9,2% in 2021, waarbij deze groei het gevolg was van toename in verstrekte kredieten in nagenoeg alle sectoren, met uitzondering van de sectoren 'Elektriciteit, gas en water', 'Mijnbouw' en 'Dienstverlening' (zie figuur 4.14.2). In de EURO-sfeer was de groei van de kredietverlening aan de particuliere sector -0,8% in 2022 tegenover -34,7% in 2021 (zie figuur 4.14.3). De afgenomen contractie moet worden toegeschreven aan onder andere de sectoren 'Dienstverlening', 'Constructie' en 'Handel', waarbij de sector 'Handel' de verdere afname van de kredietverlening heeft gestuit.

In de eerste helft van 2023 vertraagde het groeitempo van de SRD-kredietverlening aan de particuliere sector tot 20,5% (tegenover 14,2% in het eerste halfjaar van 2022), mede onder invloed van de in-april-2023-doorgevoerde verhoging van de verplichte SRD-kasreserves en de introductie van kredietplafonnering (Tabel 4.14.1). De USD-kredietverlening aan de particuliere sector noteerde in de eerste helft van 2023 een groeivertraging van 0,6% (eerste helft 2022; 15,1%) onder andere gedreven door de sectoren 'Handel' en 'Overige'. De EURO-kredietverlening aan de particuliere sector bleef vrijwel stationair.

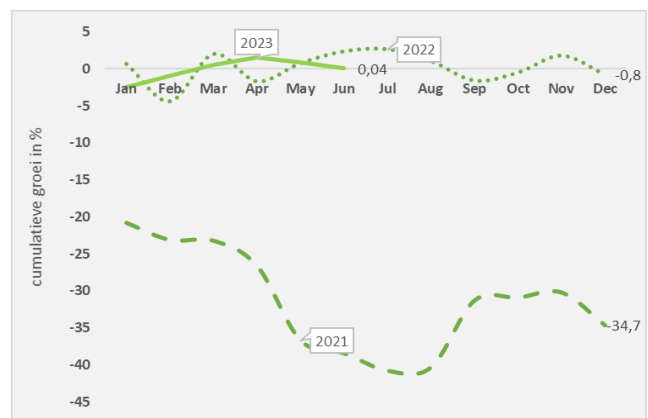
Figuur 4.14.1: Kredietverlening in SRD aan de private sector

Bron: Centrale Bank van Suriname

Figuur 4.14.2: Kredietverlening in USD aan de private sector

Bron: Centrale Bank van Suriname

Figuur 4.14.3: Kredietverlening in EURO aan de private sector

Bron: Centrale Bank van Suriname

In 2022 was sprake van een aanwas van zowel de SRD-deposito's en de SRD-kredieten, waarbij deze niet in dezelfde mate toenamen (zie tabel 4.14.1). De krediet-deposito ratio nam toe tot 68,7% als gevolg van matiging van de groei van de reservebasis en toename van de kredietvraag. Deze ratio geeft ook een indicatie van de gezondheid van een bank. Een hoge ratio wordt als alarmerend beschouwd, daar het druk uitoefent op de liquiditeiten van de bank.

In de eerste helft van 2023 zijn de SRD-kredieten meer toegenomen dan de SRD-deposito's, waardoor de krediet-deposito ratio lichtelijk toenam tot 75,3% per eind juni 2023. De overtollige liquiditeiten namen sterk toe tot circa SRD 935,9 miljoen per eind juni 2023, wat hoofdzakelijk moet worden toegeschreven aan de kredietverlening aan de private sector.

Tabel 4.14.1: Ontwikkeling Reserve Base en Kredietverlening van de Algemene banken (miljoenen)

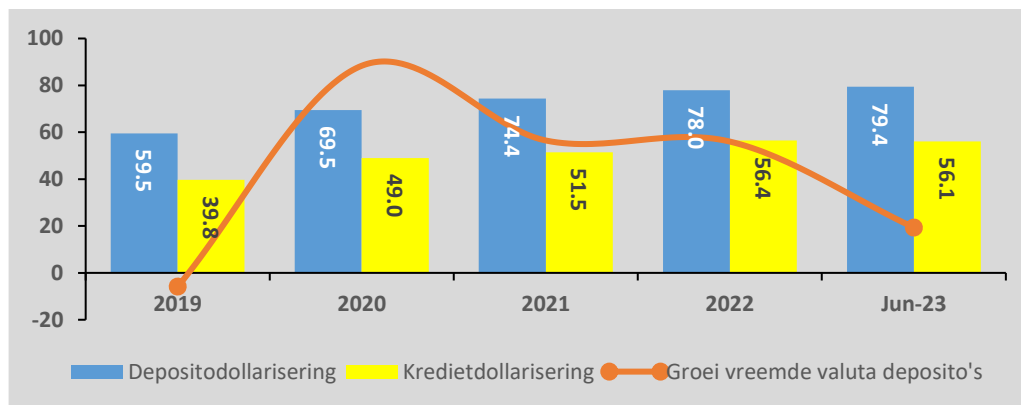
Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022	2023 Juni
Reserve base in SRD	5.997,1	7.109,9	8.894,0	11.309,6	13.839,3	15.230,6
Kredietverlening in SRD	5.755,8	5.552,0	7.001,6	7.326,7	9.647,4	11.472,5
Krediet/Deposito ratio	96,0%	78,1%	78,7%	64,8%	69,7%	75,3%
Reserve base in USD	1.153,5	1.138,3	1.121,9	1.178,7	1.224,5	1.243,9
Kredietverlening in USD	490,1	456,1	414,9	396,8	453,1	443,5
Krediet/Deposito ratio	42,5%	40,1%	37,0%	33,7%	37,0%	35,7%
Reserve base in EUR	300,1	284,7	262,3	282,5	317,6	331,3
Kredietverlening in EUR	122,9	201,0	99,8	73,7	72,5	70,5
Krediet/Deposito ratio	41,0%	70,6%	38,0%	26,1%	22,8%	21,3%

Bron: Centrale Bank van Suriname

Dollarisering

In de verslagperiode steeg zowel de depositodollarisering als de kredietdollarisering (zie figuur 4.14.4). De depositodollariseringsratio nam toe van 74,4% in 2021 tot 78,0% in 2022 en vervolgens tot 79,4% per eind juni 2023. De stijging in 2022 is het gevolg van de depreciatie. De SRD-deposito's groeiden met 28,4% (2021: 22,5%), terwijl de vreemde valuta deposito's met 56,0% toenam (2021: 56,5%). In het eerste halfjaar van 2023 (ten opzichte van december 2022) groeiden de SRD-deposito's met 9,7% en daalden de vreemde valuta deposito's verder met 36,7 procentpunten.

De kredietdollariseringsratio klom van 51,5% in 2021 tot 56,4% in 2022 en daalde lichtelijk per eind juni 2023 tot 56,1%. De toename in 2022/2021 weerspiegelt de toegenomen kredietverlening in zowel de lokale als in de vreemde valuta, terwijl de afname een reflectie is van verminderde kredietgroei.

Figuur 4.14.4: Indicatoren van dollarisering

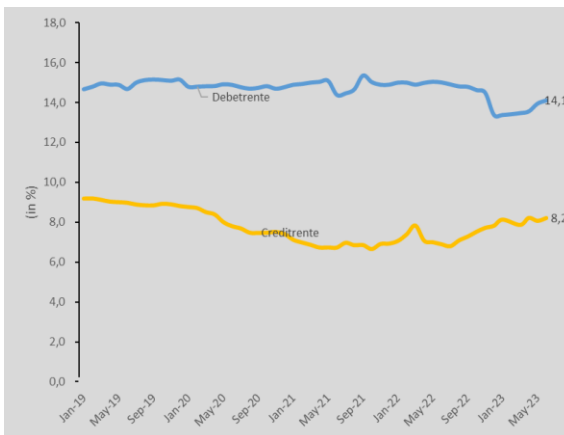
Bron: Centrale Bank van Suriname

Interesttarieven

In 2022 nam de SRD nominale debetrente af met 150 basispunten, terwijl de creditrente met 90 basispunten steeg (zie figuur 4.14.5). De verlaging van de debetrente reflecteert de afname van achterstallige kredieten tegen hoge rentes, terwijl de stijging van de creditrente verband hield met het aantrekken liquiditeiten.

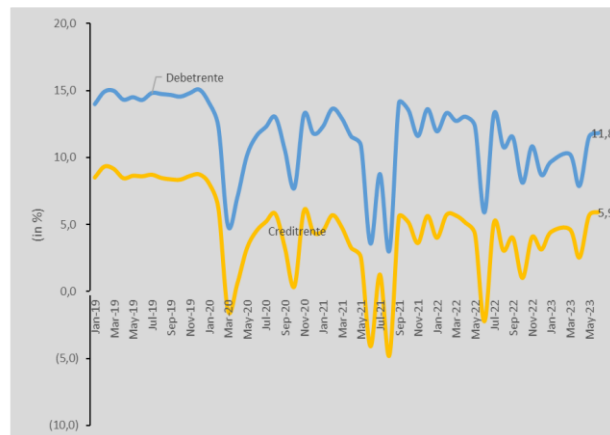
In de eerste helft van 2023 verhoogden enkele banken zowel de debetrente als de creditrente met respectievelijk 70 en 40 basispunten. Het motief van de banken voor het verhogen van zowel de belegging- als de leenrentes moet vooral gezocht worden in het aantrekken van fondsen als gevolg van de beleidsaanpassing van de CBvS, waarbij het kasreservepercentage is verhoogd en de kredietverlening is beperkt.

Ondanks de inflatie nog aan de hoge kant ligt, is er vanaf juni 2022 sprake van positieve reële rentes (zie figuur 4.14.6). Over het algemeen vertoonden de rentevoeten in de vreemde valutasfeer een dalende trend (zie figuur 4.14.7).

Figuur 4.14.5: Nominale gewogen gemiddelde

Bron: Centrale Bank van Suriname

Figuur 4.14.6: Reële gewogen gemiddelde SRD-rente

Bron: Centrale Bank van Suriname

Figuur 4.14.7: Gewogen gemiddelde USD-EURO-rentetarieven

Bron: Centrale Bank van Suriname

4.15. De betalingsbalans in 2022 - juni 2023

Algemeen

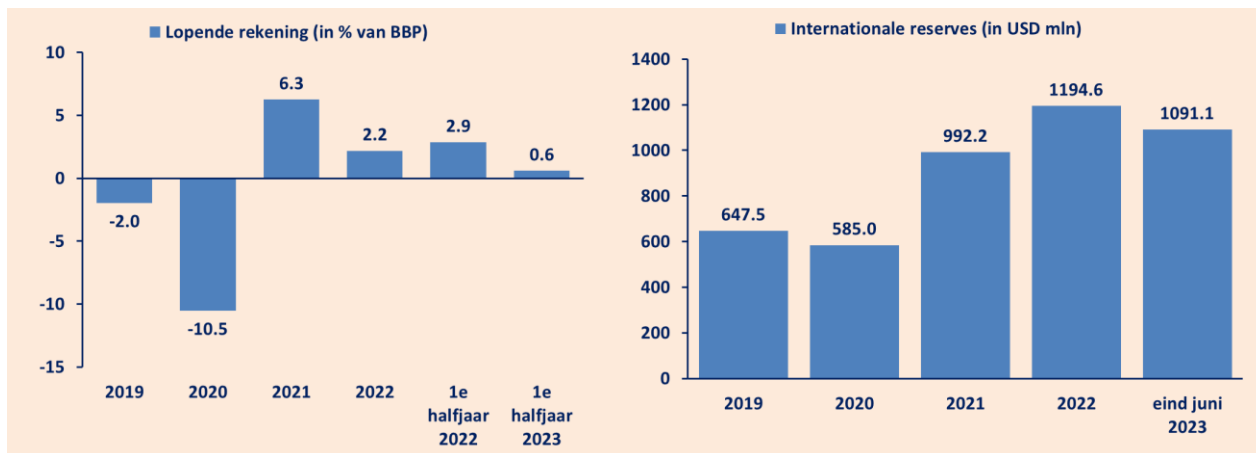
De betalingsbalans van Suriname vertoonde een minder gunstige ontwikkeling in 2022 waarbij het overschot op de lopende rekening van circa 6,3% van het bbp² in 2021 afnam tot een overschot van circa 2,2% van het bbp in 2022 (Figuur 4.15.1). De afname is het gevolg van de sterke toename van de importen van goederen en diensten voortvloeiende uit de opleving van de economie door onder andere de versoepeling van de maatregelen in het kader van de COVID-19-pandemie. De toename van de importen was ook het gevolg van verhoogde internationale prijzen in diverse sectoren die een weerslag had op de importprijzen. In 2022 is er op de financiële rekening een tekort van 0,6% van het bbp geregistreerd, wat een afname betekent ten opzichte van 2021, waarbij het tekort 2,0% van het bbp bedroeg. Dit is het gevolg van vooral de verhoogde trekkingen op leningen door de Staat waaronder die van het IMF en de afname van de vorderingen van de algemene banken in het buitenland. Verder hebben de afwikkeling van de CNY-swap³ met China door de CBvS en de afname van de verplichtingen door de private sector dit tekort beïnvloed. Ondanks de afname van het surplus van de lopende rekening in 2022 stegen de internationale reserves per eind-december 2022 ten opzichte van 2021 met 69,6% tot USD 1.194,6 miljoen. Dit was voornamelijk het gevolg van trekkingen op leningen door de overheid bij de IADB en het IMF uit hoofde van budgetsteun en mijnbouwinkomsten.

Het overschot op de lopende rekening van circa 2,9% van het bbp in het eerste halfjaar van 2022 daalde naar 0,6% van het bbp in het eerste halfjaar van 2023. Alle deelrekeningen van de lopende rekening, met uitzondering van de primaire inkomensrekening, hebben gezorgd voor een verminderde surplus in het eerste halfjaar van 2023. Deze afname was voornamelijk als gevolg van verhoogde importen van goederen en verminderde exporten van goederen.

De overboeking van de 'ringfenced' vreemde-valuta-kasreservemiddelen van de algemene banken naar hun rekeningen in het buitenland en schuldbetalingen van de overheid van respectievelijk USD 105,8 miljoen en USD 97,9 miljoen, resulteerden in een vermindering van de internationale reserves in het eerste halfjaar van 2023 met 8,7% tot USD 1.091,1 miljoen per eind juni 2023 (eind 2022 was het bedrag US\$ 1.194,6 miljoen). Een sterkere vermindering van de internationale reserves is voorkomen door een toename van de mijnbouwinkomsten en ontvangen IMF-middelen.

² Alle bbp-cijfers voor 2022 en 2023 in dit hoofdstuk zijn geschat door het Planbureau.

³ Currency Swap arrangement between CBvS and People's Bank of China.
https://www.cbvs.sr/images/content/persberichten/2015/Currency_%20swap_arrangement_between_CBvS-and-Peoples_Bank_of_China_March18_2015.pdf

Figuur 4.15.1: Externe sector variabelen

Bron: Centrale Bank van Suriname, Algemeen Bureau voor de Statistiek en Stichting Planbureau Suriname.

Noot: * Tweede kwartaal data betreffen een schatting, productiedatum 9 mei 2023.

De Lopende Rekening

Het overschot op de lopende rekening van USD 176,1 miljoen in 2021 nam af tot USD 76,3 miljoen in 2022. In het eerste halfjaar van 2023 ten opzichte van dezelfde periode van het vorige jaar daalde het overschot op de lopende rekening met USD 76,7 miljoen tot USD 23,1 miljoen. In procenten van het bbp was het overschot in 2021 6,3% van het bbp, om vervolgens te dalen naar 2,2% van het bbp in 2022. In het eerste halfjaar van 2022 bedroeg het overschot 2,9% van het bbp, waarna deze in dezelfde periode van 2023 daalde naar 0,6% van het bbp.

De Goederenrekening

Op de goederenrekening was sprake van een afname van het overschot in 2022 met 12,7% tot USD 755,2 miljoen. De toename in de exporten werd overtroffen door de groei van de importen. De exporten stegen met USD 253,1 miljoen oftewel 11,5%. Deze stijging was het gevolg van de exporttoename van olie met 70,2%. De wereldmarktprijzen voor olie namen gemiddeld toe met 51,0% ten opzichte van 2021, wat resulteerde in een grotere toename dan de 13,6% stijging van het exportvolume. Ook de goudexport steeg met 4,4% door een toegenomen exportvolume, terwijl de internationale goudprijzen vrijwel stabiel bleven. Voorts nam de export van hout en houtproducten toe met USD 13,6 miljoen.

De importen stegen in 2022 ten opzichte van 2021 met USD 362,9 miljoen (oftewel 27,1%). De stijging was het gevolg van de toename van de olie-importen met USD 145,3 miljoen (oftewel 46,3%), als gevolg van gestegen wereldmarktprijzen die de afname van het importvolume met 2,0% overtrof. Verder stegen de importen van machines met 16,9% gevolgd door chemicaliën en aanverwante industrieën met 26,8%, voedingswaren met 20,2% en transport met 11,6%. De opleving van binnenlandse bestedingen is het gevolg geweest van de versoepeling van de COVID-19 maatregelen.

In het eerste halfjaar van 2023 daalde het overschot op de goederenrekening verder met USD 133,3 miljoen (oftewel 28,7%) tot USD 331,5 miljoen ten opzichte van dezelfde periode in 2022. De totale exportwaarde daalde met USD 158,2 miljoen (oftewel 12,6%) en kan worden toegeschreven aan de afgenomen goud- en olie-exportwaarden. De afname van de goudexportwaarden komt door de daling van het exportvolume met 14,0% en dit was groter dan de stijging van de gemiddelde wereldmarktprijzen met 5,2% ten opzichte van hetzelfde periode in 2022. De afname van de olie-exportwaarden was het gevolg van de daling van het exportvolume met 11,7% en de daling van de gemiddelde internationale olieprijs met 24,5%. De importwaarden daalden eveneens met USD 24,8 miljoen (oftewel 3,2%) als gevolg van afgenomen importen van de grote mijnbouwbedrijven met 31,8%. Daarentegen stegen de niet mijnbouw-importen met 18,0% ten opzichte van het eerste halfjaar van 2022.

Dienstenverkeer

De dienstenrekening verslechterde in 2022, waarbij het tekort met USD 55,2 miljoen (12,5%) toenam tot USD 497,2 miljoen ten opzichte van het vorige jaar. Deze verslechtering was het gevolg van een sterkere toename van de uitgaven ten behoeve van aangetrokken diensten ten opzichte van de ontvangsten voor verleende diensten. De toename van de uitgaven van bijkans USD 102,3 miljoen was het gevolg van een sterke toename van transport- met name vracht- en overige handelsdiensten van voornamelijk Staatsolie Maatschappij Suriname N.V. De toegenomen ontvangsten ten bedrage van USD 47,0 miljoen waren het gevolg van onder andere transport-, reis- en overige dienstenverkeer.

In het eerste halfjaar van 2023 ten opzichte van dezelfde periode in 2022 daalde het tekort op de dienstenrekening met USD 42,7 miljoen (17,0%) tot USD 257,6 miljoen. Deze stijging van het tekort is veroorzaakt door een toename van de uitgaven welke te herleiden is tot aangetrokken diensten door mijnbouwbedrijven en transport uit hoofde van het toegenomen reisverkeer.

Primaire inkomens

Het tekort op de primaire inkomensrekening daalde met USD 85,6 miljoen (21,8%) ten opzichte van 2021 tot USD 307,6 miljoen in 2022 (Tabel 4.17.2). Hierbij stegen de ontvangsten met USD 5,5 miljoen tot USD 12,3 miljoen ten gevolge van verhoogde rente-inkomsten van de algemene banken en de CBvS. De uitgaven vertoonden een afname van USD 80,0 miljoen tot USD 319,9 miljoen. Deze afname was te verklaren door verminderde operationele winsten van de multinationals (grote mijnbouwbedrijven).

In het eerste halfjaar van 2023 ten opzichte van dezelfde periode van 2022 daalde het tekort op de primaire inkomensrekening met USD 20,2 miljoen (11,3%) voornamelijk als gevolg van toegenomen ontvangsten. De totale ontvangsten stegen met USD 18,5 miljoen tot USD 21,2 miljoen als gevolg van verbeterde rente-inkomsten van de algemene banken en de Bank. De totale uitgaven van USD 179,7 miljoen waren 1,0 % lager dan het vorige jaar.

Secundaire inkomens

Op de secundaire inkomensrekening daalde het overschot met USD 20,3 miljoen tot USD 125,9 miljoen in 2022, als gevolg van enerzijds afgenomen ontvangsten uit het buitenland en anderzijds vanwege toegenomen uitgaven aan het buitenland. De ontvangsten daalden met USD 8,0 miljoen tot USD 196,6 miljoen (zie tabel 4.17.2) voornamelijk uit hoofde van belastingen en overige heffingen voor buitenlandse bedrijven die diensten hebben geleverd aan de offshore oliesector. De overmakingen naar het buitenland stegen met USD 12,2 miljoen tot USD 70,7 miljoen voornamelijk vanwege een toename van remittances naar China.

In het eerste halfjaar van 2023 daalde het overschot op de secundaire inkomensrekening met USD 6,3 miljoen tot USD 58,1 miljoen ten opzichte van het eerste halfjaar van 2022. Dit was enerzijds het gevolg van afgenomen ontvangsten uit het buitenland en anderzijds toegenomen uitgaven aan het buitenland. De ontvangsten daalden met USD 3,8 miljoen tot USD 96,0 miljoen, voornamelijk door afgenomen remittances vanuit Nederland, Verenigde Staten van Amerika en Frankrijk. De uitgaven stegen echter met USD 2,6 miljoen tot USD 37,9 miljoen door verhoogde remittances naar met name China en Nederland.

4.16 Financiële rekening

Het tekort op de financiële rekening daalde met USD 62,0 miljoen (76,2%) tot USD 19,4 miljoen in 2022 ten opzichte van 2021. Dit tekort was voornamelijk toe te schrijven aan het overig financiële verkeer gevolg door de directe investeringen. Op het overige financiële verkeer vergrootte de overheid haar verplichtingen met bijkans USD 233,3 miljoen door trekking op onder andere het IMF- en IADB-leningen. Daarnaast hebben de algemene banken hun vorderingen in het buitenland verminderd met USD 89,5 miljoen. Dit tekort viel lager uit daar de CBvS haar verplichting als gevolg van de afwikkeling van de CNY-swapdeal van USD 154,5 miljoen verminderde. Ook de grote mijnbouwbedrijven wikkelden hun buitenlandse verplichtingen af. In het eerste half jaar van 2023 ten opzichte van dezelfde periode in 2022 nam het overschot op de financiële rekening af met USD 44,2 miljoen tot US\$ 18,1 miljoen hetgeen voornamelijk toe te schrijven was aan het portfolio beleggingen als gevolg van de toegenomen beleggingen door algemene banken. Ook het overig financiële verkeer droeg bij aan dit overschot, als gevolg van voornamelijk de overheid die haar verplichtingen vergrootte uit hoofde van trekkingen op leningen.

Directe investeringen

Het overschot van USD 124,0 miljoen uit hoofde van directe investeringen in 2021 sloeg om in een tekort van USD 3,4 miljoen in 2022. Hierbij namen de vorderingen sterker af dan de verplichtingen. De vorderingen daalden als gevolg van de afname van het aandelenkapitaal van grote mijnbouwbedrijven bij hun moedermaatschappij. In het eerste halfjaar van 2023 ten opzichte van dezelfde periode in 2022 sloeg het overschot van 2022 ten bedrage van USD 48,6 miljoen om in een tekort van USD 31,8 miljoen als gevolg van toegenomen herinvesteringen van mijnbouw bedrijven.

Portfoliobeleggingen

Het tekort van USD 46,5 miljoen op de portfoliobeleggingen in 2021 sloeg om in een overschot van USD 19,4 miljoen in 2022. Dit overschot is het gevolg van toegenomen beleggingen van de algemene banken in het buitenland met USD 85,6 miljoen. Het overschot viel lager uit door de achterstallige renteverplichtingen voor de uitgegeven obligaties door de Staat Suriname op de internationale kapitaalmarkt via Oppenheimer. Het tekort van USD 5,1 miljoen op de portfoliobeleggingen over het eerste halfjaar van 2022 sloeg om met USD 45,7 miljoen tot USD 40,6 miljoen in het eerste halfjaar van 2023. Dit is enerzijds het gevolg van een toename van de beleggingen van de algemene banken in buitenlandse obligaties en anderzijds het ongewijzigd blijven van de verplichtingen van de Staat als gevolg van achterstallige rente.

Overige financiële verkeer

Het tekort van USD 158,9 miljoen in het overig financiële verkeer in 2021 nam af tot USD 35,4 miljoen in 2022. Dit tekort was het gevolg van de afgenomen vorderingen met USD 35,5 miljoen die de afname van de verplichtingen met USD 0,1 miljoen overtrof. De vorderingen namen af door een afname van de vorderingen van de algemene banken op hun buitenlandse rekening met USD 89,5 miljoen. Deze afname werd deels gecompenseerd doordat de private sector, in het bijzonder de mijnbouwbedrijven, USD 54,0 miljoen meer vorderingen had ten opzichte van 2022. Anderzijds namen de verplichtingen op het overige financiële verkeer af met USD 0,1 miljoen door voornamelijk afgenomen verplichtingen van CBvS met USD 120,5 miljoen en de private sector met USD 107,2 miljoen bij de grote mijnbouwbedrijven. De CBvS verkleinde haar verplichtingen door de afwikkeling van de CNY-Swap deal ter waarde van USD 154,5 miljoen. Aan de andere kant vergrootte de overheid haar verplichtingen met USD 233,3 miljoen voornamelijk als gevolg van trekkingen van bij het IMF- en overige IFI's.

Het overschot in het overige financiële verkeer daalde in het eerste halfjaar van 2023 met USD 41,3 miljoen (oftewel 81,9 %) tot USD 9,3 miljoen ten opzichte van dezelfde periode van het vorige jaar. Dit overschot werd gedreven door de afgenomen verplichtingen met USD 55,7 miljoen die de afgenomen vorderingen met USD 46,4 miljoen overtrof. De verplichtingen namen af als gevolg van overige private sector met USD 93,3 miljoen, die toenamen van de overheid met USD 28,5 miljoen en de CBvS met USD 18,4 miljoen overtrof. De afname van de privatensector was voornamelijk toe te schrijven aan de grote mijnbouwbedrijven. Zowel de overheid als de CBvS vergrootten hun verplichtingen als gevolg van trekkingen van de IMF-EFF-middelen. Daarentegen verkleinde de overige private sector alsook de algemene banken hun vorderingen in het buitenland met respectievelijk USD 26,1 miljoen en USD 20,5 miljoen.

4.17 Internationale reserves

De internationale reserves stegen gedurende 2022 met USD 202,4 miljoen (oftewel 20,4%) ten opzichte van 2021. Per eind 2022 bedroegen de internationale reserves USD 1.194,6 miljoen, voldoende om 6,1 maanden import van goederen en diensten te financieren en 7,9 maanden indien er gecorrigeerd wordt voor de mijnbouwimporten (Tabel 4.17.1). Deze omvang van de internationale reserves zijn inclusief de 'ringfenced' vreemde-valuta-kasreservemiddelen van de algemene banken die bij de CBvS worden aangehouden. De internationale reserves exclusief de 'ringfenced' vreemde-valuta-kasreservemiddelen bedroegen USD 865,3 miljoen per eind 2022. De toename van de reserves uit hoofde van transacties bedroeg USD 224,7 miljoen, maar door de daling van de goudprijs en de depreciatie van met name de Special Drawing Rights (SDR) van het IMF en de euro (EUR) ten opzichte van de US-dollar, werd deze stijging enigszins verminderd met USD 22,3 miljoen. De toename uit hoofde van transacties houdt vooral verband met de ontvangsten uit de mijnbouwsector en de niet-mijnbouw-gerelateerde overheidsinkomsten, waaronder trekkingen van leningen door de overheid bij de IADB en het IMF (2de tranche van de IMF-lening).

De internationale reserves per eind juni 2023 bedroegen USD 1.091,1 miljoen, voldoende om 6,1 maanden import van goederen en diensten te financieren en 8,0 maanden exclusief de mijnbouwimporten. De internationale reserves daalden in het eerste halfjaar van 2023 met USD 103,5 miljoen oftewel 8,7% voornamelijk door overboeking van de 'ringfenced' vreemde-valuta-kasreservemiddelen van de algemene banken naar hun bankrekening in het buitenland en schuld- en overige betalingen van de overheid. Uit hoofde van transacties daalden de internationale reserves met slechts USD 1,8 miljoen als gevolg van de schuld- en overige betalingen van de overheid (USD 97,5 miljoen) die de ontvangsten van de 3de tranche IMF-middelen (USD 48,7 miljoen) en mijnbouwontvangsten (USD 47,6 miljoen) overtrof. Deze afname is verder verslechterd door voornamelijk de overboeking van de 'ringfenced' vreemde-valuta-kasreservemiddelen van de algemene banken met USD 105,8 miljoen. De internationale reserves, exclusief de 'ringfenced' vreemde-valuta-kasreservemiddelen bedroegen USD 853,2 miljoen.

Tabel 4.17.1: Internationale reserves van de Centrale Bank van Suriname (USD miljoen)

Omschrijving	2020	2021	2022	eind juni 2023
Monetair goud	89.0	85.6	85.2	89.9
Bijzondere trekkingsrechten in het IMF	1.1	173.1	161.2	157.0
Deviezenvorderingen ¹⁾	300.9	522.0	739.7	744.2
Effecten	191.2	208.8	205.9	97.4
Reservepositie in het IMF	2.8	2.7	2.6	2.6
Internationale reserves	585.0	992.2	1,194.6	1,091.1
Importdekking (incl. importen door de mijnbouw sector) ²⁾	3.8	6.3	6.1	6.2

Bron: Centrale Bank van Suriname

Noot: 1) Exclusief vorderingen die t.b.v. de overheid en andere sectoren in het buitenland zijn aangehouden.

2) Importen hebben betrekking op goederen en diensten.

Tabel 4.17.2: Betalingsbalans van Suriname (miljoenen USD)

	2019	2020	2021	2022*					2023*		
				KW1	KW2	KW3	KW4	Totaal	KW1	KW2	Totaal
A. Lopende rekening	-448.3	259.8	176.1	102.3	-2.4	25.8	-49.3	76.3	41.0	-17.9	23.1
1. Saldo goederenrekening	531.7	1061.3	865.0	270.5	194.3	116.1	174.3	755.2	197.6	133.9	331.5
Exporten	2129.4	2343.8	2203.5	632.6	618.2	560.9	644.9	2456.6	585.6	507.0	1092.6
Importen	1597.6	1282.5	1338.5	362.1	423.9	444.8	470.6	1701.4	388.1	373.1	761.2
2. Saldo dienstenrekening	-657.7	-460.0	-442.0	-122.8	-128.0	-122.8	-123.7	-497.2	-103.1	-104.9	-208.0
Diensten: credit	157.4	102.6	95.9	32.5	33.6	35.5	41.3	143.0	41.1	40.7	81.8
Transport	39.5	28.8	23.3	7.7	8.7	9.1	8.3	33.7	6.6	7.2	13.7
Overige	117.8	73.8	72.7	24.9	24.9	26.5	33.0	109.2	34.5	33.5	68.1
Diensten: debet	815.1	562.6	537.9	155.3	161.6	158.4	164.9	640.2	144.2	145.7	289.8
Transport	108.0	91.2	110.8	34.8	37.6	36.5	43.4	152.3	31.9	26.3	58.3
Overige	707.1	471.3	427.2	120.5	123.9	121.8	121.6	487.8	112.2	119.3	231.6
3. Saldo primaire inkomens	-412.0	-465.7	-393.2	-78.3	-100.3	1.2	-130.2	-307.6	-80.6	-77.8	-158.4
Credit	21.1	7.7	6.7	1.3	1.5	3.5	6.0	12.3	9.8	11.5	21.2
Debet	433.1	473.4	399.9	79.6	101.8	2.2	136.2	319.9	90.3	89.3	179.7
4. Saldo secundaire inkomens	89.7	124.3	146.2	32.9	31.6	31.2	30.3	125.9	27.1	31.0	58.1
Credit	144.4	175.0	204.6	49.6	50.2	47.2	49.6	196.6	47.1	48.9	96.0
Debet	54.7	50.7	58.4	16.7	18.6	16.0	19.4	70.7	20.0	17.9	37.9
B. Kapitaalrekening	-2.9	0.0	37.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.00	0.00
Kapitaalrekening: credit	0.6	0.0	37.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.00	0.00
Kapitaalrekening: debet	3.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.00	0.00
Totaal, Groep A plus Groep B	-451.2	259.8	213.0	102.3	-2.4	25.8	-49.3	76.3	41.0	-17.9	23.1
C. Financiële rekening, exclusief Groep E	-532.2	219.9	-81.4	192.7	-130.4	99.1	-180.8	-19.4	78.2	-60.1	18.1
1. Directe investeringen	7.8	-0.3	124.0	55.9	-39.1	48.5	-68.7	-3.4	-23.9	-7.9	-31.8
Activa	91.9	0.7	-8.7	-3.4	-8.3	16.5	-17.5	-12.7	7.3	1.2	8.5
Passiva	84.2	1.0	-132.7	-59.3	30.8	-32.0	51.2	-9.3	31.2	9.1	40.3
2. Beleggingen	-116.6	-35.3	-46.5	14.5	-19.6	29.3	-4.9	19.4	57.3	-16.7	40.6
Activa	-8.2	-0.4	19.4	14.5	13.4	29.3	28.1	85.3	57.3	16.3	73.6
Aandelen	0.6	0.0	-0.3	-0.2	0.0	0.0	0.0	-0.3	0.0	0.0	0.0
Effecten	-8.8	-0.4	19.8	14.8	13.4	29.3	28.1	85.6	57.3	16.3	73.6
Passiva	108.3	34.8	66.0	0.0	33.0	0.0	33.0	66.0	0.0	33.0	33.0
Aandelen	-16.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Effecten	124.9	34.8	66.0	0.0	33.0	0.0	33.0	66.0	0.0	33.0	33.0
3. Overig financieel verkeer	-423.4	255.5	-158.9	122.3	-71.7	21.3	-107.3	-35.4	44.7	-35.4	9.3
Activa	-244.3	167.8	-43.3	-2.8	-30.6	-3.1	1.0	-35.5	-44.3	-2.1	-46.4
Centrale bank	-31.8	0.3	-0.1	0.2	-0.2	-0.2	0.2	0.0	0.2	-0.1	0.1
Depositiemende instellingen, exclusief de centrale bank	-127.5	71.1	46.1	-5.1	-47.7	-26.7	-10.0	-89.5	-38.7	18.2	-20.5
Centrale overheid	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Overige sectoren	-85.0	96.3	-89.3	2.1	17.3	23.8	10.8	54.0	-5.8	-20.3	-26.1
Passiva	179.2	-87.7	115.6	-125.1	41.1	-24.3	108.2	-0.1	-89.1	33.3	-55.7
Centrale bank	-17.2	-40.4	155.1	-120.5	0.0	0.0	0.0	-120.5	0.0	18.4	18.4
Depositiemende instellingen, exclusief de centrale bank	12.9	5.0	0.8	0.6	-14.5	-2.4	9.4	-6.8	-9.4	0.0	-9.4
Centrale overheid ⁽¹⁾⁽²⁾	151.3	61.5	41.4	40.1	38.8	16.1	139.4	234.4	-1.4	29.9	28.5
Overige sectoren	32.2	-113.8	-81.6	-45.3	16.7	-38.0	-40.6	-107.2	-78.3	-15.0	-93.3
D. Statistische verschillen	-288.6	-123.4	122.5	-1.0	-24.8	140.9	13.9	129.0	34.0	-40.8	-6.8
E. Financierings items	-207.6	-83.4	417.0	-91.5	103.2	67.6	145.4	224.7	-3.2	1.4	-1.8
Internationale reserves ⁽²⁾	-207.6	-83.4	417.0	-91.5	103.2	67.6	145.4	224.7	-3.2	1.4	-1.8
Memorandum item											
Herwaarderingsverschillen ⁽³⁾⁽⁴⁾	274.4	20.9	-9.8	-1.4	-20.0	-20.8	20.0	-22.3	-5.7	-96.0	-101.7

Bron: Centrale Bank van Suriname/ *Voorlopige cijfers.

Noot: (1) Data van het Bureau Staatsschuld.

(2) Exclusief herwaarderingsverschillen.

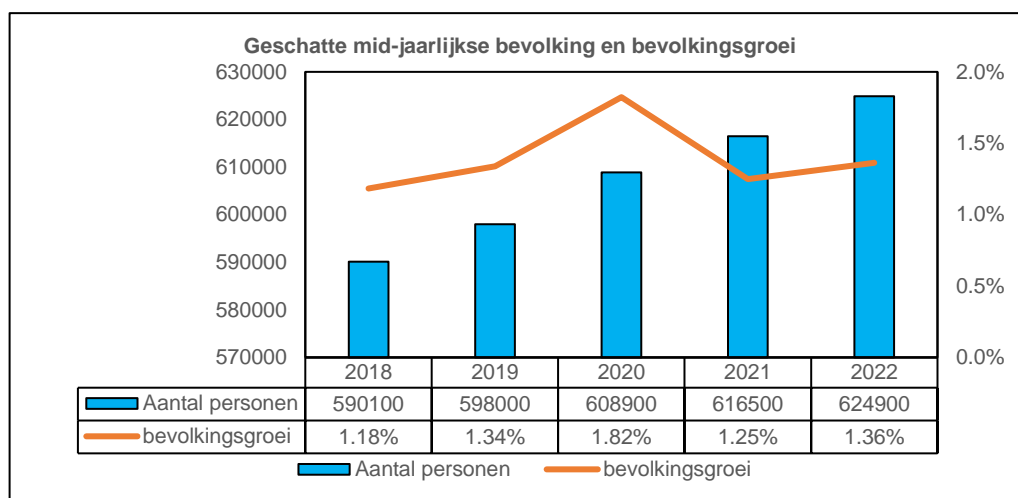
(3) Herwaarderingsverschillen inclusief (de)monetisatie van monetair goud.

5. Sectorale Ontwikkeling

5.1 Demografische trends

Inzicht hebben in demografische trends is belangrijk voor de planning en implementatie van beleid gericht op het treffen van voorzieningen op de verschillende beleidsgebieden. Genoemde voorzieningen moeten in de juiste verhouding staan tot de omvang, structuur en spreiding van de bevolking. Daarbij moet de financiering van deze voorzieningen binnen het vermogen van huidige en toekomstige generaties vallen. Voorts draagt inzicht in demografische trends bij aan het begrip van uitdagingen op verschillende gebieden waarmee de bevolking wordt geconfronteerd, en daarmee aan het plannen en implementeren van op feiten gebaseerd beleid.

Schattingen met behulp van de dynamische bevolkingsstatistieken over geboorte, sterfte, emigratie en immigratie resulteerden in onderstaand verloop - absoluut en relatief - van de mid-jaarlijkse bevolking.

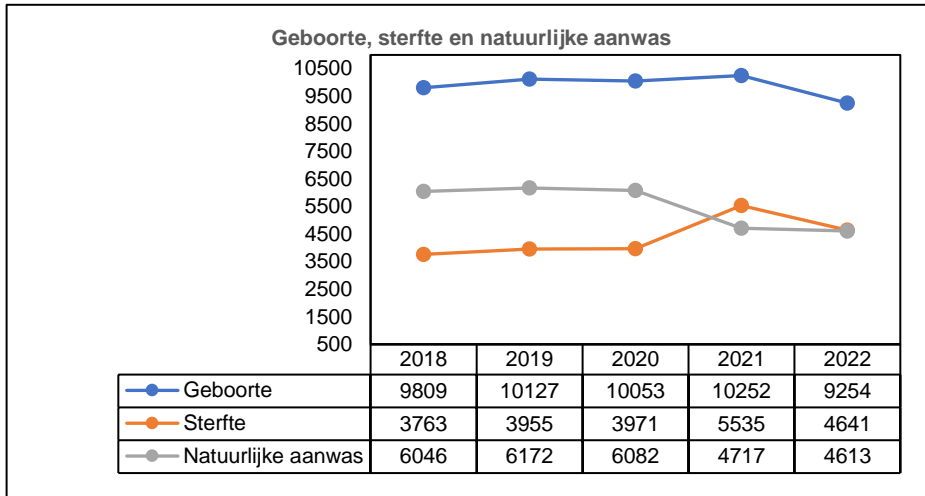
Figuur 5.1.1: Geschatte mid-jaarlijkse bevolking en bevolkingsgroei

Bron: ABS, bewerking SPS

De geschatte mid-jaarlijkse bevolking is zowel in absolute als relatieve zin gestadig gegroeid (zie figuur 5.1.1). Die groei was gelijk aan een gemiddelde van 6960 personen of 1.18% per jaar, waarbij de hoogste en laagste groei respectievelijk werden genoteerd in 2018 (1.18%) en 2020 (1.82%). Die is onder andere beïnvloed door de natuurlijke aanwas en het migratiesaldo.

De natuurlijke aanwas

De natuurlijke aanwas van de bevolking is tussen 2018 en 2022 - met uitzondering van 2019 gestadig afgenomen. Deze vertraging in de groei van de bevolking, is per saldo toe te schrijven aan een combinatie van af- en toename van de geboorte en sterfte aantallen (zie figuur 5.1.2).

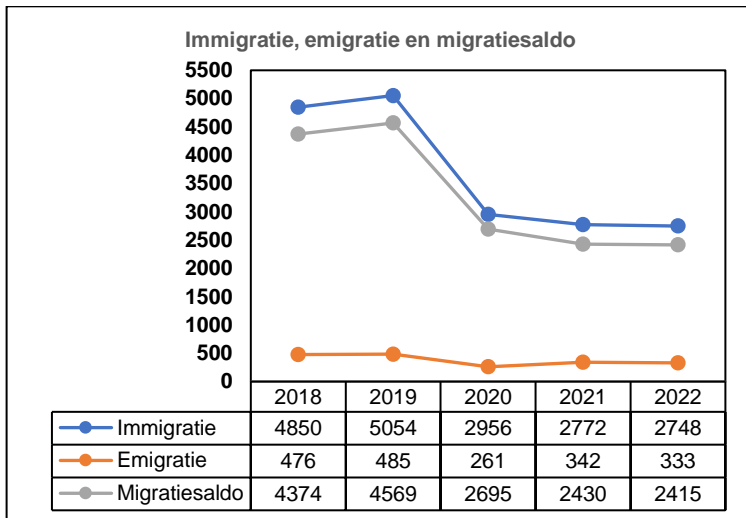

Figuur 5.1.2: Geboorte, sterfte en natuurlijke aanwas

Bron: Centraal Bureau voor Burgerzaken (CBB): Demografische Data Suriname 2018-2022, bewerking SPS.

Het migratiesaldo

Het verloop in het migratiesaldo (zie figuur 5.1.3) was hoofdzakelijk toe te schrijven aan de mutatie in de immigratie, zijnde het aantal personen dat zich in Suriname is komen vestigen. In de periode in beschouwing betrof het voor het grootste deel personen uit Azië (China en Filipijnen), Europa (Nederland), Noord Amerika (Cuba, Dominicaanse Republiek en Haïti) en Zuid Amerika (Brazilië en Frans-Guyana). Voor wat betreft de emigratie heeft het grootste deel van de personen dat vertrokken is uit Suriname zich gevestigd in Nederland, de Nederlandse Antillen en België.

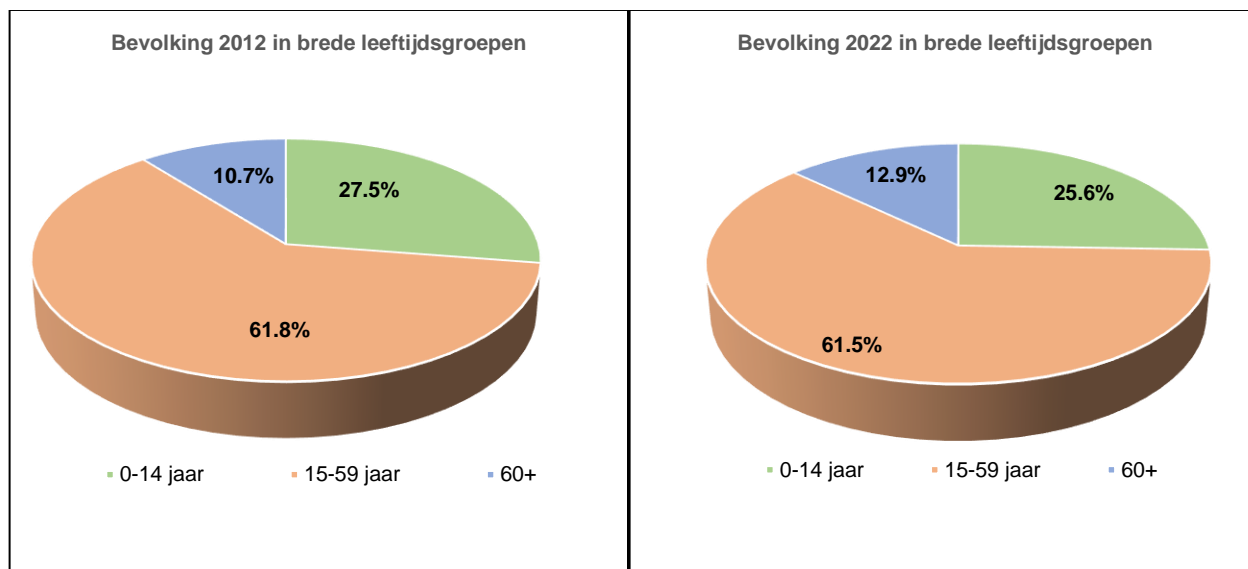

Figuur 5.1.3: Immigratie, emigratie en migratiesaldo

Bron: CBB: Demografische Data Suriname 2018-2022, bewerking SPS

Brede leeftijdsgroepen

In onderstaande figuren wordt de verdeling van de bevolking in brede leeftijdsgroepen waaronder kinderen (0-14 jaar), arbeidspotentieel of economisch actieve leeftijdsgroep (15-59 jaar) en ouderen (60+), gepresenteerd.

Figuur 5.1.4: Bevolking 2012 in brede leeftijdsgroepen **Figuur 5.1.5: Bevolking 2022 in brede leeftijdsgroepen**
Bron: SPS

Het procentueel aandeel van de kinderen is in 2022 in vergelijking met 2012 gedaald. De oorzaak hiervan is gelegen in de daling van de GFR. Dit cijfer is gedaald omdat vrouwen meer toegang hadden tot (vervolg) onderwijs, waardoor op termijn meer vrouwen toetraden tot de arbeidsmarkt en vanwege het maken van carrière het krijgen van kinderen werd uitgesteld of daarvan werd afgezien. Een hogere scholing betekent ook meer kennis hebben over methoden van geboortebepanking, waardoor vrouwen meer controle hebben op het moment van kinderen krijgen.

Het arbeidspotentieel of de economisch actieve leeftijdsgroep – vertegenwoordigde naar schatting circa 62% van de bevolking. De omvang van deze groep kan onder andere worden verklaard door de hoge levensverwachting bij geboorte van zowel mannen als vrouwen.

Het aandeel van de ouderen is hoewel het kleinst, toegenomen. Deze toename kan onder andere worden verklaard door de hogere levensverwachting bij de geboorte zowel voor de mannen als de vrouwen⁴. Het gevolg van de toename van het aandeel van de ouderen in de totale bevolking is een vergroting van de afhankelijkheid van deze groep van de economisch actieven. Dit wordt geïndiceerd door de gestegen afhankelijkheidsratio ouderen⁵. Een gevolg hiervan is een toename van de financiële druk op de economisch

⁴ Zie tabel 5.1.1. Geselecteerde demografische kengetallen

⁵ Idem

actieven voor wat betreft hun bijdrage aan de voorzieningen op het gebied van sociale bescherming voor de ouderen.

Demografische kengetallen

Uit onderstaande tabel blijkt dat de geslachtverhouding van de totale bevolking – de verhouding man/vrouw – gemiddeld < 100. Dit was een indicatie dat er sprake was van een overschot aan vrouwen.

Tabel 5.1.1: Geselecteerde demografische kengetallen

Nr.	Indicator	2018	2019	2020	2021
01	Geslachtsverhouding in %:				
-	Totale bevolking	99.4	99.5	99.5	99.5
-	Kinderen 0-14 jaar	105.2	104.6	104.7	104.8
-	Arbeidspotentieel 15-59 jaar	100.4	100.9	100.9	100.8
-	Ouderen 60+	83.4	83.4	83.4	83.7
02	Geboorte- en sterftcijfers:				
-	Ruw geboortecijfer (CBR)	16.59	16.93	16.51	16.63
-	Ruw Sterftcijfer (CDR)	6.37	6.61	6.72	8.98
03	Vruchtbaarheidcijfers:				
-	Algemeen vruchtbaarheidcijfer (GFR)	71.97	74.31	69.67	70.81
-	Totaal vruchtbaarheidcijfer (TFR)	2.17	2.19	2.06	2.10
04	Levensverwachting bij geboorte in jaren:				
-	Man	70.66	70.45	70.51	67.17
-	Vrouw	75.65	75.17	75.73	71.95
05	Afhankelijkheidsratio's:				
-	Kinderen	42.28	42.20	41.85	41.63
-	Ouderen	19.00	19.39	20.26	20.48
-	Ouderen en kinderen	61.58	61.75	62.11	62.11
06	Leeftijd in jaren:				
-	Mediane leeftijd	29.95	30.17	30.41	30.60
-	Gemiddelde leeftijd	32.47	32.64	32.81	32.95

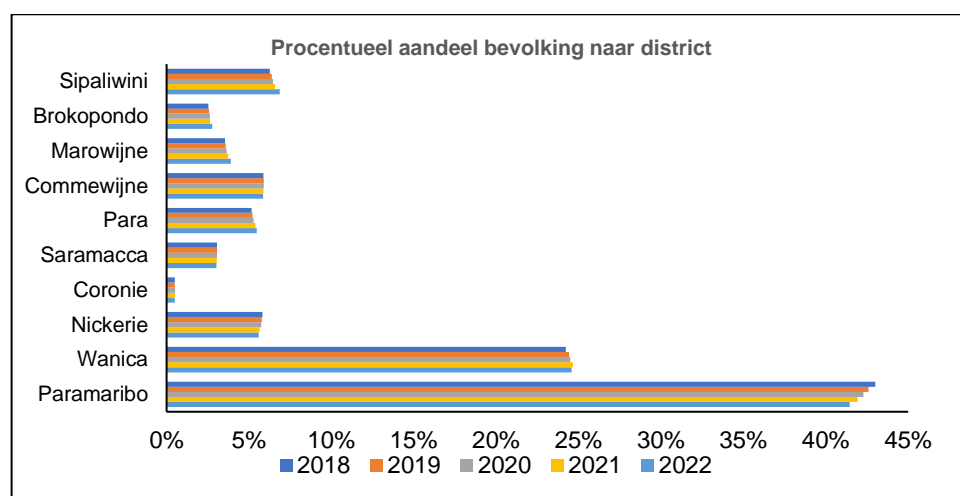
Bron: ABS: Demografische Data 2015-2018, 2017-2019 en 2018-2021, bewerking SPS

Bekijken we de geslachtverhouding per brede leeftijdsgroep dan blijkt dat zowel bij de kinderen (0-14 jaar) als bij het arbeidspotentieel (15-59 jaar) sprake was van een overschot aan mannenoverschot, dit in tegenstelling tot de ouderen (60+) waar er sprake was van een overschot aan vrouwen. Het mannenoverschot bij de kinderen en het arbeidspotentieel kan worden verklaard door het feit dat gedurende de periode in beschouwing, meer jongens dan meisjes zijn geboren, en het aantal personen van het mannelijk geslacht in de leeftijdsgroepen 0-14 en 15-59 jaar per saldo groter was dan die van het vrouwelijk geslacht. Het vrouwenoverschot bij de ouderen kan worden verklaard door de hogere levensverwachting bij geboorte van de vrouw van gemiddeld circa 75.0 jaar in tegenstelling tot die van de man van circa 70.0 jaar. Wat niets anders betekende dan dat de vrouwen langer leefden dan de mannen. Dit blijkt uit de omvang van de oudere

bevolking (60+) waarbij die van het vrouwelijk geslacht groter was, in vergelijking met die van het mannelijk geslacht. Ook blijkt dit uit de sterfte onder de ouderen, waarbij meer mannen dan vrouwen zijn overleden. De mediane leeftijd indiceert dat 50% van de bevolking jonger is en de andere helft ouder is dan die leeftijd. Uitgaande van de statistieken zoals gepresenteerd, blijkt dat de mediane leeftijd gestadig is gestegen. Aan de hand hiervan kan worden geconcludeerd dat er in Suriname sprake is van vergrijzing van de bevolking. Die vergrijzing kan worden verklaard door de hoge levensverwachting bij de geboorte – zowel bij de mannen als de vrouwen.

5.2 Geografische spreiding van de Bevolking

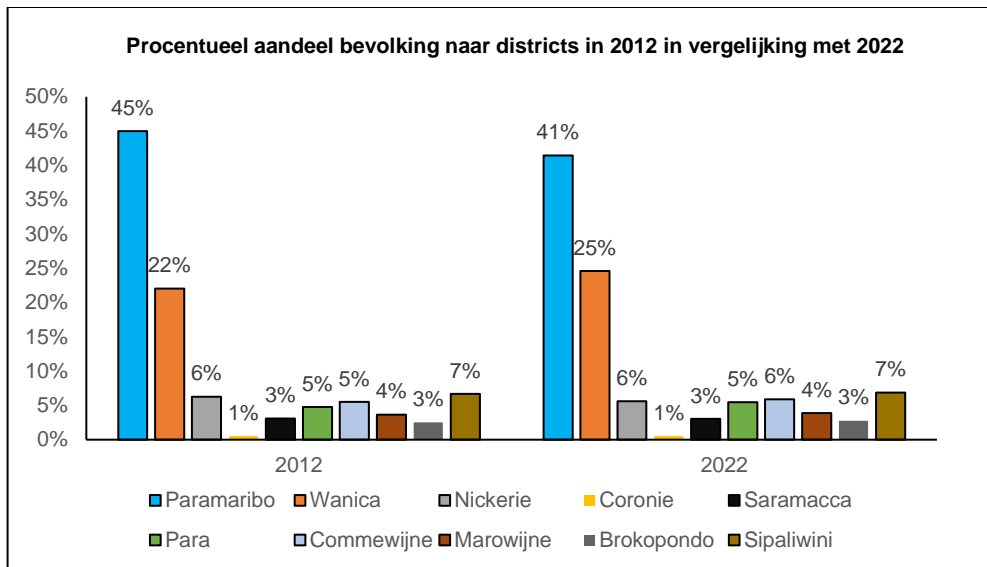
In de periode in beschouwing was het grootste deel van de bevolking (circa 67%) woonachtig in de urbane gebieden in de kustvlakte, met name de districten Paramaribo en Wanica (zie figuur 5.2.1).

Figuur 5.2.1: Procentueel aandeel bevolking naar district

Bron: CBB: Demografische Data Suriname 2018-2022, bewerking SPS

Gegeven het procentueel aandeel van de bevolking per district in de totale bevolking blijkt dat er in 2022 in vergelijking met 2012 een verschuiving heeft plaatsgevonden waarbij Paramaribo het enige district was waarvan het procentueel aandeel was afgenomen (zie figuur 5.2.2).

Figuur 5.2.2: Procentueel aandeel bevolking naar district in 2012 in vergelijking met 2022

Bron: SPS

Deze afname van het aandeel van Paramaribo in de bevolking was het resultaat van:

- de natuurlijke aanwas, waarbij meer personen in Paramaribo waren geboren, dan overleden;
- het migratiesaldo, waarbij meer personen uit het buitenland zich in Paramaribo hadden gevestigd, dan zich vanuit Paramaribo in het buitenland hadden gevestigd, en
- de binnenlandse migratie, waarbij meer personen uit Paramaribo waren vertrokken om zich in de overige districten te vestigen, dan zich vanuit de overige districten in Paramaribo hadden gevestigd.

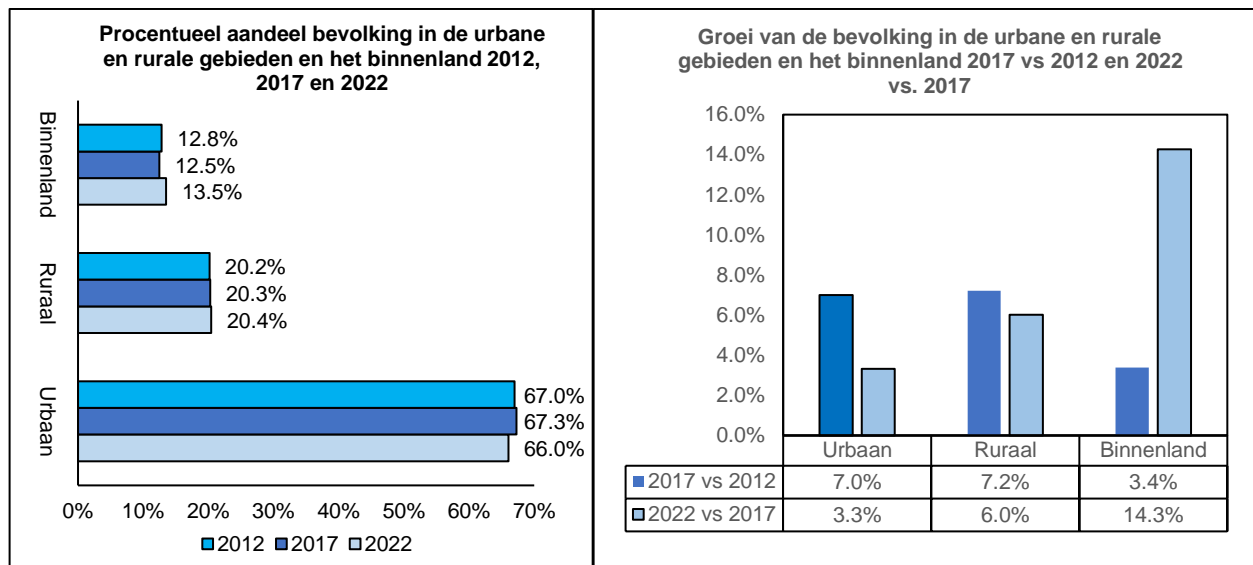
De impact van de binnenlandse migratie was van dien aard dat de positieve groei van de bevolking in Paramaribo vanwege de natuurlijke aanwas en het migratiesaldo teniet werd gedaan, en veranderde in een negatieve groei.

Anderzijds is het aandeel van de districten Wanica en Commewijne toegenomen, terwijl dat van de overige districten constant is gebleven. Evenals in Paramaribo het geval was zijn de natuurlijke aanwas, het migratiesaldo en de binnenlandse migratie van de overige districten van invloed geweest op de stand van de bevolking in die districten. In het geval van Wanica en Commewijne hadden alle drie componenten met uitzondering van in 2019, een positief effect op de groei van de bevolking. In 2019 was zowel in het district Wanica als in Commewijne sprake van een negatieve binnenlandse migratie. In dat jaar zijn meer personen vertrokken uit Wanica en Commewijne om zich in de overige districten te vestigen, dan zich vanuit de overige districten in Wanica en Commewijne hebben gevestigd.

Uit de mobiliteit van de bevolking binnen en tussen de urbane (Paramaribo en Wanica) en rurale gebieden (Nickerie, Coronie, Saramacca, Commewijne en Para) en het binnenland (Marowijne, Brokopondo en Sipaliwini) (zie figuur 5.2.3), blijkt dat het procentueel aandeel van de bevolking in de urbane (stedelijke) gebieden in 2012, 2017 en 2022 afwisselend is toe- en afgenomen. In het geval van het binnenland was er

sprake van een omgekeerde ontwikkeling. Terwijl er in de rurale gebieden sprake was van een aanhoudende toename.

Deze ontwikkelingen zijn eveneens het gevolg van de natuurlijke aanwas, het migratie saldo en de binnenlandse migratie per gebied, waarbij één, meerdere of alle componenten hetzij in positieve en/of negatieve zin van invloed zijn geweest op de mutatie in het procentueel aandeel van de bevolking in de eerder genoemde c.q. onderscheiden gebieden.

Figuur 5.2.3: Procentueel aandeel bevolking in de in de urbane en rurale gebieden en het binnenland in 2012, 2017, 2022

Bron: SPS

Figuur 5.2.4 Groei van de bevolking in de urbane en rurale gebieden en het binnenland in 2017 vs. 2012 en 2022 vs. 2017

Bron: SPS

Vergelijken we de groei van de bevolking in de urbane en rurale gebieden en in het binnenland dan blijkt dat in 2012 in vergelijking met 2017 zowel in de urbane als de rurale gebieden in tegenstelling tot het binnenland de bevolking aanzienlijk in omvang was toegenomen (zie figuur 5.2.4). Vergelijken wij echter de groei in 2022 met die in 2017 dan is er sprake van een omgekeerde ontwikkeling (zie figuur 5.2.4).

Ook in dit geval zijn genoemde ontwikkelingen het gevolg van de natuurlijke aanwas, het migratie saldo en de binnenlandse migratie per gebied, waarbij één, meerdere of alle componenten hetzij in positieve en/of negatieve zin van invloed zijn geweest op de mutatie in het procentueel aandeel van de bevolking in de onderscheiden gebieden.

Gezien het belang van bevolkingsstatistieken voor analyse en op feiten gebaseerde formulering van overheidsbeleid gericht op het aandragen van oplossingen voor uitdagingen die zich op de verschillende beleidsgebieden voordoen inclusief op het gebied van sociale bescherming, is het van belang dat er op to date statistieken beschikbaar zijn. In dit kader moet worden gedacht aan:

- data afkomstig van bevolkingstellingen of censussen;
- data van het Centraal Bureau voor Burgerzaken (CBB); en
- administratieve data van relevante instanties (Overheid en particuliere sector).

5.3 Sociaal Beschermingssysteem en de behoefte aan hervorming

Het sociale beschermingssysteem in Suriname omvat een verscheidenheid aan maatregelen, programma's en initiatieven die zijn ontworpen om sociaal-economische risico's en kwetsbaarheden van de bevolking aan te pakken en te verminderen. Het doel van dit systeem is om verschillende bevolkingsgroepen te beschermen en waar nodig financiële hulp te bieden. Binnen het sociaal zekerheidsstelsel hebben de volgende sociale zekerheden een wettelijke basis:

1. Ambtenarenpensioenwet 1972 No. 150
2. Wet Algemeen Pensioenfonds 2014 No. 113
3. Wet Nationale Basiszorgverzekering 2014 No. 114
4. Wet minimumloon 2019 No. 101
5. Wet opvanginstellingen 2014 no. 7
6. Huurwet Woonruimte 2020 No. 53
7. Wet Arbeidsbescherming gezin (Wet bescherming moederschap) 2019 No.64
8. Algemene Kinderbijslag regeling 1973 No. 107

Er mist regelgeving voor de sociale beschermingsprogramma's "Financiële bijstand voor mensen met een beperking en mensen uit zwakke huishoudens".

Sociale programma's

In onderstaande tabel wordt het aantal personen en/of huishoudens dat in aanmerking is gekomen voor de sociale voorzieningen: Algemeen Ouderdomsvoorziening, Algemene Kinderbijslag, Financiële bijstand Zwakke Huishoudens en Financiële bijstand Mensen met een beperking weergegeven.

Tabel 5.3.1: Aantal begunstigden sociale voorzieningen

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022	Juli 2023
Het aantal personen (60+) dat AOV heeft ontvangen	60578	62482	65878	68450	71175	73015
Het aantal kinderen 0-18 jaar dat AKB heeft ontvangen	90207	90533	91191	88659	87806	n.b
Het aantal huishouden dat financiële bijstand heeft ontvangen (ZWHH)	12791	11166	10095	8500*	13574**	21526**
Het aantal mensen met een beperking dat financiële bijstand heeft ontvangen (MMEB)	12791	11166	10094	10759	13068	15711

Bron: Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting, Algemeen Bureau voor de Statistiek en Cebuma, bewerking SPS

*Alleen kustvlakte **M.u.v. Brokopondo en Sipaliwini

De ontwikkeling in de voorzieningen is in onderstaande tabel gepresenteerd. De sociale uitkeringen zijn in januari en juli 2023 verhoogd.

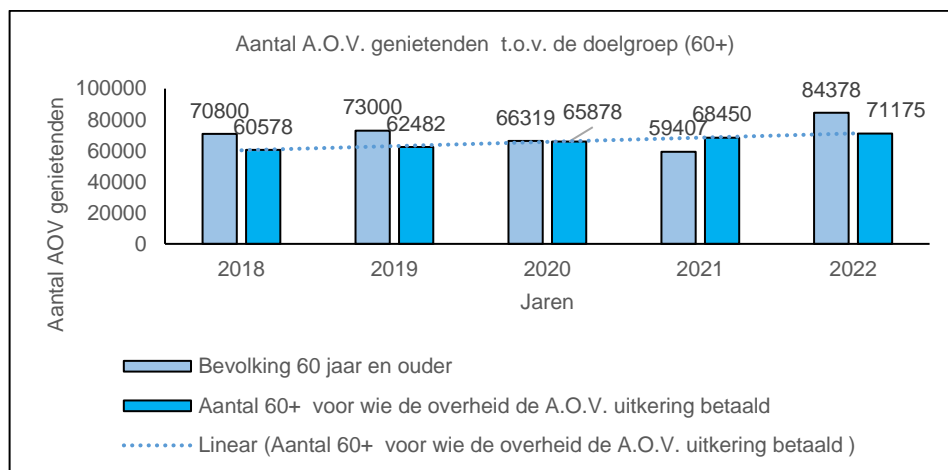
Tabel 5.3.2: Nominale ontwikkeling in de sociale uitkeringen

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022	Juli 2023
Algemene Oudedagsvoorziening (AOV)	525	525	750	1000	1250	1750
Algemeen Kinderbijslag (AKB)	50	50	75	125	125	200
Financiële bijstand zwakke huishoudens	33	33	500	1000	1250	1750
Financiële bijstand mensen met een beperking	325	325	500	750	1750	2250

Bron: Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting, bewerking SPS

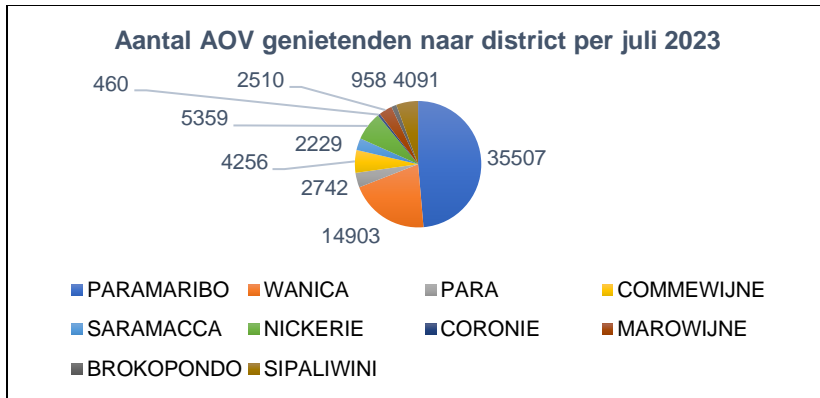
Algemene Oudedagsvoorziening

Er is een stijgende trend in het aantal AOV-ers. Meer mensen hebben na hun pensioen toegang tot extra financiële ondersteuning. Maar het kan ook tot financiële uitdagingen leiden als het AOV-stelsel niet duurzaam gefinancierd wordt. Als de uitkeringen van de AOV uit de overheidsbegrotingen worden gefinancierd, kan de toename aan begunstigen, leiden tot hogere overheidsuitgaven en druk op de begroting. Een toename van het aantal AOV-gerechtigden kan een grotere belasting betekenen voor de jongere generatie, die via premies of belastingen bijdraagt aan het systeem. Een toename van het aantal AOV-gerechtigden zou ook kunnen wijzen op een vergrijzende bevolking.

Figuur 5.3.1: Aantal AOV genietenden versus de doelgroep (60+)

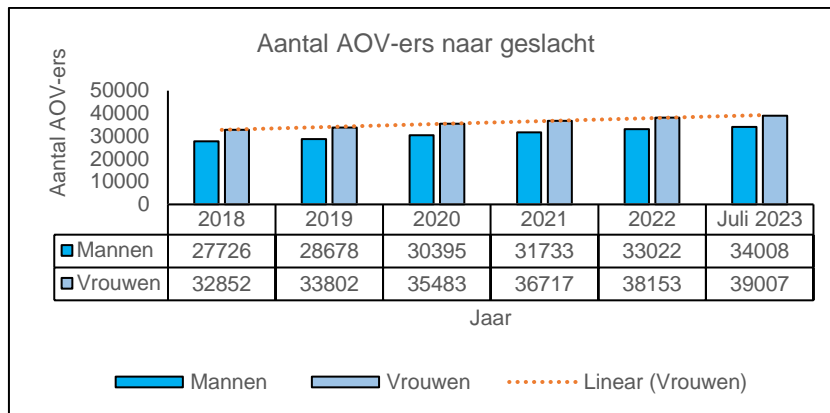
Bron: Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting, Centraal Bureau voor Burgerzaken (CBB) en Cebuma, bewerking SPS

Figuur 5.3.2: Aantal AOV genietenden naar district per juli 2023

Bron: Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting, afdeling AOV, bewerking SPS

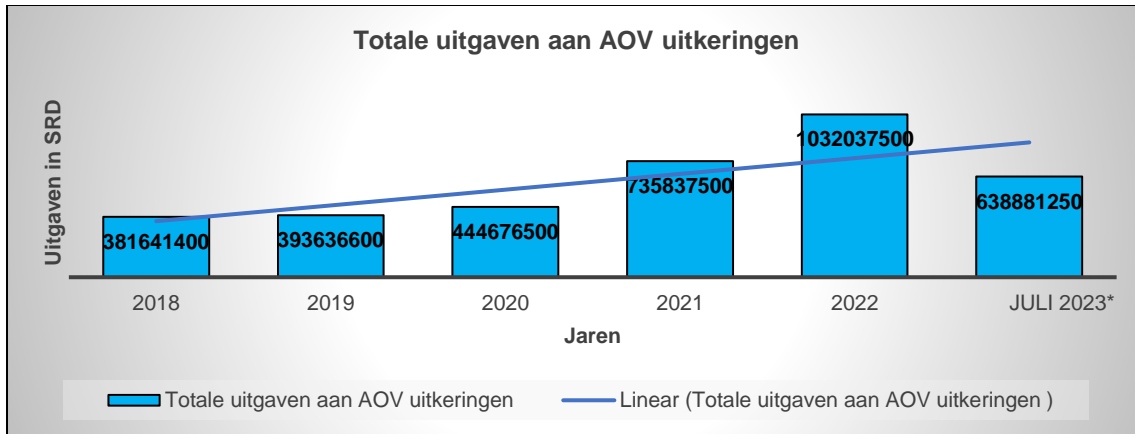
Bovenstaande figuur is een weergave van het aantal AOV genietenden naar district per juli 2023. De grootste groepen AOV genietenden komen uit de districten; Paramaribo, Wanica en Nickerie. Dit geeft een logisch verband, gezien de spreiding van de bevolking naar district (zie figuur 5.2.1)

Figuur 5.3.3: Aantal AOV-ers naar geslacht

Bron: Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting, afdeling AOV, bewerking SPS

Als er gekeken wordt naar het aantal AOV genietenden, dan is er een duidelijk verschil merkbaar tussen de vrouwen en mannen. Er zijn meer vrouwen in het AOV bestand dan mannen. De trend van het aantal AOV-ers blijkt ook stijgend te zijn. Voor het eerste halfjaar in 2023 zijn er al meer AOV-ers dan het aantal van het vorig jaar. Deze ontwikkeling kan worden verklaard door het vergrijzen van de bevolking, waarbij zowel de mannen als vrouwen een langere levensverwachting hebben bij de geboorte (zie tabel 5.1.1).

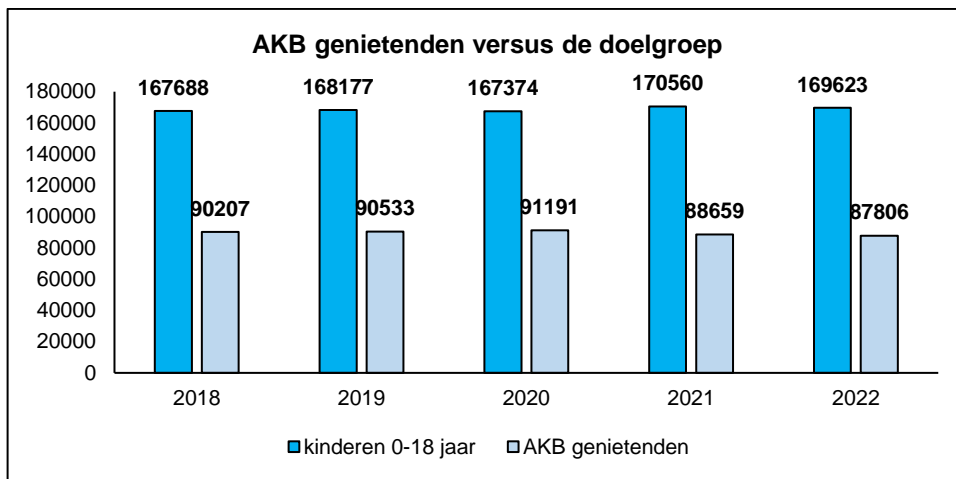

Figuur 5.3.4: Totale uitgaven aan AOV uitkeringen

Bron: Ministerie van SoZaVo, afdeling AOV, bewerking SPS

Het is voor de overheid van belang na te gaan wat de kosten van de sociale uitkeringen zijn. Er is een duidelijke toename geweest van de totale uitgaven aan AOV uitkeringen vanaf 2020. In dat jaar heeft de regering de AOV-uitkering verhoogd naar SRD 500 en in 2021 naar SRD 1000. Ingaande 01 juli 2023 is die uitkering verhoogd naar SRD 1750.

Algemene Kinderbijslag

Figuur 5.3.5: Aantal A.K.B. genietenden versus de doelgroep

Bron: Ministerie van SoZaVo en Centraal Bureau Burgerzaken (CBB), bewerking SPS

In de beschouwde periode zijn tussen 87806 en 91191 kinderen in de leeftijdsklasse 0-18 jaar via het ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting in aanmerking gekomen voor de Algemene Kinderbijslag. Gemiddeld is dat gelijk aan circa 53% van de doelgroep. Daarnaast ontvangen ambtenaren en gelijkgestelden met kinderen tot 18 jaar via de Overheid als werkgever kinderbijslag tot een maximum van 4 kinderen per ambtenaar. Mits de kinderen niet via een ouder die elders werkzaam is kinderbijslag ontvangen.

Nationale Basiszorgverzekering

Volgens artikel 3 van de wet Nationale Basiszorgverzekering (2014 No. 114) is elke ingezetene verplicht tenminste een basiszorgverzekering af te sluiten. Deze wet bepaalt verder welke personen in aanmerking komen voor subsidie van de basiszorgverzekering door de overheid.

Tabel 5.3.3: Aantal personen waarvan de premie voor basiszorg (BAZO en BZV) wordt gesubsidieerd door de overheid

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022	Juli 2023
Personen in de leeftijdscategorie 0 - 16 jaar	73,747	71,086	79,920	79,468	59,712	58,864
Personen in de leeftijdscategorie 17 - 25 jaar	17,822	26,050	28,778	15,903	15,918	19,589
Personen in de leeftijdscategorie 17-59 jaar	61,548	93,527	98,937	52,241	57,393	71,032
Personen in de leeftijd 60 jaar en ouder	23,269	24,413	27,833	29,071	28,303	28,700

Bron: Stichting Staatsziekenfonds (SZF), bewerking SPS

De basiszorgverzekering (BAZO) richt zich op de volgende leeftijdsgroepen: a) kinderen van 0 tot 16 jaar; en b) mensen van 60 jaar en ouder. De overheid betaalt de ziektekostenpremie voor deze leeftijdscategorieën. Personen in de leeftijdsgroep 17-59 jaar, die in financiële moeilijkheden zitten en de basiszorgverzekering niet zelf kunnen betalen, hebben de mogelijkheid een aanvraag te richten naar het Uitvoeringsorgaan Basiszorg en het ministerie om ook in aanmerking te komen voor een BZV-verzekering, wat volledig door de overheid wordt gesubsidieerd. Vanaf 2021 is er een stijgende trend te merken in het aantal BZV-verzekerden. In totaal zijn er tot juli van dit jaar 106.382 BAZO verzekerden en 95.636 BZV verzekerden geregistreerd. De uitgaven voor 2023 zijn geraamd op SRD 119.000.000.

Tabel 5.3.4: Aantal 60+ verdeeld naar type sociale voorziening

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022	Mei 2023
Algemeen Pensioenfonds (APF)	25485	26588	27397	28224	29550	30032
Pensioenfonds Suriname (PFS)	22762	23590	24364	24963	25917	26507
Aantal AOV gerechtigden	60578	62482	65878	68450	71175	73015*
Bevolking 60 jaar en ouder	70800	73000	66319	59407	84378	

*data Juli 2023

Bron: CeBuMa, APF en Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting (Afdeling AOV)

Het Algemeen Pensioenfonds (APF) heeft van 2018 tot 2022 een groei doorgemaakt van 4065 deelnemers. Een gemiddelde van circa 32% van het aantal 60+ers, ontving in de periode 2018-2022 vanwege de Ambtenarenpensioenwet 1972 No.150, een pensioen via het PFS, terwijl ongeveer een gemiddelde van 36% via het APF. Dit betekent dat 32% van de doelgroep bij een van de particuliere verzekeringsmaatschappijen is

verzekerd voor pensioen, of een pensioen uit het buitenland ontvangt, of geen pensioenrechten heeft opgebouwd, en daarom geen aanspraak maakt op een pensioen.

Koopkrachtversterking

In mei 2023 heeft de regering een overeenkomst bereikt met Ravaksur, CLO, FOLS, BvL, ALS en de veiligheidsbonden om de Landsdienaren en gelijkgestelden, en gepensioneerden een financiële steun in de vorm van koopkrachtversterking, te bieden. Overeengekomen is dat de landsdienaren en gelijkgestelden gedurende zes maanden (mei tot en met november, met uitzondering van juli) een belastingvrije koopkrachtversterking van SRD 2500 zullen ontvangen. Daarnaast werd besloten ook aan gepensioneerden uit overheidsdienst 70% van het bedrag dat was overeengekomen voor de actief dienenden - wat gelijk is aan SRD 1800⁶ - als koopkrachtversterking ter beschikking te stellen.

In januari 2023 is door de regering het "Social Beneficiary Program" gelanceerd, waarbij een verschuiving heeft plaatsgevonden van object- naar subjectsubsidie. Via dit programma zullen naar schatting 40.000 tot 60.000 kwetsbare huishoudens worden ondersteund met een koopkrachtversterking van SRD 1800 per maand, die van toepassing zal zijn op zeven categorieën goederen en diensten, namelijk brandstof, elektriciteit, water, gas, basisvoeding, transport en medicijnen⁷.

Het sociaal programma wordt gefinancierd uit middelen van de overheid. Huishoudens met een gezinsinkomen van netto SRD 6.000,- of minder kunnen in aanmerking komen voor een koopkrachtversterking van SRD 1800, - per maand, na registratie en het voldoen aan de criteria.

De zestig plusser die alleen afhankelijk zijn van een AOV-uitkering, konden zich ook registreren. Recentelijk heeft de regering aangegeven dat alle AOV-ers, deze koopkrachtversterking kunnen aanvragen.

De mensen met een beperking komen ook in aanmerking voor die een koopkrachtversterking. De uitbetaling van de koopkrachtversterking heeft vanaf juni 2023 plaatsgevonden met terugwerkende kracht vanaf januari 2023. De betaling van de belanghebbenden zal via de Monikarta geschieden⁸.

Per mei 2023 is SRD 243 miljoen besteed aan het sociaal programma. Ruim 73.000 huishoudens/personen hebben zich aangemeld om de koopkracht versterking te ontvangen. In januari is een start gemaakt met de uitbetaling van 18.000 gezinnen, die reeds in het bestand van sociale voorzieningen van het ministerie voorkomen. Dit zijn sociaal zwakke huishoudens met een inkomen van minder dan SRD 6.000 per maand. De raming van de uitgaven voor het sociaal programma zijn vastgesteld op SRD 1,2 miljard per jaar. Een beoordelingscommissie houdt zich bezig met het verzamelen en screenen van de aanvragen van de koopkrachtversterking, dat valt onder de minister van Sociale Zaken en Volkshuisvesting⁹.

⁶ <https://gov.sz/regering-komt-landsdienaren-tegemoet-met-srd-2500-koopkrachtondersteuning/>

⁷ <https://dna.sz/nieuws/beleid-moet-minder-mensen-behoefstig-maken/mobiel>

⁸ <https://gov.sz/project-implementation-unit-piu/>

⁹ Informatie t.a.v. Koopkrachtversterking is nog niet vrij gegeven door de beoordelingscommissie, hierdoor ontbreekt de analyse over het effect van de koopkrachtversterking van SRD 1800

Armoedegrens

De armoedegrens werd per december 2021 vastgesteld op een gemiddelde van SRD 3365, - per volwassene. Deze grens werd door de regering in haar vergadering van 01 maart 2023 goedgekeurd en per december 2022 vastgesteld op een gemiddelde van SRD 5428 per volwassene. Per juni 2023 is de armoedegrens verder gestegen, en vastgesteld op een gemiddelde van SRD 6913 per volwassene, en op basis daarvan gegeven de omvang en samenstelling van het huishouden en de equivalentiefactoren, volgens onderstaande tabel.

Tabel 5.3.5: Gemiddelde armoedegrenzen (in SRD) naar omvang en samenstelling van het huishouden per juni 2023

Volwassen/kind	0	1	2	3	4
1	6,913	9,784	12,257	14,503	16,578
2	10,927	13,292	15,458	17,470	19,369
3	14,287	16,373	18,334	20,193	21,967
4	17,266	19,181	21,001	22,740	24,417

Bron: Algemeen Bureau voor Statistiek, Suriname basic indicators 2023

*hoogte Engel coëfficiënt is gesteld op:60

Uitdagingen en tekortkomingen huidig sociaal beschermingssysteem

Een gebrekkig sociaal beschermingssysteem kan leiden tot sociale ongelijkheid, armoede en een gebrek aan sociale mobiliteit. Er zijn hervormingen nodig om het systeem effectiever, efficiënter, duurzamer en inclusiever te maken. In dit verband kunnen de volgende hervormingen worden genoemd die kunnen bijdragen aan het verbeteren van het sociaal beschermingssysteem in Suriname:

1. Uitbreiding van de dekking van de sociale uitkeringen, zodat meer personen in aanmerking kunnen komen voor sociale beschermingsvoorzieningen;
2. Herzien van uitkeringen, premies en financieringsmechanismen om ervoor te zorgen dat er voldoende middelen zijn om sociale programma's op lange termijn te ondersteunen;
3. Effectiviteit en efficiëntie van overheidsadministratie bij de uitvoering van sociale programma's.
4. Betrekken van stakeholders inclusief de "civil society" bij beleidsvormingsprocessen. Het betrekken van maatschappelijke organisaties, gemeenschappen, jongeren organisaties, de Jeugdraad en andere belanghebbenden kan bijdragen aan een verbreding van het draagvlak en een beter inzicht in de behoeften van de belanghebbenden.
5. Transformatie van het systeem in een van "unconditional cash transfers" naar een van aan condities gebonden sociale voorzieningen voor de verschillende doelgroepen (waaronder kinderen).

"Unconditional Cash Transfers (UCT)", ook wel bekend als onvoorwaardelijke geldoverdrachten, zijn voorzieningen waarbij contante geldbedragen worden verstrekt aan huishoudens of individuen zonder specifieke voorwaarden of verplichtingen. Deze voorzieningen zijn gecreëerd om armoede te verminderen, de toegang tot basisbehoeften te verbeteren en de levensstandaard te verhogen.

Huishoudens/gezinnen krijgen contante geldbedragen onder bepaalde voorwaarden via conditionele geldoverdrachten (CCT), ook wel bekend als Conditional Cashtransfers. Deze voorwaarden richten zich op het veranderen van het gedrag dat de groei en het welzijn van kinderen verbetert, zoals schoolbezoeken, medische controles en vaccinaties. Ouders worden betrokken bij het programma door middel van bewustwordingscampagnes en voorlichting over onder andere het belang van onderwijs, en gezondheidszorg. Om te voldoen aan de voorwaarden voor de cash transfers, moeten gezinnen regelmatig bewijs van schoolbezoek en medische controles verstrekken. Dit kan worden gemonitord door middel van schooldocumenten, medische verslagen en andere relevante informatie.

5.4 Gezondheidszorg

Uitgedrukt in USD nam de Staatsbegroting tussen 2020 en 2022 jaarlijks met gemiddeld ca. 14 procent af van ca. 1.4 miljard naar ca. 96.6 miljoen. Als gevolg van de COVID-19 pandemie stegen de uitgaven van Volksgezondheid in 2020 en 2021 jaarlijks met gemiddeld 70 procent. Na terugdringing van de pandemie resulteerde de stijgende koers in 2022 in een afname van de uitgaven.

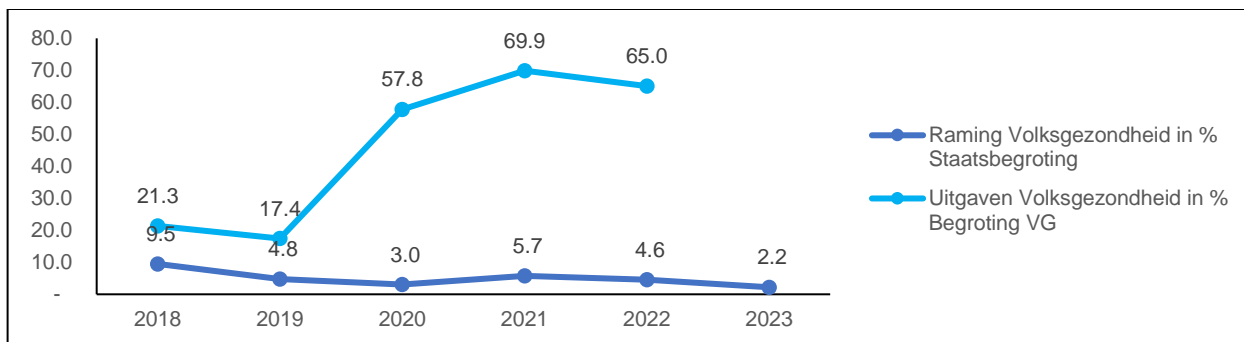
Uitgedrukt in USD nam de Staatsbegroting tussen 2020 en 2022 jaarlijks met gemiddeld ca. 14 procent af van ca. 1.4 miljard naar ca. 96.6 miljoen. Als gevolg van de COVID-19 pandemie stegen de uitgaven van Volksgezondheid in 2020 en 2021 jaarlijks met gemiddeld 70 procent. Na terugdringing van de pandemie resulteerde de stijgende koers in 2022 in een afname van de uitgaven.

Tabel 5.4.1: Raming & Uitgaven Volksgezondheid in procenten Staatsbegroting 2018 – 2023

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	(Bedragen x SRD 1,000.-)					
Totale Staatsbegroting	9,970,000	14,080,000	12,731,000	22,142,000	26,659,904	51,943,648
Begroting Ministerie van Volksgezondheid	946,000	671,000	383,000	1,265,000	1,214,042	1,142,603
Raming VG in % Staatsbegroting	9.5	4.8	3.0	5.7	4.6	2.2
USD jaargemiddelde wisselkoers	7.53	7.52	9.39	20.07	26.75	
Staatsbegroting (USD)	1,324,917	1,872,340	1,355,515	1,103,239	996,576	
Uitgaven Ministerie van Volksgezondheid	201,928	116,913	221,356	884,160	789,531	n.v.t
Uitgaven Volksgezondheid in % Begroting VG	21.3	17.4	57.8	69.9	65.0	
Uitgaven Volksgezondheid (USD)	26,834.286	15,546.941	23,568.569	44,053.812	29,513.523	

Bron: DNA website, Begroting. Ministerie van Volksgezondheid, Uitgaven. Centrale Bank van Suriname, Wisselkoers.

Uit onderstaande figuur blijkt dat een steeds afnemend deel uit de Staatsbegroting gereserveerd werd voor uitgaven in de gezondheidszorgsector. Duidelijk blijkt dat tijdens de piek van de COVID-19 pandemie in 2020 en 2021 een toenemend percentage van het geraamd budget werd besteed.

Figuur 5.4.1: Raming en uitgaven Volksgezondheid in procenten van de Staatsbegroting en Begroting VG 2018-2023

Bron: *Bewerking SPS*

In hoeverre een stijging van overheidsuitgaven ten goede komt van een groter deel van de bevolking kan weergegeven worden door het dekkingspercentage van ziektekostenverzekering onder de bevolking. De dekkingswijze van gezondheidszorguitgaven geschiedt per kas of middels het sluiten van een zorg- of ziektekostenverzekering, die de overheid of particulier kan aangaan. Tabel 5.4.2 geeft het aantal verzekerden bij het Staatsziekenfonds (SZF) naar categorie weer.

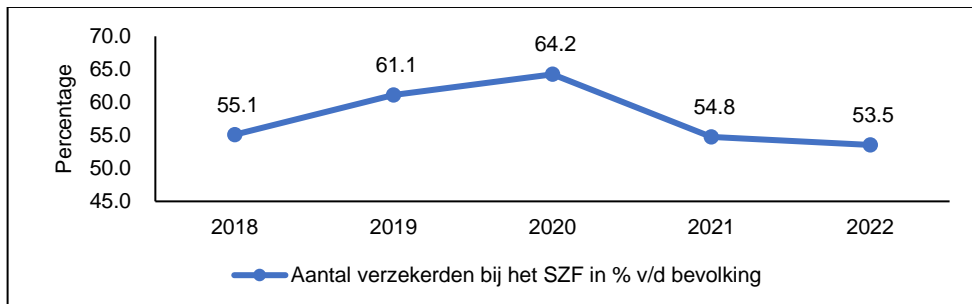
Tabel 5.4.2: Aantal SZF verzekerden naar categorie en in procent van de bevolking 2018-2023

SZF verzekerden naar categorie	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (1e helft)
Totaal aantal Verplichtverzekerden (hoofd + gezin)	125,136	126,164	130,913	133,477	146,006	145,636
Totaal aantal Vrijwillig verzekerden	23,506	24,104	24,784	27,464	27,265	24,694
BAZO verzekerden leeftijd 0 - 16 jaar	73,747	71,086	79,920	79,468	59,712	58,864
BZV verzekerden leeftijd 17 - 25 jaar (studenten)	17,822	26,050	28,778	15,903	15,918	19,589
BZV verzekerden leeftijd 17 - 59 jaar (on-en minverm.)	61,548	93,527	98,937	52,241	57,393	71,032
BAZO verzekerden leeftijd 60+ jaar	23,269	24,413	27,833	29,071	28,303	28,733
Aantal personen voor wie de Overheid de BAZO en BZV premie subsidieert	176,386	215,076	235,468	176,683	161,326	178,218
Totaal aantal verzekerden bij het SZF	325,028	365,344	391,165	337,624	334,597	348,548
Aantal Verplichtverzekerden in % v/h totaal	38.5	34.5	33.5	39.5	43.6	41.8
Aantal Vrijwillig verzekerden in % v/h totaal	7.2	6.6	6.3	8.1	8.1	7.1
Aantal personen m/e BAZO en BZV subsidie in % v/h totaal	54.3	58.9	60.2	52.3	48.2	51.1
Gemiddelde jaar Bevolkingsaantal	590,100	598,000	608,900	616,500	624,900	
Aantal verzekerden bij het SZF in % v/d bevolking	55.1	61.1	64.2	54.8	53.5	

Bron: *Staatsziekenfonds. ABS, Gemiddelde jaar bevolking*

Gemiddeld namen zowel het aantal verplicht- als vrijwillig verzekerden bij het SZF tussen 2018 en 2022 jaarlijks toe met ca. 4 procent terwijl het aantal personen voor wie de overheid de BAZO en BZV premie subsidieert,

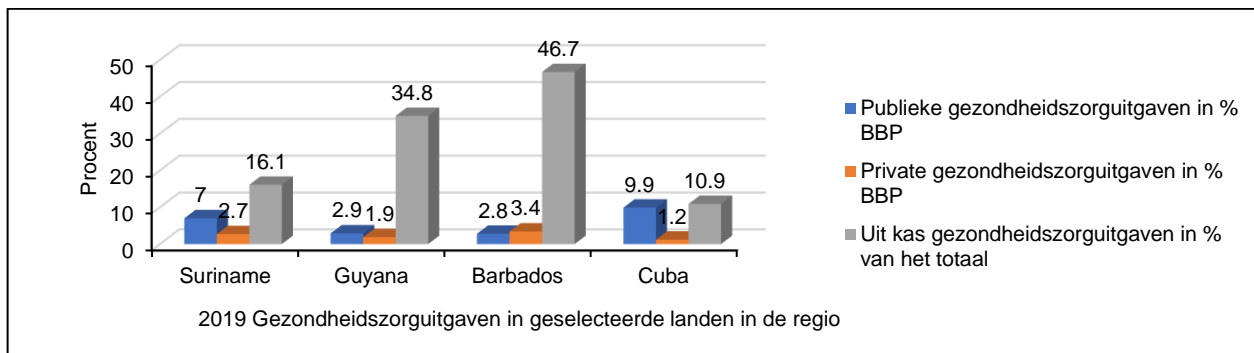
tussen 2018 en 2020 jaarlijks met gemiddeld 16 procent steeg. Uit figuur 5.4.2 blijkt dat het totaal aantal SZF verzekerden in 2018 ca. 55 procent van de bevolking uitmaakte. Dit aandeel steeg in 2020 naar 64 procent om in 2022 met 10 procent af te nemen naar ca. 54 procent.

Figuur 5.4.2: Aantal SZF verzekerden in procent van de Bevolking 2018-2022

Bron: Staatsziekenfonds

Onder elk van de geselecteerde landen in de regio werden de ziektekosten in 2019 primair per kas gedekt. In de landen Barbados en Guyana werd respectievelijk ca. 47 en 35 procent van het Bruto Binnenlands Product (BBP) per kas aan ziektekosten uitgegeven. Van de publieke sector betaalde de Cubaanse overheid het hoogste percentage van het BBP aan gezondheidszorguitgaven ca. 10 procent. Onder de landen was de betaling van gezondheidsuitgaven door de private sector het hoogst in Barbados, ca. 3.4 procent van het BBP.

Figuur 5.4.3: Publieke, Private & per Kas betaalde Gezondheidszorguitgaven in de regio 2019

Bron: PAHO Core Indicators 2022; <https://opendata.paho.org/en/core-indicators/core-indicators-dashboard>

Het aantal, de vereiste disciplines en de spreiding van gezondheidswerkers bepalen in hoeverre gezondheidszorgdiensten binnen het woon- en werkgebied van de bevolking kunnen worden verleend.

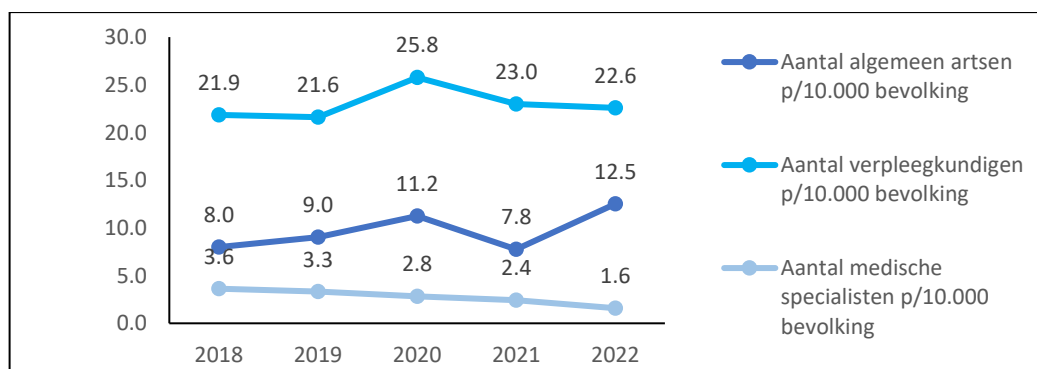
Tabel 5.4.3: Aantal geselecteerd kader in de gezondheidszorgsector 2018 – 2022

Geselecteerd kader in de Gezondheidszorgsector	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal algemeen artsen	471	540	684	478	782
Aantal RGD artsen	86	97	122	82	88
Aantal artsen Medische Zending Primary Health Care	9	8	11	11	14
Aantal Verpleegkundigen	1290	1292	1569	1417	1411
Medische specialisten (over ca. 21 disciplines)	214	199	172	150	99
Midjaarljkse bevolking	590199	598000	608900	616500	624900
Aantal algemeen artsen p/10.000 bevolking	8.0	9.0	11.2	7.8	12.5
Aantal verpleegkundigen p/10.000 bevolking	21.9	21.6	25.8	23.0	22.6
Aantal medische specialisten p/10.000 bevolking	3.6	3.3	2.8	2.4	1.6

Bron: ABS. RGD. Medische Zending PHC. Volksgezondheid/ HRHP. Bewerking SPS; schatting # artsen 2019-2021

Van het landelijk aantal algemene artsen, dat tussen 2018 en 2020 jaarlijks met ca. 21 procent toenam, was slechts ca. 18 procent verbonden aan de Regionaal Gezondheidsdienst. Dit percentage daalde in 2022 naar 11 procent. De RGD verleent haar diensten in de districten van de kustvlakte met name: Paramaribo, Wanica, Nickerie, Coronie, Saramacca, Commewijne en Para. Ten opzichte van 2018 nam het aantal RGD-artsen in 2022 marginaal met ca. 2 procent toe in tegenstelling tot de toename van het aantal algemene artsen met ca. 66 procent. In het verzorgingsgebied van de Medische Zending, dat de districten: Marowijne, Brokopondo en Sipaliwini behelst, was er slechts 1 arts per 10.000 bevolking in de periode 2018-2022. Tussen 2018 en 2022 nam het aantal medisch specialisten jaarlijks af met ca. 17 procent.

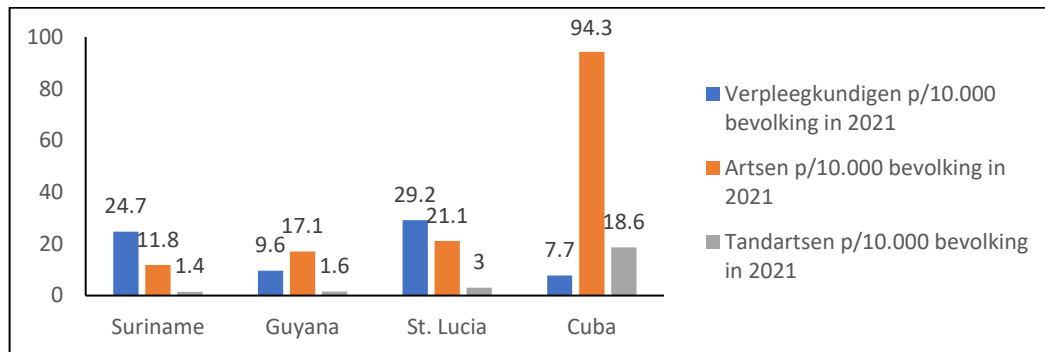
Uit figuur 5.4.3 blijkt dat de Surinaamse bevolking in de periode 2018-2020 over een toenemend aantal algemene artsen beschikte, dat ten opzichte van 2018 in 2022 steeg van 8 naar 12 artsen. Tijdens de COVID-19 pandemie beschikte de bevolking over 23 (2021) tot 25 (2020) verpleegkundigen per 10.000 bevolking. Het aantal medisch specialisten, die voornamelijk in ziekenhuizen hun diensten verlenen, nam af van 3 naar 1 per 10.000 bevolking.

Figuur 5.4.4: Aantal artsen, verpleegkundigen en medisch specialisten per 10.000 bevolking 2018-2022

Bron: Ministerie van Volksgezondheid; Afd. Human Resources for Health Planning (HRHP)

Onder de geselecteerde landen beschikte Cuba per bevolkingseenheid in 2021 over het hoogste aantal artsen en tandartsen respectievelijk ca. 94 en ca. 18. De bevolking van Saint Lucia beschikte over het hoogste aantal verpleegkundigen ca.29 gevolgd door Suriname met ca. 24.

Figuur 5.4.5: Selectie medisch kader van geselecteerde landen in de regio 2021

Bron: PAHO 2022 Core Indicators Dashboard <https://opendata.paho.org/en/core-indicators/core-indicators-dashboard>

Gezondheidsdiensten op primair, secundair en tertiair niveau worden door gekwalificeerd kader verstrekt vanuit adequaat ingerichte medisch infrastructuur, waaronder: poliklinieken, laboratoria, dialyse centra, ziekenhuizen en streekziekenhuizen. Het opzetten, onderhouden, uitbreiden of moderniseren van deze faciliteiten vereisen hoge kapitaalinvesteringen. De primaire gezondheidszorg met preventieve en curatieve zorgverlening, dient als filter voor de duurdere secundaire en tertiaire zorg. Preventieve zorg omvat voorlichting en het bevorderen van een gezonde leefstijl. Naast een goede organisatie van de drie gezondheidsniveaus in de hoofdstad heeft de regering zich ten doel gesteld de eerstelijnszorg te versterken, middels het verbeteren van onder meer een zevental gezondheidsfaciliteiten. Na beschikbaarstelling van financiering door het OPEC Fonds gaf de president op 12 mei 2021 het startsein voor de renovatie en bouwwerkzaamheden. Tot de zeven faciliteiten behoren de RGD klinieken te Koewarasan, te Derde Rijweg en te Wonoredjo op Moengo. De twee eerstgenoemde klinieken zijn tot moderne gezondheidscentra gebouwd en zijn in mei 2023 in gebruik genomen.

Tabel 5.4.4: Aantal RGD- & MZ poliklinieken

Aantal RGD & MZ-PHC poliklinieken				
	2018	2020	2022	2023 (jan-jun)
RGD	52	68	52	52
MZ-PHC	50	51	52	53
Totaal aantal RGD & MZ-PHC poliklinieken	102	119	104	105

Bron: ABS. RGD. MZ-PHC

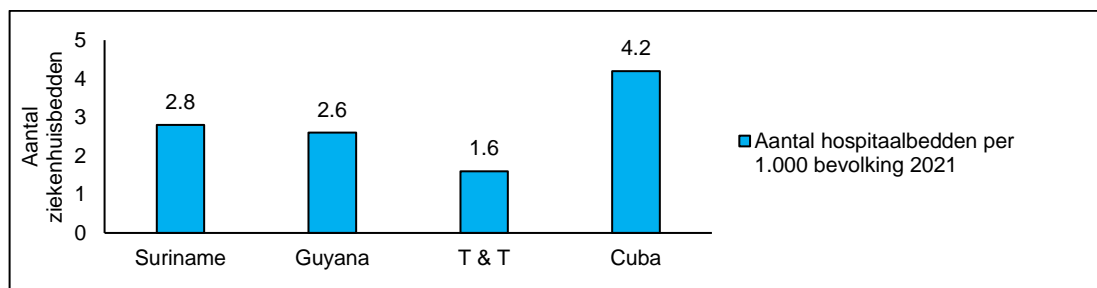
Tabel 5.4.5: Aantal ziekenhuisbedden naar district

Aantal ziekenhuisbedden naar district					
Paramaribo		2018	2020	2022	2023 (jan-jun)
	AZP (incl. Militair Hospitaal)	543	499		
	'S Lands Hospitaal	334	322		
	Diakonessen Ziekenhuis	204	204		
	St Vincentius Ziekenhuis	193	170		
	Psychiatrisch Centrum Suriname	313	225		
Wanica					
	Wanica Ziekenhuis		130		
Nickerie					
	Mungra Medisch Centrum	122	136		
Marowijne					
	Marwina Ziekenhuis		66		
Brokopondo					
	Streekziekenhuis Atjoni (p/30.07.2023)				
	Totaal aantal ziekenhuisbedden	1709	1752		
Midjaarse bevolking		590199	608900	624900	
Ziekenhuisbedden p/1.000 bevolking		2.9	2.9		

Bron: ABS. RGD. MZ-PHC

Met het ontwikkelen en duurzaam operationaliseren van streekziekenhuizen wordt de toegang tot gezondheidszorg vergroot. Eind juli 2023 werd Streekziekenhuis Atjoni officieel heropgestart. Het ziekenhuis beschikt over een EHBO afdeling met observatie faciliteit en ambulances voor verantwoord transport van patiënten, de diagnostische faciliteit van een laboratorium, een apotheek en een kinderafdeling. Voor het bieden van specialistische zorg zullen een internist, een gynaecoloog en een kinderarts worden aangetrokken.

Een indicator voor het meten van de capaciteit in de tweedelijnszorg is het aantal ziekenhuisbedden per 1000 bevolking. Onder geselecteerde landen in de regio had Cuba in 2021 de hoogste notering.

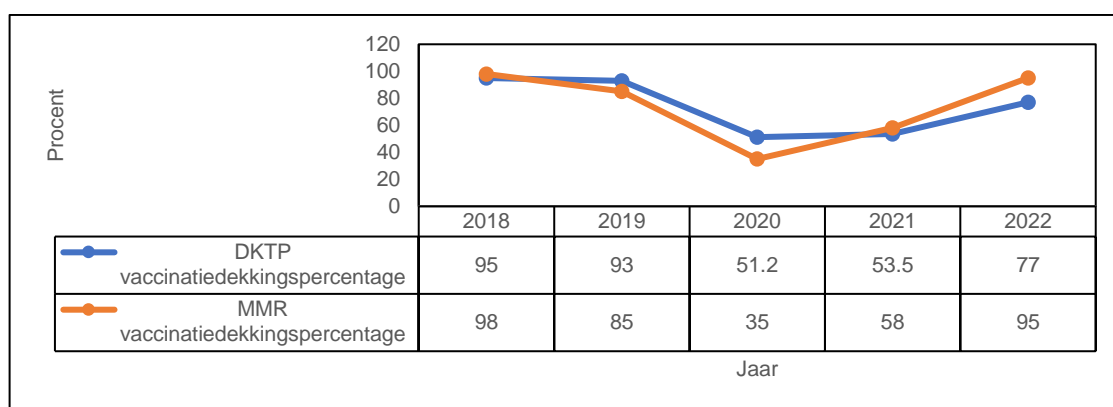
Figuur 5.4.6: Aantal ziekenhuisbedden per 1000 bevolking in geselecteerde landen van de regio 2021

Bron: PAHO 2022 Core Indicators Dashboard <https://opendata.paho.org/en/core-indicators/core-indicators-dashboard>

De resultaten van het gezondheidszorgbeleid, dat met behulp van de beschikbare financiële, menselijke en natuurlijke hulpbronnen is gevoerd, kunnen aan de hand van preventie, morbiditeit en mortaliteitsindicatoren worden weergegeven.

Preventie

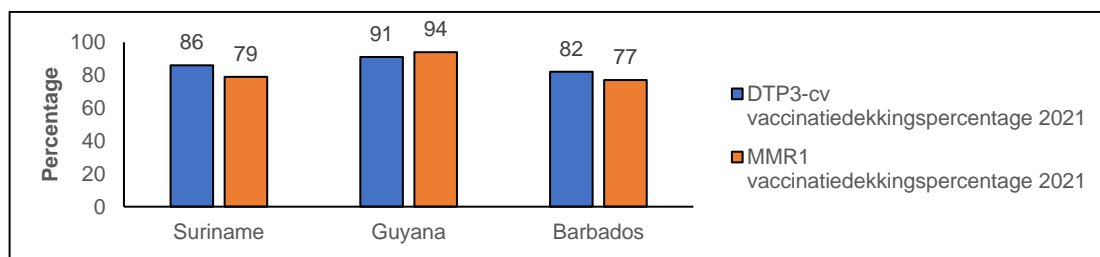
Ter bescherming van het lichaam tegen binnendringende ziektekiemen worden baby's onder meer ingeënt met het DKTP (difterie, kinkhoest, tetanus en polio) en het MMR (mazelen, bof en rubella) vaccin. De enorme daling van de dekkingspercentages in 2020 is toe te schrijven aan de COVID beperkingen waardoor minder ouders hun kinderen naar de polikliniek hebben gebracht voor de routine vaccins. Middels het uitvoeren van immunisatie activiteiten werd de toegang tot de vaccinatiediensten in 2022 vergroot.

Figuur 5.4.7: DKTP en MMR vaccinatie-dekkingspercentages 2018 - 2022

Bron: Bureau Openbare Gezondheidszorg (BOG)

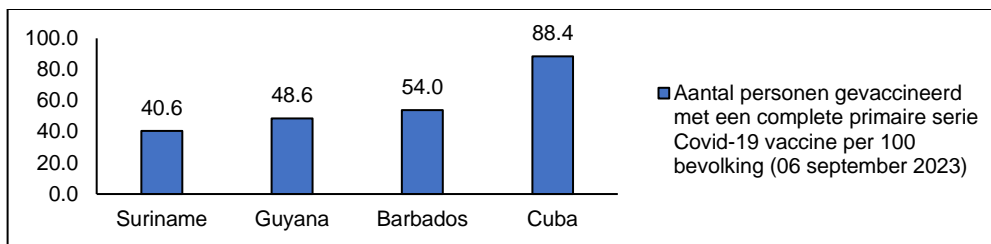
Het MMR1 vaccin wordt toegediend aan kinderen in de leeftijdsgroep van 1 jaar. In Guyana kreeg ca. 94 procent van deze leeftijdsgroep in 2021 het MMR1 vaccin en in Suriname werd 79 procent van de doelgroep bereikt.

Figuur 5.4.8: DTP3-cv en MMR1 vaccinatie-dekkingspercentages in geselecteerde landen van de regio 2021

Bron: PAHO 2022 Core Indicators Dashboard <https://opendata.paho.org/en/core-indicators/core-indicators-dashboard>

Uit figuur 5.4.9 blijkt dat een omvangrijk deel van de Cubaanse bevolking, ca. 88 procent met een compleet serie COVID-19 vaccine is ingeënt. Aan meer dan de helft van de Barbadiaanse bevolking (ca.53) is de complete serie ook toegediend.

Figuur 5.4.9: Personen gevaccineerd met een compleet serie COVID-19 vaccine per 100 bevolking per september 2023

Bron: WHO Corona virus (COVID-19) Dashboard, 06 September 2023; <https://COVID19.who.int/table>

Morbiditeit

Ziekten kunnen verdeeld worden in Overdraagbare en Niet Overdraagbare Aandoeningen. Tot de Overdraagbare Aandoeningen behoren onder meer: HIV, TBC, malaria, COVID-19, dengue, gele koorts, mazelen en cholera. Enkele Niet Overdraagbare Aandoeningen zijn: hypertensie, diabetes mellitus, mentale stoornis en kanker.

Overdraagbare Aandoeningen

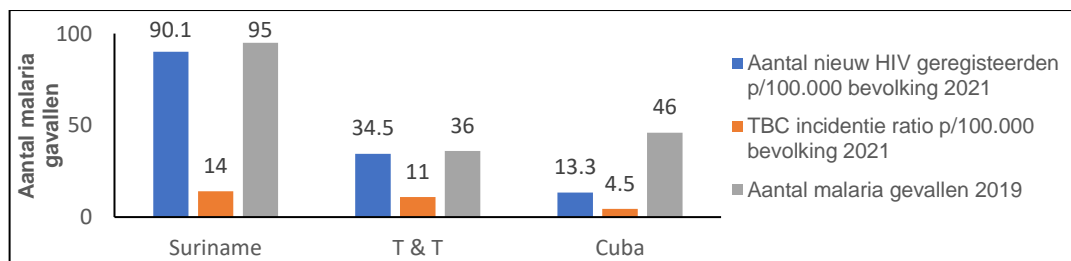
Gerapporteerde aantallen malaria en tuberculose gevallen tonen een afname van de incidenties voor en na de pandemie. In 2020 trad een lichte stijging, ca. 3 procent van het aantal malaria gevallen terwijl de tuberculose incidentie in 2022 steeg van 15 naar 20 gevallen per 100.000 inwoners.

Tabel 5.4.6: Aantal malaria en tuberculose gevallen en de incidentie per 100.000 inwoners 2018-2022

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal malaria gevallen	325	198	204	70	61
Aantal tuberculose (TBC) gevallen	179	139	110	93	127
Midjaarse bevolking	590199	598000	608900	616500	624900
Malaria incidentie p/100.000 inwoners	55.1	33.1	33.5	11.4	9.8
Tuberculose incidentie p/100.000 inwoners	30.3	23.2	18.1	15.1	20.3

Bron: Bureau Openbare Gezondheidszorg (BOG)

Onder de geselecteerde landen in de regio had Suriname in 2019 het hoogste aantal malaria gevallen (95) en in 2021 het hoogste aantal personen dat nieuw geregistreerd werd met HIV (90) en TBC(14).

Figuur 5.4.10: Aantal malaria gevallen (2019) en aantal nieuwe HIV en tuberculose gevallen 2021

Bron: PAHO 2022 Core Indicators Dashboard <https://opendata.paho.org/en/core-indicators/core-indicators-dashboard>

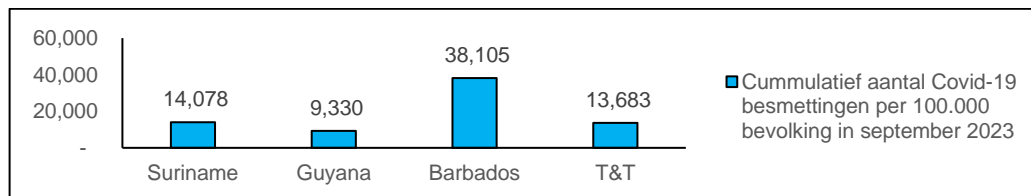
In 2021 nam het aantal besmettingen met het corona virus exponentieel (ca. 645 procent) toe van 6.210 naar 46.236 personen, welk aantal ca. 8 procent van de bevolking vormde. In 2022 daalde dit aantal met ca. 37 procent naar 29.135 besmette personen.

Tabel 5.4.7: Aantal en cumulatief aantal COVID-19 positief geteste personen 2020 – jan.-juli 2023

Aantal en cumulatief aantal Covid -19 positief geteste personen	2020	2021	2022	jan-juli 2023
Aantal Covid -19 positief geteste personen	6,210	46,236	29,135	1,007
Cumulatief aantal Covid -19 positief geteste personen	6,210	52,446	81,581	82,588
Midjaarlijkse bevolking	608900	616500	624900	624900
Aantal Covid -19 positief geteste personen in % bevolking	1	7.5	4.7	0.2
Aantal Covid -19 positief geteste personen p/100.000 bevolking	1,020	7,500	4,662	
Cumulatief aantal Covid -19 positief geteste personen p/100.000 bevolking	1,020	8,507	13,055	

Bron: ABS, First Suriname Climate Change Report, 21 Augustus 2023

Onder de geselecteerde landen in de regio had Barbados het hoogste aantal COVID-19 besmettingen ca. 38.105 per 100.000 bevolking gevolgd door Suriname met ca. 14.078 in tegenstelling tot Guyana met het laagste aantal besmettingen.

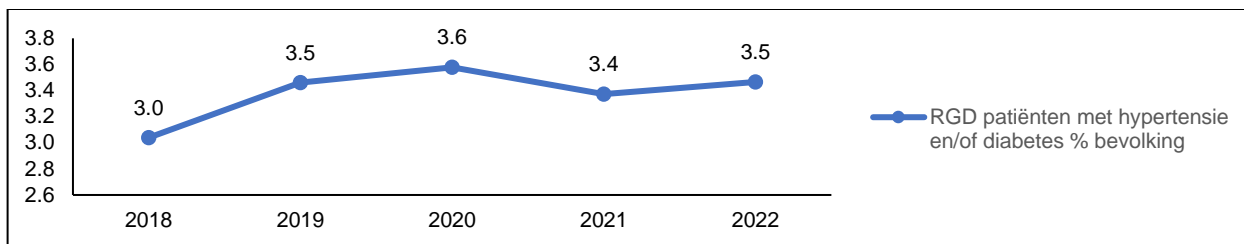

Figuur 5.4.11: Cumulatief COVID-19 besmettingen per 100.000 bevolking in geselecteerde landen in de regio per september 2023

Bron: WHO Corona virus (COVID-19) Dashboard, 06 September 2023; <https://COVID19.who.int/table>

Niet Overdraagbare Aandoeningen

Onder meer behoren hypertensie, diabetes mellitus, kanker en mentale stoornissen tot de Niet Overdraagbare aandoeningen. In tabel 5.4.7 wordt het aantal RGD patiënten weergegeven, dat leeft met de ziektebeelden hypertensie en/of diabetes mellitus. Tussen 2018 en 2022 nam het aantal hypertensie (HT) patiënten jaarlijks met gemiddeld 6.8 procent, zij met diabetes mellitus (DM) met gemiddeld 3.7 en de groep met beide ziektebeelden met gemiddeld 3 procent toe. Jaarlijks nam de totale groep gemiddeld met ca. 5 procent toe en ze vormden 3 (2018) tot 3.6 (2020) procent van de bevolking.

Figuur 5.4.12: Aantal RGD patiënten met hypertensie en/ of diabetes mellitus in % v/d bevolking 2018-2022

Bron: Regionale Gezondheidsdienst (RGD)

Tabel 5.4.8: RGD patiënten met hypertensie (HT) en/of diabetes mellitus (DM) 2018 - 2022

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal RGD patiënten met hypertensie (HT)	8552	10197	10942	10523	11001
Aantal RGD patiënten met diabetes mellitus (DM)	2993	3501	3498	3390	3424
Aantal RGD patiënten met HT en DM	6393	6997	7345	6884	7239
Totaal aantal RGD patiënten met HT en/of DM	17938	20695	21785	20797	21664
Midjaarljkse bevolking	590199	598000	608900	616500	624900
RGD patiënten met hypertensie en/of diabetes % bevolking	3.0	3.5	3.6	3.4	3.5
RGD patiënten met hypertensie in % van het totaal	47.7	49.3	50.2	50.6	50.8
RGD patiënten met diabetes mellitus (DM) in % van het totaal	16.7	16.9	16.1	16.3	15.8
RGD patiënten met HT & DM in % van het totaal	35.6	33.8	33.7	33.1	33.4

Bron: Regionaal Gezondheidsdienst (RGD)

Uit tabel 5.4.8 blijkt dat de hypertensie patiënten in de periode 2018-2022 minimaal ca. 48 procent van dit totaal ziektebeeld vormden, gevolgd door de HT&DM patiënten, waarvan het aandeel met 3 procent afnam van ca. 36 in 2018 naar 33 procent in 2022.

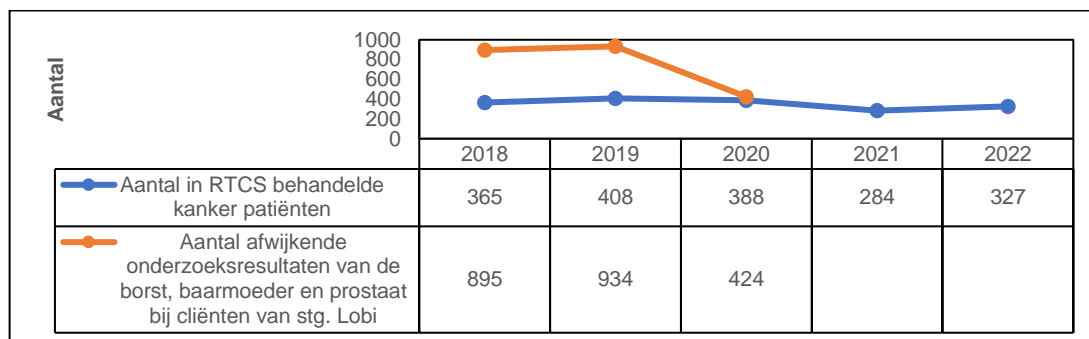
Vanwege de COVID-19 pandemie en daaraan gekoppelde preventie maatregelen werden de reguliere gezondheidszorgdiensten afgeschaald en nam daarmee de toegang tot de dienstverlening in 2020 en 2021 ten opzichte van 2019 af. Evenals in ziekenhuizen en op medisch specialistische poliklinieken wordt in Stichting Lobi Health Center het vrouwelijk en mannelijk lichaam onderzocht naar mogelijke kanker gerelateerde afwijkingen in borst, baarmoeder en prostaat. Afwijkingen worden verwezen naar betreffende specialisten ter vaststelling en behandeling van de ziekte.

Tabel 5.4.9: Aantal onderzoeken en afwijkende resultaten Stg. Lobi en aantal in RTCS behandelde patiënten 2018-2022

Aantal onderzoeken en afwijkende resultaten Stg. Lobi en aantal in het RTCS behandelde patiënten	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal uitgevoerde borst-, baarmoeder- en prostaatonderzoeken bij cliënten van stichting Lobi	21446	21149	9509		
Aantal afwijkende resultaten van borst-, baarmoeder- en prostaatonderzoek bij cliënten van stichting Lobi	895	934	424		
Aantal in RTCS behandelde kanker patiënten in % v.d afwijkende onderzoeksresultaten Stg. Lobi	41	44	92		
Aantal in RTCS behandelde kankerpatiënten	365	408	388	284	327

Bron: Stichting Lobi en Radiotherapeutisch Centrum van Suriname (RTCS)

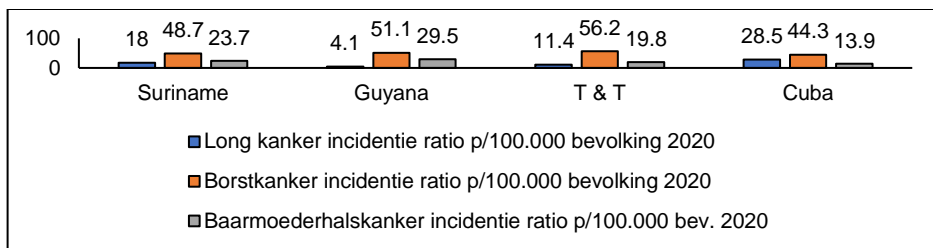
Ten opzichte van 2019 daalde het aantal Stg. Lobi onderzoeken in 2020 met ca. 55 procent van 21.149 naar 9.509 testen. Het aantal in het Radiotherapeutisch Centrum van Suriname (RTCS) behandelde patiënten nam in 2020 af met 5 procent en in 2021 met ca. 27 procent. Uit tabel 5.4.9 blijkt dat het aantal in het RTCS behandelde patiënten vóór de pandemie ca. 41 tot 44 procent van het aantal afwijkende Stg. Lobi resultaten besloeg.

Figuur 5.4.13: Aantal in het RTCS behandelde patiënten en aantal afwijkende onderzoeksresultaten Stg. Lobi 2018 - 2022

Bron: Radiotherapeutische Centrum Suriname (RTCS) en Stichting Lobi

Binnen de Niet Overdraagbare aandoeningen zijn kankerincidentie ratio's indicatoren om het ziektebeeld van de bevolking in diverse landen te vergelijken. Cultuur, milieu en leefpatronen liggen vaak ten grondslag aan het ontwikkelen of het oplopen van sommige ziekten. Uit figuur 5.4.13 blijkt dat voor iedere kanker type een bepaald land een hoge incidentie ratio in 2020 had gerapporteerd: Trinidad & Tobago de hoogste borstkanker incidentie 56.2; Cuba longkanker, 28.5 en Guyana baarmoederhalskanker, 29.5 per 100.000 bevolking.

Figuur 5.4.14: Long-, Borst- en Baarmoederhalskanker incidentie ratio's in geselecteerde landen van de regio 2020

Bron: PAHO 2022 Core Indicators Dashboard <https://opendata.paho.org/en/core-indicators/core-indicators-dashboard>

Mortaliteit

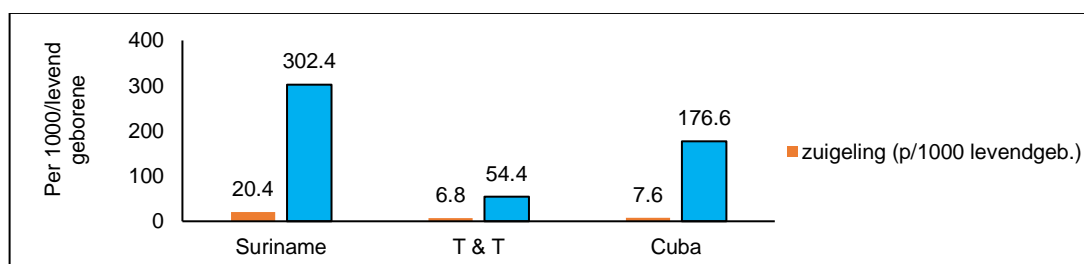
Uit de kinder- en moedersterftecijfers tussen 2018 en 2022 is een afname in 2019 te constateren ten opzichte van 2018. Na een stijging tijdens de pandemie daalden de sterftecijfers in 2022 respectievelijk van 20 naar 18 zuigelingen en van 302 naar 140 moeders.

Tabel 5.4.10: Zuigeling en Moedersterftecijfers 2018 - 2022

Sterftecijfers	2018	2019	2020	2021	2022
Zuigeling (p/1000 levendgeborene)	12	11	17.1	20.4	18.5
Maternale (p/100.000 levendgeborene)	92	89	79.6	302.4	140.5

Bron: BOG en Centraal Bureau voor Burgerzaken, Demografische Data 2022

Onder geselecteerde landen in de regio had Suriname in 2021 de hoogste kinder- en moedersterftecijfers ten opzichte van Cuba en Trinidad & Tobago, waarvan in laatst genoemd land het minste aantal zuigelingen (ca.6) en moeders (ca.54) stierven.

Figuur 5.4.15: Zuigeling en Moedersterftecijfers 2021 van geselecteerde landen in de regio

Bron: BOG en PAHO 2022 Core Indicators Dashboard <https://opendata.paho.org/en/core-indicators/core-indicators-dashboard>

Zowel Overdraagbare aandoeningen, waaronder HIV, COVID-19, tuberculose en malaria als de Niet Overdraagbare, zoals diabetes, kanker en hart en vaatziekten kunnen de dood ten gevolge hebben.

Sterfte ten gevolge van Overdraagbare Aandoeningen

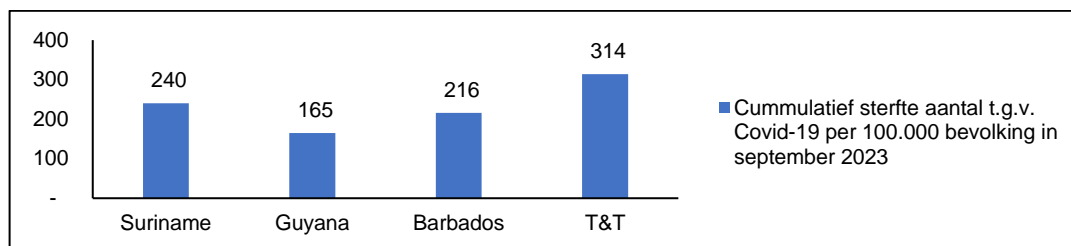
Uit rapportage blijkt een jaarlijkse afname van de tuberculose sterfgevallen in tegenstelling tot de toename van de HIV/AIDS sterfteaantallen. Het geaggregeerde TBC en HIV sterfteaantal vormde tussen 2018 en 2021 ca. 1.5 tot 1.8 procent van de totale sterfte, dat in 2022 steeg naar 3.6 procent.

Tabel 5.4.11: Tuberculose en HIV sterfte aantallen en in % van het totale sterfteaantal 2018 – 2022

Sterfte aantallen t.g.v. selectie Overdraagbare Aandoeningen	2018	2019	2020	2021	2022
Tuberculose	13	8	8	7	5
HIV/AIDS	48	54	62	74	162
Sterfte aantallen t.g.v. TBC en HIV/AIDS	61	62	70	81	167
Totale Sterfte aantal	3763	3955	3971	5535	4641
Sterfte aantallen t.g.v. TBC en HIV/AIDS in % totale sterfte	1.6	1.6	1.8	1.5	3.6

Bron: BOG en Centraal Bureau voor Burgerzaken, Demografische Data 2022

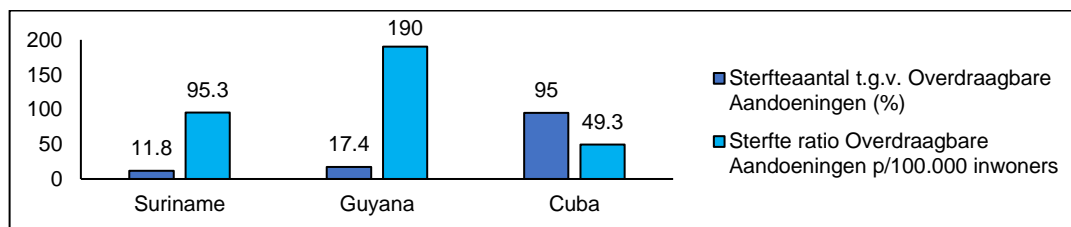
In figuur 5.4.16 wordt het cumulatief sterfteaantal ten gevolge van COVID-19 in enkele landen van de regio per september 2023 weergegeven. Per 100.000 inwoners stierven in Trinidad en Tobago 314 personen aan het corona virus gevolgd door Suriname met de één na hoogste notering van ca. 240 COVID doden.

Figuur 5.4.16: Cummulatief COVID-19 sterfteaantal in selectie landen in de regio per september 2023

Bron: PAHO 2022 Core Indicators Dashboard <https://opendata.paho.org/en/core-indicators/core-indicators-dashboard>

Het aandeel van Overdraagbare Aandoeningen in de totale sterfte was in 2019 het laagst in Suriname, ca. 12 procent en het hoogst in Cuba, ca. 95 procent. Onder de geselecteerde landen echter stierven in Cuba per 100.000 inwoners het minste (ca. 49) aantal mensen aan overdraagbare aandoeningen ten opzichte van Suriname ca. 95 en van Guyana 190 personen.

Figuur 5.4.17: Sterfte t.g.v Overdraagbare Aandoeningen (%) en sterfte ratio p/100.000 inwoners 2019

Bron: PAHO 2022 Core Indicators Dashboard <https://opendata.paho.org/en/core-indicators/core-indicators-dashboard>

Sterfte ten gevolge van Niet Overdraagbare Aandoeningen

Ten opzichte van Overdraagbare aandoeningen zijn de relatief hoge ziekte- en sterfteaantallen ten gevolge van de Niet Overdraagbare aandoeningen onder meer toe te schrijven aan het cultuur-, milieu- en leefpatroon van de bevolking. In tabel 5.4.12 wordt het sterfteaantal van enkele Niet Overdraagbare aandoeningen weergegeven. Uit de tabel blijkt dat deze selectie van Niet Overdraagbare aandoeningen in 2018 ca. 47 procent van de totale sterfte vormde en in 2019 daalde naar 41 procent. Geaggregeerd nam het sterfteaantal in 2020 toe met 15 procent ten opzichte van 2019. Binnen deze toename stierven meer personen aan diabetes, ca. 45 procent gevolgd door een stijging in het suïcide aantal met 26 procent en kanker met 24 procent.

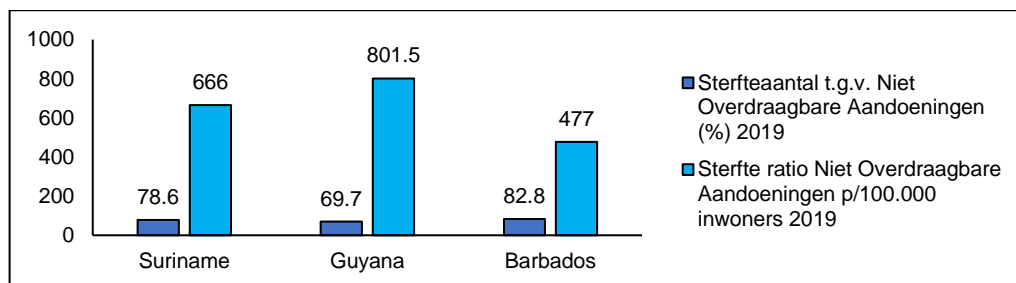
Met de afname van het geaggregeerde sterfteaantal in 2021 stierven in dat jaar toch ca. 8.7 procent meer mensen aan diabetes. Het aandeel van deze selectie aandoeningen in de totale sterfte nam in 2022 ten opzichte van 2018 af van ca. 47 naar ca. 31 procent.

Tabel 5.4.12: Sterfteaantal selectie Niet Overdraagbare aandoeningen 2018-2022

Sterfte aantallen t.g.v. selectie Niet Overdraagbare Aandoeningen	2018	2019	2020	2021	2022
Diabetes	158	127	184	200	164
Kanker	409	407	505	431	360
Hart- en vaatziekten	1062	988	1059	971	842
Suïcide	134	99	125	89	70
Geaggregeerde sterfteaantal	1763	1621	1873	1691	1436
Totale Sterfteaantal	3763	3955	3971	5535	4641
Geaggregeerde sterfteaantal in % van totale sterfte	46.9	41.0	47.2	30.6	30.9

Bron: BOG en Centraal Bureau voor Burgerzaken, Demografische Data 2022

In 2019 onder de 3 geselecteerde landen was het aandeel van de niet overdraagbare aandoeningen in de totale sterfte van Barbados ca. 83 procent ten opzichte van Guyana (ca. 70%) en Suriname (ca. 79%). Echter stierven in Guyana en Suriname per 100.000 inwoners meer personen aan deze ziekten dan in Barbados ca. 477.

Figuur 5.4.18: Niet overdraagbare Aandoeningen sterfteaantal (%) en sterfte ratio p/100.000 inwoners 2019

Bron: PAHO 2022 Core Indicators Dashboard <https://opendata.paho.org/en/core-indicators/core-indicators-dashboard>

5.5 Huisvesting

Huidige situatie

De kwaliteit van huisvesting is een belangrijke factor die het welzijn en de levenskwaliteit van de bevolking in Suriname beïnvloedt. De jaarlijkse achteruitgang van het woonklimaat is zorgwekkend. Er is een gebrek aan geschikte en betaalbare woningen als gevolg van verminderde bouwactiviteiten, zowel door overheidsinstanties als particuliere investeerders. Dit probleem wordt verergerd door de afnemende koopkracht van mensen en de aanzienlijke toename van de kosten van grond, bouwmaterialen en huurprijzen. Burgers die reeds in het bezit zijn van een stuk grond, kunnen weinig tot geen investeringen op plegen.

Het streven naar adequate huisvesting voor alle burgers van Suriname is van groot belang, en daarom worden er specifieke randvoorwaarden vastgesteld om dit doel te bereiken. Een van de belangrijke pijlers van het beleid is het bevorderen van de woningbouw, waarbij zowel de Overheid als de particuliere sector betrokken zijn. Hierdoor wordt gestreefd naar de bouw van kwalitatief hoogwaardige en betaalbare woningen die voldoen aan de behoeften van de doelgroep.

Een speciale focus van de sociale woningbouw is om minderdraagkrachtige burgers te ondersteunen bij het verkrijgen van geschikte huisvesting. Dit omvat financiële ondersteuning, subsidies, en andere maatregelen om ervoor te zorgen dat zelfs de meest kwetsbare delen van de samenleving toegang hebben tot fatsoenlijke en veilige woningen. Al met al beoogt het beleid een integrale aanpak om de huisvestingssituatie in Suriname te verbeteren en te zorgen voor een betere kwaliteit van leven voor alle Surinamers, ongeacht hun sociaaleconomische achtergrond (Jaarrede 2023).

De strategische actiepunten uit het Meerjaren Ontwikkelingsplan¹⁰ op het gebied van huisvesting zijn:

1. Continueren en uitbreiden van succesvolle woningbouwprogramma's
2. Opstarten van woningbouw projecten in PPP verband op kleine schaal
3. Indienen, aannemen en afkondigen van de Wet op de Housing Authority Suriname

Het Landelijk Woningbouw Programma

In augustus 2023 is het Landelijk Woningbouw Programma Fase 1 gelanceerd door de overheid. Binnen dit programma zijn er in totaal negen projecten goedgekeurd. Dit programma heeft zijn oorsprong uit het jaar 2000, waarbij de toenmalige regering een sectorplan had samengesteld dat in 2006 verheven was tot de sector huisvesting. Sedert dat moment tot heden wordt er gewerkt aan het reorganiseren van deze sector. In 2012 werd zoals in het sectorplan huisvesting was aangegeven, de Wet Huisvestingsplan door het parlement goedgekeurd. Er zijn in totaal zes wetten geformuleerd waarvan twee goedgekeurd zijn. De overige projecten zijn sinds 2020 opgepakt, waarbij het project Bureau Woningbouw ingesteld werd. Het bureau heeft samen met overige actoren, waaronder de betrokken ministeries, het Landelijk Woningbouw Programma Fase 1 voorbereid. De regering heeft

¹⁰https://www.dna.sr/media/349489/22_951__Bijl._Meerjaren_OntwikkelingsPlan_2022_2026___Volledig_FINAL_DNA_approved___DL090122.pdf

bij haar aantreden in 2020 een evaluatie gemaakt van alle projecten, waarbij er in totaal 60 verkavelingsprojecten in kaart zijn gebracht.

Het eerste project binnen de eerste fase van het landelijk woningbouw programma, is het project te Reeberg waarop ruim 600 kavels bouwrijp gemaakt worden met een perceelland van 63 hectare. Na Reeberg zullen de projecten Peprepin- en Merveilleweg, dat 71 hectare beslaat met meer dan 730 kavels aangepakt worden. Het bouwrijp maken van de percelen op de overige projecten, worden uitgevoerd te Rijdsijk, Poerwodadiweg, Richelieu, Hazard (Nickerie) en Charlesburg. Het verharden van de wegen en het voorzien aan de nutsvoorzieningen zijn een integraal onderdeel van dit proces. Zodra de burgers via het woningbouwprogramma in aanmerking zijn gekomen voor een hypotheek, kan men gelijk starten met bouwen.¹¹

Het Landelijk Woningbouw Programma Fase 1 2022-2025 moet de woningnood in Suriname duurzaam oplossen. De algemene doelstellingen van het programma zijn een adequaat en betaalbaar huis en geschikte leefomgeving voor elk Surinaams gezin en ontwikkeling van de gemeenschap

De regering zal conform het Meerjaren Ontwikkelingsplan(MOP) 1000 woningen bouwen binnen twee jaar.

Ook de kredietfaciliteiten zullen aangepakt zullen worden, zodat alle burgers in aanmerking kunnen komen voor een goedkope kredietfaciliteit.¹²

In 2021 startte de regering met een landelijke registratie. Van de 70.000 geregistreerden hebben 30.000 een perceel ontvangen.¹³

Affordable Housing Project

In 2022 is het Affordable Housing Project (AHP) van het ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting (SoZaVo) gelanceerd. Het is de bedoeling middels het AHP landelijk 3775 huizen te renoveren, uitbreiden en bouwen (nieuwbouw). Middels de uitvoering van het project wordt er door de overheid getracht woningzekerheid te brengen voor elke burger. De voorloper van het AHP, is de zogenoemde Low Income Shelter Program 3 (LISP3). Het AHP wordt gefinancierd door de Islamitische Ontwikkelingsbank (IsDB) voor een bedrag van USD 35 miljoen om 4000 woonoplossingen te voorzien.¹⁴

Woonoplossingen AHP¹⁵:

- Nieuwbouwwoning waarbij u in het bezit bent van een perceel;
- Renovatie van uw woning waarin u woont;
- Uitbreiding van uw woning waarin u woont.

Een van de goedkope kredietfaciliteiten is de 7% kasreserveregeling, waarbij een hypotheekbedrag van maximaal SRD 950.000 is vastgesteld. Deze faciliteit is er vanaf 2004 en tot stand gekomen tussen de banken en de Centrale Bank van Suriname (CBvS), waarbij de kasreserve van de eerstgenoemde groep wordt aangewend.

¹¹ <https://cds.gov.sr/de-boodschap/project-bureau-gaat-voor-duurzaamheid-en-continuïteit-woningbouw-programma/#>

¹² <https://cds.gov.sr/de-boodschap/landelijk-woningbouw-programma-fase-1-moet-woningnood-duurzaam-oplossen/>

¹³ <https://cds.gov.sr/de-boodschap/landelijk-woningbouw-programma-fase-1-van-start/>

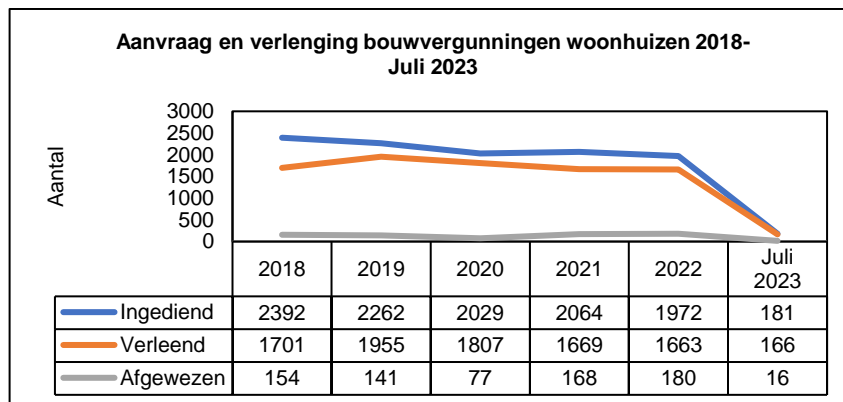
¹⁴ <https://cds.gov.sr/de-boodschap/start-registratie-betaalbaar-woningproject/>

¹⁵ <https://www.ahp.sr/>

Vanaf 2004 zijn er circa 6600 woningen gefinancierd (nieuwbouw, afbouw, renovatie, uitbreiding, reparatie). Het maximale inkomen om in aanmerking te komen voor de kredietfinanciering is vastgesteld op SRD 22.500. De vrijgemaakte middelen uit de kasreserve tot en met 2023 bedroegen SRD 525 miljoen.¹⁶

Rol Particulieren

Door particuliere ondernemers (aannemers, vastgoed ontwikkelaars en verkavelaars) worden individuele activiteiten in de woningbouw ontplooid. Er wordt op kleine schaal in de stad en districten woningbouwprojecten en verkavelingsprojecten neergezet. Het aantal bouwvergunningen voor woonhuizen in de periode 2018-2021 geven een indruk van de activiteiten in de sector.

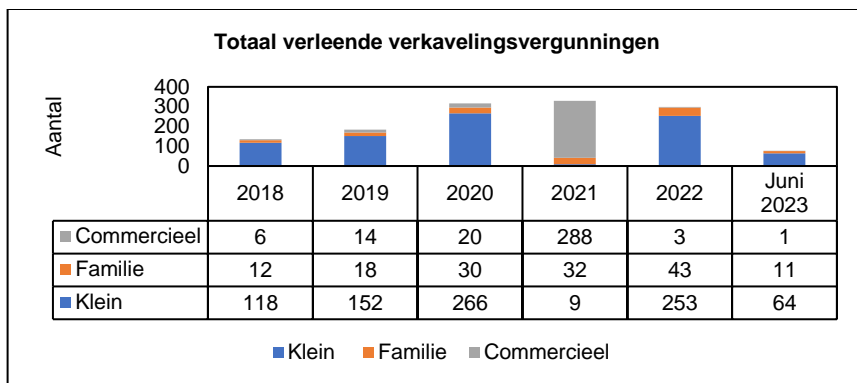

Figuur 5.5.1: Aanvraag en verlenging bouwvergunningen 2018-juli 2023

Bron: Ministerie van Openbare Werken, afdeling Statistiek bewerking SPS

Uit figuur 5.5.1 blijkt dat er in 2022 ten opzichte van 2021 sprake was van een daling in het aantal verleende en ingediende bouwvergunningen. Als gevolg van de de maatregelen die door de Overheid werden getroffen om de verspreiding van het COVID-19 virus te voorkomen, is de economische bedrijvigheid ook achteruit gegaan, in het bijzonder in de constructiesector.

¹⁶ <https://cde.gov.sr/de-boodschap/zeven-procent-woningbouwkrediet-ook-voor-lagere-inkomensgroepen/>

Figuur 5.5.2: Totaal aantal verleende verkavelingsvergunningen

Bron: Ministerie van Openbare Werken, afdeling Statistiek bewerking SPS

Het totaal verleende verkavelingsvergunningen zijn opmerkelijk hoog in 2021, ten opzichte van de overige jaren. In dat jaar zijn er heel weinig familie/klein verkavelingsvergunningen verleend.

Tabel 5.5.1: Bouwoppervlaktes 2018 tot Juli 2023

Jaar	Woonhuizen	Zakenpand	Overige	Totaal m ²
2018	152,651.82	54,096.75	24,974.47	231,723.04
2019	141,256.20	139,576.00	23,653.16	304,485.36
2020	298,452.00	191,717.88	21,860.14	512,030.02
2021	401,565.08	352,671.72	17,316.13	771,552.93
2022	184,740.71	57,359.34	1,659.58	243,759.63
Juli 2023	232,075.49	134,309.72	2,273.19	368,658.40

Bron: Ministerie van Openbare Werken, afdeling Statistiek bewerking SPS

De spreiding van het aantal aanvragen voor bouwvergunningen naar district geeft een indicatie van de concentratie van bouwactiviteiten. Uit onderstaande tabel blijkt dat de meeste verstrekte bouwvergunningen gelden voor de districten Wanica en Paramaribo gevolgd door Commewijne.

Tabel 5.5.2: Ingediende en verstrekte bouwvergunningen (Woonhuizen) 2019-2022

District	2019		2020		2021		2022	
	Ingediend	Verstrekt	Ingediend	Verstrekt	Ingediend	Verstrekt	Ingediend	Verstrekt
Paramaribo	901	740	826	720	839	699	703	636
Wanica	1027	808	871	795	897	706	764	684
Nickerie	101	70	106	105	110	87	102	85
Coronie	2	0	1	1	0	0	0	0
Saramacca	29	23	41	36	37	23	22	25
Para	48	39	44	37	34	30	34	30
Commewijne	156	125	141	126	146	126	108	103
Marowijne	4	3	2	2	3	3	0	0
Brokopondo	0	0	0	0	0	0	0	0
Sipaliwini	3	2	0	1	0	0	1	0

Bron: Ministerie van Openbare Werken, afdeling Statistiek bewerking SPS

Bouwprijsindex

De bouwprijsindexcijfers over 2017-2022 hebben een stijgende trend in de prijzen van bouwmaterialen.

Uit de voorlopige gegevens van het Algemeen Bureau voor de Statistiek is er in het tweede kwartaal van 2023 een stijging van 8.1% te zien ten opzichte van het eerste kwartaal van 2023. Er is een gemiddelde prijsstijging van 71.3 % in de prijzen van het tweede kwartaal in 2022 en 2023¹⁷.

Kredietverlening Surinaamse banken

Het totaal uitstaande krediet van de Surinaamse banken is gestegen van SRD 9.7 miljard in 2017 naar SRD 18.2 miljard in juni 2022. Het relatief aandeel van kredieten voor woningbouw is gedaald van 14% in 2018 naar 8% in 2021¹⁸. Van de 7% hypotheekleningen¹⁹ verstrekt uit kasreservemiddelen bedroeg de totale financiering SRD 433.1 miljoen in 2018, hiermee werden 5647 woonoplossingen gerealiseerd, waarvan 3309 nieuwbouw en 2338 overige (afbouw, reparatie, renovatie en uitbreiding).

In 2022 bedroeg de financiering uit de kasreservemiddelen SRD 521.2 miljoen²⁰, hiertegenover stond de realisatie van totaal 6104 woonoplossingen verdeeld over 3591 nieuwbouw en 2513 overig. Over de periode 2018 tot juli 2023 bedroeg het gemiddeld aantal woonoplossingen 6464, welke gemoeid ging met een financiering uit de kasreservemiddelen van gemiddeld SRD 540.3 miljoen per jaar.

¹⁷ Algemeen Bureau voor de Statistiek, Bouwprijsindexcijfers en inflatie, jaarcijfers 2018 t/m 2022 en kwartaalcijfers 2022.2 t/m 2023.2

¹⁸ Centrale bank van Suriname, Monetaire statistieken

¹⁹ Centrale bank van Suriname, Monetaire statistieken

²⁰ Centrale bank van Suriname, Monetaire statistieken

5.6 Onderwijs

In de afgelopen 2½ jaar is het beleid op het gebied van onderwijs– gegeven de taakstelling van het ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur²¹ en de beschikbare input, en in lijn met verdragen en initiatieven waarbij Suriname partij is – uitgestippeld en uitgevoerd. In dit kader zijn activiteiten gestart en/of afgerond gericht op:

1. het vernieuwen van het onderwijssysteem;
2. het ontwikkelen van een nationaal kwaliteitsraamwerk voor Suriname;
3. het ontwikkelen van nieuw lesmateriaal voor het primair en secundair onderwijs;
4. Capaciteitsopbouw; en
5. Investerings in infrastructuur.

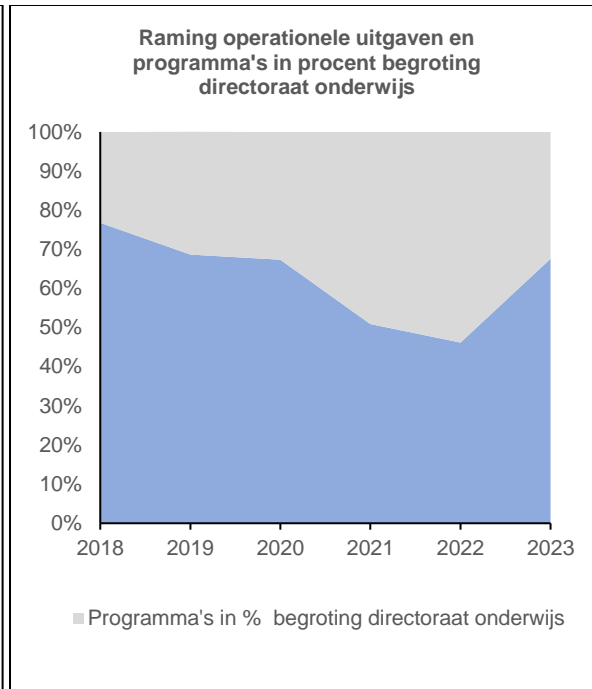
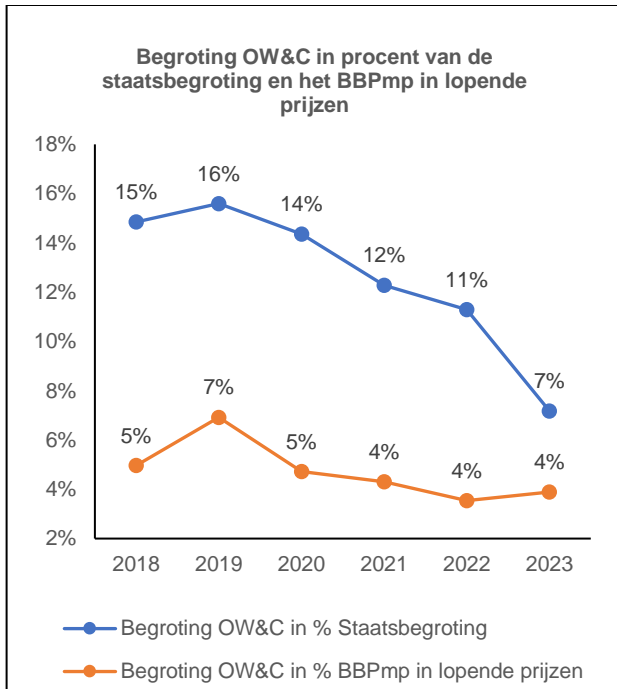
Financiering van het onderwijs

Het succes van de onderwijsagenda 2030 staat en valt onder andere met de allocatie van voldoende middelen voor de uitvoering van onderwijsprogramma's gericht op het bereiken van de nationale targets die in het kader van het bereiken van de doelen en targets zoals zijn afgesproken in het kader van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen in het bijzonder SDG 4, zijn vastgesteld.

Uitgaande van onderstaande figuren kan worden geconcludeerd dat, gegeven de internationale en regionale 'benchmarks' zoals opgenomen in 'het onderwijs 2030 raamwerk voor actie' waarbij wordt geadviseerd om 15 tot 20 procent van de overheidsuitgaven om 4 tot 6 procent van het BBP te allokieren voor onderwijs, voor wat betreft het aandeel in de staatsbegroting slechts in 2018 en 2019 aan die norm is voldaan. Voor wat betreft het aandeel in het BBPmp in lopende prijzen is ruimschoots daaraan voldaan.

Nemen wij de allocatie van middelen voor operationele uitgaven en programma's in beschouwing, dan kan worden geconcludeerd dat met uitzondering van 2022 een groter deel van de gealloceerde middelen bestemd was voor operationele uitgaven.

²¹Tot 27 maart 2015 genaamd ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling

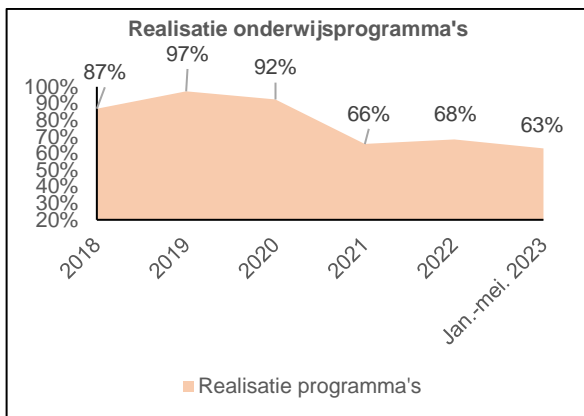

Figuur 5.6.1: Begroting OW&C in procenten van de staatsbegroting en het BBPmp in lopende prijzen.

Figuur 5.6.2: Raming operationele uitgaven en in procent begroting directoraat onderwijs

Realisatie programma's

Omslachtige administratieve procedures van en het gebrek aan middelen bij de Overheid c.q. het ministerie van Financiën & Planning²², hebben erin geresulteerd dat niet alle gealloceerde middelen zijn ontvangen. Vanwege het opeenvolgend minder dan de raming, ontvangen van financiële middelen ontstond er een structureel tekort wat onder andere leidde tot een stagnatie in de uitvoering van onderwijsprogramma's.

Figuur 5.6.3: Realisatie onderwijsprogramma's

Bron: Ministerie van F&P, bewerking SPS

²²Tot 14 oktober 2020 Ministerie van Financiën

Van het bedrag van in totaal circa SRD 5.6 miljard dat in de periode 2018 - 2023 was begroot voor de uitvoering van onderwijsprogramma's, was per eind mei 2023 in totaal circa 73.0 procent ontvangen c.q. gerealiseerd. In dit geval betrof het hoofdzakelijk middelen voor de financiering van de vernieuwing van het onderwijs; ontwikkeling van een nationaal kwaliteitsraamwerk voor Suriname; het ontwikkelen, printen en distribueren van nieuw lesmateriaal; capaciteitsopbouw; investeringen in infrastructuur en subsidies ten behoeve van het bijzonder, buitengewoon, hoger (PTC) en wetenschappelijk onderwijs (AdeKUS); studiebeurzen en -leningen; en schoolvervoer.

Vernieuwing van het onderwijs

In het kader van de vernieuwing van het onderwijs in het primair en secundair onderwijs (zie paragraaf over de GLO-6 toets), is het onderwijsveld geconsulteerd (w.o. functionarissen van het ministerie van OW&C [mei 2022], en schoolleiders van scholen op VOJ niveau [juni 2022]). Bij die consultaties is de vernieuwing – met de focus op onder andere leerjaar 9, Mulo C en de examens in leerjaar 10 en het VOJ-eindexamen binnen het onderwijs, geëvalueerd. Voorts is gesproken over de continuering van de vernieuwing in het secundair onderwijs. Het project hiervoor zal met financiering van de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank (IDB) worden uitgevoerd. Bij die uitvoering streeft de Overheid c.q. het ministerie van OW&C naar betrokkenheid van de schoolleiders en leerkrachten, vooral bij het schrijven van het nieuwe curriculum.

De gelijkstelling van het beroepsonderwijs aan het wetenschappelijk onderwijs zal ook deel zijn van het project. De uitvoering zal worden getemporeerd, om gaande weg mogelijke tekortkomingen te elimineren.

Nationaal kwaliteitsraamwerk voor Suriname

In mei 2023 is de kernwerkgroep bestaande uit vertegenwoordigers van het algemeen, beroeps- en hoger onderwijs gestart met de werkzaamheden die gericht zijn op het ontwikkelen van een nationaal kwaliteitsraamwerk voor Suriname. De planning is dat per eind december 2023 het raamwerk af is voor implementatie. De ontwikkeling van dit raamwerk is een van de doelen van het "Enhancement of Technical and Vocational Education and Training (ETVET) project, welke wordt gefinancierd door de "Caribbean Development Bank" (CDB). Het nationaal kwaliteitsraamwerk zal de toegang tot onderwijs, training en certificering voor alle burgers vergroten, en het mogelijk maken voor individuen om ongeacht hun leeftijd door te stromen van het ene niveau naar het andere. Ook wordt hierdoor een 2^e kans geboden aan individuen die het formeel onderwijs vroegtijdig hebben verlaten, om op basis van opgedane werkervaring en vaardigheden, nationaal, regionaal en internationaal erkende certificaten te behalen.

Nieuw lesmateriaal

In 2021 is ten behoeve van de leerjaren 3, 4, 5, 6, 7 en 8 lesmateriaal voor de vakken taal (leerjaren 3, 6, 7 en 8), lezen (leerjaren 4 t/m 8), rekenen (leerjaren 6, 7 en 8), geschiedenis (leerjaar 5, 7 en 8), kunst en cultuureducatie (leerjaren 7 en 8), en bewegingsonderwijs (leerjaren 7 en 8), ontwikkeld. De leesboeken zijn naar leeftijd en aangepast aan de belevingswereld van het Surinaamse kind.

In het schooljaar 2021/2022 is het lesmateriaal uitgetest, en daarna aangepast op basis van de feedback. Vanaf 2022 zijn de leerlingboeken voor de vakken lezen (leerjaar 4), taal (leerjaren 7 en 8) en rekenen (leerjaren 7 en 8) online beschikbaar. De overige leerboeken volgen. De planning is om het nieuw lesmateriaal volledig in te voeren in het schooljaar 2023/2024.

Capaciteitsopbouw

Het ontwikkelingsgericht leren en onderwijzen (OGO) is onderdeel van de onderwijsvernieuwing waar de leerstof niet meer centraal staat, maar de ontwikkeling van het kind. Met deze aanpak hoopt het ministerie voor elk Surinaams kind betere kansen te creëren voor een succesvollere toekomst. In dit kader zijn alle leerkrachten in het basisonderwijs in de afgelopen twee jaar getraind in OGO. OGO geeft leerkrachten betere tools om leerlingen te activeren en te begeleiden in het onderwijs en te laten zien waartoe zij in staat zijn. Dit in tegenstelling tot het traditioneel onderwijs, dat het kind afrekent op wat het niet kan.

Voorts zijn schoolleiders getraind in het formuleren van een OGO onderwijsvisie, die ruimte geeft aan leerkrachten om op hun eigen school succesvol OGO onderwijs te kunnen invoeren.

Afdelingshoofden en functionarissen van de afdeling begeleiding en Inspectie basisonderwijs zijn ook getraind, en wel in OGO begrippen en formulering van een OGO (afdelings)visie.

Leerkrachten in het speciaal onderwijs hebben tijdens trainingen kennis en vaardigheden opgedaan over persoonlijk leiderschap, omgaan met gedragsproblemen op school en toepasbare pedagogische- en didactische methoden. Die trainingen waren niet alleen gericht op het gedrag van het kind, maar hoofdzakelijk op het weerbaar maken van de leerkracht voor de klas. Persoonlijk leiderschap is een must voor leerkrachten, omdat de onderwijsgevende, los van het lesgeven, als taak heeft om het kind stabiel te maken door op te treden als coach, mentor en begeleider.

Ook werd aandacht besteed aan differentiëren in het speciaal onderwijs. Differentiëren moet het werken en leren in de klas prettiger en overzichtelijk maken. Deze werkwijze is niet alleen prettig voor het kind, maar ook overzichtelijk voor de leerkracht.

De training werd afgesloten met de training rubrics, aangepast aan het speciaal onderwijs. De bedoeling van de training was om de leerkrachten in het S.O. nog meer inzicht en vaardigheid bij te brengen in het gebruik van rubrics voor de verschillende schoolvakken. Thans wordt gekeken naar de vaardigheden van de leerlingen, die worden geplaatst op een ontwikkelingslijn aan de hand waarvan een uitspraak kan worden gedaan over hun groei.

Het S.O is onderhevig aan verandering. Met de huidige ontwikkelingen is het belangrijk, dat ook deze groep van vernieuwde methoden en inzichten op de hoogte worden gesteld en nieuwe vaardigheden worden bijgebracht.

Docenten van de Lerarenopleiding Beroepsonderwijs (LOBO) zijn getraind in het verzorgen van afstandsonderwijs. De training was aangepast aan de Surinaamse situatie, en bestond uit drie (3) modules namelijk: 1. Online onderwijs (in relatie tot COVID-19); 2. versterking van de samenwerking tussen TVET scholen en de private sector; en 3. Ondernemerschap. De financiering van deze training is geschiedt met middelen van NUFFIC, de Nederlandse organisatie voor internationalisering van het onderwijs.

Infrastructuur

Praktijklokalen Lager Beroepsgericht Onderwijs (LBO)

In het kader van het “Technical and Vocational Education and Training” (TVET) project, met als doel verbetering en vernieuwing van het LBO, onder andere door de bouw van 39 praktijklokalen in de districten Wanica, Paramaribo, Marowijne, Commewijne, Saramacca en Nickerie, en welke wordt gefinancierd door de Islamic Development Bank zijn in:

- Commewijne, LBO Meerzorg vier (4) praktijklokalen (voor de studierichtingen Bouwkunde, Gawasa, Lassen, Voertuigtechniek en Werktuigbouwkunde) in gebruik genomen (april 2022).
- Nickerie, STS Nickerie vier (4) praktijklokalen (voor de studierichtingen werktuigbouwkunde, bouwkunde en voertuigtechniek) in gebruik genomen (juni 2022).
- Saramacca, H.J. de Vriesschool vier (4) praktijklokalen in gebruik genomen (juli 2022);

De praktijklokalen vervullen een multifunctionele rol. Ze zullen gedeeld worden tussen de LBO-scholen, het Natin en andere technische HBO-opleidingen. Die lokalen zijn gericht op het maken van een verbinding tussen theorie en praktijk. Hierdoor krijgen de leerlingen de gelegenheid hun vaardigheden te ontwikkelen, en worden ze adequaat voorbereid op het beroep, dat zij zullen uitoefenen.

Het bereiken van eigen standaarden is nodig, omdat in de toekomst zowel grote buitenlandse bedrijven als Surinaamse bedrijven gecertificeerde diploma's zullen eisen van hun medewerkers. Met het opzetten van deze lokalen wordt er alles aangedaan – door het opleiden van eigen gecertificeerde mensen – bij te dragen aan de ontwikkeling van Suriname.

Schoolcampussen

In 2021 is de regering gestart met de bouw van twee (2) schoolcampussen voor voorgezet onderwijs in respectievelijk Para (Hanover) en Marowijne (Moengoetapu). De bouw van beide campussen wordt gefinancierd middels een lening van de Islamitische Ontwikkelingsbank (IsDB).

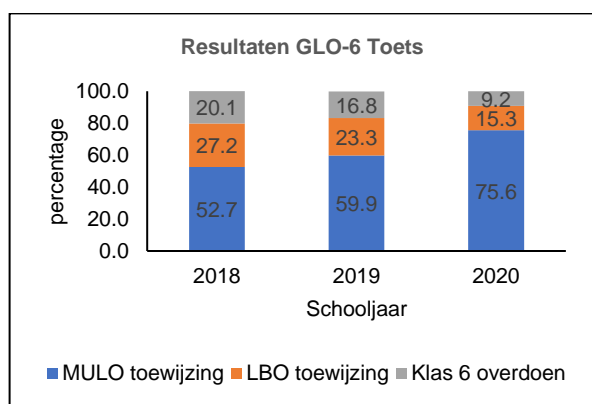
De schoolcampus in Para zal circa 20 gebouwen en faciliteiten, waaronder 2 schoolgebouwen, 10 studentenflats, een praktijkcentrum, ICT-gebouw, 2 beheerderswoningen, cafetaria, campus mall en sportfaciliteiten omvatten. Terwijl die in Marowijne zal bestaan uit 8 gebouwen, t.w. één schoolgebouw, 6 studentenflats, een praktijkcentrum en een sportfaciliteit. De studenten accommodatie voor beide schoolcampussen is gesteld op in totaal circa 1100 studenten. Met name studenten uit het verre binnenland zullen worden geacommodeerd in de moderne studentenflats, waardoor zij de gelegenheid krijgen om hun studie te vervolgen op secundair niveau.

De bouwkundige oplevering zal per september 2023 plaatsvinden en het streven is om per oktober 2023 alvast de schoolgebouwen in gebruik te nemen.

Schoolresultaten

GLO-6 toets

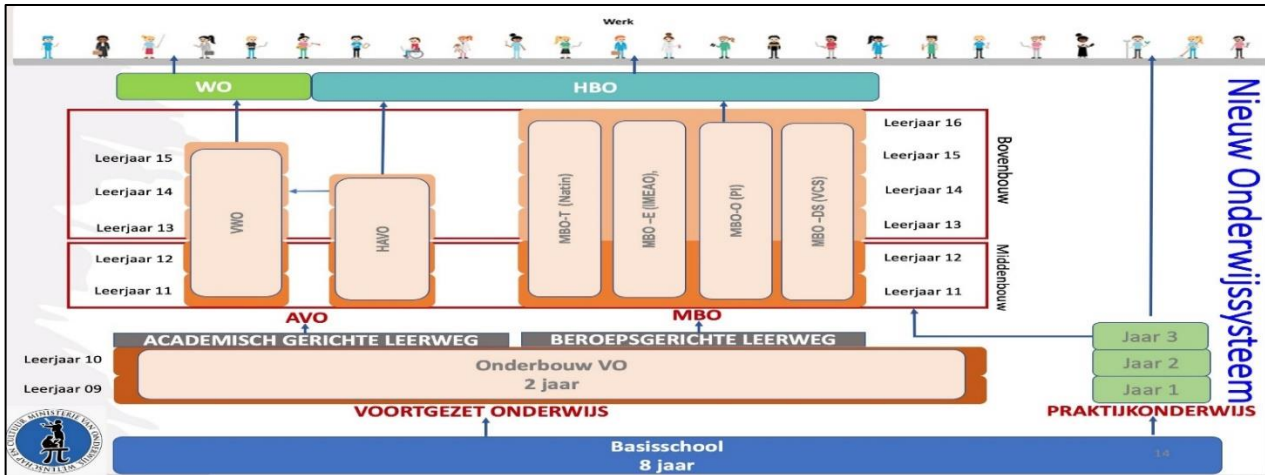
Uit het verloop van de in onderstaande figuur gepresenteerde percentages blijkt dat er een verbetering is opgetreden in het toewijzingspercentage voor MULO, en complementair daaraan een afname van het percentage voor LBO en klas 6 overdoen.

Figuur 5.6.4: Resultaten GLO-6 toets

Bron: Ministerie van OW&C (Examenbureau), bewerking SPS

Deze ontwikkelingen waren het grootst in 2020, en kunnen onder andere worden verklaard door de aangepaste normering die door het ministerie van OW&C is gehanteerd bij de beoordeling van de resultaten in het schooljaar 2019/2020. Dit als gevolg van de COVID-19 pandemie die - vanwege het feit dat het ministerie niet voldoende uitgerust was om op een duurzame wijze afstandsonderwijs aan te bieden – ertoe heeft geleid dat leerlingen fysiek niet optimaal hebben kunnen deelnemen aan het onderwijsproces. Toewijzingsresultaten voor het schooljaar 2020/2021 en 2021/2022 zijn niet beschikbaar en wel om de volgende reden. In het schooljaar 2020/2021 zijn - in het kader van de vernieuwing van het onderwijs - de leerlingen in klasse 6 van het GLO (zie leerjaar 8 basisschool in onderstaande figuur), met een getuigschrift en een voortgangsrapport doorgestroomd naar leerjaar 9 van de onderbouw van het voortgezet onderwijs (vroegere 1^e klas MULO/LBO). Hiermee is de drempel van het primair onderwijs (GLO) naar de onderbouw van het secundair onderwijs (VOJ) weggehaald. Dit moet bijdragen aan het verminderen van het aantal drop-outs in het primair onderwijs.

Figuur 5.6.5: De nieuwe Onderwijsstructuur

Bron: ministerie van OW&C

De leerlingen van het 8ste leerjaar hebben wel deelgenomen aan een selectieve toets. Het resultaat van die toets was echter niet bepalend voor de doorstroming naar leerjaar 9, maar is gebruikt om de hiaten in de kennis en het inzicht in de leerstof te identificeren, zodat in leerjaar 9 en 10 (zie onderbouw van het voortgezet onderwijs in bovenstaande figuur) extra aandacht daaraan kan worden besteed.

Kinderen tussen 4 en 12 jaar dienen binnen de basisschool te worden gehouden. Diegenen die ouder zijn moeten doorverwezen worden om een vak te kunnen leren.

In het nieuwe systeem is er in leerjaar 9 en 10 maar 1 richting. Leerlingen krijgen leerstof van het MULO en LBO, bestaande uit algemeen vormende vakken en beroepsoriëntatie. Het doel van de beroepsoriëntatie is om leerlingen kennis te laten maken met verschillende beroepen – en te identificeren waar hun belangstelling naar uitgaat, en hun talenten te ontdekken.

De didactiek is gericht op het ontwikkelen van hun competenties vanuit 21ste eeuwse vaardigheden zoals communiceren, creatief denken en handelen, kritisch denken, probleem oplossend denken en handelen, samenwerken, sociale en culturele vaardigheden en zelfregulering. De toetsing is gericht op het formatieve.

In juli 2022 is in leerjaar 9 een peilingstoets afgenomen, waarbij de leerlingen zijn getoetst in de vakken Nederlands en Rekenen of Wiskunde. Alle scholen hebben meegedaan met de peilingen, maar niet alle scholen hebben aan alle toetsen meegedaan. De peilingstoets was gericht op het vaststellen van de stand van zaken voor wat betreft de kwaliteit van het onderwijssysteem en de onderwijsvernieuwing, en daarmee van de voor- of achteruitgang van het onderwijs.

Pas in leerjaar 10 volgt er een selectieve toets, en kiezen leerlingen bewust welke richting ze op willen. Hetzij de Academisch gerichte leerweg met andere woorden het Algemeen Vormend Onderwijs (AVO: VWO en HAVO) of de beroepsgerichte leerweg oftewel het Middelbaar Beroepsgericht Onderwijs (MBO: MBO-T, MBO-E, MBO-O en MBO-DS) verdeeld naar middenbouw (leerjaren 11 -12) en bovenbouw (leerjaren 13 – 15 of 16), met mogelijkheden voor vervolgonderwijs op het niveau van wetenschappelijk onderwijs (WO) of Hoger Beroepsgericht Onderwijs (HBO). Door de verschuiving van de selectieve toets met 2 leerjaren, naar leerjaar 10

kunnen de leerlingen zich beter en langer ontwikkelen. De selectieve toets in leerjaar 10 is voor het eerst in het schooljaar 2022/2023 afgenomen. De resultaten van die toets zijn in onderstaande tabel weergegeven.

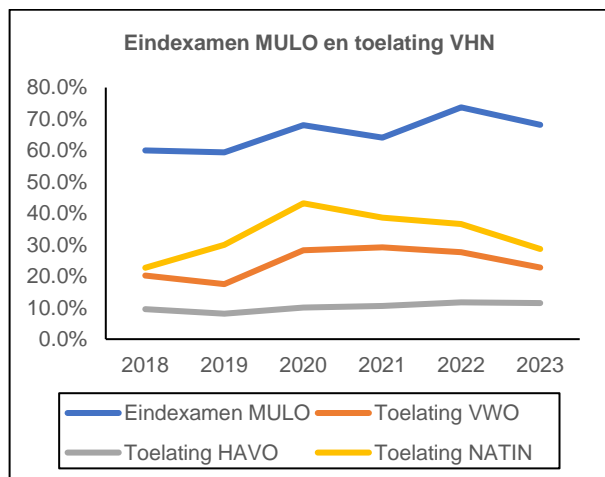
Tabel 5.6.1: Schooladvies leerjaar 10 schooljaar 2022/2023

Onderwijstype	Verwezen naar	
	AGO	BGO
Leerjaar 10:		
Totaal:	51%	49%
Profiel A	21%	
Profiel B	21%	
Profiel C	9%	
TS-niveau C		5%
TS-niveau B		18%
DS-niveau C		4%
DS-niveau B		13%
Niveau A		8%
Praktijk onderwijs		1%

Bron: Ministerie van OW&C (Examenbureau) 2023

Eindexamen MULO en toelating VHN

Uit het verloop van de in onderstaande figuur gepresenteerde percentages blijkt dat er geen sprake is van een duurzame verbetering in de slagingspercentages van het eindexamen MULO. Enkele factoren die onder andere vanaf 2020 hieraan kunnen hebben bijgedragen zijn de uitbraak van de COVID-19 pandemie en alle gevolgen daarvan voor het onderwijsproces, en de versoepeling van de normering voor wat betreft de beoordeling van de toetsresultaten.

Figuur 5.6.6: Eindexamen MULO en Toelating VHN.

Bron: Ministerie van OW&C (Examenbureau), bewerking SPS.

Ook de resultaten voor wat betreft de toelating tot VWO, HAVO en NATIN zoals gepresenteerd in bovenstaande figuur vertonen geen duurzame verbetering. Evenals in het geval van de oorzaken van de fluctuaties in de resultaten van het eindexamen MULO kan ook verwezen worden naar genoemde factoren als te zijn die van invloed zijn geweest op het verloop van resultaten m.b.t. de toelating VHN.

Vanwege het ontbreken van een volledig beeld voor wat betreft de schoolresultaten in de bovenbouw van het secundair onderwijs (AVO en BGO) kan in dit verband geen analyse worden gemaakt van, en een uitspraak worden gedaan over het verloop van die resultaten, en over eventuele factoren die van invloed daarop zijn geweest.

Aanbevelingen

Gelet op de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan voor wat betreft de implementatie van de vernieuwingen in het primair en de onderbouw van het secundair onderwijs is het belangrijk dat er op basis van de “lessons learned” aanpassingen worden gepleegd, zodat het beoogde doel wordt bereikt. In dit verband kunnen genoemd worden:

1. verbetering c.q. aanpassing van de communicatie met ouders of verzorgers van leerlingen over het doel, de inhoud en de praktische uitvoering/werking van de vernieuwingen in het primair en secundair onderwijs;
2. inbouwen van beoordelingsmomenten waarbij leerlingen op basis van dat resultaat voorwaardelijk kunnen worden doorgestuurd naar het volgend leerjaar, met dien verstande dat ze verplicht zijn te participeren in een schoolvakantieprogramma gericht op het verkleinen van de hiaten die geconstateerd zijn in hun kennis en inzicht in de leerstof, en dat het programma tijdens de reguliere schoolperiode in de leerjaren 9 en 10 wordt voortgezet.
3. trainen van voldoende leerkrachten die ingezet kunnen worden voor de afwerking van het schoolvakantieprogramma en de voortzetting van het programma tijdens de reguliere schoolperiodes, gekoppeld aan een extra vergoeding vwg. hun inzet tijdens dit programma.
4. voorzien in voldoende praktijkmogelijkheden en -docenten zodat de leerlingen middels integratie van theorie en praktijk adequaat kunnen worden voorbereid op het praktijkexamen (examenmarkt), en de beoordeling van dat examen op een objectieve wijze kan geschieden.
5. Structureel bijhouden, aanbieden en analyseren van schoolresultaten in het algemeen, en van het onderwijs op secundair niveau (waaronder BGO) in het bijzonder voor de formulering van “evidence based” onderwijsbeleid.

5.7 Arbeidsmarkt

Op zoek naar een passende ontwikkelingsstrategie, komen o.m. aan de orde duurzame ontwikkeling, waarbij als een van de belangrijke uitgangspunten worden genoemd diversificatie van de economie met als twee sleuteldoelen:

1. spreiding van het economisch risico, en
2. werkgelegenheidscreatie (“decent jobs”).

Dialogo tussen regering, het bedrijfsleven, de vakbeweging en andere functionele groepen vormt binnen het huidig beleid een tweede fundamentele uitgangspunt.

Onder het actie punt Arbeid worden verder als belangrijk probleem genoemd:

- a. Onvoldoende capaciteit voor specifieke vakgebieden en regelgeving. De te treffen beleidsmaatregelen in dit kader reganderen:
- b. Landelijke verzorging van vak trainingen, vooral voor jongeren, vrouwen, inheemse - en tribale volken en mensen met een beperking;
- c. Implementatie project skills alignment with new Industries om Surinamers voor te bereiden op nieuwe industrieën;
- d. Operationalisatie van de Center voor Innovatie en Productiviteit (CIP) om productiviteit in Suriname een boost te geven middels gerichte programma's;
- e. Operationalisatie van het Fonds Ouderschapsverlof (FVO) om betaald ouderschapsverlof te garanderen.

In de periode 2018-2022 is de “Decent Work Agenda” van de ILO leidraad geweest voor de uitvoering van het beleid op het gebied van werkgelegenheid. Hiermee werd beoogd dat de arbeidswetgeving bij de tijd is, creatieve werkgelegenheid werd geschapen vooral voor jongeren en vrouwen, en dat werknemers met hun gezinnen het recht op sociale bescherming mogen ervaren en beleven.

Arbeidsbescherming

De Arbeidsinspectie is belast met de arbeidsbescherming middels het toezien op naleving van wettelijke bepalingen met betrekking tot arbeidsvoorwaarden en – omstandigheden en heeft zich in deze beleidsperiode gericht op:

1. de institutionele en capaciteitsversterking en –ontwikkeling;
2. handhaving van de arbeidswetgeving en –regelgeving;
3. verbetering van de klachtenafhandeling, en
4. creatie en bevordering van een cultuur van bedrijfsveiligheid en preventie in de samenleving.

Minimum loon

In het voorjaar van 2022 bracht de Nationale Loonraad (NLR) haar eerste advies uit aan de minister van AWJ over de hoogte van een nieuw vast te stellen minimum uurloon. Voor de periode 01 juni 2022 tot en met 31 december 2022 werd het minimum loon vastgesteld op SRD 20,00 voor alle sectoren.

In januari 2023 stelde de NLR voor een minimum uurloon vast te stellen waarbij rekening wordt gehouden met het draagvermogen van werkgevers en de hoogte van de gemiddelde armoedegrens per persoon. Ook werd voorgesteld de cijfers van oktober tot en met december te extrapoleren, wat resulteerde in een minimum uurloon ad SRD 38,50. Echter werd op basis van de cijfers van december 2022 het minimum uur loon afgerond en voor 2023 vastgesteld op SRD 35,00.

De Regeringsraad besloot na overleg met de sociale partners af te wijken van het advies van de NLR, en keurde voor de periode 01 maart 2023 tot en met 30 juni 2023 een bedrag ad SRD 30 goed zijnde het algemeen minimum uurloon, en voor de periode 01 juli 2023 tot en met 31 december 2023 een bedrag ad SRD 35. In onderstaande tabel wordt het verloop van het minimum uurloon vanaf 2019 weergegeven.

Tabel 5.7.1: Minimumloon over 2019-2023²³

Omschrijving	2019	2020	2021	2022	01 maart – 30 juni 2023 ²⁴	01 Juli- 31 december 2023
Algemeen nationaal minimumloon per uur	8,40	8,40	8,40	20,00	30,00	35,00
Sector of beroep specifieke minimum uurlonen						
Winkelbedrijven, met uitzondering van de zogenaamde buurtwinkel die voornamelijk levensmiddelen verkoopt en minder dan 4 werknemers heeft	8,40	8,40	8,40	20,00		
Voor personeel van Horecabedrijven met meer dan 12 werknemers	8,60	8,60	8,60	20,00		
Personeel van bewakingsbedrijven	8,60	8,60	8,60	20,00		

Bron: Ministerie van Arbeid, werkgelegenheid en Jeugdzaken, bewerking SPS

Vacaturebank

In de achter ons liggende periode is gewerkt aan de modernisering van de vacaturebank welke als hulpmiddel zal dienen bij het bestrijden van werkloosheid. In het verlengde van de modernisering van de vacaturebank, zijn er gesprekken gevoerd met werkgevers aan wie is gevraagd om hun vacatures te melden bij de dienst der Arbeidsbemiddeling.

²³ Zie Wet Minimum Uurloon S.B. 2014 No. 112, Wet Minimumloon S.B. 2019 No. 101 en Besluit Minimum Uurloon 2019 S.B. 2019 No. 67 ¹⁴ Zie beschikking van de minister van Arbeid, Werkgelegenheid en Jeugdzaken van 03 juni 2022 A.W.J. No. 1023/22 houdende vaststelling van een nieuw algemeen minimum uurloon.

²⁴ Zie beschikking van het ministerie van Arbeid Werkgelegenheid & Jeugdzaken van 1 maart 2023, houdende vaststelling van een nieuw algemeen minimumloon (SB 2023 no. 43)

In 2022 zijn er 559 vacatures geregistreerd. Daarvan had 50% betrekking op vacatures voor lagere dienstverlenende en commerciële beroepen, en 13% voor bedieners van fabrieksinstallaties en machines en montage medewerkers. Het aantal plaatsingen van werkzoekenden bedroeg in totaal 10.

Van januari tot en met mei 2023 zijn 90 vacatures geregistreerd 29% had betrekking op vacatures voor Administratieve beroepen en 26% voor lagere dienstverlenende en commerciële beroepen. Het aantal plaatsingen van werkzoekenden bedroeg 14. Van dat aantal waren 3 mannen (21%), en 11 vrouwen (79%).

SAO, SPWE en SHTTC

De Stichting Arbeidsmobilisatie en Ontwikkeling (SAO), heeft als belangrijkste werkzaamheden het op reguliere basis verzorgen van diverse korte praktische trainingen (dag-, avond) in stad en district. De aangeboden opleidingen kunnen worden onderverdeelt in: 1. Technische 2. Administratieve- en 3. Verzorgende/ schoonheids- / textiele vak trainingen. Over de periode 2018-2023 bedroeg het totaal aantal geregistreerde cursisten bij de SAO 4923, het totaal slagingspercentage was 40% en over de gehele periode was het percentage uitvallers 19%.

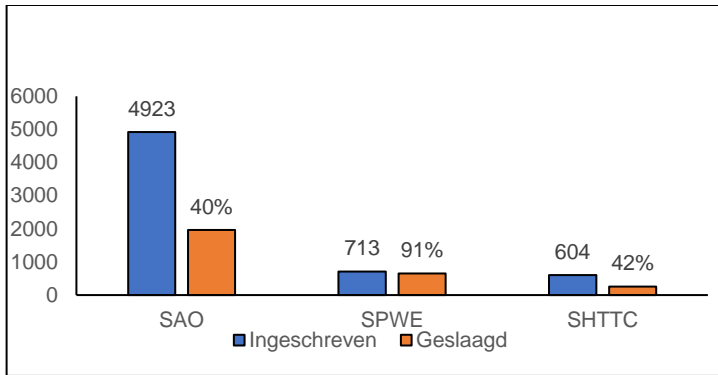
De Stichting Hospitality and Tourism (SHTTC), zorgt voor de opleiding van competente arbeidskrachten in de hospitality en tourism sector gericht op invulling en behoud van werkgelegenheid binnen de sector en inherent daaraan het verhogen van de kwaliteit van de dienstverlening in deze sector. Het totaal bij SHTTC geregistreerde studenten in de periode 2018-2023 bedroeg 604, terwijl het percentage gecertificeerden 42% bedroeg.

De Stichting Productieve Werkeenheden (SPWE) streeft naar de creatie van productieve werkgelegenheid, bestrijding van armoede en vermindering van de inkomensongelijkheid, door startende micro- en kleine ondernemers te stimuleren, te begeleiden en te trainen.

In 2022 werden tientallen personen getraind, waaronder vooral jongeren en mensen met een beperking, om ze in staat te stellen een eigen micro-onderneming te starten, middels gerichte ondernemerschapstrainingen in het kader van het Basic Needs Trust Fund (BNTF) project. De participanten kregen aan het eind van de training een starterspakket, bedoeld als ondersteuning om daadwerkelijk een aanvang te maken met een onderneming.

Over de periode 2019 tot en met april juli 2023 registreerde de SPWE 713 cursisten en hiervan ronden in totaal 91% succesvol de training af.

In onderstaande tabel wordt een indicatie gegeven van het aantal personen dat zich in de periode 2018-2022 bij de in het voorgaande genoemde werkarmanen van het ministerie van AWJ heeft ingeschreven voor een training en die succesvol heeft afgerond.

Figuur 5.7.1: Ingeschreven versus geslaagden per opleidingsinstituut 2018-2022

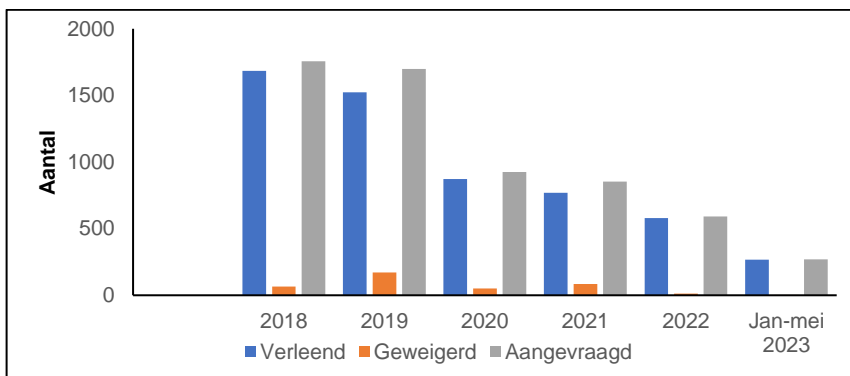
Bron: Ministerie van Arbeid, Werkgelegenheid en Jeugdzaken, Afdeling Arbeidsstatistieken, bewerking SPS

Werkvergunningen vreemdelingen

Om het aantal buitenlandse arbeiders op de Surinaamse arbeidsmarkt te reguleren, is daartoe de nodige wet-²⁵ en regelgeving vastgesteld. Een van die regels is het hebben van een werkvergunning. Belangrijk is dat die pas wordt verstrekt indien, onder andere gebleken is dat er geen aanbod op de arbeidsmarkt aanwezig is of redelijkerwijs te verwachten is voor de baan waarop de vergunning betrekking heeft.

In de periode 2018-mei 2023 zijn in totaal 6095 werkvergunningen aangevraagd.

In onderstaande figuur wordt inzicht gegeven in het aantal dat is aangevraagd, verleend en geweigerd. Over het algemeen blijkt dat het grootste deel van de aangevraagde vergunningen is verleend.

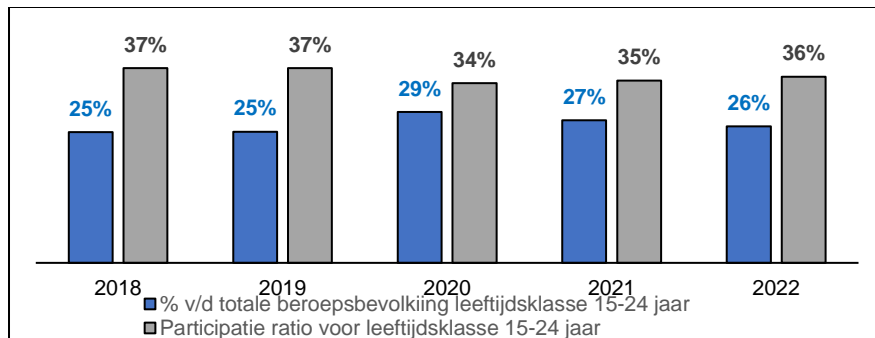
Figuur 5.7.2: Verleende, geweigerde en aangevraagde Werkvergunningen 2018 - 2023

Bron: Ministerie van Arbeid, Werkgelegenheid en Jeugdzaken, Afdeling Arbeidsstatistieken, bewerking SPS

Werkloosheid

In onderstaande grafiek wordt inzicht gegeven in de wijze waarop het aantal jongeren in de leeftijdsgroep 15-24 jaar zich als percentage van de beroepsbevolking heeft ontwikkeld, en in de mate van deelname van die groep op de arbeidsmarkt - zoals weergegeven door de participatie ratio.

²⁵ Zie decreet Werkvergunning Vreemdelingen S.B. 1981 No. 162

Figuur 5.7.3: Beroepsbevolking in de jeugdige leeftijdsklasse 15-24 jaar en participatie ratio 2018-2022

Bron: International Labour Organization. "ILO Modelled Estimates and Projections database (ILOEST)" ILOSTAT

Gemiddeld was circa 36% van de jongeren in de leeftijdsklasse 15-24 jaar werkzaam of actief op zoek naar een baan, terwijl het grootste deel van die groep om uiteenlopende redenen niet werkzaam was. Volgens een rapport van ILO²⁶ zijn jongeren a.g.v. de COVID-19 pandemie het hardst getroffen en zijn zij het meest geconfronteerd door werkloosheid. Weer een ander rapport geeft aan dat een gebrek aan de nodige skills een van de redenen is van hoge werkloosheid onder jongeren²⁷.

Wereldwijd was werkloosheid manifest. In 2019 en 2020 was er sprake van een stijging van respectievelijk circa 6.4 om 1.1%. Terwijl er in 2021 sprake was van een daling van 0.4% naar **6.18%**. Factoren die van invloed zijn op de werkloosheid zijn zorgpunten waarmee men wereldwijd te kampen heeft zijn namelijk stijgende inactiviteit, daling van de arbeidsuren, verlies van arbeidsinkomen, introductie van nieuwe technologieën, innovaties en digitalisering.

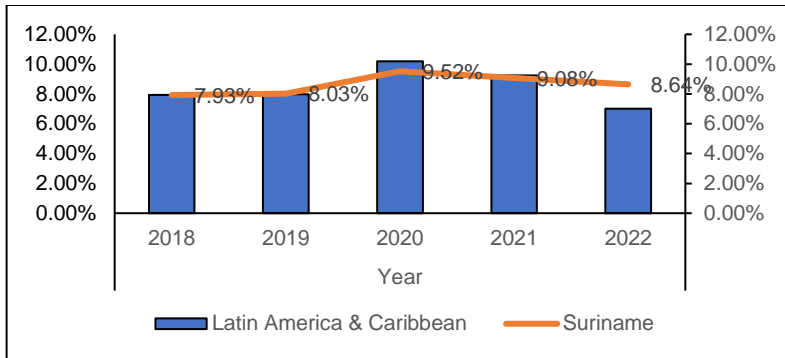
Ontwikkelingen op het gebied van werkgelegenheid internationaal en in de regio

Vanaf 2018 is er sprake van een geringe stijging van de werkloosheid in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied. In Suriname nemen wij ook een stijging van de werkloosheid waar, die aanhoudt tot 2020. Dit komt mede door de verslechtering van de economische situatie.

In Latijns Amerika komt de werkloosheid in 2020 op 10%. De nationale werkloosheidscijfers voor Suriname vanaf 2020 tot en met 2022 zijn helaas nog niet beschikbaar. Om een indicatie te hebben van de ontwikkeling op het gebied van werkloosheid, is hier gebruik gemaakt van de ILO estimates voor de gehele periode 2018-2022.

²⁶ ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Fourth Edition.

²⁷ Economics Help, Reasons for Youth unemployment October 2019.

Figuur 5.7.4: Werkloosheid trends in Latijns-Amerika & het Caribisch gebied vs Suriname 2018-2022

Bron: *2018-2022 Macrotrends LLC (*) en ABS (***) , bewerking SPS

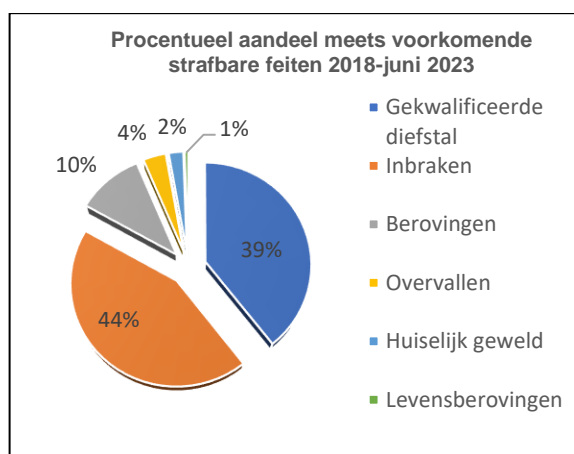
5.8 Veiligheid en Rechtszekerheid

Veiligheid is een belangrijke voorwaarde voor welvaart en welzijn. Orde, rust en veiligheid behoren tot de basiselementen van elke leefbare samenleving. Het garanderen van veiligheid voor burgers is een belangrijke beleidsprioriteit voor de Regering. Middels het treffen van veiligheid verhogende interventie maatregelen wordt getracht de criminaliteit een halt toe te roepen.

Criminaliteit feiten en cijfers

Criminaliteit is een multidimensionaal vraagstuk, evenzo de bestrijding daarvan. Behalve criminaliteit zijn er nog andere aspecten als het gaat om de veiligheid van burgers die in beschouwing moeten worden genomen. In dit kader kunnen worden genoemd brand- en de verkeersveiligheid.

Willen wij inzicht krijgen in de aard en omvang van de criminaliteit dan is het belangrijk om de meest voorkomende strafbare feiten aan een nadere beschouwing te onderwerpen. Uit die beschouwing is een zekere tendens waar te nemen. Zoals uit onderstaande figuur blijkt zijn de meeste strafbare feiten die zijn gepleegd inbraken gevolgd door gekwalificeerde diefstal.

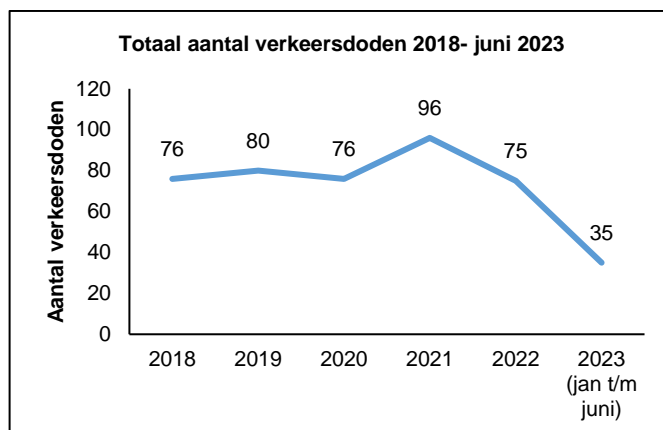
Figuur 5.8.1: Procentueel aandeel meest voorkomende strafbare feiten 2018-juni 2023

Bron: Dienst Criminele Informatie Voorziening (DCIV)(KPS)

Willen wij adequate oplossingen aandragen voor het verschijnsel van criminaliteit en de aard en frequentie die een ernstige bedreiging vormen voor de veiligheid van de burgers in Suriname dan is het belangrijk dat behalve repressieve maatregelen er ook onderzoek wordt verricht naar de “rootcauses” waarbij in een aantal gevallen wordt verwezen naar sociaaleconomische omstandigheden zoals werkloosheid en armoede, en dat er daarop beleid wordt losgelaten om erger te voorkomen..

Verkeersdoden

Ook in het verkeer kan bijvoorbeeld door roekeloos gedrag van medeweggebruikers de veiligheid van andere weggebruikers in gevaar worden gebracht en in sommige gevallen zelfs de dood tot gevolg hebben. Bekijken wij de verkeersstatistieken over het aantal verkeersdoden zoals in onderstaande figuur is weergegeven dan blijkt dat het aantal verkeersdoden in 2021 het hoogst was. Bekijken wij de ratio voor wat betreft het aantal verkeersdoden per 100.000 inwoners dan is er geen significante verandering in positieve zin bereikt, en hebben wij hiermee target 3.6. van SDG 3 om bij te dragen aan het reduceren van het aantal verkeerdoden wereldwijd met 50% niet bereikt.

Figuur 5.8.2: Totaal aantal verkeersdoden per jaar 2018 - juni 2023

Bron: VVOS, (KPS) De afdeling Verkeer Voorlichting en Statistieken

Brandveiligheid

Het beleid van het Korps Brandweer Suriname was de afgelopen jaren voornamelijk gericht op de proactieve en preventieve brandweezorg en incidentenbestrijdingen. De statistieken vertonen ten opzichte van 2018 over het algemeen een dalende trend. Bij analyse van de brandbestrijding over de periode 2018-2022 is gebleken dat van het totaal aantal brand gevallen de aantallen in het jaar 2022 over het algemeen gedaald zijn met 41 % ten opzichte van 2018. Bij de hulpverlening is er een lichte stijging waar te nemen van 5% in 2022 ten opzichte van 2018. Vervolgens geeft een analyse van de woningbouwbranden aan dat in 2022 een toename van 6% is waar te nemen in vergelijking met 2018. Gedurende de periode 2017-2019 vertonen de statistieken voor brandbestrijding over het algemeen een stijgende trend. Binnen de brandbestrijding komen grasbranden en vuilnisbranden het meest voor. Bij de hulpverlening vormt de bijenbestrijding de grootste groep. Die noteert in

2022 een stijging van 2% ten opzichte van 2018. Vanaf 2021 is de categorie waterongevallen toegevoegd bij de hulpverlening.

Tabel 5.8.1: Landelijke Incidentenbestrijding 2018-2022

Brandbestrijding	2018	2019	2020	2021	2022	% toen/afn tov 2018
Woningbranden	170	215	155	185	180	6%
Overige geb. Branden	24	27	35	27	24	0%
Vuilnisbranden	852	1041	904	637	581	-32%
Grasbranden	1649	2283	2168	765	835	-49%
Autobranden	67	72	98	66	64	-4%
Overige branden	457	555	412	283	232	-49%
Loosalarm	75	90	58	51	37	-51%
TOTAAL	3294	4283	3830	2014	1953	-41%
HULPVERLENING	2018	2019	2020	2021	2022	
Hulpverlening bij verkeersongeval	48	37	55	55	58	21%
Ongeval bestrijding bij Gevaarlijke stoffen	15	6	14	16	5	-67%
Bijenbestrijding	5244	5036	5396	5704	5368	2%
Verwijderen van reptielen	255	166	316	354	395	55%
Overige hulpverlening	682	747	634	580	677	-1%
Loosalarm	35	48	22	12	114	226%
Waterongevallen				1	7	
TOTAAL	6279	6040	6437	6722	6624	5%

Bron: Korps Brandweer Suriname (KBS)

Rechtszekerheid

Het Openbaar Ministerie

Het Openbaar Ministerie (OM), ook wel het Parket van de Procureur-Generaal genoemd, is de enige instantie in Suriname die:

1. verantwoordelijk is voor de opsporing van alle strafbare feiten;
2. belast is met de vervolging van die feiten; en
3. zorgt dat het vonnis van de rechter wordt uitgevoerd.

Het OM (de “staande magistratuur”) vormt samen met de rechters (de “zittende magistratuur”) de Rechterlijke Macht.

Hof van Justitie

Rechtszekerheid is een van de belangrijkste grondbeginselen van de rechtspraak en waarborgt dat de rechtspraak gebonden is aan regels van het recht. Bij rechtszekerheid wordt gestreefd naar een eerlijke

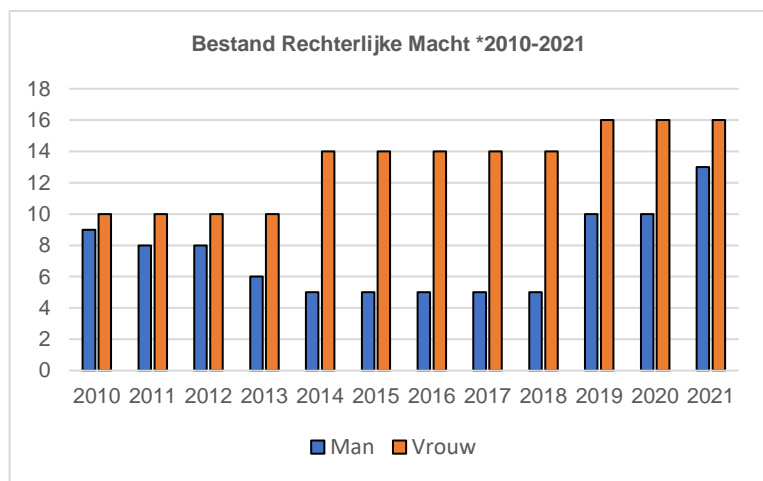
rechtsproces. De verzelfstandiging van de Rechterlijke macht is reeds ingezet. In 2020 is de manager bedrijfsvoering bij het Hof aangesteld en is per medio 2021 de President bij het Hof van Justitie benoemd.

In 2019 bedroeg het totaal aantal rechters 26, uitbreiding van het aantal leden van de rechterlijke macht vond plaats middels benoeming en installatie van 7 rechters. In 2022 bedroeg het totaal aantal rechters 29, zestien vrouwen (55%) en dertien mannen (45%). Anno 2023 bedraagt het aantal rechters 31, zeventien (17) vrouwen en veertien (14) mannen.

Volgens de Wet op de Inrichting en Samenstelling van de Rechterlijke Macht zouden er minimaal 40 rechters moeten zijn. Gestreeft wordt om dit aantal binnen 3-5 jaar te bereiken.

“De rechtspraak is gefeminiseerd en ook de maatschappelijke achtergrond van de rechters is sterk veranderd. De feminisering van de rechtspraak en van alle andere klassieke juridische professies lijkt vooral het gevolg van de scheve vrouw-man ratio onder rechtenstudenten.” (Mackor, 2022)

Uit onderstaande figuur blijkt dat de vrouwelijke vertegenwoordiging binnen de rechterlijke macht vanaf 2010 tot heden boven dat van de mannen is, hiermede is de feminisering (Anne Ruth Mackor 2021), van de rechterlijke macht duidelijk.

Figuur 5.8.3: Bestand Rechterlijke macht *²⁸2010-2021

²⁸ In deze figuur is afweken van de analyse periode vanaf 2017, zodat de periode van doorbraak in de rechterlijke macht door de vrouwen onder beschouwing kon worden genomen.

5.9 Milieuontwikkelingen

5.9.1 Klimaatverandering

Aangezien Suriname zich geplaatst ziet om middels mitigatie en adaptatie maatregelen de uitdagingen als gevolg van klimaatverandering voor diverse geledingen van de samenleving tengerade te keren, zal dit gepaard moeten gaan met het verzamelen van de nodige kwantitatieve informatie over de precieze effecten van de meest waarschijnlijke scenario's van klimaatverandering die verwacht worden. Dergelijke, gedetailleerde informatie is nodig om adequate responses te kunnen ontwikkelen, plannen en implementeren.

De inspanningen die door de Surinaamse Overheid met ondersteuning van buitenlandse donoren, lokale en internationale NGO's worden gepleegd, teneinde mogelijke negatieve gevolgen van klimaatverandering voor Suriname tijdig te ondervangen, zijn als volgt:

1. De tweede fase van het project "Suriname Global Climate Change Alliance (GCCA+)" is thans in uitvoering. Dit project wordt onder andere in de districten Nickerie en Coronie uitgevoerd. Daarbij zal de kusterosie, welke het gevolg is van verwijdering van mangrove aan de kust, worden tegengegaan door verbetering van behoud en beheer van het mangrovebos. Ook zullen de agrarische producenten (boeren) weerbaar gemaakt worden tegen extreme weersomstandigheden door implementatie van betere waterbeheer systemen. Dit project wordt met ondersteuning van de Europese Unie (EU) en de United Nations Development Program (UNDP) uitgevoerd;
2. Het Kwelder project te Weg naar Zee is in het afgelopen planjaar 2022 en het eerste halfjaar van 2023 verder uitgevoerd. Conform de bestekvoorwaarden zijn er twee rijen palen ingedrukt en daartussen bamboebunches geplaatst, om het doel van de kwelderconstructie te verwezenlijken. Vanwege budgetaire omstandigheden is er stagnatie opgetreden in de verder uitvoering van de werkzaamheden;
3. Er is een Projectvoorstel ingediend bij de Republiek Marokko voor het verbeteren van de Meteorologische- en Hydrologische Dienst van het ministerie van Openbare Werken.

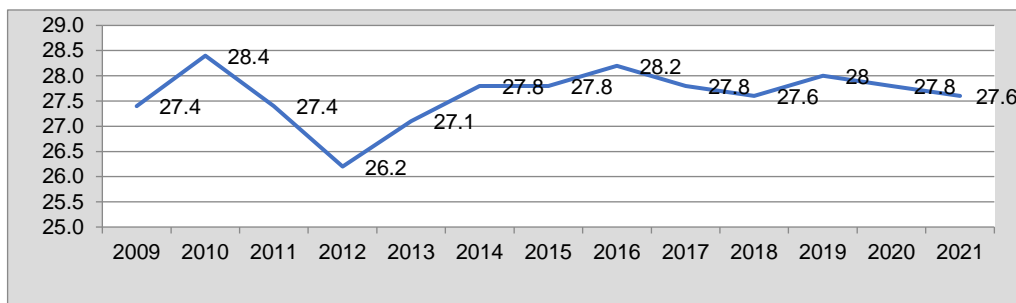
Aangezien klimaatverandering zich het meest manifesteert in zeespiegelstijging, temperatuurverandering en neerslagverandering, volgt onderstaand een korte beschouwing van deze effecten.

Zeespiegelstijging

Het is van belang dat er actualisering van de landelijke studie klimaatverandering, daterend uit 1999 plaatsvindt, teneinde kwalitatief en kwantitatief de zeespiegelstijging te bepalen. De volgende maatregelen zijn vereist:

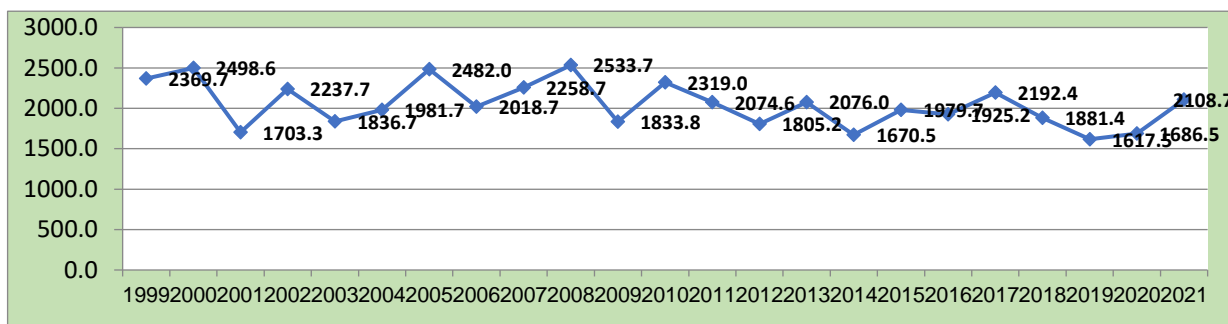
1. Het plaatsen van data boeien voorzien van sensoren voor de Surinaamse kust, welke voornamelijk meteorologische parameters zullen registreren;
2. Mitigatie/adaptatie maatregelen, zoals de bouw van natuurlijke en kunstmatige zee- en estuariene dijken; in het derde kwartaal van het jaar 2022 ging het ministerie van Openbare Werken in samenwerking met de Anton de Kom Universiteit van start met het Mangrove Rehabilitatieproject te Weg Naar Zee;
3. Ruimtelijke planning.
4. Institutionele versterking van instituten zoals de Meteorologische Dienst en de Waterloopkundige Dienst.

Belangrijke parameters bij de beoordeling van klimaatverandering zijn de temperatuur, neerslag en windsnelheid. Onderstaande figuur 5.9.1.1 is het verloop van de temperatuur weergegeven over een periode van 13 jaar (2009 – 2022). Verder verschaft figuur 5.9.1.2 een overzicht van de neerslag over de periode 1999- 2021. Om echter een goed beeld te verkrijgen van de invloed van klimaatverandering op de temperatuur en de neerslag alsook andere klimaatfactoren, zijn langjarige data van minimaal 30 jaar vereist. Op basis van deze langjarige data kan een goed beeld verkregen worden van een eventuele verandering in het klimaat.

Figuur 5.9.1.1: Het verloop van de temperatuur gedurende 2009-2021

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/Meteorologische Dienst Suriname (MDS)

Figuur 5.9.1.2: Het verloop van de neerslag gedurende 2009-2021

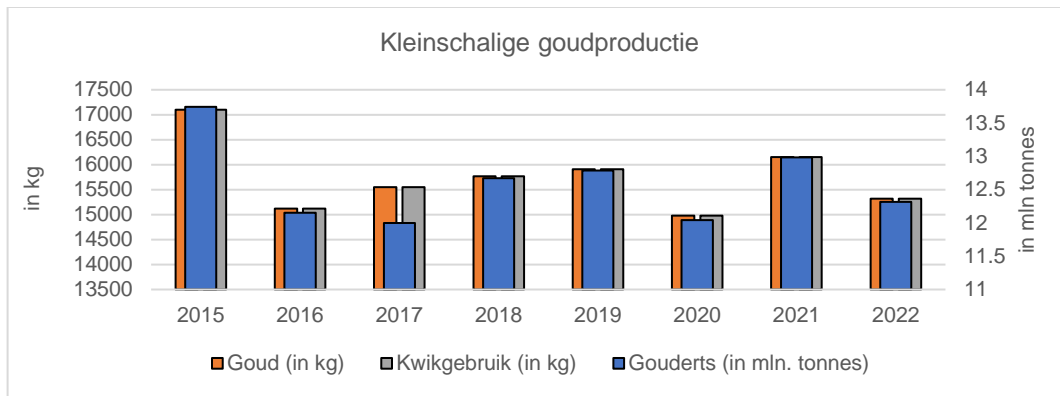
Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/Meteorologische Dienst Suriname (MDS)

5.9.2 Door Mens of Natuur veroorzaakte Rampen

Kwikgebruik

Ondanks dat Suriname in het eerste kwartaal van 2018 het “Minamata verdrag” ratificeerde, is het kwikgebruik een belangrijke rol blijven spelen in de kleinschalige goudmijnbouw. Voor het winnen van een kilogram goud is er ongeveer hetzelfde gewicht aan kwik nodig.

De kleinschalige goudproductie over 2021 bedroeg ca. 16.153 kg, waaruit kan worden afgeleid dat in hetzelfde jaar minstens dezelfde hoeveelheid aan kwik in het milieu terecht moet zijn gekomen. Ondanks. De onderstaande figuur (5.9.2.1) geeft een beeld van de kleinschalige goudproductie en het daaraan gelieerd kwikgebruik over de afgelopen zestien jaren weer.

Figuur 5.9.2.1: Overzicht van de kleinschalige goudproductie en het daaraan gelieerd kwikgebruik van 2005-2022

Bron: Stichting Planbureau Suriname, Onder directoraat Macro Sectorale Planning

Overstromingen en Rukwinden

In de tweede helft van 2022 hadden de door overstroming getroffen gebieden van de districten Brokopondo, Sipaliwini en Marowijne getroffen werden door overstromingen, was zulks in de tweede helft van 2022 niet het geval. Overstromingen, waardoor de woongebieden van de in stamverband levende Surinamers blank kwamen te staan. De overstromingen zijn vermoedelijk ontstaan doordat de kleine droge tijd (begin februari tot begin april) in 2022 door het weersfenomeen La Niña is weggevallen. Teneinde te voorkomen dat de waterstand van het van Blommenstein stuwmeer zou stijgen, zette de Staatsolie Power Company Suriname N.V. (SPCS) reeds in het eerste kwartaal van 2022 de spuikleppen van de Afobakadam open. Het spuien werd met tussenpozen uitgevoerd om overlast in de dorpen aan de benedenloop van de Suriname rivier te voorkomen.

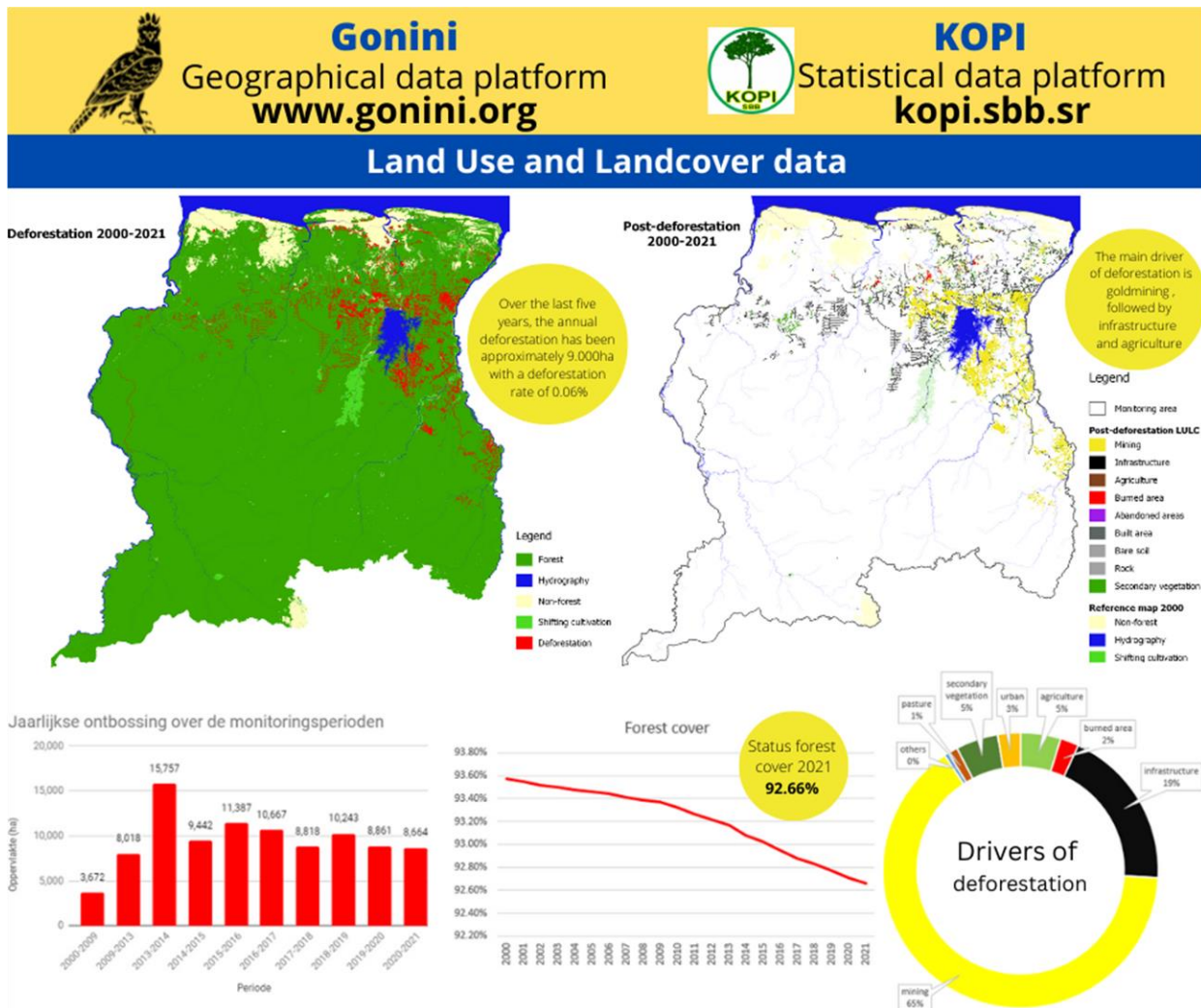
Aan het eind van het eerste kwartaal van 2022 traden respectievelijk de Tapanahony-, Lawa- en Marowijnerivier buiten hun oevers, waardoor al gauw belangrijke dorpen zoals Goejaba, Pikin Slee, maar ook klinieken en posten van de Medische Zending te Pokigrón, Drietabbetje, Djoemoe, Poesoegroenoe en Gonini onder water kwamen te staan. Nadat de regen bleef aanhouden werden in de maand mei 2022 enkele delen van het binnenland uitgeroepen tot rampgebied.

Tot medio mei 2022 had het Lawa-gebied, gelegen in district Sipaliwini in het zuidoosten van Suriname, te kampen met regenval. De Overheid was genoodzaakt om de scholen en landingsbanen in de getroffen gebieden te sluiten. Deze overstromingen hebben grote economische schade veroorzaakt.

Ontbossing

Om de bosbedekking en de ontbossing te bepalen, maakt de Forest Cover Monitoring Unit (FCMU) van de Stichting voor Bosbeheer en Bostoezicht (SBB) gebruik van Sentinel satellietbeelden van 10m resolutie (pixelgrootte) die heel Suriname bedekken. Dit betekent dat de kleinste “ontbossing” die kan worden waargenomen 10m bij 10m groot is. Omdat deze kleine “ontbossingen” (ongeveer de grootte van een gevallen boom) deel uitmaken van de natuurlijke dynamiek van het bos, wordt voor monitoring doeleinden gebieden die vanaf 1 ha en groter gerekend tot ontbossing.

Het meten van de ontbossing en de bosbedekking vormt onderdeel van het Nationaal Bos Monitoringssysteem oftewel *National Forest Monitoring System* (NFMS). Hierbij wordt zoveel als mogelijk data over het Surinaamse bos verzameld en beschikbaar gesteld voor beleidsmakers, internationale en nationale organisaties en de gehele maatschappij. De verzamelde data wordt zoveel als mogelijk transparant gemaakt door deze via online portalen ter beschikking te stellen. Zo is de geproduceerde data te zien op het “Gonini” geoportaal www.gonini.org en via “KOPI”, het statistieken portaal (cijfers) [KOPI \(sbb.sr\)](http://KOPI (sbb.sr)).

Figuur 5.9.2.2: Ontbossing en de oorzaken van ontbossing

Over de afgelopen 5 jaren (2016-2021) is er een ontbossing graad van 0.06 - 0.07 procent met een gemiddelde ontbossing van ongeveer 10.000 ha gemeten. Dit concludeert dat Suriname een ontbossingsgraad beneden de 0.22 procent heeft en behoort tot een van de HFLD (High Forest Low Deforestation) landen. De bosbedekking bedraagt op dit moment 92.66 procent (afgerond 93 procent).

De activiteit welke zorgt voor de meeste ontbossing over de periode 2000-2021 is de goudmijnsector (65 procent), gevolgd door infrastructuur (19 procent) en de beoefening van landbouwactiviteiten (5 procent).

Momenteel wordt er gewerkt aan de data voor het jaar 2022, welke na afronding op de Gonini geoportaal en Kopi platform geplaatst zal worden voor het publiek.

Uitgemijnde Gebieden

Voor de uitgemijnde gebieden in Suriname zijn er over de evaluatieperiode, nog altijd geen nationale rehabilitatie- en herbestemmingsplannen ontwikkeld. In het kader van haar mijnsluitingsplannen, heeft Suralco LLC in de uitgemijnde gebieden van haar bauxietconcessies in het district Marowijne in het afgelopen jaar 2022 in totaal 140 hectare (ha) van een organisch rijke bovenlaag voorzien (getopsoild), terwijl in het eerste halfjaar van 2023 er ca. 40 ha is getopsoild. Daarnaast is er herbeplant (gerevegeteerd) met zoveel als mogelijk lokale plantsoorten. Onderstaande tabel verschaft een overzicht van het revegetatieproces in district Marowijne over de periode 2016 – eerste halfjaar 2023.

Tabel 5.9.2.1: Overzicht revegetatie van 2017-2021

Jaar	Revegetatie (ha)
2016	116
2017	125.5
2018	159.5
2019	140
2020	100
2021	120
2022	140
1ste halfjaar 2023	40

Bron: Bauxiet Instituut Suriname (BIS)

De stappen voor revegetatie van de uitgemijnde gebieden te Marowijne zijn als volgt:

- Opnieuw minimaal hellen om afwatering te verbeteren;
- Verplaatsen en verspreiden van blaka dotie over locatie;
- Herbeplanten met plantmateriaal uit de omgeving

Sedert de start van haar eerste in het kader van rehabilitatie van uitgemijnde gebieden heeft de multinationale goudmijnbouw maatschappij Newmont Suriname in 2022 en het eerste halfjaar 2023 de rehabilitatie werkzaamheden van uitgemijnde gebieden voortgezet. Onderstaande figuur (5.9.7) geeft een weergave van de gebieden, welke zijn aangetast als gevolg van kleinschalige goudmijnbouwactiviteiten, zijn gerehabiliteerd.

De monitoring van het biodiversiteits compensatie pilotproject, welke in 2017 werd gestart, is voortgezet. Thans wordt onderzocht in hoeverre deze biodiversiteit compensatie haalbaar is en welke begroeiingsvoorschriften het optimale succes opleveren. Belangrijke prestatie indicatoren (Key Performance Indicators, KPI's) zullen ontwikkeld worden voor verschillende landschappen (artisanale zones, hoogland gebieden, enz.) gebaseerd op

de natuurlijke biodiversiteit in deze gebieden en wat haalbaar en praktisch is voor gerehabiliteerde landschappen. Zodra deze zijn ontwikkeld, zullen deze KPI's verder worden gemonitord, bijgehouden en gerapporteerd. In onderstaande tabel wordt een overzicht gepresenteerd van de gerehabiliteerde gebieden van de Merian operaties tussen 2018 en eerste halfjaar 2023.

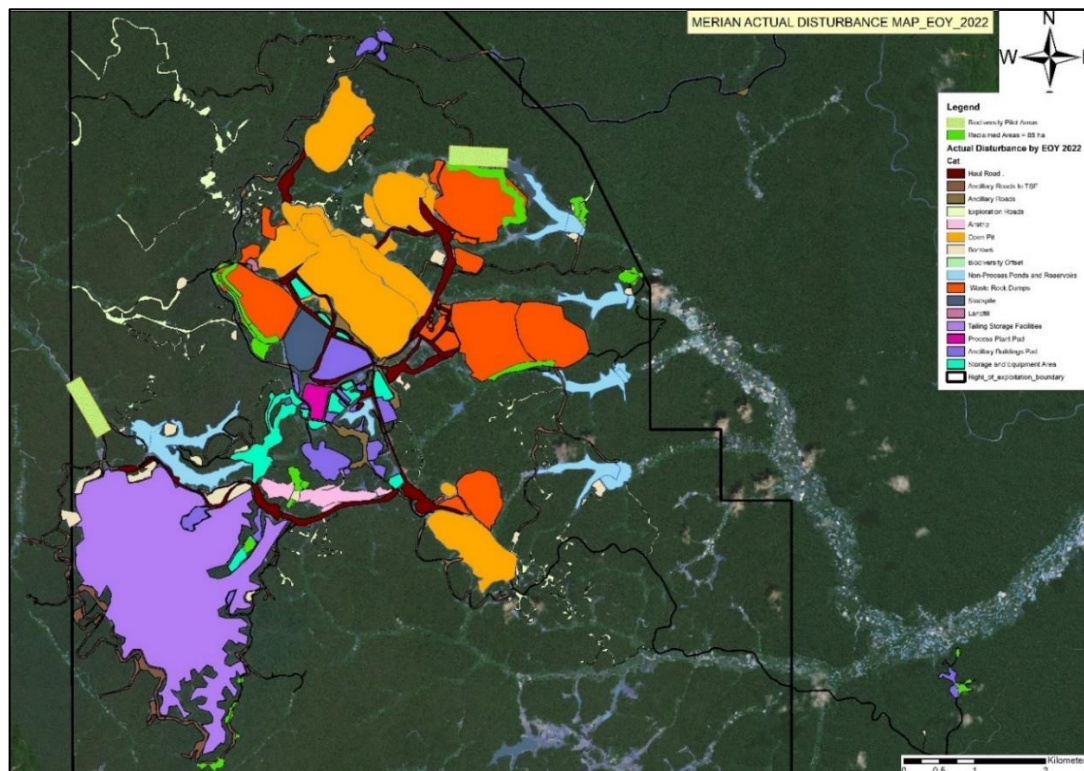
Tabel 5.9.2.2: Gerehabiliteerde gebieden (in ha)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (semester 1)	Total cumulative achieved reclamation area up to the end of 2022
Gerehabiliteerd gebied (ha)	14.0	15.8	14.5	17.1	22.1	0	83.5

Bron: Newmont Suriname

Tabel 5.9.2.3: Hoeveelheid van verstoord land en/of gerehabiliteerd (in ha) bij Merian operaties

	Merian
Totale cumulatieve bereikte gerehabiliteerd gebied aan het eind van 2022/ Total cumulative achieved reclamation area up to the end of 2022	83.5
Totale voetafdruk aan het eind van 2022/ Total footprint/disturbance at end of 2022	2,375.80

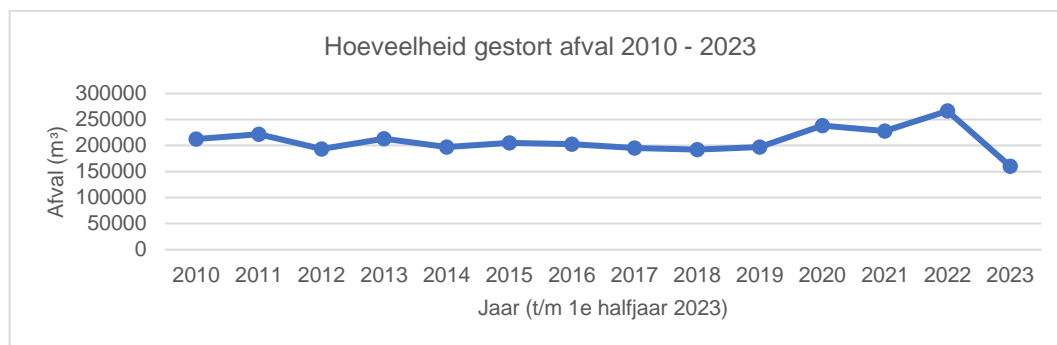
Figuur 5.9.2.3: De biodiversiteit compensatie pilotprojecten 1 en 2 (gele rechthoek)

Bron: Newmont Suriname

Afvalbeheer

De verwerking van huishoudelijk-, alsmede overig afval uit de districten Paramaribo, Wanica, Commewijne en Para geschiedt nog altijd op de officiële vuilstortplaats te Ornamibo in het district Wanica. Deze stortplaats voldoet echter niet aan de minimale internationaal gangbare normen voor een vuilstortplaats. Ook is er in het district Nickerie een dergelijke stortplaats voor de verwerking van het afval uit dat district.

Onderstaande figuur geeft een overzicht van de hoeveelheid gestort afval gedurende periode 2010 – eerste halfjaar 2023.

Figuur 5.9.2.4: De hoeveelheid gestort afval over de periode 2010-eerste halfjaar 2023

Bron: Ministerie van Openbare Werken, afdeling Vuil Ophaal en Verwerking.

Doordat er bij de verwerking van het afval nog geen sprake is van afvalscheiding, kan er geen onderscheid worden gemaakt tussen de verschillende soorten geproduceerd afval. Vanuit het ministerie van Ruimtelijke Ordening en Milieu waren er in het jaar 2022 de volgende projecten in uitvoering: is er middels een pilotproject in het ressort Blauwgrond het initiatief genomen om te komen tot afvalscheiding. Dit pilot project sluit immers goed aan op het strategisch actiepoint, zoals geformuleerd in het Meerjaren Ontwikkelings Plan 2022-2026 met betrekking tot afvalbeheer: "Introductie van Public Private Partnership (PPP) voor afvalbeheer en -verwerking, waarbij de mogelijkheden voor een landelijk systeem van gescheiden afvalinzameling en een geformaliseerde infrastructuur voor hergebruik van afval (recyclebaar afval) de nodige vereisten zijn en een naar internationale eisen "Sanitary Landfill" opgezet wordt." Te oordelen naar de vele plaatsen van illegaal gedumpt zwerfval, is er behoefte aan een duurzaam afvalbeheer systeem voor Suriname.

6. Ontwikkelingen in de Productiesector

Algemeen

De regering Santhoki-Brunswijk heeft reeds in een vroeg stadium van zijn regeertermijn aangegeven de productiesector een significante duw in de rug te geven, met de nadruk op het Klein- en MiddenBedrijf (MKB). Dit streven heeft ertoe geleid om een zogenoemd “Productie KredietFonds” PKF op te zetten.

Na deliberaties met bedrijfslevenorganisaties is naar voren gekomen dat zulks inderdaad gewenst is, onder meer om het ondernemersklimaat naar een hoger niveau te tillen, maar dat een goede inrichting van het fonds uiterst noodzakelijk is met het oog op het aanwenden van beperkte middelen voor die sectoren en ondernemingen die (aanzienlijk) bijdragen aan de verbetering van het sociaal-economisch klimaat. Met andere woorden, hoe worden de meeste positieve effecten gesorteerd voor elke Surinaamse Dollar die door een dergelijk fonds wordt uitgezet? Hiertoe heeft het Ministerie van Financiën en Planning (F&P) in het eerste kwartaal van 2021 de opdracht gegeven om een basisdocument samen te stellen, waarin de belangrijkste sociaal-economische aspecten waartoe een PKF moet bijdragen geïdentificeerd worden, alsmede welke markante sectoren hierbij – niet exclusief – in het oog springen. De oplevering van dit document heeft ertoe geleid dat het voornoemd ministerie het proces heeft ingezet om de “Wet Instelling Productie Krediet Fonds” te concipiëren, en deze wet is door het parlement aangenomen op 27 december 2022.

In deze wet is ondermeer geregeld dat het Fonds wordt ondergebracht bij de Nationale OntwikkelingsBank (NOB) en dat deze bank hiertoe een overeenkomst tekent met het F&P; het ministerie heeft namelijk een bijdrage ruim SRD 100 miljoen aan het fonds gedaan. Leningen kunnen getrokken worden door aanvragers tot ten hoogste SRD 2.000.000 tegen een rente van 5%. Vervolgens is per 1 februari het bestuur van het PKF ingesteld. Het bestuur heeft echter niet onmiddellijk van start kunnen gaan met het uitzetten van de gelden omdat de volgende zaken eerst goed uiteengezet, gedefiniëerd en bepaald moesten worden:

- Bestuursreglement, inclusief het nemen van besluiten en regels met betrekking tot “gifts and benefits” en “Conflict of interest”
- Kredietbeleid
- (niet-bancaire) criteria op basis waarvan aanvragen beoordeeld worden die ervoor zorg moeten dragen dat het fonds optimale bijdrage levert aan het sociaal-economisch bestel voor elke SRD die uitgezet wordt
- Aanvraag – behandel – beoordelingproces
- Verslaglegging, KPI's en rapportage
- Communicatie en marketing strategie
- Informatiefolder, website, logo, huisstijl

Na een dik half jaar heeft het PKF samen met de beheerder, de NOB, succesvol een transparant en fair blauwdruk gemaakt voor dergelijke fondsen en deze met succes gehanteerd bij de effectuering van het PKF; inmiddels zijn de eerste aanvragen goedgekeurd voor projecten met een duidelijk productie en innovatie oogmerk, verspreid over verschillende sectoren, en de verwachting is (met de marketing push en communicatie outreach) dat dit zal toenemen.

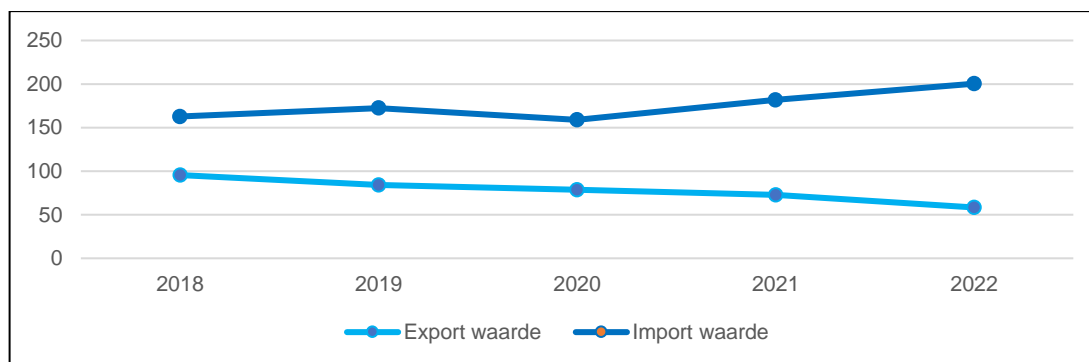
6.1 Agrarische sector

Tot de agrarische sector behoren: Landbouw, Veeteelt en Visserij. De gemiddelde bijdrage van de totale agrarische sector aan het Bruto Binnenlands Product (marktprijzen) in constante prijzen (2015=100) bedroeg in de periode 2018-2024 ongeveer 6,1 procent.

De exportopbrengsten uit de Agrarische sector laten in de periode 2018-2022 een constante daling in opeenvolgende jaren zien. In 2020 en 2021 bedroegen de exportopbrengsten uit voornoemde sector respectievelijk USD 79 miljoen om USD 73 miljoen. In het jaar daarop nam de exportwaarde verder af en bedroeg USD 58 miljoen, terwijl in het eerste kwartaal van 2023 bijkans USD 13 miljoen aan uitvoer werd geregistreerd. Het aandeel van de exportwaarde van de Agrarische sector in de totale exporten van het land bedroeg in de referentie periode gemiddeld 3,5 procent.

Gedurende de evaluatie periode lagen de importen hoger dan de exportgegevens uit de Agrarische sector. Zo bedroeg de importwaarde in 2020 en 2021 respectievelijk USD 159 miljoen om USD 182 miljoen, terwijl in 2022 voor ruim USD 200 miljoen werd ingevoerd ten behoeve van voornoemd sector.

In onderstaand figuur is het verloop van de export- en importwaarde uit de Agrarische sector afgebeeld over de periode 2018-2022.

Figuur 6.1.1: Export- en importwaarde Agrarische sector in USD miljoen 2018 – 2022

*Bron: Ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij
Bewerking SPS*

In 2020 werd 157.388 ton aan agrarische producten ingevoerd en in het daarop volgend jaar 145.411 ton, en in 2022 kwamen 159.872 ton aan agrarische producten het land binnen.

Onderstaand tabel geeft de export- en importhoeveelheden uit de agrarische sector weer gedurende de evaluatieperiode. Uit de tabel kan worden afgelezen dat er jaarlijks grote hoeveelheden aan agrarische producten het land binnenkomen. In 2022 was de importvolume meer dan het dubbele van de uitvoervolume.

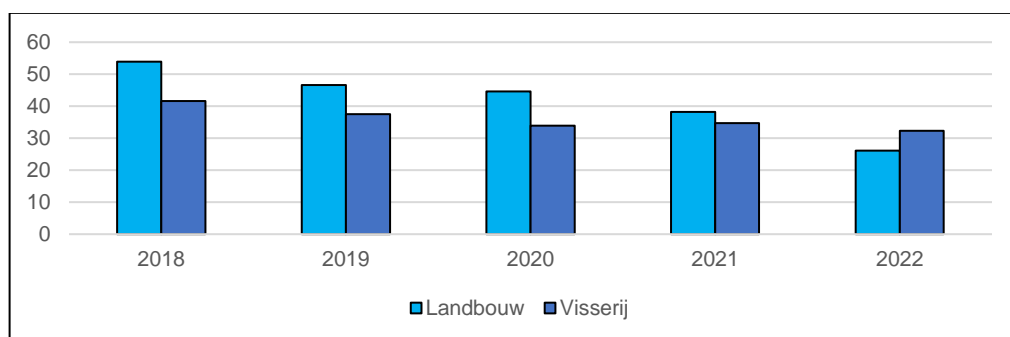
Tabel 6.1.1: export- en importvolume uit de agrarische sector 2018-2022

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
Export volume (ton)	174,350	176,275	140,437	105,240	74,391
Import volume (ton)	165,451	163,434	157,388	145,411	159,872

Bron: Ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij
Bewerking SPS

Het grootste gedeelte van de importen uit de agrarische sector in 2022 gingen naar: Groenten en knollen (17.812 ton); Suiker en suikerwerk (22.033 ton); Granen (30.291 ton); Meel, zetmeel, tarwegluten (15.733 ton) alsook Vlees en eetbare slachtafvallen (18.014 ton).

De voornaamste exportproducten uit de agrarische sector gedurende de gehele verslag periode betroffen rijst, vis en garnalen. Figuur 6.1.2 geeft het verloop weer van de exportopbrengsten uit de Agrarische sector in de periode 2018-2022

Figuur 6.1.2: Exportopbrengsten uit de agrarische sector in miljoen USD

Bron: LVV
Bewerking SPS

Uit de figuur kan worden afgeleid dat in 2020 en 2021 de exportwaarde uit de landbouwsector hoger lagen dan de visserijsector, terwijl in 2022 er meer werd uitgevoerd uit de visserijsector.

Het aantal directe en indirecte arbeidsplaatsen in de agrarische sector wordt geschat op ongeveer 25.000. Verdeeld over landbouw, veeteelt en visserij zijn deze respectievelijk 12.200 (48%), 6.400 (26%) en 6.500 (26%). In de bananen- en visserijsector zijn relatief veel vrouwen werkzaam.

Landbouwsector

De gemiddelde bijdrage van de sector aan het BBPmp in constante prijzen (2015=100) bedroeg ongeveer 2,2 procent gedurende de verslagperiode. Tabel 6.1.2 geeft een overzicht van de kernindicatoren van de landbouwsector in de periode 2018-2022.

Tabel 6.1.2: Kengetallen van de landbouwsector 2018-2022

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
Groei cijfers:					
Groei totale beplante areaal	-0.4	0.1	-4.0	-4.2	-14.8
Groei totale landbouwproductie per ha	-5.6	-6.9	-8.3	2.3	-17.7
Groei totale landbouwproductie naar hoeveelheid	-6.0	-6.8	-12.1	-1.9	-29.9
Groei totale exportwaarde landbouwsector	-0.2	-13.5	-4.2	-14.5	-31.6
Arealen in ha					
Totale beplante arealen	67,438	67,496	64,763	62,074	52,862
Productie cijfers in ton					
Totale landbouwproductie	429,620	400,262	352,024	345,227	241,898
Productie eenjarige gewassen	314,141	309,517	277,417	283,362	202,553
w.v. productie groenten	26,124	21,877	16,812	10,316	10,635
Productie semi-meerjarige gewassen	68,799	44,642	29,920	24,446	14,862
Productie meerjarige gewassen	46,681	46,103	44,687	37,419	24,483
Totale landbouwproductie in ton per ha	6.4	5.9	5.4	5.6	4.6
Aandeel bevolkingslandbouw in totale landbouw	54.9	59.1	71.0	58.4	64.9
Aandeel ondernemingslandbouw in totale landbouw	45.1	40.9	29.0	41.6	35.1
Exportcijfers					
Totale exportwaarde landbouwsector in mln USD	53.9	46.6	44.6	38.2	26.1
w.v. groenten en knollen mln USD	0.7	0.6	0.6	1.0	0.6
w.v. fruit excl bacoven mln USD	0.2	0.1	0.1	0.2	0.1
Export volume totale landbouwsector in ton	138,903	142,259	109,398	75,839	47,488
w.v. groente en knollen in ton	2,299	2,053	1,657	2,271	1,767

Bron: LVV, bewerking SPS

Bevolkingslandbouw: bedrijven met een areaal grootte van 0,01 -12 ha

Ondernemingslandbouw: bedrijven met een areaal grootte van > 12 ha

In onderstaand tabel is het verloop van het beplant areaal naar districten binnen de landbouwsector weergegeven. Het district Nickerie beslaat ongeveer 60.000 ha (90 procent) van het beplant areaal, gevolgd door de districten Saramacca met 1.738 ha (2,6 procent) en Wanica met 1.344 ha (2,1 procent).

Tabel 6.1.3: Beplant areaal in ha van de landbouwsector naar district 2018-2021

Distrikt	2018	2019	2020	2021
Wanica	1,443	1,435	1,338	1,160
Nickerie	60,400	60,960	58,559	56,469
Coronie	1,363	1,024	1,163	1,131
Saramacca	2,196	1,913	1,611	1,232
Commewijne	486	544	471	443
Marowijne	378	392	398	419
Para	1,172	1,228	1,223	1,220
Totaal	67,438	67,496	64,763	62,074

Bron: LVV
bewerking SPS

In 2020 nam de productie van de landbouwsector af met 12 procent, terwijl het beplante areaal een terugval kende van 4 procent in dat jaar. In het daarop volgend jaar daalde de productie verder en bedroeg 345.227 ton. Het beplant areaal nam toen af met 4,2 procent. In 2022 was er wederom sprake van een neergang van de

landbouwproductie. De productie bedroeg toen 241.898 ton; een forse daling van ongeveer 30 procent. Het beplant areaal bedroeg in dat jaar 52.862 ha.

De daling van de productie in de landbouwsector kunnen vermoedelijk worden toegeschreven aan onder meer: klimatologische omstandigheden, tekort aan arbeidskrachten, vergrijzing, rattenplaag (2022) en dure inputs uit het buitenland.

De landbouwproductie wordt grotendeels bepaald door de rijstsector met een padieproductie die naar gewicht gemiddeld 71,2 procent uitmaakt van de totale landbouwproductie en voor ongeveer 90,1 procent beslag legt op het totaal beplante landbouwareaal. Binnen de landbouwproductie was de verdeling naar bevolkingslandbouw en ondernemingslandbouw in de evaluatie periode gemiddeld respectievelijk 61,7 procent om 38,3 procent.

Landbouwgewassen

De landbouwproductie wordt onderverdeeld naar éénjarige-, semi-meerjarige en meerjarige gewassen. Padie behoort tot een éénjarige gewas. Andere éénjarige gewassen zijn: groenten, cassave, watermeloen en overige aardvruchten (bataten, pomtayer, chinese tayer en napi). Het aandeel van de productie naar gewicht en beplant areaal van éénjarige gewassen in het totaal bedroeg gedurende de evaluatieperiode voor beide indicatoren respectievelijk 79 procent om 92,7 procent. Binnen de éénjarige gewassen maakt groente, die zowel op de lokale- alsook op de exportmarkt wordt afgezet, circa 4,7 procent uit van de totale landbouwproductie. Het beplante areaal van groente had een aandeel van ongeveer 1,5 procent in de verslagperiode.

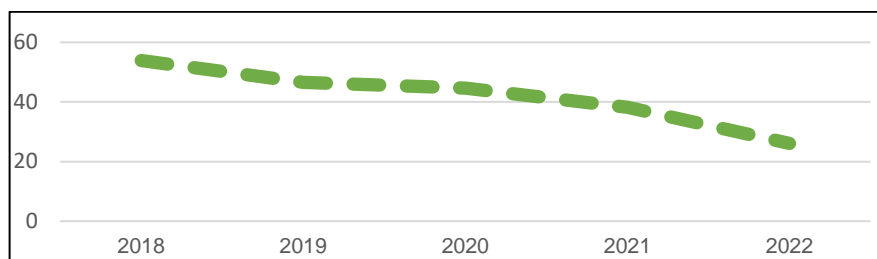
De semi-meerjarige gewassen had in de verslagperiode een productieaandeel van gemiddeld 9,8 procent en een aandeel in het beplante areaal van gemiddeld 2,7 procent. De belangrijkste semi-meerjarige gewassen zijn bacoven en bananen. Het aandeel van de bacoven productie naar gewicht en beplant areaal in het totaal was gemiddeld respectievelijk 4,7 procent en 1,6 procent in de referentieperiode.

Tot de meerjarige gewassen behoren veelal citrusvruchten, kokosnoten en andere vruchtensoorten. Het productieaandeel van de meerjarige gewassen bedroeg gemiddeld 11,2 procent in de evaluatie periode. Hierbij maakt de productie van citrus ongeveer 6,6 procent uit van de totale landbouwproductie naar gewicht. Het aandeel van het beplante areaal voor meerjarige gewassen is gemiddeld 4,7 procent van het totaal beplante areaal.

Het aandeel van de totale exportwaarde van landbouwproducten in de periode 2018-2022 bedroeg gemiddeld 1,9 procent van de totale exportwaarde van de economie.

De exportproducten uit de landbouwsector zijn: rijst, bacoven, groenten en knollen, fruit (excl. bacoven), bereiding van groenten, vruchten en plantedelen alsook bloementeel. De exportopbrengsten uit de landbouwsector vertoonde in opeenvolgende jaren een neergaande trend gedurende de evaluatieperiode. In het jaar 2020 bedroeg de uitvoer uit de landbouwsector ongeveer USD 45 miljoen en in 2021 was dat USD 38,2 miljoen. In het jaar daarop was er sprake van een significante achteruitgang van de exportwaarde uit voornoemde sector van

USD 26,1 miljoen dit is een daling van circa 32 procent vergeleken met 2021. In het eerste kwartaal van 2023 werd voor USD 5,1 miljoen aan landbouwproducten geëxporteerd.

Figuur 6.1.3: Exportwaarde landbouwproducten in USD miljoen

Bron: LVV
Bewerking SPS

Rijstsector

De rijstsector heeft als belangrijkste subsector binnen de landbouw een aandeel in de totale landbouwproductie van gemiddeld 71,2 procent. Deze sector was in de evaluatieperiode de hoogste deviezenverdiener van het land binnen de landbouwsector.

Tabel 6.1.4: Kengetallen rijstsector 2018-2022

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
Groei cijfers					
Productie droge padie	-5.4	0.1	-8.9	5.6	-30.1
Productie cargo rijst	-5.5	0.1	-9.1	5.8	-30.7
Productie witte rijst	-6.6	-2.7	6.3	13.0	-30.3
Bepante arealen	-0.1	1.6	-3.9	-1.7	-13.9
Arealen					
Bepante arealen in ha	59,248	60,185	57,838	56,861	48,960
Productie cijfers in 1000 mt					
Droge padie	273,916	274,266	249,836	263,749	184,235
Cargo rijst	193,545	193,701	176,126	186,381	129,209
Witte rijst	119,178	115,917	123,183	139,157	96,974
Export cijfers					
Totale rijst exportwaarde in mln USD	35.5	37.5	43.0	34.4	24.2
Totale rijst export volume ton	91,925	117,774	104,097	67,591	42,466
w.v. Cargo in ton	48,027	52,071	25,835	16,609	10,388
w.v. Witte en breukrijst in ton	43,719	65,435	78,194	50,913	31,518

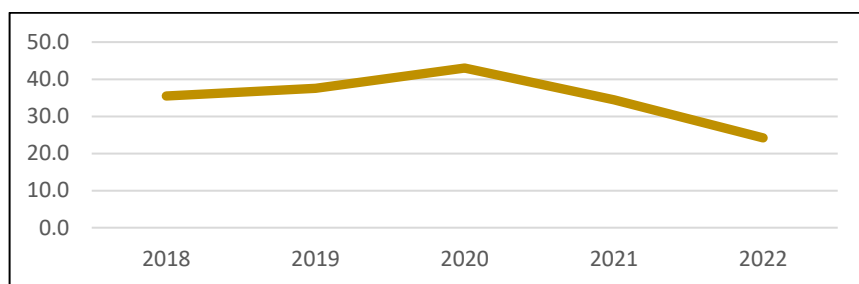
Bron: LVV
Bewerking SPS

De productie/teeltgebieden voor de rijstbouw bevinden zich in de districten Saramacca, Coronie en Nickerie. Het areaal dat beschikbaar is in deze gebieden beslaat respectievelijk 5.000 ha, 7.000 ha om 43.000 ha (bron: Ministerie van LVV).

De productie van droge padie nam af in 2020 met 8,9 procent en steeg in het jaar daarop met bijna 6 procent. In 2022 werd aan droge padieproductie 184.235 ton geregistreerd, een forse terugval van 30 procent. De productie van cargo en witte rijst bedroeg in 2020 respectievelijk 176.126 ton om 123.183 ton. In 2021 namen zowel de

cargo als de witte rijstproductie toe en bedroegen 186.381 ton om 139.157 ton. In 2022 kelderde de productie van cargo als witte rijst met respectievelijk 30,7 procent en 30,3 procent. De significante achteruitgang van de productie binnen de rijstsector kunnen worden toegeschreven aan de rattenplaag die de rijstvelden in het distrikt Nickerie teisterden in 2022.

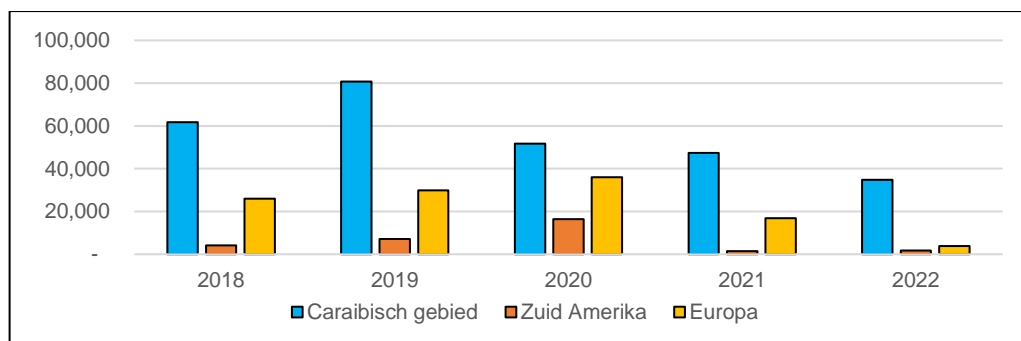
Het aandeel van de exportopbrengsten uit de rijstsector in procenten van de totale exportopbrengsten van het land bedroeg in de periode 2018-2022 gemiddeld ongeveer 1,6 procent en in procenten van de agrarische sector 45 procent.

Figuur 6.1.4: Het verloop van de exportopbrengsten uit de rijstsector in USD miljoen 2018-2022

Bron: Ministerie van LVV
Bewerking: SPS

De exportwaarde uit de rijstsector bedroeg in 2020, 2021 en 2022 respectievelijk USD 42,6 miljoen, USD 34,4 miljoen en USD 24,2 miljoen. In het eerste kwartaal van 2023 bedroeg de uitvoerwaarde uit de rijstsector ongeveer USD 4,4 miljoen.

Figuur 6.1.5: Verloop rijst export volume (ton) naar land van bestemming 2018-2022

Bron: Ministerie van LVV
Bewerking SPS

Bacoven

De bacoven sector is de tweede belangrijkste exportsector binnen de landbouw. Het aandeel van de exportwaarde uit deze sector ten opzichte van de totale exporten bedroeg in de evaluatieperiode gemiddeld 0,3 procent en binnen de landbouw ongeveer 12,1 procent.

Het beplant areaal van de bacovensector bedroeg in 2020, 2021 en 2022 respectievelijk 1.073 ha, 646 ha om 503 ha.

In 2020 bedroeg de bacovenproductie 6.241 ton en nam toe in het daarop volgend jaar tot 7.945 ton. In 2022 viel de productie van bacoven terug en bedroeg 4.910 ton.

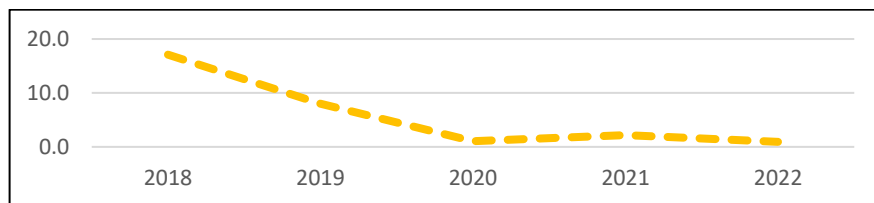
De exportwaarde uit de sector die in 2020 circa USD 1,1 miljoen bedroeg, steeg in 2021 naar USD 2,2 miljoen. In 2022 werd voor bijna USD 1 miljoen aan bacoven uitgevoerd. In onderstaand tabel worden de kengetallen van de bacovensector over de periode 2018-2022 weergegeven.

Tabel 6.1.5: Kengetallen bacoven sector 2018-2022

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
Groei bacoven productie	-22.3	-49.2	-74.9	27.3	-38.2
Arealen in ha					
Totaal beplante areaal	1730	1051	1073	646	503
w.v. Bevolkingslandbouw	175	156	162	68	47
w.v. Ondernemingslandbouw	1555	895	911	578	456
Productie in ton					
Bevolkingslandbouw	3,740	3,340	3,508	1,587	1,262
Ondernemingslandbouw	45,095	21,480	2,733	6,358	3,648
w.v. Jarikaba	23,925	13,224	1,641	3,465	2,424
w.v. Nickerie	21,170	8,256	1,092	2,893	1,224
Totale productie	48,835	24,820	6,241	7,945	4,910
Productie per ha	28.2	23.6	5.8	12.3	9.8
Export cijfers					
Volume ton	43,755	21,644	3,127	5,259	2,756
Waarde USD mln	17.1	8.0	1.1	2.2	0.9

Bron: LVV
Bewerking SPS

In figuur 6.1.5: Is het verloop van de exportwaarde van de bacovensector gepresenteerd gedurende de periode 2018-2022.

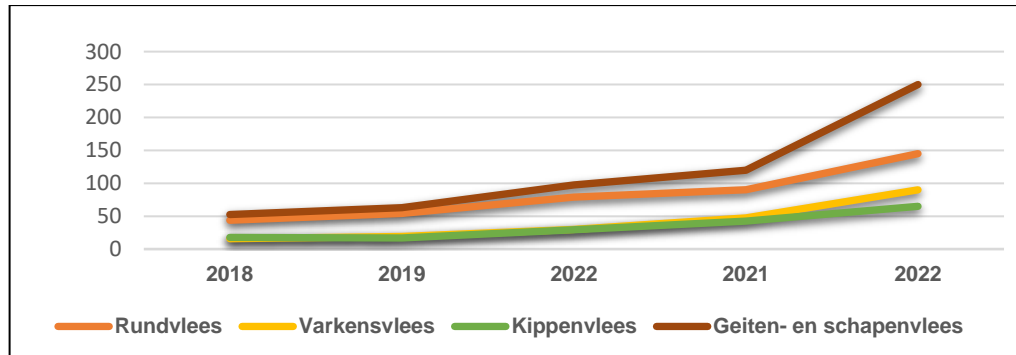
Figuur 6.1.6: Exportopbrengsten bacovensector in miljoen USD

Bron: LVV
Bewerking SPS

6.2 Ontwikkelingen in de Veeteeltsector

In tabel 6.2.1. zijn enkele belangrijke indicatoren van de sector voor de periode 2018 – 2022 weergegeven. Uit de statistieken van het Ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij blijkt namelijk dat de vleesproductie (het slachtgewicht aan rund-, varkens-, geiten-, schapen- en kippenvlees) in de analyseperiode 2021-2022 toegenomen is met 3 procent. In 2022 steeg de productie van kippenvlees met 6 procent ten opzichte van 2021. De prijs van kippenvlees is met 53 procent gestegen ten opzichte van 2021. Het grootste deel van het geconsumeerde kippenvlees in Suriname bestaat uit importkip en – kijdelen. Het prijsaspect speelt een dominante rol. In 2022 werd 17.245 ton kippenvlees geïmporteerd. Dit is in vergelijking met 2021 een toename van 36 procent. De grootste concurrent voor de lokale kip is de geïmporteerde kip, die goedkoper is dan de lokale kip. Volgens de leden van Associatie Pluimveesector Suriname (APPS) is er sprake van oneerlijke concurrentie omdat voor geïmporteerde kip een winstmarge van 10 procent wordt gerekend, terwijl voor lokale kip een winstmarge van 25 procent gerekend mag worden. Pluimveehouders betalen belasting toegevoegde waarde op het voer dat zij gebruiken en dit bedrag wordt doorberekend in de prijs, wat leidt tot prijsstijging. Terwijl geïmporteerde kip en – kijdelen belasting toegevoegde waarde vrij geïmporteerd worden.

De prijs van rundvlees steeg met 61 procent in 2022. De prijsverhogingen hebben te maken met de gestegen voerprijzen. In 2022 is de eierenproductie met 12 procent afgenomen ten opzichte van 2021. De productie van melk is in 2022 ten opzichte van 2021 eveneens afgenomen met 12 procent. Dit komt omdat de melkveesector niet meer interessant is voor boeren door de hoge productiekosten.

Figuur 6.2.1: prijzen van veeteelt producten in SRD per kg in de periode 2018-2022

Bron: LVV, bewerking SPS

In 2022 betaalde de consument in Suriname 53 procent meer voor kippenvlees dan het jaar ervoor. De prijs van varkensvlees is in 2022 met 89 procent gestegen. De prijsverhoging had te maken met de gestegen voerprijzen en overige inputs. De oorlog tussen Oekraïne en Rusland heeft geleid tot schaarste van voer, omdat de export van graan tijdelijk stil lag. Door het tekort aan voer is de productie gedaald met als gevolg een prijsstijging. De prijzen van varkensvlees, schapen-en geitenvlees stegen het hardst ten opzichte van rundvlees en kippenvlees in 2022.

Tabel 6.2.1: Kernindicatoren Veeteeltsector 2018-2022

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
Omvang veestapel					
Totaal rund (st)	34.341	35.403	36.465	35.602	33.99
Totaal varkens (st)	32.609	33.577	34.232	34.982	33.878
Totaal geiten en schapen (st)	9.805	9.452	9.737	10.503	10.935
Totaal kippen en overige pluimvee (1000st.)	5.845	6.841	6.515	7.097	7.212
Slachtgewicht					
Runderen (ton)	1.616	1.656	1.783	1.821	1.67
Varkens (ton)	2.123	2.235	2.13	2.125	2.054
Geiten en schapen (ton)	19	20.3	19	20.2	16.8
Kippen en overige pluimvee (ton)	10.877	12.184	11.668	13.132	13.94
Melkproductie (1000 liter)	2.539	2.398	2.416	2.001	1.767
Eierenproductie (1000 stuks)	73.427	91.684	76.471	99.84	87.635
Prijzen (gemiddeld af boerderij) SRD/kg					
Rundvlees	43.8	54	79		145
Varkensvlees	15.8	19	30	47.5	90
Kippenvlees	17.5	16.9	29.4	42.5	65
Geiten- en schapenvlees	52.5	63	97.5	120	250
Melk SRD/liter	3.5	3.8	4.5	10	17.5
Ei SRD/stuk	0.7	0.84	2.5	2.75	4.38
Vlees import					
Zoutvlees (ton)	451	507	418	185	376
Kippen en overige pluimvee (ton)	18.037	17.371	18.172	12.645	17.245

Bron: LVV, Agrarische statistieken

In de afgelopen beleidsperiode zijn de volgende activiteiten uitgevoerd en resultaten bereikt:

- In 2022 werd met ondersteuning van de Agriculture Organisation (FAO) een Identificatie, Registratie en Traceerbaarheidssysteem (IR&T-systeem) in Suriname uitgevoerd.
- In samenwerking met het PTC is de opleiding Animal Production and Health Technology opgestart. Het programma 'Animal Production and Health Technology' (APHT) is ontworpen om technici te produceren die algemene wetenschappelijke kennis kunnen toepassen in de veeteeltsector. In 2021 is de eerste student van het Animal Production and Health Technology afgestudeerd.
- De opkoop van rauwe melk is onlangs verhoogd. De prijs is gegaan van SRD 17.50 naar SRD 20 per liter.
- In 2023 nam De Nationale Assemblee een wet aan die het slachten van drachtige runderen verbiedt. Het slachtverbod van drachtige runderen is bedoeld om de bescherming van dierenwelzijn te waarborgen. Door het aannemen van de wet zal de veestapel in de toekomst weer kunnen groeien.

Het beleid voor de veeteeltsector zal zich in de planperiode 2024-2025 concentreren op het afschaffen objectsubsidie op melk en simultaan subjectsubsidie invoeren en het importeren van runderen uit Brazilië. De import is bedoeld om de voedselzekerheid en de melkproductie te verbeteren. Dit proces zal in twee fasen verlopen, namelijk voordat de melkkoeien bij de melkveehouders komen, moeten ze ongeveer twee weken in de quarantaine blijven. De verwachting is dat distributie in 2024 zal plaats vinden. Ook zal ter verbetering van voedselveiligheid de slagingsopleiding worden uitgebreid met onderzoek-en kwekersopleiding.

6.3 Ontwikkelingen in de Visserij

De voornaamste producten van de Surinaamse visserijsector zijn: vis en visproducten, seabob- en diepzeegarnalen. Onze vis- en garnalenproducten worden afgezet op de lokale-, regionale- en internationale markten. In de formele visserijsector zijn vijftien verwerkingsbedrijven geregistreerd die vis exporteren en drie bedrijven die garnalen exporteren. Momenteel voldoet Suriname aan alle door de EU vastgestelde vereisten voor de export van vis en visserij producten.

Het gemiddeld aandeel van voornoemd sector aan het Bruto Binnenlands Product (mp) in constante prijzen bedroeg in de periode 2018-2022 gemiddeld 2,7 procent.

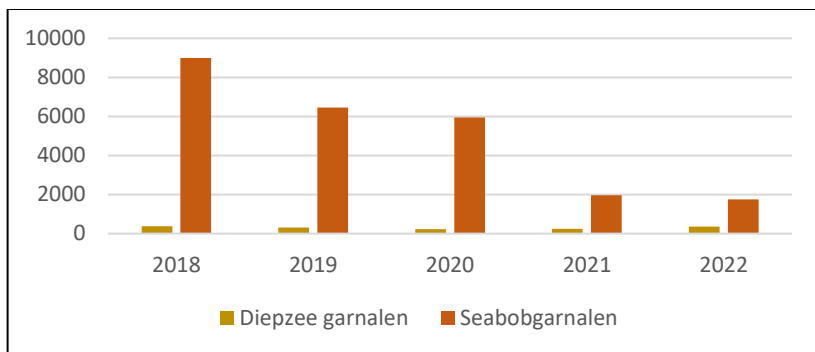
Naar schatting vinden ongeveer 6.500 personen (direct als indirect) emplooi in de sector; dit is gelijk aan ongeveer 26 procent van de totale agrarische sector.

Tabel 6.3.1: Kengetallen Visserij sector 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Reele groei (2015=100)	-9,8	-20,4	-16,7	-24,5	20,0
Productie cijfers (ton)					
Diepzee garnalen	379	305	221	239	367
Seabobgarnalen	8,996	6,456	5,950	1,957	1,750
Totaal garnalen	9,375	6,761	6,171	2,196	2,117
Vis	28,184	23,777	31,168	25,292	30,847
Totaal (vis & garnalen)	37,559	30,538	37,339	27,488	32,964
Exportcijfers					
<i>Export volume (ton)</i>					
Vis	31,034	31,049	28,271	28,314	25,904
Schaal en weekdieren	4,415	2,967	2,768	1,087	999
<i>Exportwaarde USD miljoen</i>					
Vis	26.2	27.0	25.0	29.0	27.4
Schaal en weekdieren	15.4	10.5	9.2	5.6	4.9

Bron: LVV, SPS
Bewerking SPS

De verhouding tussen garnalen- en visvangsten naar gewicht binnen de visserijsector was gedurende de referentieperiode ongeveer 16 om 84 procent. Onderstaand figuur geeft het verloop weer van de diepzee- en seabob garnalen 2018-2022.

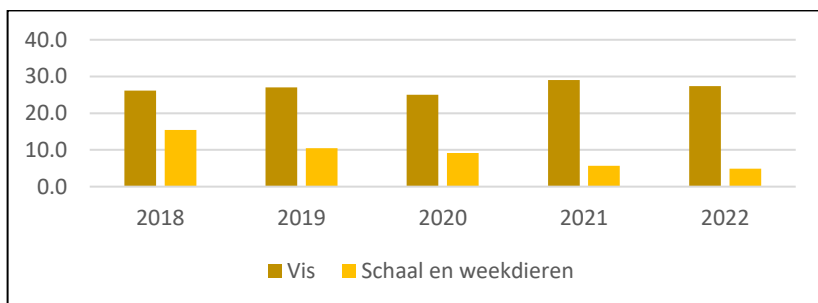
Figuur 6.3.1: Aanvoer diepzee- en seabob garnalen (ton)

Bron: LVV
Bewerking SPS

De vangst wordt gedomineerd door vis, gevolgd door seabob als tweede belangrijkste soort. Visaanvoer bedroeg in 2020 en 2021 respectievelijk 31.168 ton om 25.292 ton. In het jaar daarop werd 30.847 ton aan vis gevangen. De aanvoer van seabobgarnalen bedroeg in 2020 ongeveer 5.950 ton en nam in de daarop volgende twee jaren sterk af. In 2021 werd een aanvoer geregistreerd van slechts 1.957 ton, terwijl in 2022 de vangsten 1.750 ton bedroeg.

De aanvoer van diepzeegarnalen is in de laatste decennia sterk afgenomen. Gedurende de verslagperiode schommelde deze vangsten tussen de 220 ton en 380 ton. In 2022 werd voor 367 ton aan diepzeegarnalen gevangen. Een verklaring van de aanzienlijke daling van de diepzeegarnalen komt vermoedelijk door overbevissing. Als gevolg van de daling van deze vangsten is het aantal in deze visserij actieve vaartuigen sterk afgenomen.

Het gemiddeld aandeel van de exportwaarde van de visserij sector in de periode 2018-2022 bedroeg bijna 2 procent van de totale exporten van het land en circa 47 procent van de agrarische sector. De exportwaarde uit de visserijsector had gedurende de evaluatieperiode vrijwel een neergaand verloop. In 2020, 2021 en 2022 bedroeg de uitvoerwaarde respectievelijk USD 34 miljoen; USD 35 miljoen om USD 32 miljoen. Over het eerste kwartaal van 2023 werd voor ongeveer USD 7,5 miljoen aan vis- en garnalenproducten uitgevoerd.

Figuur 6.3.2: Exportopbrengsten visserijsector 2018-2022 in USD miljoen

Bron: LVV
Bewerking SPS

Type visvaartuigen

In de Surinaamse maritieme, brak- en binnenlandse wateren opereren verschillende typen visvaartuigen. Er worden voornamelijk Binnenlandse en Estuariënen vloten ingezet voor de vangsten. In 2020 en 2021 werden in totaal 1280 om 1253 boten ingezet voor de vangsten in de visserijsector.

Tabel 6.3.2: Aantal boten naar soort visserij 2018-2021

Omschrijving	2018	2019	2020	2021
Industriële vloot	329	180	350	354
Kustvloot	496	462	454	473
Binnenlandse en Estuariën vloot	544	534	476	426
Totaal	1369	1176	1280	1253

Bron: ABS; Bewerking SPS

6.4 Ontwikkelingen in de Houtsector

International ontwikkelingen

In verband met de transitie naar een schone energie worden in de VS en EU-zone grote investeringen gepleegd in het renoveren van woningen torenflats en kantoren zodat zij minder energie verbruiken. Het bouwen van torenflats met geïngineerd hout in plaats van beton en staal wint steeds meer ruimte in de bouwwereld. Dit is ook niet alleen in Europa en Noor-Amerika het geval maar ook in Australië en Nieuw-Zeeland. Een andere gunstige ontwikkeling is dat de windmolens die voor energie worden gebruikt ook kunnen worden gemaakt van hout. Waardoor de toepassing van hout meer mogelijkheden krijgt.

Productie van rondhout, verwerkt hout en de afzet

Tabel 6.4.1: Geproduceerde volume rondhout en vierkant bekapt palen m3 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Rondhout in m3					
- Rondhout	1,083,758	1,069,669	517,721	615,188	513,726
- Vierkant Bekapt (ruw bewerkt hout)	2,048	1,263	3,313	1,307	866
Totaal rondhout productie	1,084,923	1,070,932	521,034	616,495	514,592
index totale rondhout productie basis jr 2018	100	99	48	57	47
Geproduceerde volume houtverwerkingsindustrie in m ³					
	2018	2019	2020	2021	2022
- Gezaagd hout	218,000	319,000	75,000	123,000	90,000
- Triplex	2,000	2,000	2,000	2,000	2,000
totale productie houtverwerking	220,000	321,000	77,000	125,000	92,000
index totale houtverwerking basisjaar 2018	100	146	35	57	42

Bron: SBB; Bewerking SPS

De binnenlandse rondhout productie neemt sinds 2018 af in 2021 lijkt het diepte punt te zijn bereikt. Maar het jaar daarop daalt het gerealiseerde geproduceerde volume onder dat van 2020. De oorzaak voor de daling van de houtproductie kan worden toegewezen aan de gevolgen van het instellen van een heffing op de export van rondhout en de sluiting van de economie vanwege COVID-19.

Een ander zaak die speelt is dat er enorme hoeveelheden rondhout worden weg gesmokkeld. Dus de daadwerkelijke productie van rondhout is zonder meer hoger dan de officiële cijfers weergegeven. De Stichting Bosbeheer en Bostoezicht heeft onlangs de heffingen op de diensten voor de producenten en exporteurs van rondhout verhoogd. Dit heeft echter geleid tot protesten van de producenten.

De overheid wil dat de productie van verwerkt hout en de export hiervan wordt verhoogd maar daartegenover zijn enkele randvoorwaarden waaraan moet worden voldaan. Eerst is degelijk opgeleide mankracht nodig, investeringen in vervanging en uitbreiding van de kapitaalgoederen, en werkkapitaal. Om de arbeiders voor de sector op te leiden is er ook opleidingskader hiervoor nodig. Dit zijn zaken die de sector tegen houden. Dit komt ook tot uitdrukking in de houtverwerkingsproductie. Deze is drastisch afgenomen zoals blijkt uit de data. De productie van het afgelopen jaar is minder dan 50% van wat in 2018 werd geproduceerd.

Tabel 6.4.2: Exportvolume Industrieel rondhout in m3 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
- Rondhout	531,867	504,877	331,101	310,189	363,065
- Vierkant Bekapt	2,048	2,331	663	2,440	1,499
Sub-totaal	533,915	507,208	331,764	312,629	364,564
overig assortiment					
- Letter hout productie volume	16	23	3	15.5	15.5
Totaal	533,931	507,231	331,767	312,645	364,580
Index basisjr 2018	100	95	62	59	68
Exportw aarde industrieel rondhout in mln usd 2018-2022					
	2018	2019	2020	2021	2022
Industrieel rondhout w .v.:					
- Rondhout	63.91	70.68	52.98	62.04	72.61
- Vierkant Bekapt	0.45	0.52	0.15	0.54	0.34
totale exportw aarde industriële rondhout	64.36				
overig assortiment w .v.:					
- Letterhout	0.05	0.07	0.01	0.039	0.053
Totaal	64.41	71.27	53.14	62.62	73
waarde per m ³	121	141	160	200	200

Bron: SBB

Het exportvolume van rondhout en minimaal bewerkte vierkant bekapt palen is in de afgelopen periode afgenomen. Dit is vanaf 2019 het geval. Echter neemt de afname van de export van rondhout onder invloed van COVID-19 met als gevolg het afsluiten van de grenzen van het land en de stillegging van de economie. Ook is van invloed de heffing op export van rondhout ook een rol gespeeld. Niet uitgesloten mag worden dat dit ook geleid heeft tot smokkel van rondhout naar het buitenland om onder deze vorm van belasting uit te komen. Een plus punt is dat ondanks de daling van het volume van de export van rondhout de waarde juist is toegenomen.

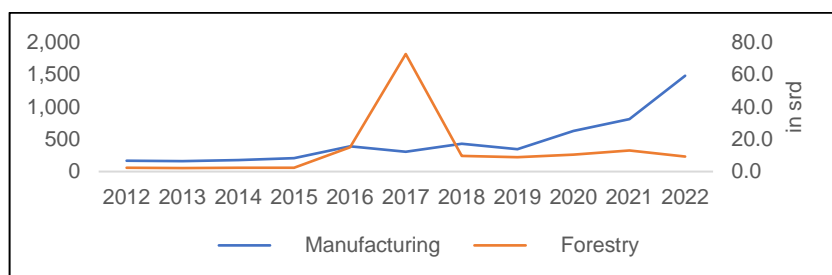
Deze is zelfs in 2022 meer dan in 2018. Dit blijkt ook uit de gemiddelde waarde per m³ in USD voor 2022 ten opzichte van 2018.

Tabel 6.4.3: Exportvolume per assortiment verwerkt hout in m³ 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
- Gezaagd hout	16,500	23,084	18,070	13,513	24,863
- Gereed product	365	431	506	251	355
- Triplex	0	38	43	0	96
Totaal volume assortiment verwerkt hout	16,865	23,553	18,619	13,764	25,314
Exportwaarde per assortiment verwerkt hout in mln usd 2018-2022					
	2018	2019	2020	2021	2022
Houtverwerking in usd					
- Gezaagd hout	5.2	8.41	5.8	4.3	8
- Gereed product	0.24	0.31	0.32	0.17	0.25
- Triplex	0	0	0.01	0	0.03
Totale export waarde houtverwerking in usd	5.44	8.72	6.13	4.47	8.28
waarde per m ³	323	370	329	325	327

Bron: SBB; bewerking SPS

Terwijl in het geëxporteerde volume van onverwerkt en minimaal bewerkt hout afneemt blijkt dat in tegenstelling daarop de export van verwerkt hout toeneemt. Dus terwijl het totaal geproduceerde volume is gedaald zijn de exporten toch gestegen ten opzichte van 2018. Slechts in 2021 is het geëxporteerde volume minder ten opzichte van 2018. Dat het gunstig is de export van de houtverwerking te stimuleren blijkt ook als gelet wordt op de opbrengst per m³ voor onverwerkt ten opzichte van verwerkt hout. Een opvallend verschijnsel is dat de prijs van onverwerkt hout per m³ toeneemt jaar op jaar in vergelijking met verwerkt hout waarvan de prijs per m³ na 2019 lijkt te dalen en ongeveer stabiel tussen USD 329 en USD 325/m³. Desondanks blijft de prijs voor verwerkt hout ongeveer een derde hoger dan onverwerkt hout.

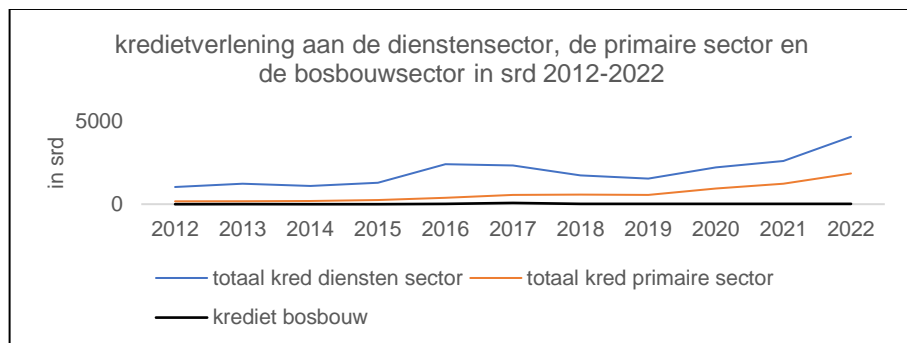
Figuur 6.4.1: Financiering sector industrie en bosbouw

Bron: CBvS

Voor het plegen van de investeringen in de sector is het van belang dat deze over de nodige financiële middelen kan beschikken tegen gunstige voorwaarden (lage leenkosten, interestvoet). Als een vergelijking wordt gemaakt van de kredietverlening aan de bosbouwsector en de overige primaire productiesectoren, de manufacturing en de dienstensector. Dan is duidelijk dat de bosbouwsector vrijwel niet aanbod komt. Dit ligt aan enkele oorzaken

die te maken hebben met de duur van de concessies voor bosexploitatie. De duur van de concessie is korter dan 5 jaar waardoor de banken niet bereid zijn de investeringen die in deze sector nodig zijn te financieren. Het termijn van de concessie voor bosexploitatie zou langer dan 10 jaar moeten zijn. Hierdoor zou de concessie als onderpand kunnen dienen voor de aanvraag van kredieten.

Van de primaire sectoren gaat de meeste kredietverlening naar de mijnbouwsector gevolgd door de visserij en agrarische sector. De bosbouwsector komt nauwelijks aanbod. Slechts in 2017 was er een kleine toename maar sindsdien is de kredietverlening aan deze sector constant laag gebleven.

Figuur 6.4.2: Kredietverlening aan de dienstensector, de primaire sector en de bosbouwsector in srd 2012-2022

Bron: CBvS

Als gekeken wordt naar de kredietverlening in het totaal verleend aan de productieve en de dienstverlenende sector, en dan is duidelijk dat deze voornamelijk is aan de dienstensector. Het is dus duidelijk dat een zodanig structureel beleid zal moeten worden ontwikkeld waarbij de officiële financiële sector bereid is haar kredietverlening aan de productiesector te verhogen ten opzichte van de dienstensector zodat in het algemeen de economie kan worden omgevormd van een importeconomie naar een exporteconomie die niet afhankelijk is van een subsector.

De wijze waarop het SAMAP project (Suriname Agricultural Market Acces Project) voor de agrarische sector is opgezet zou als voorbeeld kunnen dienen voor het opzetten van een organisatiestructuur voor de industriële houtverwerking. Het is een organisatiestructuur voor de gehele keten van de agrarische sector waarbij er een samenwerking plaatsvindt met de: overheid, de verschillende subsectoren in de agrarische sector vertegenwoordigd door belangen organisaties, Niet Gouvernementele Organisaties (N.G.O.) en externe organisaties (F.A.O.).

Een ander voorbeeld voor financiering en steun bij het vinden van financiële startkapitaal of kapitaal voor uitbreiding- en groei van een kleinschalige mans- en familie bedrijfjes in de houtverwerking in het binnenland is het initiatief van Newmont en NOB dat speciaal ontwikkeld is voor de kleinschalige goudsector in het merian gebied. Het fonds biedt mogelijkheden voor bedrijfskredieten voor haalbare investeringsprojecten. Lokale ondernemers en buitenlandse bedrijven die houtconcessies exploiteren nabij binnenlandse leefgemeenschappen

kunnen de methode die hier wordt toegepast ook toepassen in de gebieden waar zij hun bedrijfsactiviteiten ontplooiën.

Beleidsmaatregelen en toepassingen van bedrijven en organisaties in succesvolle landen

Kenmerk van de bedrijven die in de houtverwerkingssector opereren is dat het eenmans en of familiebedrijven zijn, en worden geclassificeerd als Klein medium ondernemingen (KMO) of small, medium enterprises (SME). De organisatiegraad van de sector in Suriname is heel zwak als deze vergeleken wordt met landen als bijvoorbeeld Brazilië, de Verenigde Staten van Amerika en de EU. In deze landen en regio's zijn deze bedrijven verenigd in een belangenorganisatie die namens alle bedrijven in de sector in overleg treedt met de overheid en het buitenland.

De Braziliaanse associatie voor mechanisch bewerkt hout (ABIMCI) vertegenwoordigt de houtverwerkingsindustrie van dit land. Opmerkelijk is dat deze industrie gekenmerkt wordt als uitsluitend bestaande uit micro en Small Medium Enterprises (SME).

De sector bestaat verder uit de volgende organisaties:

- Het Braziliaans instituut voor technische standaarden
- Instituut voor technologie in hout en meubilair

De twee laatste instituten geven certificering voor kwaliteit en het prestatievermogen van het meubilair en de producten vervaardigd van hout. De kwaliteit managementsystemen die aanwezig zijn in de bedrijven worden geregeld geverifieerd en regelmatig getest in een onafhankelijk laboratorium. *Bron: pag 10 ITTO report 16-31 juli*

Carbon credits en REDD+

Door Stichting Bosbeheer en Bostoezicht (S.B.B.) wordt gewerkt aan het uitvoeren van het REDD+ project waarbij de mate waarin het Surinaams oerwoud koolzuur gassen (CO₂) opvangt en vasthoudt wordt bepaald. Tijdens de klimaatop van de VN in 2007 is dit geïntroduceerd en op de klimaatop van 2015 te Parijs is de UN Framework Convention on climate change (UNFCCC) gefinaliseerd en opgeroepen tot het creëren van een internationaal programma waar landen uitstoot van koolzuurgassen door hun industrieën kunnen verhandelen. Het gevaar dreigt dat een groot deel van de Carbon credits verkregen uit projecten die zijn uitgevoerd niet zullen voldoen aan de eisen die tijdens de komende klimaatop zullen worden gesteld en zullen vervallen.

Tijdens een medio juli gehouden workshop over carbon credits is gebleken dat Suriname goed op weg is met het vaststellen van het niveau van de koolzuurgassen die worden opgevangen door het bos van Suriname. Het is ook gebleken dat Suriname een voorsprong heeft ten opzichte van de overige landen.

6.5 Ontwikkelingen van de Mineralensector

Nadat de Alcoa bekend heeft gemaakt aan de Surinaamse overheid om haar mijn- en raffinageactiviteiten in Suriname stop te zetten, heeft de vorige regering een commissie ingesteld die met de Alcoa moest onderhandelen

over de voorwaarden van deze afbouw, en derhalve een wijziging van de op dat moment nog vigerende Brokopondo Overeenkomst. Nadat de wijziging is goedgekeurd in het parlement en de huidige regering aantrad, zijn de leden van deze commissie (officiële naam “Stuurgroep Alcoa/Suralco) vervangen met een gewijzigde taakstelling, namelijk het houden van toezicht op het nakomen van de gemaakte afspraken met betrekking tot de afbouw van de activiteiten, evenals andere verplichtingen die zowel Alcoa als de staat waren overeengekomen in de wijziging van de Brokopondo Overeenkomst, en enkele aanverwante zaken. Enkele punten waren:

- Overdracht drinkwaterinstallatie
- Exploratie en exploitatie West-Suriname bauxiet voorkomens
- Afwikkeling pensioenen
- Overdracht Cornerhouse
- Etc.

Ten aanzien van het West-Suriname bauxiet project, zou dit een derde poging zijn om de voorkomens te ontwikkelen na een gedegen studie verricht door de Alcoa. Een overeenkomst hiertoe is echter nooit getekend door beide partijen, edoch had de commissie de taak om de mogelijkheden te exploreren, in het bijzonder omdat het een project betreft met potentieel verstrekkende gevolgen voor Suriname in termen van overheidsinkomsten, werkgelegenheid, ontsluiting, etc. voor de komende decennia.

Na wat voorwerk te hebben verricht heeft de commissie op 7 februari aan de Alcoa gevraagd wat hun standpunt is ten aanzien van de ontwikkeling van de West-Suriname bauxiet reserves, waarop er door de multinational gereageerd is door te stellen dat het bedrijf op dat moment geen interesse had voor nieuwe projecten. De Stuurgroep heeft toen besloten om op basis van de beschikbare informatie (onder meer bij het Planbureau en het Bauxiet Instituut Suriname) een strategisch document te ontwikkelen voor het ontwikkelen van de westelijke gelegen bauxiet reserves. In dit document komen twee markante punten naar voren:

- Ontwikkeling niet te laten afhangen van 1 enkele maatschappij, maar om een zogenaamde “open call” te hebben middels een Request for Expression of Interest, met daarna een Request for Proposal, om te zien welke maatschappijen in de wereld interesse tonen, en in het verlengde hiervan, welke de beste voorstellen zijn;
- Met de inzet van de bauxiet reserves, zoveel als mogelijk de nadruk moet worden gelegd om het creëren van toegevoegde waarde.

Evenwel was de Stuurgroep van mening dat, vanwege het specialistisch karakter van het voorgesteld traject voor de ontwikkeling, de Stuurgroep zelf niet geschikt zou zijn om dit te trekken maar een separate commissie dit werk zou moeten doen. Deze bevindingen zijn gepresenteerd in april op de regeringsraadsvergadering waarbij er steun en goedkeuring is gegeven aan het uitvoeren van de ontwikkeling conform het document opgesteld door de Stuurgroep. In juli is de Presidentiële Commissie Ontwikkeling West-Suriname Bauxiet ingesteld.

Deze laatstgenoemde Commissie is sinds haar instelling druk doende geweest met het opstellen, definiëren en vaststellen van:

- de werkprocedures
- het proces voor de Request for Expression of Interest (REOI) en de Request for Proposal (RfP)
- geheimhoudingsclausules
- etc.

Het ligt in de bedoeling om in 2023 de REOI de deur uit te doen, en in de eerste helft van 2024 de RfP, waarbij in de tweede helft van 2024 de onderhandelingen kunnen starten.

Goudsector

De goudsector levert een belangrijke bijdrage aan de inkomsten van het land, zoals blijkt uit tabel 6.5.1.

De prijs van goud op de internationale markt wordt beïnvloed door verschillende factoren zoals economische onzekerheid, inflatie en vraag en aanbod. Beleggers zoeken naar veilige havens en goud wordt vaak beschouwd als zo'n veilige haven. Aan de andere kant kan de goudprijs ook worden beïnvloed door factoren zoals de waarde van de Amerikaanse Dollar (USD), rentetarieven en geopolitieke gebeurtenissen. Hierdoor blijft de goudprijs fluctueren en verandert de prijs van goud steeds. Na een enorme stijging van ongeveer 17 procent was in 2020 de gemiddelde wereldmarktprijs van goud USD 1770 per troy ounce. In 2021 steeg deze prijs met 2 procent tot USD 1800. De ontwikkelingen in de wereld hebben in 2022 minder invloed gehad op de goudprijs en bleef de prijs vrij stabiel op USD 1801, wat een stijging van 0.06 procent was.

Tabel 6.5.1: De kernindicatoren van de goudsector 2017 – 2023

Omschrijving	2017*	2018	2019	2020	2021	2022	2023**
Productievolume totaal (in 1000 kg)	41	42	41	32	36	36	34
Waarvan productievolume grootmijnbouw (in 1000 kg)	26	26	26	17	19	20	19
Waarvan productievolume overige (in 1000 kg)	16	16	16	15	16	15	15
Exportvolume totaal (in 1000 kg)	41	42	39	36	34	35	33
Waarvan exportvolume grootmijnbouw (in 1000 kg)	25	26	24	22	19	20	19
Waarvan exportvolume overige (in 1000 kg)	15	16	15	14	15	15	15
Wereldmarktprijs (\$ / troy ounce goud) (wereldbank)	1258	1269	1392	1770	1800	1801	1900
Verdiens ten overheid (in mln USD)	102	126	130	156	246	195	219
Belastingontvangsten							
Royalties (mln USD)	55	72	84	87	84	102	103
Winstbelasting/inkomstenbelasting (mln USD)	24	26	22	37	129	60	83
Loonbelasting (grootmijnbouw) (mln USD)	23	28	24	32	33	33	33
Niet-belasting ontvangsten							
Dividend (mln USD)	1	1	0	0	0	0	0
Consent - en statistiekrecht (mln USD)	0.7	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
License & Concessions rights/Fees New mont (mln USD)	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03
Aandeel goudsector in BBP	12	11	11	18			
Aandeel goudsector in procent van BBP (excl. overheid)	14	13	14	23			
Investerings grootmijnbouw (mln. USD)	225	210	121	68	99	121	71

Bron: CBvS, ABS, IAM Gold, schattingen van SPS, Wereldbank, bewerking SPS

*in 2017 begon Newmont met volledige productie; **voorlopige cijfers(schatting)

De productie in 2021 en 2022 zijn vrijwel stabiel gebleven op 36000 kg. Geprojecteerd staat voor 2023 een productie die 6 procent lager is dan 2021 en 2022. De productie van de grote goudbedrijven blijkt te gaan dalen en dat van de kleinschalige goudbedrijven blijft ongeveer gelijk. De bedrijven wijken zo min mogelijk af van de gebruikelijke productie, om de levensduur van de mijnen te kunnen garanderen. De goudproductie daalde bij New Mont in 2022 met voornamelijk door een lagere verwerkingscapaciteit als gevolg een tijdelijke uitval door onderhoud aan de molens. De verkoopkosten per ounce goud stegen, voornamelijk door hogere brandstof- en energiekosten als gevolg van inflatie. In 2024 wordt verwacht dat de productie met 4 procent zal stijgen, ten opzichte van 2023.

In 2021 is het exportvolume van goud met 6 procent gedaald ten opzichte van 2020, en steeg met 3 procent in 2022. De verwachting voor 2023 is dat de export zal dalen met ongeveer 6 procent. In 2024 zal het exportvolume naar verwachting met 4 procent stijgen ten opzichte van 2023 als de productie daadwerkelijk ook stijgt.

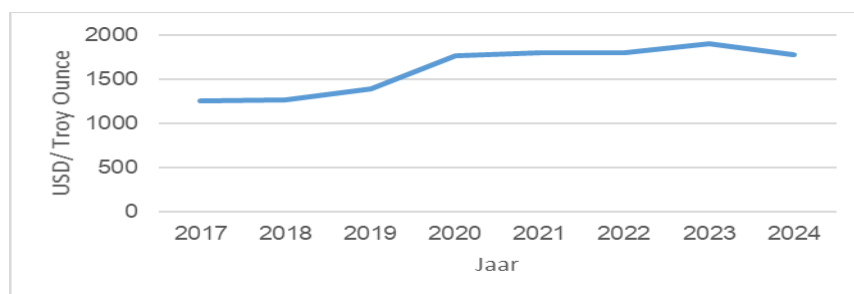
Met een gemiddelde prijs van ongeveer USD 1800 per troy ounce voor goud, zijn de overheidsinkomsten gestegen met 25 procent in 2022 ten opzichte van 2020. De stijging is vooral te zien bij de afdracht van inkomstenbelasting. Voor 2023 is geprojecteerd dat de overheidsinkomsten verder zullen stijgen, mede door de stijging van de wereldmarktprijs en het nieuw percentage voor de royalties die de kleinschalige goudbedrijven moeten betalen. De wereldmarktprijs vertoont nog steeds een stijgende trend en voor 2023 is de prijs geprojecteerd op USD 1900 per troy ounce. Dat is een stijging van ongeveer 5 procent ten opzichte van 2022. Met de eerdergenoemde verwachtingen voor 2024, zullen de overheidsinkomsten dan wel dalen met 6 procent. Deze daling wordt verwacht, omdat er voor 2024 een gemiddelde wereldmarktprijs van USD1750 per troy ounce is geprojecteerd door de Wereldbank. In percentages daalt de prijs met 8 procent, zie figuur 6.5.1.

In Suriname is de illegale goudsector nog steeds een probleem dat beleidsmakers strategisch moeten aanpakken. Recent is de focus weer gelegd op de ordening van de goudsector. Een van de belangrijkste redenen voor regulering is de strijd tegen witwaspraktijken en de financiering van terrorisme. Daarnaast is regulering van de sector essentieel om belastingontduiking tegen te gaan, wat zal leiden tot meer inkomsten voor de staat en zo criminaliteit, mensensmokkel en -handel in de sector kan worden tegengewerkt. Als onderdeel van de ordening van de goudsector is het ook belangrijk om na te gaan welke concessierechten zijn uitgegeven, waarna men kan besluiten wat de mogelijkheden zijn om deze bij inactiviteit in te trekken. Na de opstartfase zal er ook toezicht worden gehouden op de naleving, waaronder verantwoorde goudwinning. Binnen de illegale goudsector blijft het probleem van milieuvervuiling groeien en milieuorganisaties hebben herhaaldelijk gewezen op de schadelijke effecten van de extractiemethode en het gebruik van kwik.

Om de overheidsinkomsten uit de goudsector te vergroten, zijn de royalties die kleine goudbedrijven aan de overheid moeten betalen vanaf 2022 verhoogd van 2,275 procent naar 4,5 procent, en sinds mei 2023 bedragen de royalties 5,5 procent. De overheid heeft het voornemen om een "Delfstoffen instituut" op te richten. Dit instituut heeft als taak om de mijnbouwgebieden te monitoren en de kleinschalige goudsector te herstructureren. Het

resultaat dat hieruit moet rollen is een modern, functioneel en administratief zelfstandige entiteit die broodnodig zal zijn bij duurzaam beheer van onze delfstoffen. Ook zal dit instituut zich bezig moeten houden met het erop toezien dat mijnbouwbedrijven zich houden aan de bepalingen van de mijnbouwwet. De mijnbouwwet ligt op de operatietafel en zal herzien worden. Het doel hiervan is dat deze wet aansluit op de hedendaagse ontwikkelingen, er betere ordening komt in de sector en ook dat de hiaten van de oude wet zoveel mogelijk worden weggewerkt.

79North, een Canadees bedrijf die bodemonderzoek uitvoerde in het Nassau gebied maakte bekend dat zij zijn gestuit op hoogwaardige goudvoorkomens in de bodem. Dit bedrijf begon in juni 2021 met boringen binnen het Nassau gold project. De informatie, gepresenteerd door dit bedrijf kan waardevolle informatie zijn, vooral als de regering het in overweging neemt om een 100 procent overheids-goudbedrijf op te zetten of eventueel de concessierechten van Grassalco uit te breiden. De aandelen van Rosebel Gold Mines, die IAMGOLD bezat zijn in 2023 officieel verkocht aan ZiJin Mining Group Co.,Ltd.

Figuur 6.5.1: De wereldmarktprijs van goud

Bron: Wereldbank (2017 t/m 2022 uit CMO-Histor

6.6 Ontwikkelingen in de Oliesector

Olieprijzen vertonen momenteel een stijgende trend door een combinatie van factoren, zoals een toenemende vraag naarmate de economieën zich herstellen van de pandemie, beperkte productiecapaciteit en geopolitieke spanningen in belangrijke olieproducerende regio's.

Suriname heeft ook te maken met verhoogde brandstofprijzen mede als gevolg van de internationale prijsontwikkeling van olie. Per november 2022 heeft de regering aangekondigd te hebben besloten de subsidie op brandstof af te bouwen. De klant betaalt al vanaf maart 2023 de marktconforme prijs voor unleaded en diesel bij de pomp. De afbouw is gedaan in 2 fasen, in februari en maart 2023.

Tabel 6.6.1: Kernindicatoren van de oliesector 2017-2023

	2017	2018	2019	2020	2021	2022*	2023*
Productievolume crude in 1000 barrels	5.953	5.996	6.05	5.991	5.951	6.144	6.143
Productievolume geraffineerde producten in 1000 barrels	4.828	4.747	4.515	4.276	4.764	5.268	5.793
Exportvolume in 1000 barrels	2.952	2.805	2.468	3.005	2.616	2.972	2.371
Exportwaarde in mIn USD	178	206	166	273	274	345	239
Investerings in mIn USD	99	174	268	91	85	69	130
Wereldmarktprijs (\$ / bbl) (wereldbank)	54.39	71.07	64.03	42.3	70.4	99.8	84
Overheidsinkomsten in mIn USD							
Directe belasting							
Loonbelasting werknemers	19	18	16	19	23	23	19
Winstbelasting (inkomstenbelasting)	26	58	61	30	81	143	48
Indirecte belasting							
Dividend	35	16	51	35	67	144	47
Aantal werknemers	1050	1113	1145	1121	1073	1129	1167

Bron: Staatsolie, bewerking SPS, * voorlopige cijfers.

Asfalt, diesel en benzine worden zowel lokaal als op exportmarkten verkocht, vooral in Caricom. De oliesector levert een belangrijke bijdrage aan de staatsinkomsten en heeft een gunstige positie op de betalingsbalans. De hogere prijs van ruwe olie is aan de ene kant een voordeel voor het Staatsoliebedrijf, omdat het daardoor meer kan verdienen.

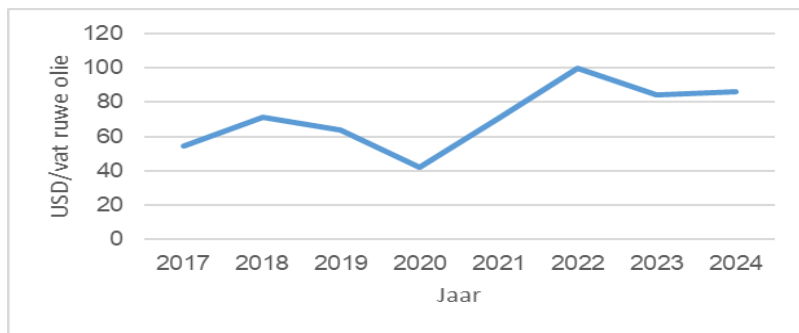
Staatsoliemaatschappij Suriname heeft dit jaar haar productiedoelstellingen overtroffen door de prestaties van bestaande putten te optimaliseren en maatregelen te implementeren in de vorm van een high flow rate strategie; sinds 2021 heeft het bedrijf deze strategie gebruikt om de prestaties van 54 putten te optimaliseren. Zowel statische als dynamische geologische modellering heeft geholpen om de prestaties van het reservoir beter te begrijpen en de productieputten verder te optimaliseren.

Door vertragingen in de levering van vereiste materialen als gevolg van wereldwijde knelpunten in de toeleveringsketen, werd het grootste deel van het ontwikkelingsboringsprogramma uitgesteld in 2022. Er zijn echter 14 putten voor horizontale boringen gepland voor 2023.

Daarnaast werd het proefproject voor cyclische stoomstimulatie gestart in 2022, een ander Enhanced Oil Recovery-project. Op de raffinaderij werd zoet gas in het proces gebracht in plaats van te worden afgefakkeld, wat leidde tot een toename van de benzineproductie met ongeveer 300 vaten per dag.

De productie van geraffineerde producten door Staatsolie Maatschappij Suriname fluctueert al vanaf 2017 heel miniem. Door de stijging van de prijs per vat ruwe olie, wordt er verwacht dat Staatsolie Maatschappij Suriname meer winsten zal boeken, ondanks de productie niet veel zal verschillen met de voorgaande jaren en dat zodoende ook meer aan de overheid zal worden overdragen in de vorm van belastingen. Deze zijn vrijwel behoorlijk gestegen in 2022 omdat de olieprijs hoog was en het bedrijf dus gunstige inkomsten kreeg. Het aantal werknemers is in 2022 gestegen met 5 procent ten opzichte van 2021. In 2022 steeg de productie van

geraffineerde producten met 11 procent door de eerder aangegeven implementatie van het Enhanced Oil Recovery-project. In 2022 is te merken dat de internationale prijs van ruwe olie aanzienlijk steeg met 42 procent tot USD 99.80 per barrel en dat kwam doordat men bang was voor olietekorten door de inval van Rusland in Oekraïne. Voor 2023 verwacht de Wereldbank een gemiddelde prijs van USD 84 per barrel en voor 2024 USD 86 per barrel. Dit betekent een stijging van ca. 2,3 procent.

Figuur 6.6.2: De wereldmarktprijs van olie

Bron: Wereldbank (2017 t/m 2022 uit CMO-Historical-Data-Annual en 2023, 2024 uit CMO-April-2023-forecasts)

Offshore- Ontwikkelingen

Sinds de ontdekking van offshore-oliereserves in 2019-2020 heeft de regering haar intentie uitgesproken om haar olie- en gasindustrieën te ontwikkelen, waarbij de productie naar verwachting al in 2025 zou moeten beginnen. Echter zijn de verwachtingen voor een snelle productieschema niet meer te halen. De productie kan nu pas na 2027 beginnen op zijn vroegst. Dit komt doordat de partners Total Energies en APA-Corp. hun Final Investment Decision, FID, voor blok 58 nog moeten bereiken. Volgens eerder geproduceerde planning gaat de productie van ruwe olie eerst toenemen tot wel 120.000 barrels olie per dag. Deze productie wordt gedurende de jaren verder opgevoerd. Momenteel is de gemiddelde dagproductie gesteld op 16.000 barrels en dit bestaat alleen uit onshore ruwe olie. Het Guyana-Suriname-bekken is een van 's werelds meest veelbelovende gebieden voor olie-exploratie. De regering van Guyana verwacht dat de export van ruwe olie voor 2023 USD11.332,62 miljoen zal bedragen, een stijging van 14 procent ten opzichte van 2022. Deze inkomsten worden verwacht uit de olieproductie in het door ExxonMobil beheerde Stabroekblok van het Liza- en Payara-veld (die naar verwachting voor het einde van 2023 zal starten). Van januari tot mei 2023 produceerde het Stabroekblok meer dan 376.000 vaten per dag (bpd) en in dit tempo ligt het op schema om de 135 miljoen vaten voor het hele jaar te overschrijden. Guyana exporteerde vorig jaar 101 miljoen vaten, ongeveer 297.000 vaten per dag. Productie zal in 2024 aanzienlijk toenemen tot 600.000 vaten per dag als alles volgens planning verloopt, tegenover 375.000 vaten per dag dit jaar

Seismische gegevens afkomstig van Staatsolie Maatschappij Suriname suggereren dat het Suriname-bekken ongeveer 30 miljard vaten olie bevat. APA-Corporation maakte recent bekend dat de oliereserve in Blok 58 zodanig groot is dat er voor 2023 geen exploratieboringen meer verricht zullen worden. In het gebied dat voorheen

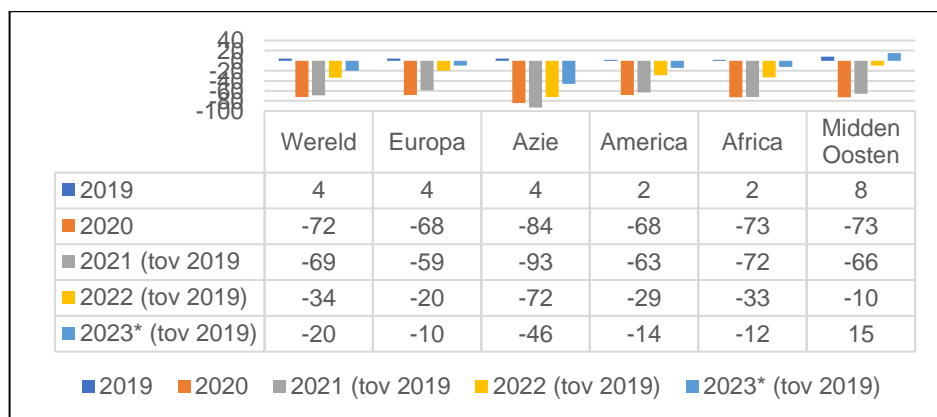
bekend stond als Blok 54 is Staatsolie Maatschappij van plan 3D seismisch onderzoek uitvoeren. In dit gebied is er eerder onderzoek gedaan door Tullow oil, maar slaagde er niet in om een ontdekking te maken.

Momenteel zijn er voor slechts 40 procent van Suriname's offshore olieblokken een vergunning uitgegeven en dat is zo'n 32 miljoen acres. Vanaf het vierde kwartaal van 2022 staat het resterende 60 procent van het onontgonnen offshore-areaal op de internationale aanbesteding en Suriname heeft goede fiscale voorwaarden nodig voor de ontwikkeling van zijn olie- en gasbronnen. Voor 2023 heeft Staatsolie ook nog een aanbesteding gepland voor de ondiepe waterblokken.

6.7 Ontwikkelingen in de Toerisme Sector

Het begin van het jaar heeft opnieuw het unieke vermogen van het toerisme aangetoond om terug te veren. Op veel plaatsen ligt het aantal aankomsten dicht bij of zelfs boven het niveau van voor de COVID - pandemie. De uitdagingen op geopolitiek gebied, personeelstekorten en de mogelijke impact van de crisis in de kosten van levensonderhoud op het toerisme, moeten in de gaten gehouden worden. De toerisme sector, draagt via haar gerelateerde transportsector ook bij aan CO2 uitstoot, en moet dus transformeren naar een situatie waarbij er sprake is van zo efficiënt mogelijke en emissiearme activiteiten.

De inkomsten uit het internationale toerisme stegen weer tot USD 1 miljard in 2022, een reële groei van 50% ten opzichte van 2021, gedreven door de belangrijke opleving van het internationale toerisme. De uitgaven van internationale bezoekers bereikten 64% van het niveau van vóór de pandemie (-36% ten opzichte van 2019, gemeten in reële termen). Per regio boekte Europa de beste resultaten in 2022 met bijna 550 miljard USD aan inkomsten uit toerisme (520 miljard EUR), of 87% van de pre-pandemische niveaus. Afrika herstelde 75% van de inkomsten van vóór de pandemie, het Midden-Oosten 70% en Noord- en Zuid-Amerika 68%. Door langdurige grensafsluitingen verdienden Aziatische bestemmingen ongeveer 28%.

Figuur 6.7.1: Internationale toeristen, wereld en regio's 2019-2023 (met 2019 als baseline) in procenten

Bron: Wereldorganisatie voor Toerisme (UNWTO), Gegevens verzameld door UNWTO, mei 2023.
Gepubliceerd: 09/05/2023, 2023*: 1^e kwartaal van 2023

Toerisme in het Caribisch Gebied

Het Caribisch toerisme werd in 2022, volgens de Caribbean Tourism Organization ²⁹gekenmerkt door een sterk herstel. De Caribische toeristenindustrie was veerkrachtig en bouwde voort op de opleving die halverwege 2021 begon. Tegen het einde van 2022 registreerde het Caribisch gebied 28,3 miljoen toeristische bezoeken, ongeveer 52,4 procent meer dan in 2021, en meer dan 88 procent van de bezoekers die aankwamen in 2019, het basisjaar voor de typische toeristische activiteiten vóór de pandemie.

Cruise

Met de opheffing van reisbeperkingen bedroeg het totale aantal cruise-gangers in de regio 19,2 miljoen in 2022 - vijf keer meer dan in 2021. Dit is echter slechts 63,3 procent van het recordaantal cruisebezoeken (30,4 miljoen) in 2019.

Vooruitzichten voor 2023

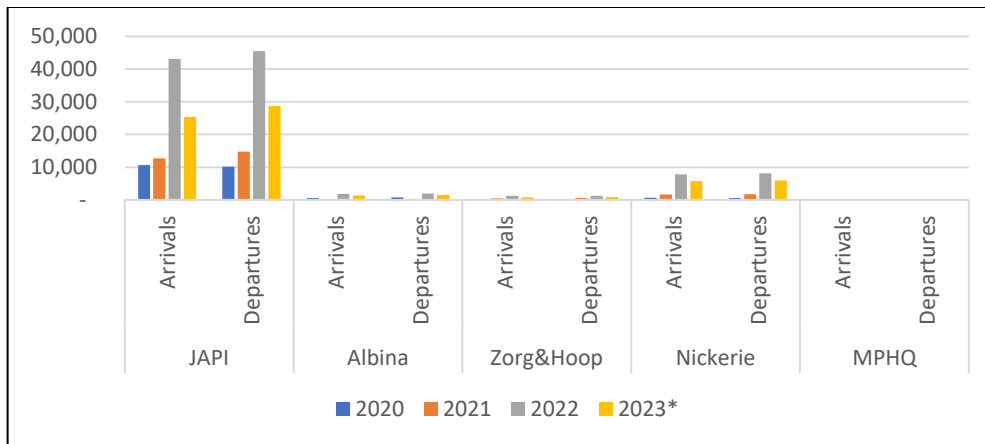
Bijna 90procent van de reisvraag van de regio voor 2019 is al hersteld en sommige bestemmingen hebben zelfs hun niveau van voor de pandemie overtroffen. De Caribbean Tourism Organization verwacht dat het totale aantal aankomsten naar de regio met 10 procent tot 15 procent zal toenemen ten opzichte van 2022, wat neerkomt op 31,2 tot 32,6 miljoen toeristen. De cruise-industrie verwacht ook meer herstel en uitbreiding, met tussen de 32 miljoen en 33 miljoen cruisebezoeken, een stijging van 5 procent tot 10 procent ten opzichte van het pre-pandemische basiscijfer.

Toerisme in Suriname

Personenverkeer in Suriname

De Europese Unie bespreekt nog steeds het vraagstuk of Surinaamse burgers visumvrij kunnen reizen naar de Schengenlanden. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken, Internationale Business en Internationale Samenwerking (BIBIS) van Suriname heeft een verzoek gedaan om visumvrije reizen naar Europa mogelijk te maken. De jaarlijkse statistieken laten zien dat veel mensen naar de EU reizen, voornamelijk naar Nederland en België, waarvan een groot deel uit Suriname komt. De vrijstelling van visum kan het toerisme stimuleren en de zakelijke, sociale en culturele banden tussen de EU en Suriname versterken.

²⁹ De Caribbean Tourism Organization rapporteert de landen en bestemmingen in de conventionele geografische regio, evenals Belize, Guyana, Suriname en de Mexicaanse Caraïben (Cancun en Cozumel).

Figuur 6.7.2: Personenverkeer (Surinaamse reizigers) 2020 - 2023

Bron: Militaire Politie

2023*: Statistieken van 1 januari – 1 augustus 2023

Recente ontwikkelingen

Navigatiesysteem

Het ZY-VOR navigatiesysteem en het Instrument Landing System (ILS) zijn uitgevallen. Luchtverkeersleiders kunnen het ZY-VOR niet gebruiken om vliegtuigen uit elkaar te houden. Het ILS-systeem dat vliegtuigen tijdens slecht zicht veilig op de Johan Adolf Pengel Luchthaven zou kunnen laten landen, is ook niet beschikbaar. Als gevolg van het slechte weer en het defecte ILS konden de kisten niet landen op de Johan Adolf Pengel Luchthaven. In 2020 waren er 43 luchtverkeersleiders werkzaam, maar in 2023 zijn er slechts 31 over. Het Ministerie van Transport, Communicatie en Toerisme zal dit tekort helpen oplossen door 22 assistenten klaar te stomen voor deze belangrijke functie.

Toerisme Raamwet

In april 2023 heeft de Nationale Assemblée de Toerisme Raamwet en de Wet Toerisme Autoriteit Suriname goedgekeurd. De wet omvat het Meerjaren Toerisme Ontwikkelingsplan. Er werd aangevoerd dat deze wetten de verdien capaciteit van het land zullen helpen vergroten. De wet ³⁰belicht ook het belang van het formuleren van een Meerjaren Toerisme Ontwikkelingsplan, voor de uitvoering van het toerisme beleid. Het is een beleid dat gebaseerd is op de beleidsprioriteiten van het Ontwikkelingsplan van 2022-2026: (A) Toename in het aantal toeristen, (B) Verbetering van het toerisme product en ordening van de sector en (C) Planning. Hierbij is aangegeven dat een toename van het aantal toeristen een grotere aanspraak zal maken op een verbeterd Surinaams toerismeproduct en een goed gestructureerde sector. In de toerismewet³¹ wordt aangegeven dat

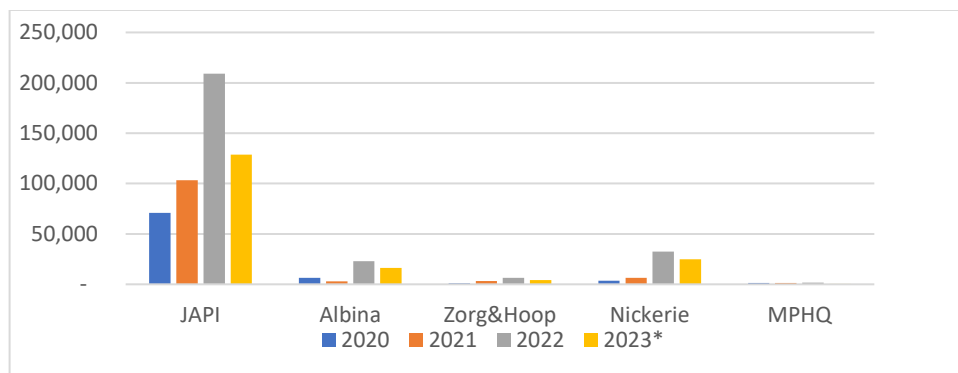
³⁰ De Wet 2022, houdende regels ter bevordering en regulering van de toerisme sector in Suriname. (Toerisme Raamwet) Memorie van toelichting, Artikelsgewijze Toelichting: Artikel 3

³¹ De wet, houdende regels ter regulering en bevordering van de toerismesector in Suriname (Toerisme Raamwet): artikel 7 lid g.

tenminste een deel, nader te bepalen bij of krachtens staatsbesluit, van de financiële inkomsten van bezoeken aan de culturele attracties en monumenten gebruikt moeten worden voor onderhoud, bescherming, ontwikkeling en instandhouding van sociale structuren en cultuur erfgoed.

Een visumvereiste

Per 1 mei 2023 wordt de verplichting om visum te krijgen weer ingesteld voor 21 landen. In juli 2022 werd de noodzaak om een visum te krijgen voor Suriname afgeschaft. Er is misbruik gemaakt van het besluit bij de beoordeling van de maatregel. Suriname is een populaire stopplaats voor toeristen. De volgende landen moeten weer visum aanvragen: Angola, Bangladesh, Cuba, de Dominicaanse Republiek, Egypte, Eritrea, Ghana, India, Kameroen, Kenia, Nepal, Nigeria, Pakistan, Somalië, Sri Lanka, Syrië, Tunesië, Venezuela, Zambia en Zuid-Afrika.

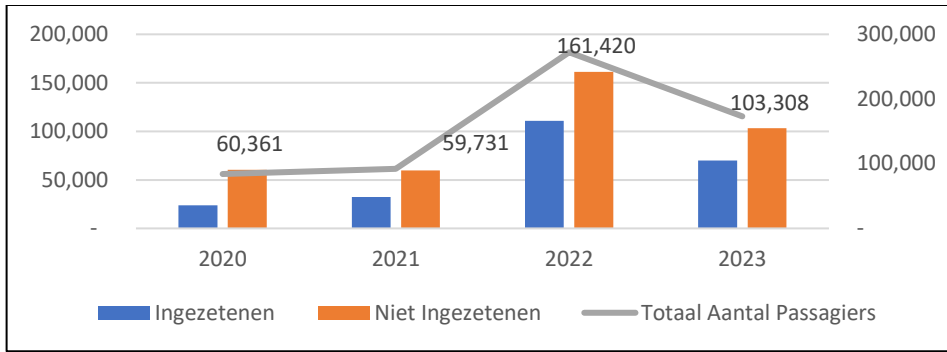

Figuur 6.7.3: Transport van passagiers – aankomst naar grenspost

Bron: Militaire Politie

2023*: Statistieken van 1 januari – 1 augustus 2023

In figuur 6.7.3 geeft een beeld van de passagiers die Suriname binnen komen via de desbetreffende grensposten. De passagiers komen het meest via het Johan Adolf Pengel International Airport te Para, gevolgd door de grensposten te Nickerie, Albina en Paramaribo. In 2022 is er een duidelijke groei ten opzichte van 2020 te merken, van respectievelijk 226,07 procent nadat de havens gesloten waren in de periode 2020-2021 vanwege COVID-19.

Figuur 6.7.4: Transport van passagiers – (totalen) aankomst in de periode 2020- t/m aug 2023

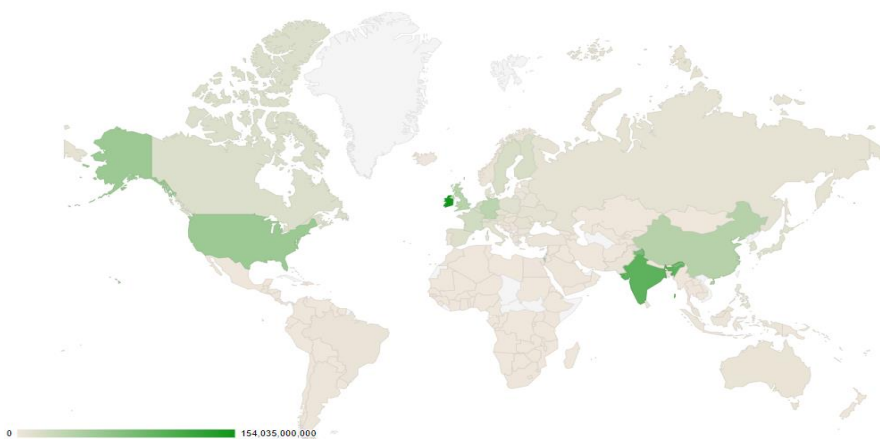
Bron: Militaire Politie

2023*: Statistieken van 1 januari – 1 augustus 2023

In de bovenstaande figuur is er een weergave te zien van het totaal aantal passagiers verdeeld naar het aantal ingezetenen en niet-ingezetenen die in de jaren 2020 – 2023 Suriname hebben bezocht. Er is een duidelijke groei te zien van 2020 tot 2021 van het totaal aantal passagiers. Dat is een groei van ongeveer 40,16 procent. De groei van 2022 tot 2021 is ongeveer 132,64 procent. Voor de niet-ingezetenen is er een groei te zien van 2022 tot 2020, met ongeveer 167,4 procent. Verwacht wordt dat in 2023 het niveau van 2022 bereikt wordt of iets meer vanwege de geplande evenementen in het laatste kwartaal van het jaar.

6.8 Ontwikkelingen in de ICT sector

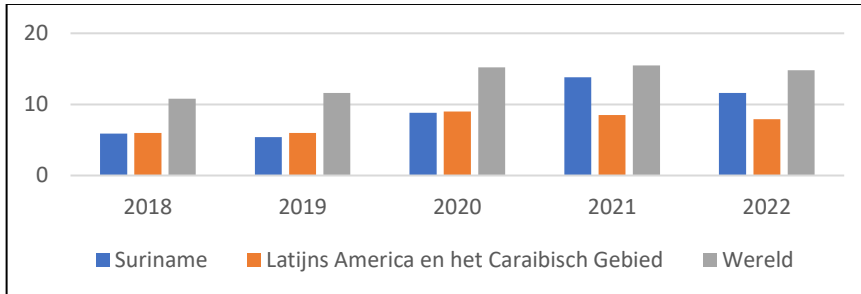
De export van informatie- en communicatietechnologie omvat computer- en communicatiediensten (telecommunicatie en post- en koeriersdiensten) en informatiediensten (computergegevens en nieuws gerelateerde dienstentransacties). De gegevens zijn in Amerikaanse dollars.

Figuur 6.8.1: Export van ICT-diensten Wereldwijd (betalingsbalans, huidige US\$)

Bron: Internationaal Monetair Fonds, Balance of Payments Statistics Yearbook en gegevensbestanden.

De kaart hierboven laat zien hoe de export van ICT-diensten (betalingsbalans, huidige US\$) varieert per gebied/land. De kleur van het land komt overeen met de grootte van de indicator. Hoe donkerder de schaduw, hoe hoger de waarde. Het land met de hoogste waarde ter wereld is Ierland, met een waarde van 154.035 miljoen USD. Het land met de laagste waarde ter wereld is de Bahama's..

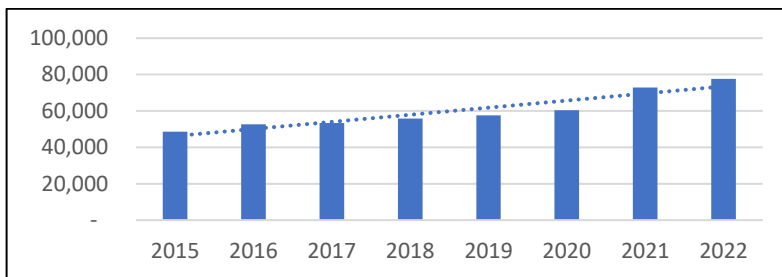
Figuur 6.8.2: Uitvoer van ICT-diensten (% van dienstenuitvoer, betalingsbalans)

Bron: de Wereld Bank

ICT Suriname

De export van ICT Goederen in 2021 bedroeg 1.692.626 USD. Dit is een stijging van USD 579.166 ten opzichte van 2020. Er was een recordhoogte te merken van 3.593,048 USD in 2008 en een laagterecord van 11.676 USD in 2018.

Er zijn ongeveer 408,9 duizend internetgebruikers in Suriname aan het begin van 2023, toen de internetpenetratie 65,9 procent bedroeg.

Figuur 6.8.3: Aantal huishoudens met internet toegang

Bron: Telecommunicatie Autoriteit Suriname

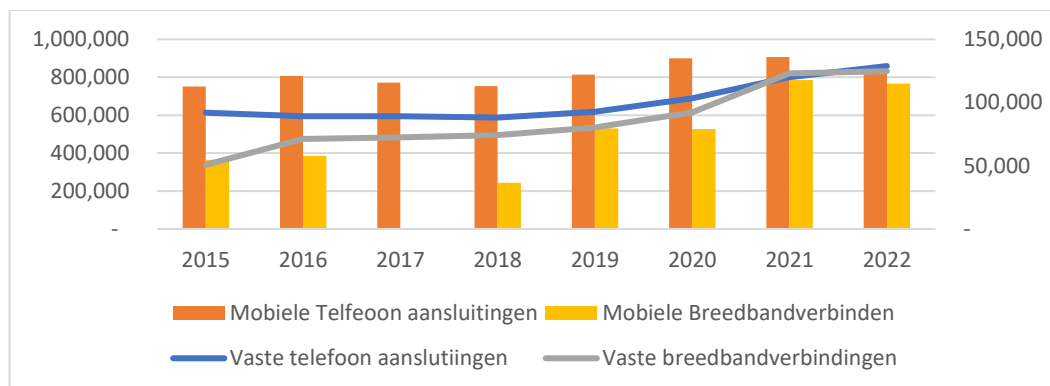
In 2022 waren er 77.687 huishoudens met internet verbinding in Suriname. Uit de analyse blijkt dat het aantal internetgebruikers in Suriname tussen 2021 en 2022 met een aantal van 4.891 gebruikers is toegenomen, dat is een groei van 6.72 procent.

Uit de analyse³² blijkt dat het aantal internetgebruikers in Suriname tussen 2022 en 2023 met 3.159 (+0,8 procent) is toegenomen. Voor het perspectief onthullen deze gebruikerscijfers dat 211,6 duizend mensen in Suriname

³² <https://datareportal.com/>

geen internet gebruikten aan het begin van 2023, wat suggereert dat 34,1 procent van de bevolking offline bleef aan het begin van het jaar.

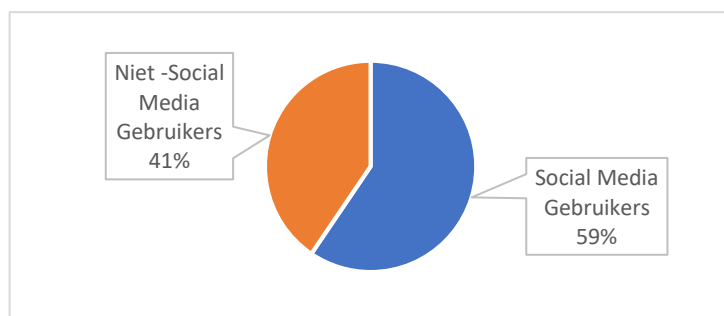
Begin 2023 waren er in Suriname in totaal 1,05 miljoen cellulaire mobiele aansluitingen actief, wat gelijk staat aan 169,3 procent van de totale bevolking.

Figuur 6.8.4: Vaste/ mobiele aansluiting en verbindingen in Suriname periode 2015 – 2022

Bron: Telecommunicatie Autoriteit Suriname

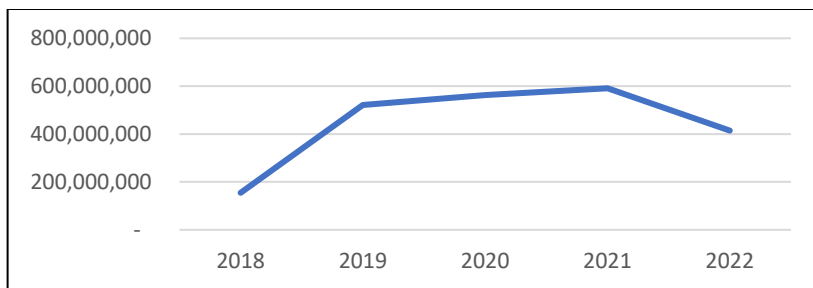
Uit gegevens van GSMA Intelligence blijkt dat er aan het begin van 2023 1,05 miljoen mobiele verbindingen in Suriname waren. De cijfers van GSMA Intelligence geven aan dat het aantal mobiele aansluitingen in Suriname gelijk is aan 169,3 procent van de totale bevolking in januari 2023. Het aantal mobiele aansluitingen in Suriname steeg tussen 2022 en 2023 met 13 duizend (+1,2 procent). Suriname telde 356,9 duizend social media gebruikers in januari 2023, wat neerkomt op 59 procent van de totale bevolking.

Figuur 6.8.5: Surinaamse Social Media gebruikers

Bron: Social media statistieken voor Suriname in 2023

Uit gegevens die zijn gepubliceerd in de advertentieplanningstools van de belangrijkste sociale mediaplatforms blijkt dat er 330,9 duizend gebruikers van 18 jaar en ouder waren die sociale media gebruikten in Suriname aan het begin van 2023, wat gelijk stond aan 57,5 procent van de totale bevolking.

Figuur 6.8.6: Investerings in de Telecommunicatie sector

Bron: Telecommunicatie Autoriteit Suriname

De investeringen binnen de telecommunicatie sector waren in de periode 2018 – 2022 het hoogst met een waarde van SRD 591.326.506,00. In 2020 en 2019 waren de investeringen respectievelijk SRD 562.296.302 en SRD 520.995.621,00. In 2022 daalden de investeringen met 29,8 procent ten opzichte van 2021.

Regeringen spelen een belangrijke rol bij het bevorderen van potentiële sectoren, het versterken van het innovatiesysteem en het bouwen van een samenhang tussen het WTI-beleid (wetenschap, technologie en informatie). Innovatiesystemen³³ versterken, samenhang opbouwen tussen WTI-beleid en ander sociaaleconomisch beleid en zorgen voor een participatieve aanpak in dit proces. Regeringen moeten ook betaalbare en kwalitatief goede internettoegang bevorderen en digitale infrastructuur aanleggen als vaardigheden van het bedrijfsleven. Ook dienen de noodzakelijke voorwaarden geschapen te worden voor de toepassing van Industrie 4.0 in de productie. Dit omvat de ontwikkeling van een nationale strategie en gecoördineerde implementatie van Industrie 4.0 en oprichting van werkgroepen met meerdere belanghebbenden en mechanismen om participatieve benaderingen voor de bevordering van Industrie 4.0 te institutionaliseren

Ook de ontwikkeling van internationale samenwerking om de overdracht van technologie en knowhow te versnellen, zal de bewustwording in de particuliere sector vergroten, investeringen bevorderen, de industrie stimuleren en de financiering voor de invoering van Industrie 4.0 vergemakkelijken. Beleidsmakers moeten ook aandacht besteden aan veranderingen in bedrijfsmodellen en wereldwijde waardeketens waar werknemers hun baan verliezen door een gebrek aan toegang tot opleiding en omscholing in de ICT industrie. Daarbij is een digitale informatiemaatschappij ondersteund door een onderling verbonden wereld is een essentiële en cruciale waarde. Innovaties op het gebied van sociale, politieke en milieu informatie- en communicatietechnologie maken economische, duurzame groei en inclusieve ontwikkeling voor en door iedere Surinamer mogelijk en versnellen deze.

³³ Bron: Polytechnic College Suriname/ Ramlakhan A: "Overzicht van de huidige en toekomstige ontwikkelingen van ICT in Suriname"

7. Financiële sector

7.1 Ontwikkeling van het Verzekeringswezen

Algemeen

Dit hoofdstuk presenteert de recente ontwikkelingen in het verzekeringswezen. De financiële gegevens hebben in hoofdzaak betrekking op voorlopige cijfers voor het jaar 2022³⁴.

Recente ontwikkelingen

In 2022 en het eerste kwartaal van 2023 heeft de Centrale Bank van Suriname (Bank) de commentaren van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) op het gebied van integriteitstoezicht, in het bijzonder AML/CFT, in de concept Wet Toezicht Verzekeringsbedrijf (WTV), verwerkt. De naam van de conceptwet is gewijzigd in Wet Toezicht Verzekeringswezen, teneinde verruiming van het toepassingsgebied van de Wet mogelijk te maken. In het kader van synchronisatie, is de conceptwet in het eerste kwartaal van 2023 in lijn gebracht met de concept herziene versie van de Wet Toezicht Bank- en Kredietwezen van 2011 en de Centrale Bankwet van 2022 (S.B. 2023 no.65). Inmiddels is de concept WTV ingediend bij de minister van Financiën en Planning ter verdere doorgeleiding.

In het kader van de invoering van IFRS 17, hebben medewerkers van de Bank in het vierde kwartaal van 2022 een workshop van de Caribbean Regional Technical Assistance Centre (CARTAC) bijgewoond. Deze handelde over het aanpassen van de rapportagestaten van de lidlanden van de Caribbean Association of Insurance Regulators (CAIR), op basis van IFRS 17 “Insurance Contracts” en het opstellen van de nodige richtlijnen. In de eerste helft van 2023 heeft de Bank een questionnaire inzake IFRS 17 verzonden naar de onder toezicht staande verzekeraars en gesprekken gevoerd met de verzekeraars om de status van de implementatie na te gaan. Tevens zijn er gesprekken gevoerd met de Suriname Chartered Accountants Institute (SCAI) en de Kring van Actuarissen in Suriname (KRIAS). Uit de gesprekken is gebleken dat een groot deel van de verzekeraars nog niet in staat is om IFRS 17 toe te passen, vanwege gebrek aan kennis en de kosten die gepaard gaan met de implementatie. De Bank zal in de tweede helft van 2023 verder werken aan de rapportagestaten op basis van IFRS.

De schadeverzekeringsmaatschappijen, verenigd in de Surinaamse Vereniging van Assurantie Maatschappijen (SURVAM), hebben per 1 januari 2023 de geldende standaard Wettelijke Aansprakelijkheidsdekking voor motorrijtuigen van SRD 70.000,- verhoogd naar SRD 120.000,-, hetgeen heeft geresulteerd in hogere premietarieven.

³⁴ De data over het boekjaar 2021 zijn eveneens voorlopige cijfers.

Evenals in 2021 is ook het boekjaar 2022 gekenmerkt door ontwikkelingen op het wisselkoersenfront. Na de invoering van een 'flexibel wisselkoerssysteem' per 7 juni 2021, een vereiste om het IMF-programma goedgekeurd te krijgen, stabiliseerde de USD/SRD-wisselkoers voor enkele maanden op ongeveer SRD 21 per 1 USD. In 2022 steeg de wisselkoers wederom en werd het boekjaar afgesloten met een USD/SRD-wisselkoers van ongeveer SRD 30 per 1 USD. Deze depreciatie van de SRD resulteerde evenals in 2021 in wisselkoersverschillen en een toename van de in vreemde valuta gedenomineerde activa en passiva van de verzekeraars. Mede dankzij de wisselkoersverschillen sloten de verzekeraars het boekjaar met een positief resultaat af.

Toezicht Verzekeringsmaatschappijen

Onder-toezicht-staande verzekeringsmaatschappijen:

Per medio van het jaar 2023 staan de volgende verzekeringsmaatschappijen onder toezicht van de Bank:

Schadeverzekeringsmaatschappijen:

1. N.V. Surinaamse Assurantie Maatschappij "Self Reliance";
2. FATUM Schadeverzekering N.V.;
3. Assuria Schadeverzekering N.V.;
4. Assuria Medische Verzekering N.V.;
5. N.V. Paramaribo Schade Assurantie Company (PARSASCO) en
6. Clico General Insurance Company Suriname N.V.

Levensverzekeringsmaatschappijen:

1. Assuria Levensverzekering N.V.;
2. FATUM Levensverzekering N.V.;
3. Clico Life Insurance Company Suriname N.V. en
4. Self Reliance Levensverzekeringen N.V.

Uitvaartverzekeringsmaatschappijen:

1. Stichting Uitvaartverzekering "Hamdard" en
2. Hennep Verzorgende Verzekering N.V.

Vermeldenswaard is dat de houdstermaatschappij Assuria N.V., aandeelhouder van de Assuria verzekeringmaatschappijen, ook onder toezicht van de Bank staat.

Financiële gegevens

Tabel 7.1.1 is een weergave van de totale activa van de financiële sector in Suriname. Het balanstotaal van de financiële sector bestaande uit bankinstellingen, pensioen- en voorzieningsfondsen,

verzekeringsmaatschappijen, kredietcoöperaties en overige financiële instellingen bedroeg in 2022, SRD 103,8 miljard. Het aandeel van de verzekeringssector hierin was 12,9%.

Tabel 7.1.1: Balanstotaal van de financiële sector (in miljoenen SRD)

Financiële sector	Balanstotaal in miljoenen SRD		Aandeel per sector in %	
	2021	2022	2021	2022
Per 31 december				
Banken (primaire banken)	53,897	81,476	75.6%	78.5%
Pensioen- en voorzieningsfondsen	7,552	7,974	10.6%	7.7%
Verzekeringsmaatschappijen	9,186	13,406	12.9%	12.9%
Kredietcoöperaties	69	85	0.1%	0.1%
Overige financiële instellingen (w.o. secundaire banken)	547	812	0.8%	0.8%
Totaal financiële sector	71,251	103,754	100%	100%

Het balanstotaal van de verzekeringssector bedroeg ten opzichte van het bruto binnenlands product (bbp)³⁵ in 2022 circa 15,6%. De verzekeraars hebben in 2022 het meest belegd in effecten (48,9%), leningen op schuldbekentenis (25,2%) en termijndeposito's (13,2%). Tot de effecten behoren buitenlandse aandelen en lokaal uitgegeven aandelen en obligaties van beursgenoteerde bedrijven. De beleggingen in onroerende goederen en hypotheekleningen maken respectievelijk 6,1% en 2,8% uit van de totale beleggingsportefeuille van de verzekeraars.

Levensverzekeringsmaatschappijen

Het gecombineerd balanstotaal van de levensverzekeraars nam in 2022 met 53,3% toe ten opzichte van 2021 (Tabel 7.1.2). Dit was voornamelijk toe te schrijven aan de toename van de beleggingsportefeuille met 48,9%, die onder andere het gevolg was van de ontwikkelingen van de wisselkoersen. De beleggingsportefeuille van de levensverzekeraars omvatte beleggingen in hypotheekleningen, termijndeposito's, onroerende goederen, leningen op schuldbekentenis, spaarrekeningen, obligaties en andere effecten. Zo namen beleggingen in obligaties en andere effecten (opgenomen onder de post "Overige beleggingen" in Tabel 7.1.2), leningen op schuldbekentenis en onroerende goederen toe met respectievelijk 61,7%, 46,9% en 55,7%. De termijndeposito's stegen in 2022 ten opzichte van 2021 met 9,7%. De totale beleggingen hadden in 2022 een aandeel van 91,9% in de totale activa, hetgeen indiceert dat grotendeels van de activa inkomsten genererend is. De belegging in effecten (w.o. obligaties) was in 2022 evenals in 2021 de grootste beleggingspost voor de levensverzekeraars. Verder namen de liquide middelen in 2022 toe met 138,1% ten opzichte van 2021.

³⁵ Het bbp-cijfer voor 2022 is een projectie van het Planbureau Suriname en bedraagt SRD 85.941 miljoen (Mei 2023).

Het eigen vermogen³⁶ van de levensverzekeraars bedroeg in 2022 SRD 665,5 miljoen. Dit was een toename van 15,4% ten opzichte van 2021, als gevolg van een toename van de algemene reserves. Technische voorzieningen namen met 60,9% toe in 2022. Aangezien een groot deel van de technische voorzieningen in vreemde valuta wordt aangehouden, heeft depreciatie van de SRD evenals in 2021 geresulteerd in een wisselkoerseneffect op deze verplichtingen (Tabel 7.1.2).

Tabel 7.1.2: Gecombineerde Balansen der Levensverzekeringsmaatschappijen (in miljoenen SRD)

	2018	2019	2020	2021	2022
ACTIVA					
Kas en Bank [liquide middelen]	52.7	144.3	145.8	105.8	251.9
Vaste eigendommen	4.9	6.1	5.4	7.4	12.7
Beleggingen:					
a) overheid					
b) particulieren:					
- hypotheken	144.3	112.5	111.5	132.4	172.8
- termijndeposito's	483.9	383.7	658.9	608.9	667.8
- overige	595.0	835.9	1,925.0	4,554.0	7,043.3
Overige activa	206.5	182.1	287.8	186.7	426.9
Totaal	1,487.2	1,664.6	3,134.4	5,595.2	8,575.4
PASSIVA					
Aandelenkapitaal	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4
Reserves	180.0	180.2	390.7	575.2	664.1
Achtergestelde leningen					
Technische voorzieningen	1,181.1	1,322.0	2,499.5	4,693.7	7,550.9
Overige schulden	124.8	161.0	242.8	324.8	358.9
Totaal	1,487.2	1,664.6	3,134.4	5,595.2	8,575.4

Bron: Centrale Bank van Suriname

De totale premies (inclusief de koopsommen) stegen in het boekjaar 2021 met 598,2% ten opzichte van 2020 als gevolg van de overname van een pensioenfonds door een verzekeraar. In het boekjaar 2022 daalden deze premies met 61,5% naar SRD 586,3 miljoen. Deze daling is te wijten aan de afname van de collectieve verzekeringen. Alhoewel het technisch resultaat in 2022 een lichte verbetering vertoonde was het resultaat ook in 2022 negatief en wel ten bedrage van SRD 252,1 miljoen. Dit werd onder andere veroorzaakt, doordat de verdiende premies ondanks de toename in 2022 lager uitvielen dan de uitgaven waaronder de claims, bedrijfs- en overige kosten (Tabel 7.1.3). Ondanks het negatief technisch resultaat sloten de levensverzekeraars het jaar 2022 af met een nettowinst van SRD 218,4 miljoen, een toename van 22,2% ten opzichte van 2021. De nettowinst was voornamelijk te danken aan de beleggingsinkomsten en de wisselkoersverschillen.

³⁶ Het eigen vermogen is de som van het aandelenkapitaal en de reserves (inclusief herwaarderingsreserve).

Tabel 7.1.3: Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Levensverzekeringsmaatschappijen (in miljoenen SRD)

	2018	2019	2020	2021	2022
Premies	86.8	76.1	78.9	112.0	361.5
Koopsommen	47.2	117.3	137.3	1,412.7	224.8
Totaal premie + koopsommen	134.0	193.5	216.2	1,524.7	586.3
Premie herverzekeraar	4.3	4.0	5.0	5.9	5.5
Premie eigen rekening	129.7	189.5	211.2	1,518.8	580.9
Mutatie technische voorzieningen	61.8	122.6	170.0	1,388.7	334.0
Verdiende premie (1)	67.8	66.9	41.2	130.1	246.9
Bruto uitkeringen	64.5	70.1	82.5	216.1	324.0
Aandeel herverzekeraar	0.2	4.1	0.9	5.2	0.0
Uitkeringen eigen rekening (2)	64.3	66.0	81.5	210.9	324.0
Provisie en acquisitiekosten (3)	7.9	8.7	10.4	10.1	15.8
Bedrijfskosten (4)	47.0	47.9	54.2	107.0	135.1
Winstdeling en korting (5)	9.6	28.6	37.7	69.8	24.1
Technisch resultaat (6) = (1-2-3-4-5)	-60.9	-84.3	-142.6	-267.7	-252.1
Beleggingsinkomsten (7)	72.2	96.7	148.7	292.7	209.3
Saldo andere baten en lasten (8)	2.7	-3.3	37.6	8.0	46.0
Beleggingslasten (9)	0.5	0.4	0.6	0.7	1.1
Wisselkoersverschillen (10)			164.5	181.6	226.6
Winst voor belasting = (6+7+8-9+10)	13.5	8.7	207.6	214.0	228.7
Belasting	3.9	4.6	11.0	35.3	10.3
Winst na belasting (Nettowinst)	9.6	4.1	196.6	178.7	218.4

Bron: Centrale Bank van Suriname

Schadeverzekeringsmaatschappijen

Het balanstotaal van de schadeverzekeringsmaatschappijen vertoonde in 2022 een groei van 34,5% ten opzichte van 2021 (Tabel 7.1.4). Aan de activa zijde was de toename onder andere toe te schrijven aan de toename van de beleggingsportefeuille en de vorderingen, terwijl aan de passivazijde de toename werd veroorzaakt door de stijgende technische voorzieningen, schulden en het eigen vermogen. In 2022 maakten de termijndeposito's als grootste beleggingspost 29,1% uit van de beleggingsportefeuille, gevolgd door de beleggingen in onroerende goederen, effecten en leningen op schuldbekentenis met een aandeel van respectievelijk 21,0%, 17,3% en 17,0%. De ontwikkelingen op het wisselkoersenfront hebben ook bijgedragen aan de toenames op de balans.

In 2022 steeg het eigen vermogen met 42,1% ten opzichte van 2021, voornamelijk vanwege de toename van de algemene reserves en de herwaarderingsreserves. Verder namen de technische voorzieningen en schulden op lange termijn toe met respectievelijk 43,9% en 90%. De toename van de technische voorzieningen was toe te schrijven aan de toename van de premiereserves en de relatief grote toename van de gereserveerde bedragen voor schaden die zich in het boekjaar hadden voorgedaan, maar nog niet waren afgewikkeld. De stijging van de schulden op lange termijn heeft voornamelijk te maken met de toename van de voorziening belastinglatenties.

De totale bruto premie van de schadeverzekeraars steeg van SRD 1,5 miljard in 2021 naar SRD 2,2 miljard in 2022. Dat was een toename van 45,9%, die mede te danken was aan de depreciatie van de SRD, waardoor er omgerekend in SRD veel meer premie-inkomen werd geboekt vanwege de vreemde valuta verzekeringen.

De bruto uitkeringen vertoonden een stijging van 71,4% en gingen van SRD 736,8 miljoen in 2021 naar SRD 1,3 miljard in 2022. Van voornoemd bedrag was slechts 16% voor rekening van de herverzekeraar.

Evenals het jaar daarvoor werd in 2022 het meest uitgekeerd in de categorie Ziekte- en Ongevallenverzekeringen (67,7% van de bruto uitkeringen) gevolgd door de categorie Motorrijtuigenverzekeringen (20,4% van de bruto uitkeringen).

Tabel 7.1.4: Gecombineerde Balansen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (in miljoenen SRD)

	2018	2019	2020	2021	2022
ACTIVA					
Kas en Bank [liquide middelen]	131.2	259.0	337.1	524.6	458.0
Vaste eigendommen	47.8	108.3	195.2	309.3	623.1
Beleggingen:					
a) overheid					
b) particulieren:					
- hypotheek	108.2	85.9	120.6	141.7	116.4
- termijndeposito's	233.2	304.7	441.2	570.4	687.9
- overige	539.8	525.9	836.0	1,130.7	1,561.7
Overige activa	481.4	483.5	548.7	914.2	1,383.9
Totaal	1,541.6	1,767.3	2,478.9	3,591.0	4,831.1
PASSIVA					
Aandelenkapitaal	0.4	0.4	0.4	0.4	2.1
Reserves	518.5	537.7	987.0	1,437.5	2,040.7
Technische voorzieningen	556.3	544.1	635.1	862.3	1,240.6
Lange termijn schulden (incl. voorzieningen)	198.8	216.7	349.2	403.6	766.8
Korte termijn schulden	267.7	468.4	507.2	887.1	781.0
Totaal	1,541.6	1,767.3	2,478.9	3,591.0	4,831.1

Bron: Centrale Bank van Suriname

In 2022 noteerden de schadeverzekeraars een negatief technisch resultaat van SRD 200,4 miljoen. Het negatief technisch resultaat was te wijten aan de niet-evenredige stijging van de verdiende premie ten opzichte van de uitkeringen voor rekening van de schadeverzekeraars en de bedrijfs- en overige kosten. Ondanks het negatief technisch resultaat, werd het boekjaar 2022 afgesloten met een nettowinst van SRD 373,3 miljoen (Tabel 7.1.5). De nettowinst is te danken aan de beleggingsinkomsten van SRD 202,1 miljoen, hetgeen het resultaat is van de wisselkoersverschillen van SRD 376,8 miljoen en de overige baten van SRD 195,6 miljoen, opgenomen onder de post "Saldo andere baten en lasten".

Tabel 7.1.5: Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (in miljoenen SRD)

	2018	2019	2020	2021	2022
Bruto premie	801.9	892.3	937.5	1,488.4	2,171.7
Premie herverzekeraar	185.4	242.2	243.4	367.9	599.6
Premie eigen rekening	616.5	650.1	694.1	1,120.6	1,572.1
Mutatie technische voorzieningen	17.8	10.9	35.0	123.1	64.5
Verdiende premie (1)	598.7	639.2	659.2	997.4	1,507.6
Bruto uitkeringen	475.2	502.6	500.6	736.8	1,263.3
Aandeel herverzekeraar	106.4	115.3	101.5	191.4	206.8
Uitkeringen eigen rekening (2)	368.9	387.3	399.1	545.5	1,056.5
Provisie en acquisitiekosten (3)	32.8	19.3	49.1	92.0	128.7
Bedrijfskosten (4)	159.5	198.0	344.8	311.5	522.9
Technisch resultaat (5) = (1-2-3-4)	39.3	34.7	-133.9	48.4	-200.4
Beleggingsinkomsten (6)	-27.7	30.6	41.4	10.1	202.1
Saldo andere baten en lasten (7)	1.6	-5.7	572.3	556.6	572.5
Beleggingslasten (8)					
Winst voor belasting (5+6+7-8)	13.2	59.5	479.8	615.1	574.1
Belasting	-1.1	13.0	122.5	241.8	200.8
Winst na belasting (Nettowinst)	14.3	46.5	357.3	373.3	373.3

Bron: Centrale Bank van Suriname

Wettelijke Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen (WAM)

In 2022 bedroegen de totale premies SRD 276,9 miljoen, representatief voor 250.145 WAM-verzekeringen. Uitgaande van dit aantal waren er in 2022, 1,9% meer rij- en voertuigen verzekerd dan in 2021. In 2022 vertoonden de premies ten opzichte van 2021 een toename van 42,8%, die onder andere werd toegeschreven aan de verhoging van de WAM-premietarieven in augustus 2021 en de toename van het aantal verzekerde rij- en voertuigen. Van het totaal aantal WAM-verzekeringen in 2022 was 66,4% afkomstig uit de categorie verzekeringen van personenauto's, equivalent aan 166.001 voertuigen. Deze categorie bracht evenals in de voorgaande jaren de meeste WAM-premies op.

De uitkeringen, voornamelijk ter dekking van de materiele schade, bedroegen in 2022 SRD 186,8 miljoen, hetgeen ten opzichte van 2021 een stijging was van 68,8%. In 2022 werden in totaal 16.217 schadegevallen geregistreerd, terwijl het aantal geregistreerde schadegevallen het jaar daarvoor 10.960 bedroeg. Dit is een stijging van 48,0%. Van het aantal geregistreerde schadegevallen in 2022, waren 8.416 schadegevallen (51,9%) reeds afgehandeld (Tabel 7.1.6). In 2022 bedroeg het verlies uit de categorie WAM SRD 87,0 miljoen, hetgeen een verslechtering is ten opzichte van 2021. Reeds langer dan twintig jaren rapporteren verzekeraars een negatief resultaat voor de categorie WAM.

Tabel 7.1.6: Gecombineerde WAM-staat (Bedragen in miljoenen SRD m.u.v. regel 10 t/m 12)

	Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022
1	Premies	119.6	118.4	125.9	193.9	276.9
2	Polis- en overige kosten	4.1	4.0	3.6	3.8	6.1
3	Uitkeringen	70.3	70.2	77.7	110.6	186.8
4	Mutatie Premiereserve	13.4	13.1	13.7	50.5	27.9
5	Mutatie Schadereserve	-4.1	9.1	19.7	21.8	44.9
6	Mutatie Provisiereserve	4.3	5.1	6.9	10.0	12.8
7	Provisie	13.0	7.8	9.9	13.0	19.1
8	Bedrijfskosten	63.0	59.7	105.2	69.2	104.2
9	Saldo (1+2-3-4-5+6-7-8)	-27.4	-32.5	-89.8	-57.5	-87.0
10	Aantal Rij- en Voertuigen	240,808	239,357	227,607	245,592	250,145
11	Aantal afgehandelde schaden	12,141	13,285	10,203	6,551	8,416
12	Aantal nog af te handelen schaden	5,354	6,831	6,221	4,409	7,801

Bron: Centrale Bank van Suriname

Deel C: Strategische actiepunten

8. Actiepunten uit het OP 2022-2026 voor het jaar 2024

In het navolgende volgt een uiteenzetting van de strategische actiepunten van de zeventien ministeries, die in het jaar 2024 van start gaan. Voor verdere detailinformatie m.b.t. deze actiepunten wordt verwezen naar Bijlage A: Overzicht van de strategische actiepunten van de zeventien ministeries.

8.1 Ministerie van Financiën en Planning

Het Ministerie committeert zich hoofdzakelijk tot het algemeen financieel, monetair en fiscaal beleid, alsook het investeringsbeleid dat weliswaar in samenwerking met de daarvoor in aanmerking komende ministeries wordt geïmplementeerd. Financiën zorgt voor de inrichting en de controle op de financiële administratie van de Surinaamse staat. Derhalve is naleving van de financiële regels en wetgeving essentieel om een voorspelbaar, transparant en consistent economisch beleid in uitvoering te brengen. Een specifiek voorbeeld van dit voornemen is namelijk het beheersbaar houden van het begrotingstekort, met in achtname van de beschikbare liquide middelen middels het opzetten van een cash planning om dit maandelijks te monitoren. Om deze belangrijke voornemens te bewerkstelligen heeft het ministerie significante interventies moeten implementeren die tijdelijke offers en geduld vraagt van de samenleving.

Door een realistische analyse te maken van de financieel-economische crisis heeft het ministerie op basis van haar taken en verantwoordelijkheden zich in de afgelopen periode gefocust op concrete acties en beleidsinterventies, die ervoor moesten zorgen dat zij instaat was om haar maandelijks verplichtingen en reguliere uitgaven te kunnen voldoen. Om deze interventies te plegen was het ministerie genoodzaakt om een beroep te doen op het IMF en op andere financiële instellingen, met als grootste basis het gezond maken van het macro economisch klimaat. Dit heeft met zich meegebracht dat los van voldoende beschikbare middelen, ook bestaande instituten gereorganiseerd moesten worden. Thans werkt het Ministerie aan o.a. het gezond houden van het gecreëerde investeringsklimaat, de optimalisatie van de belastinginning, een transparant en verantwoord uitgaven beleid, en een beheersbaar schuldbeleid. Een belangrijke actie hierbij is om alle ontvangsten van de staat te laten storten op de rekeningen van de Staat, zodat de middelen direct beschikbaar zijn voor het ministerie om uitgaven te kunnen doen. Het ministerie heeft door middel van monitoring en evaluatie van de cashflow planning, de uitgavenbeheersing en inkomstenverhoging van de staat inzichtelijk gemaakt. Hierbij er is o.a. gekeken naar, de volgende componenten bekeken: Lonen en Salarissen, Goederen en Diensten, Subsidies en bijdragen, rentebetalingen en kapitaalsuitgaven alsook de binnenlandse – en buitenlandse aflossingen.

Vermeldenswaard is dat het ministerie heeft vanwege de offers en geduld die het vraagt van de samenleving, zich geëngageerd tot concretere acties waaronder inkomstenverhogende maatregelen en andere interventies die moeten bijdragen tot het beheersbaar maken van de koersstijgingen. Het onderstaande overzicht geeft de planning aan van de acties welke het ministerie op nationaal niveau implementeert gezien de huidige sociaaleconomische ontwikkelingen in ons land.

Strategische actiepunten

1. Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen Wet op Transfer Pricing
2. Versterken auditfunctie van de Belastingdienst
3. Versterking NOB
4. Onderbrengen KMO fonds bij NOB
5. Consolideren fondsen bij NOB
6. Inbouwen MOP prioriteiten in kredietbeoordeling bij fondsen
7. Fondsen significant aanvullen en promoten
8. Unificeren en vereenvoudigen belastingwetgeving
9. Verbinden informatiedatabases van de Belastingdienst
10. Versnellen van het onderling betalingsverkeer tussen banken en met de Centrale Bank
11. Herkapitaliseren van de Centrale Bank van Suriname
12. Versterken samenwerking monetaire autoriteiten met respect voor elkaars bevoegdheden
13. Versterken van commerciële banken via noodzakelijke herkapitalisatie en hervormingen, na inventarisatie door een onafhankelijke partij en na aanneming van een Wet op de Afwikkeling van Banken en het verbeteren van de Wet Bank- en Kredietwezen
14. Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen Wet op Co-investment fonds
15. Differentiëren van belastingtarieven voor de inrichting van de samenleving
16. Opzetten incentive systeem voor girale transacties bij het bedrijfsleven
17. Opzetten kredietregistratiebureau
18. Geven van vertrouwen in het bancaire systeem via een depositogarantie
19. Instellen permanente faciliteit om liquiditeit te verschaffen aan banken die met een tijdelijk tekort kampen
20. Facilitering en stimulering van de lokale producenten waarbij bepaalde goederen (investeringsgoederen, grondstoffen en halffabricaten) verlaging of vrijstelling van invoerrechten verkrijgen bij import (Naar boven brengen bij FinPlan)

8.2 Buitenlandse zaken, International Business en Internationale Samenwerking

Aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken, International Business en Internationale Samenwerking worden in haar Beleidsnota 2020 - 2025, de volgende drie kerntaken toegekend:

Een eerste kerntaak van het Surinaamse buitenlands beleid is domein overschrijdende belangenbehartiging, het voeren van een samenhangend buitenlands beleid en het waken over de coherentie van interne beleidskeuzes met de internationale agenda. Het buitenlands beleid moet zijn: consistent, dynamisch, ontwikkelings- en doelgericht en vertrouwenwekkend.

Tot de tweede kerntaak, International Business, het bevorderen van de bilaterale handel en investeringen, het stimuleren van internationaal ondernemen, de acquisitie van investeringen uit het buitenland, de

opdrachtverlening op het gebied van economische diplomatie, het sluiten en uitvoeren van handels- en investeringsverdragen via bi- en multilaterale netwerken, en het bijdragen aan het realiseren van de duurzaamheids- en ontwikkelingsdoelstellingen d.m.v. economische- en publieke diplomatie.

Tot de derde kerntaak, Internationale Samenwerking, behoren het bevorderen van duurzame economische groei en zelfredzaamheid als motor voor armoedebestrijding in Suriname. Centraal staan het versterken van het lokaal ondernemingsklimaat en ondernemerschap in Suriname.

Gelet op de huidige sociaal maatschappelijke ontwikkelingen in ons land zijn er enkele specifieke acties van het ministerie vereist die moeten bijdragen tot snellere invulling van deze kerntaken. Het betreft in deze o.a. Mobilisatie van mogelijkheden voor het binnenhalen van schenkingsmiddelen t.b.v. leefbaarheidsverbetering en gemeenschapsontwikkelingsprojecten, het leveren van een bijdrage aan de verbetering van het investeringsklimaat, o.a. door aanpassing van de Investeringswet, het aantrekken van “Foreign Direct Investments” als bijdrage voor het bevorderen van economische groei en werkgelegenheid en verder nog het continueren van de ondersteuning aan de afronding van de uitstaande schuldherschikking. Deze prioriteiten zijn vertaald naar de onderstaande concrete strategische acties die op national niveau voor het ministerie in de planning staan.

Strategisch actiepunten:

1. Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen Wet op Local Content
2. Instellen Local Content Development Office
3. Afstemmen buitenlandse posten met vakministeries voor gerichte internationale samenwerking
4. Intensieve regionale en internationale samenwerking m.b.t. grensoverschrijdende visbestanden en visserijcontrole
5. Verkorten van procedures voor hooggeschoolde migranten die in diverse productiesectoren en in het hoger onderwijs inzetbaar zijn
6. Invoeren mechanisme “citizen by investment”

8.3 Ministerie van Binnenlandse Zaken

Het Ministerie van Binnenlandse zaken vervult de centrale dienstverlenende rol in binnen de overheid en de Surinaamse samenleving met betrekking tot het efficiënt en effectief doen functioneren van de publieke sector. De rol van het Ministerie van Binnenlandse Zaken binnen de overheid en de Surinaamse samenleving is één waarbij het, het hart van de dienstverlening vormt. Deze dienstverlenende rol vervult zij in goede afstemming en samenwerking zowel met andere ministeries en instituten als met het maatschappelijk middenveld om de doelen van het ministerie verwezenlijken.

Het is de taak van dit Ministerie om, op grond van het bovenstaande, beleid te maken dat erop gericht is de burgers zoveel mogelijk bij te staan en de centrale rol die het inneemt als dienstverlener binnen de publieke sector

te vervullen. Vanwege de diversiteit aan beleidsgebieden en brede taakstelling zijn er ook organen die door dit ministerie worden gefaciliteerd en deeltaken uitvoeren.

Strategische actiepunten:

1. Overleg met stakeholders over PSR-traject
2. Verrichten van achtereenvolgens proces-, functie- en structuurbeschrijvingen
3. Instelling onafhankelijk corruptie meldpunt
4. Start de automatisering en digitalisering van overheidsaankopen, document tracking, HRM, innen van gelden
5. Aanpak illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij activiteiten middels het opzetten van IOO-task force units op strategische plaatsen
6. Definiëring en inzetten modaliteiten voor ambtenarenafvloeiing
7. Opzetten en instellen verplichte inburgeringscursus voor migranten die de Nederlandse taal niet machtig zijn
8. Updaten, indienen, aannemen en afkondigen Nieuw Burgerlijk Wetboek
9. Instellen PPPs voor geld genererende overheidstaken
10. Invoeren van sancties bij het overtreden van de Planwet, Stedenbouwkundige Wet, Agrarische wet, Wet Natuurbeheer, Hinderwet en het Bouwbesluit
11. Wijziging staatsbesluit woongebieden
12. Samenstellen werkgroep voor de implementatie van de NRA-aanbevelingen
13. Prioritiseren van de NRA-aanbevelingen en een uitvoeringsplan opstellen door de werkgroep
14. Instellen productschap rechteroever Suriname Rivier
15. Instellen interdepartementale commissie om een pilot te starten om scholen te transformeren tot training- en opleidingscentra
16. Verbod op belangenverstrengeling
17. Aannee en afkondiging van de Wet Openbaarheid van Bestuur waarin wordt geregeld wat de overheid in het openbaar moet doen
18. Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van de Algemene Wet Bestuursrecht
19. Privatisering staatsbedrijven met minderheidsaandeel voor de overheid (m.u.v. nutsbedrijven)
20. Samenwerken met NGOs en CBOs voor de uitoefening van niet-geld genererende overheidstaken

8.4 Ministerie van Justitie en Politie

De hoofddoelstelling van het Ministerie van Justitie en Politie is het garanderen van een effectieve Rechtshandhaving, het bieden van voldoende Rechtsbescherming en Veiligheid voor de gehele samenleving en op het totale grondgebied van de Republiek Suriname.

Uitgaande van haar hoofddoelstelling zijn de doelen die het ministerie nastreeft de volgende: Het op een adequate en efficiënte wijze waarborgen van de naleving en bescherming van de rechten van de mens door de daartoe ingestelde en aangewezen organen;

Een adequate en efficiënte handhaving van de integrale veiligheid (openbare veiligheid, verkeers- en brandveiligheid, preventie en repressie, criminaliteitsbestrijding) door het stellen van en het doen naleven van veiligheidsnormen. Een belangrijke randvoorwaarde voor het bereiken van de gestelde doelen is een wettelijk kader, dat voldoet aan kwalitatieve eisen van goede wetgeving. Dit wettelijk kader moet beantwoorden aan de aspiraties van de samenleving, de tijdgeest inademen en een goede weerspiegeling zijn van internationale ontwikkelingen.

Om ervoor te zorgen dat de gestelde beleidsdoelen zo effectief en efficiënt mogelijk worden geïmplementeerd, tracht het ministerie ervoor te zorgen dat de geplande interventies middels een integrale aanpak worden uitgevoerd. De beleidsgebieden waarbinnen de verschillende ontwikkelingen zullen plaatsvinden zijn nl; Bestuur en Justitie, Veiligheid en het internationaal beleid en verder wordt de nadruk ook gelegd op kernthema's zoals infrastructurele voorzieningen betreffende Justitie en Politie en het kinder-, jeugd- en genderbeleid. Deze beleidsdoelen zijn verder vertaald naar de onderstaande concrete strategische acties, die een bijdrage leveren aan de nationale ontwikkeling.

Strategische actiepunten:

1. Indienen, aannemen en afkondigen van de Wet Bijzondere Opsporingsbevoegdheden
2. Verzorgen van awareness programma's tegen huiselijk geweld
3. Uitrusten en trainen van de anti-cybercrime unit
4. Voorbereiden van arrestantenvoeding door het Nationaal Leger
5. Aanname en afkondiging van de Wet "wettelijke regeling rechtspositie rechters"
6. Samenwerken tussen de politie met gemeenten, het Openbaar Ministerie, Jeugdbescherming, het Onderwijs NGOs samenwerken om zodoende criminele jongeren gezinsbegeleiding of andersoortige hulp te bieden
7. Safe City projectfase 3
8. Resocialiseren en begeleiden van gedetineerden

8.5 Ministerie van Defensie

Het Ministerie van Defensie heeft als doel het mede bewaken van de veiligheid op het gehele grondgebied van Suriname als fundamentele voorwaarde voor stabiliteit en ontwikkeling. Conform artikel 177 van de Grondwet van de Republiek Suriname, is het Nationaal Leger belast met de verdediging van de soevereiniteit en territoriale integriteit van Suriname tegen buitenlandse gewapende militaire agressie. Door de steeds veranderende eisen van de tijd moet echter een steeds intensievere bijdrage worden geleverd aan de interne veiligheid. De

beleidsafspraken over samenwerking en bijstand die zijn gemaakt met andere ministeries en overheidsinstellingen, waaronder het Ministerie van Justitie & Politie en het Directoraat Nationale Veiligheid van het Kabinet van de President van de Republiek Suriname, vormen hiervoor het beleidskader.

Internationaal gezien vergen hedendaagse opvattingen over onder andere de aard en reikwijdte van veiligheidsbedreigingen en -risico's, de noodzaak tot aanpassing van defensiebeleidsconcepten en beleidsbepalingsprocessen Strategieën zoals nauwere defensiesamenwerking en coöperatieve actie bij het tegengaan van gemeenschappelijke dreigingen vereisen verregaande inspanningen van het ministerie en het nationale leger en beïnvloeden in toenemende mate de richting van het defensie- en veiligheidsbeleid en daarmee het ambitieniveau van de nationale defensie.

Strategische actiepunten:

1. Aangaan van samenwerkingsovereenkomsten voor gezamenlijke oefeningen met legers van andere landen in het binnenland
2. Opstellen ToR voor leasecontract voor landelijke drone surveillance

8.6 Ministerie van Economische Zaken, Ondernemerschap en Technologische Innovatie

Het Ministerie van Economische zaken, Ondernemerschap en Technologische innovatie (EZOTI) stimuleert duurzame en innovatieve economische ontwikkeling, ten einde welvaart en welzijn voor iedere Surinamer te bewerkstelligen. EZOTI voert onder meer het beleid uit inzake beheersing van de kosten van levensonderhoud en het verbeteren van het investeringsklimaat in Suriname.

De overheid heeft een belangrijke rol in de economie te vervullen door het scheppen van de juiste voorwaarden voor productie en hierdoor het creëren van werkgelegenheid door het particulier initiatief en het bedrijfsleven. In de productie van goederen en diensten zal de particuliere sector de hoofdrol hebben. De staat heeft vervolgens de taak om te zorgen voor de nodige voorwaarden op de gebieden van wetgeving, rechtshandhaving, veiligheid, onderwijs, gezondheidszorg, ruimtelijke ordening, planning en infrastructuur.

De ontwikkeling van een welvarende gemeenschap komt tot stand in een goed public private partnerschap waarbij elk deel zijn verantwoordelijkheid kent en draagt. De dialoog tussen regering, het bedrijfsleven, de vakbeweging en andere functionele groepen is belangrijk. Daarom zal verder worden gewerkt aan de versterking van instituten zoals de Sociaal Economische Raad, het Suriname Business Forum en het Arbeids Advies College.

In het dienstjaar 2024 zal het ministerie zich richten op de beleidsgebieden Initiëren van Economische Transformatie; Verbeteren van het Ondernemingsklimaat; Verbeteren van het Nationaal Concurrentievermogen en Ordening en Regulering van de Binnenlandse markt. Deze sociaal-maatschappelijke en financieel economische focus van genoemde beleidsgebieden is terug te vinden in de strategische actiepunten die enerzijds

voortgezet zullen worden, dan wel gepland zijn voor het nieuwe dienstjaar.

Strategische actiepunten:

1. Updaten, indienen, aannemen en afkondigen OMNIBUS voor het Ondernemingsklimaat en Investerings
2. Verminderen wachttijd voor bedrijfsvergunning
3. Instellen PPPs voor de realisatie van NTFP-productie in het binnenland
4. Verrichten van waardeketen analyses per product
5. Aanpassen HS codes
6. Opstarten van gamification evenementen
7. Stimuleren van houtverwerking en simultaan rondhout export afbouwen
8. Bouwen van de ontworpen Makerspace

8.7 Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen

Het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen heeft als doel te zorgen voor een integraal duurzaam en efficiënt beheer en de ontwikkeling van de productie van de in Suriname aanwezige natuurlijke hulpbronnen, rekening houdend met het milieu, veiligheid en rechten van lokale gemeenschappen. Om hieraan invulling te geven heeft het ministerie binnen haar de beleidsgebieden Mijnbouw, Water, Energie en Milieu-inspanningen gepleegd en hierdoor om een bijdrage te leveren aan de ontwikkelingsdoelen, die geformuleerd zijn voor deze specifieke gebieden. Het garanderen van de Energiezekerheid, Waterzekerheid en dat Surinaamse bedrijven een leidende rol hebben bij het ontginnen, verwerken, en verkopen van Surinaamse mijnbouwproducten. In de afgelopen decennia hebben zich op het vlak van de natuurlijke hulpbronnen water, energie, delfstoffen en het milieu zowel nationaal als internationaal heel veel ontwikkelingen voorgedaan. Suriname heeft zich aan diverse internationale verdragen en initiatieven gecommitteerd. Daarnaast is er de afgelopen jaren sprake van een toename in de exploitatie van goud- en bouwmaterialen en recente significante olie- en gasvondsten in het offshore gebied. Deze ontwikkelingen hebben geleid tot de transformatie qua organisatiestructuur van het ministerie om zodoende intensiever en ruimer aandacht te kunnen besteden aan de ontwikkeling van voornoemde beleidsgebieden. Voor elk van de beleidsgebieden is een taakstelling geformuleerd rondom integrale duurzame ontwikkeling, die moet bijdragen aan de ontwikkeling van de mens en haar directe leefomgeving in de ruimste zin des woords en de verhoging van de verdien capaciteit van Suriname. Hierbij zijn de principes van transparantie, innovatie, inclusie en duurzaamheid leidend.

Strategische actiepunten:

1. Ordening informele goudsector
2. Toewijzen van specifieke gebieden voor kleinschalige goudmijnbouw
3. Uitfasering van het gebruik van giftige stoffen en simultaan invoeren van milieuvriendelijkere technieken

voor de goudwinning

4. Nagaan welke concessierechten zijn uitgegeven en kijken wat de mogelijkheden zijn om inactieve in te trekken
5. Aanpassing Mijnbouwwet
6. Opzet en uitrollen rehabilitatieplan voor aangetaste gebieden
7. Voortzetten van on- en nearshore exploraties
8. Opstellen en uitrollen van standaarden voor energie efficiëntie
9. Opzetten van micro grid solar projecten voor dorpen in het binnenland via India Creditline
10. Verlagen van de kosten voor bedrijfsaansluitingen
11. Indienen, aannemen en afkondigen van de vier waterwetten
12. Concipiëren van beleid voor de commerciële levering van (drink)water aan de scheepvaart
13. Afbouwen van objectsubsidie en inbouwen subjectsubsidie op watergebruik
14. Uitvoeren van programma's voor waterbescherming tegen giftige stoffen, pesticiden, herbiciden etc
15. Treffen van kostenreducerende maatregelen om een 1st quartile producer te blijven
16. Versterken van de interne organisatie om een 1st quartile producer te blijven en om talent te behouden
17. Uitvoeren haalbaarheidsstudies voor (hernieuwbare) energieprojecten, waarbij waardecreatie, werkgelegenheid en ontsluiting en prominente rol hebben
18. Opstarten en operationaliseren van de EAS (herstructureren sector)
19. Uitbreiden van oppervlaktewaterzuiveringsprojecten voor consumptie
20. Onderzoeken van opties om een Surinaams goudbedrijf op te zetten
21. Aanpassing energiewet
22. Instellen garantiefonds voor businessmodellen voor hernieuwbare energie op het niveau van huishouden

8.8 Ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij

Uitgangspunt van het beleid is dat de agrarische sub sectoren in samenwerking met de private sector verder ontwikkeld moeten worden, waarbij de overheid zoveel als mogelijk faciliterend optreedt. Doelgerichte investeringen zullen op korte termijn moeten bijdragen tot duurzame ontwikkeling in de agrarische sector, welke zal bijdragen aan werkgelegenheid, inkomenszekerheid, voedselzekerheid, voedselveiligheid, exportproductie en deviezengenerering. Het agrarische beleid is erop gericht om de omgevingsfactoren en randvoorwaarden te creëren voor de ontwikkeling van de sector. Bij de uitvoering van diverse beleidsprogramma's is institutionele versterking van essentieel belang. Dit zal geschieden door het aanbieden van opleidingen en trainingen ten behoeve van upgraden van het personeel, alsook versterking van faciliteiten van het ministerie. In het belang van voedselzekerheid en voedselveiligheid worden de sanitaire- en fytosanitaire diensten van het ministerie adequaat verbeterd alsook wet- en regelgeving aangepast om uiteindelijk toegang tot markten te vergroten. Om de landbouwproductiviteit in Suriname te verhogen, worden investeringen in infrastructuur en beheer van irrigatie en drainagesystemen gepleegd. In de veeteeltsector zullen ondermeer investeringen worden gepleegd in de verbetering van de kwaliteit van de veestapel en uitbreiding van de Kunstmatige Inseminatie (KI) dienstverlening.

De sanitaire positie van de diergezondheid zal verder worden versterkt en in overeenstemming worden gebracht met de standaarden, richtlijnen en aanbevelingen van de wereldorganisatie voor diergezondheid (OIE). Voor een duurzaam beheer van de visserijsector zal verdere uitvoering gegeven worden aan het vergunningenbeleid en controle op wet en regelgeving.

Strategische actiepunten:

1. Indienen, aannemen en afkondigen Wet op Productschappen
2. Identificeren en aanpakken van knelpunten bij export van agrarische producten
3. In PPP verband uitvoeren van de teelt van hoogwaardige voedzame snijgrassen en moringa voor de productie van vee-, pluimvee- en visvoer te Paranam
4. Operationaliseren residu en veterinaire laboratorium
5. Instellen productschap rijst
6. Aanbieding (financiering voor) Global GAP-certificering
7. Verbeterde training en voorlichting van boeren in PPP-verband
8. Instellen productschap fruit/tuinbouw (Groningen), veelteelt (Reeberg) en eventueel pluimvee
9. Onderzoeksoutput-afhankelijke subsidie invoeren voor ADRON en CELOS
10. Opzetten van een incentieven systeem voor visverwerkingsbedrijven
11. Afgeven gezondheidscertificaten door Viskeuringsinstituut
12. Decentraliseren van viskeuring en controle op visvangsten bij de diverse aanlandingsplaatsen
13. Afschaffen objectsubsidie op melk en simultaan subjectsubsidie invoeren
14. Opzetten garantiefonds voor kredietverzekering
15. Instellen productschap aquacultuur
16. Verbeteren van visserijdatacollectie en onderzoek om bestandsschattingen te produceren
17. Gebruiken van Turtle Excluder Devices (TED) en Bycatch Reduction Devices (BRD)

8.9 Ministerie van Grond Beleid en Bos Beheer

Het beleid van het Ministerie van Grondbeleid en Bosbeheer is gericht op het voeren van een sociaal-rechtvaardig beheer van de aan de Staat toebehorende gronden, waarbij als algemeen uitgangspunt wordt gehanteerd dat elke Surinamer recht heeft op een stuk grond en zij die geen grond bezitten prioriteit genieten bij de toewijzing. Tevens stimuleert het ministerie het doelmatig gebruik van deze natuurlijke hulpbron voor een optimale bijdrage tot welvaart en welzijn van de samenleving. Het ministerie ziet er ook op toe dat een duurzame en rationele natuur- en bosbeheer in samenspraak met relevante stakeholders en lokale gemeenschappen wordt uitgevoerd. Het beleid is daarom gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek en nationale en internationale wettelijke regelingen en principes.

Vermeldenswaard is dat enkele beleidsinterventies indepartementaal moeten worden uitgevoerd als het ministerie invulling wilt geven aan haar taak om controle uit te oefenen op het rechtmatig en doelmatig gebruik

van toegewezen gronden, Andere betrokken vak ministeries, zullen eerst de basis moeten leggen alvorens het ministeries tot implementatie kan overgaan. Een concreet voorbeeld hiervan is het nl. het reserveren van gronden voor clusters/ productschappen. Bij dit project zijn er ook specifieke taken weggelegd voor de ministeries van Landbouw Veeteelt en Visserij, Ruimtelijke Ordening & Milieu, alsook het ministerie van Ministerie van Economische Zaken, Ondernemerschap en Technologische Innovatie. Om verder invulling te geven aan het beleid op nationaal niveau staan de onderstaande strategische acties voor dit ministerie in planning.

Strategische actiepunten:

1. Reserveer gronden voor clusters/ productschappen
2. Communiceren en vergemakkelijken van het proces van familieoverdracht
3. Certificering van de bosexploitatie
4. SBB omzetten in een autoriteit
5. Online beschikbaar maken van het aantal grondgeschillen op economisch niveau
6. Verlagen kosten voor eigendomsregistratie van grond
7. Instellen onafhankelijk klachtenbureau
8. Toewijzen geografisch centrum voor houtverwerkingsbedrijven

8.10 Ministerie van Regionale Ontwikkeling en Sport

Het beleid van dit ministerie is erop gericht om middels het uitvoeren van duurzame ontwikkelingsprojecten en capaciteitsversterking de noden en behoeften van de gemeenschappen aan te pakken zodat hun leef- en woonsituatie verbeterd wordt. Het Ministerie van Regionale Ontwikkeling en Sport zal haar beleid ook in dienstjaar 2024 toespitsen op de beleidsgebieden die in 4 categorieën kunnen worden onderverdeeld, te weten: Bestuur der districten, Duurzame Ontwikkeling Binnenland, Sport en de Parastatalen.

Voorts zal er gewerkt worden aan het versterken van de capaciteit voor planning, planuitvoering, monitoring en evaluatie van de districten, als een van de voorwaarden voor een versnelde ontwikkeling van ons land. Dit zal onder meer worden gedaan door het incorporeren van de regionale planning in de nationale planning middels versterking van de capaciteit van het district, voornamelijk als het gaat om de interne planning van het district welke afgestemd moet zijn op de nationale doelen die nagestreefd worden.

Strategische actiepunten:

1. Erkennen grondenrechten, formuleren ontwikkelingsstrategie door OIS en VIDS
2. Mogelijkheden creëren voor districten om op een wettelijke wijze eigen middelen te vergaren
3. Toepassen van de medebewind taken in huidige situatie op basis van artikel 1 van Wet RO
4. Aangaan van PPP's om meer sportaccommodaties te bewerkstelligen
5. Onderzoeken en opheffen van oorzaken van het niet verzorgen van lichamelijke opvoeding op scholen

8.11 Ministerie van Ruimtelijke Ordening en Milieu

Het Ministerie van Ruimtelijke Ordening en Milieu levert haar bijdrage aan de ontwikkeling van Suriname door het milieubewustzijn geleidelijk aan te vergroten. Belangrijk hierbij is dat er wordt uitgegaan van behoud van natuurlijke hulpbronnen, waarbij welvaart en welzijn hand in hand gaan. Daarbij moet het ministerie de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu waarborgen. Dit kan worden bereikt door zorg te dragen voor een optimale, duurzame en gecoördineerde aanwending en benutting van de hulpbronnen bodem, water, lucht en biodiversiteit en ecosystemen van ons grondgebied, waarbij mens en milieu centraal staan. In het kader van het voorgaande omvat de milieu agenda van Suriname punten zoals klimaatverandering, NAP en NDC 2020, REDD+, Integraal afvalbeheerplan, biodiversiteit, kwik en Uitbreiding Exclusieve Economische Zone. Een uitdaging voor het uitvoeren van ontwikkelingsprogramma's en projecten is de benodigde financiering uit zowel interne middelen (Staatsbegroting i.c. Beleidsprogramma's) en donormiddelen die vaak ook een minimale overheidsbijdrage (fysiek geld of 'in kind') vereisen.

Strategische actiepunten:

1. NDC's door de ministeries omzetten in concrete projecten
2. Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van wetgeving om verwijdering mangrove en parwa bos dat dient als natuurlijke bescherming te verbieden
3. Opzetten database met ruimtelijke en milieu-informatie
4. Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van de Wet op Ruimtelijke Ordening
5. Indienen, aannemen en afkondigen van de Natuurbeschermingswet
6. Invoeren carbon tax
7. PPP's met co-management van de lokale bevolking voor dataverzameling, rehabilitatie, bescherming, etc.
8. Instelling Milieuautoriteit
9. Invoeren van zwaardere straffen voor milieudelicten
10. Opstellen en wettelijk vastleggen van zonerings- en structuurplannen
11. Invoeren van statiegeld voor plastic- en glazen verpakkingsmateriaal
12. Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van de Afvalstoffenwet
13. Inventarisatie en registratie van publieke terreinen.

8.12 Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting

Vanwege de huidige sociaal - economische situatie in ons land is het Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting gedwongen de nodige maatregelen en voorzieningen te treffen om zodoende bestaanszekerheid en de sociale bescherming effectief te garanderen. Het ministerie heeft conform haar taakstelling doelstellingen geïdentificeerd teneinde invulling te geven aan een duurzaam sociaal beschermingsraamwerk voor Suriname. Het doel van dit raamwerk is het opzetten van een geïntegreerd en efficiënt sociaal beschermingssysteem dat 'ontwikkelingsgericht' is, om zoveel als mogelijk kwetsbaren uit de

samenleving boven de armoedegrens te trekken. Hieronder valt ook een efficiënt en kwalitatief goede medisch-zorg systeem waarbij er zal worden gekeken naar de betalingsdiscrepantie tussen buitenlandse en lokale medici, het importeren van medische producten en het werven van nieuwe medische technici. De plannen in het raamwerk vormen een leidraad om gezamenlijk te werken aan de verbetering van de leef- en woonsituatie van de Surinaamse bevolking om zoveel als mogelijk individuen en gezinnen uit de (extreme) armoede te halen. en kan na verloop van de tijd worden aangepast en bijgewerkt.

Binnen de sociaal-maatschappelijke zorg van het ministerie valt de materiële en immateriële dienstverlening, gericht op groepen in de samenleving die op grond van hun specifieke sociaal-maatschappelijke omstandigheden de nodige ondersteuning behoeven. Middels een goed huisvestingsbeleid (incl. wetgeving en subsidies) zal huisvesting voor verschillende doelgroepen en inkomensklassen bevorderd worden. In het komende jaar zal het accent komen te liggen op het aantrekken van deskundige pioniers die inhoud willen geven aan de realisatie van een vernieuwend huisvestingsbeleid dat niet slechts gericht is op het bouwen van woningen maar dat zich richt op wonen, werken en recreëren, en uiteindelijk een bijdrage levert aan de maatschappelijke en economische ontwikkeling van ons land.

Strategische actiepunten:

1. Invoeren van girale betalingen voor sociale steun
2. Invoeren van girale betalingen voor sociale voorzieningen (Het digitaliseren van het systeem)
3. Continueren en uitbreiden van succesvolle woningbouwprogramma's
4. Opstellen en communiceren van preventieve en educatieve programma's ter preventie en bescherming van mensen met een beperking
5. Opstarten van woningbouwprojecten in PPP verband op kleine schaal
6. Indienen, aannemen en afkondigen van de Wet op de Housing Authority Suriname
7. Uitvoeren "Mi Sa Taki" project
8. Indienen, aannemen en afkondigen van de Wet op Appartementsrecht

8.13 Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur

Het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur is verantwoordelijk voor het onderwijs op alle niveaus in het heel land. Dit omvat pre-primair onderwijs en vroege stimulering van kinderen, primair onderwijs, verschillende vormen van secundair onderwijs, en tertiair onderwijs. Het beroepsonderwijs dient hierbij afzonderlijk genoemd te worden, terwijl ook daar weer diverse niveaus te onderscheiden zijn. Tot de taakstelling hoort ook de opleiding van leerkrachten en docenten, het toezicht op het Bijzonder Onderwijs en verstrekking van subsidies aan diverse scholen en instellingen die onderwijs verzorgen.

Enkele van de belangrijkste punten van het onderwijsbeleid betreffen: verbetering van de kwaliteit en hervorming van het onderwijs, verhoging van de efficiëntie en betere afstemming op de arbeidsmarkt. Dit zal veranderingen in de organisatie met zich meebrengen en het elimineren van inefficiëntie en ongelijke kansen. Ook het gebruik van ICT en afstandsonderwijs zal belangrijker worden. Onderwijsvernieuwing zal moeten dienen als brandstof, zodat onze eigen leerlingen en studenten zich kunnen bekwamen in nieuwe hoogwaardige technieken en kennis en de nieuwe arbeidsplaatsen ten goede komen van onze Surinaamse burgers. Verder moet het vernieuwd onderwijssysteem meegaan met de eisen van de tijd. Het Hoger Onderwijs zal meer aandacht krijgen met als speerpunten innovatie en onderzoek.

In het Regeerakkoord 2020-2025 “Samen werken aan een duurzame toekomst voor Suriname” wordt cultuur, naast het economische stelsel, het sociaal-maatschappelijke stelsel en het politieke stelsel als vierde stelsel of wel de vierde pilaar voor ontwikkeling van onze samenleving erkend. Het cultuurbeleid zal respect voor elke groep bevorderen en ook prioriteit geven aan de gemeenschappelijke bestemming van ons als natie. Culturele economie met de nadruk op cultureel erfgoed zal worden aangemoedigd.

Strategische actiepunten:

1. Decentraliseren van de onderwijsorganisatie
2. Rationaliseren van de tarieven voor accreditatie
3. Incorporeren van aspecten van STREAM en de ontwikkeling van soft skills in primair, secundair en tertiair onderwijs
4. Concipiëren en uitrollen van een systeem voor afstandsonderwijs waarbij er rekening gehouden wordt met cognitie en meertaligheid
5. Aanbieden van BSc en MSc op AdeKUS op het gebied van informatie- en communicatietechnologie, supply chain management, international agri-business, en andere studies die ondersteuning geven aan de ontwikkeling van de eerdergenoemde beleidsgebieden in het OP

8.14 Ministerie van Arbeid, Werkgelegenheid en Jeugdzaken

Het Ministerie van Arbeid, Werkgelegenheid en Jeugd (AW&J) houdt zich in het algemeen bezig met de beleidsgebieden arbeid, werkgelegenheid en jeugd. Het beleidsgebied Arbeid & Werkgelegenheid richt zich op het verder verankeren van het concept van Decent Work, zoals internationaal gepropageerd door de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) en bekrachtigd door lidstaten tijdens verschillende zittingen van de Internationale Arbeidsconferentie.

Het hoofdbeleidsgebied Jeugdzaken richt zich op het investeren in de vorming en opleiding van jonge Surinamers in geest en lichaam. Gezien de vele uitdagingen, waarmee de jeugd in ons land geconfronteerd wordt, is het noodzakelijk om het jeugdbeleid in Suriname te transformeren. Derhalve zal het fundament van het jeugdbeleid in Suriname in de komende periode zijn het profiel van de Surinaamse jeugd, gekoppeld aan het concept Youth

POWER. Ontwikkelingsprioriteiten voor 2024 zijn: Volledige operationalisatie van het Centrum voor Innovatie en Productiviteit; Implementatie project skills alignment with new industries; Operationalisatie van het Fonds Ouderschapsverlof (FVO), Bevordering van jeugd participatie middels operationalisatie van de Jeugdraad Suriname en regelmatige consultatie van jongeren door leden van de Jeugdraad en Versterking en begeleiding van vroege schoolverlaters.

Strategische actiepunten:

1. Opzetten van een ruime vacaturebank gebaseerd op opleiding en vaardigheden
2. Bepalen nieuw minimumloon en armoedegrens
3. Ondersteunen van SAO en SPWE voor de constructiesector

8.15 Ministerie van Volksgezondheid

Het Ministerie van Volksgezondheid is wettelijk verantwoordelijk voor het garanderen van kwaliteitsgezondheidszorg voor iedere burger van het land. De Grondwet van de Republiek Suriname legt het recht op gezondheid voor iedereen vast (artikel 36) en geeft de overheid de verantwoordelijkheid om de gezondheid te bevorderen door de leef- en werkomstandigheden systematisch te verbeteren en informatie te verstrekken voor de waarborging van gezondheid. Er zijn twee belangrijke beleidsgebieden geïdentificeerd, waaronder het voorkomen en terugdringen van ziekte en sterfte, en het optimaliseren van de beschikbaarheid en toegankelijkheid van hoogwaardige gezondheidszorg voor de hele bevolking.

Het Ministerie heeft een mission statement geformuleerd die de plannen, acties en verantwoordelijkheden bevat gericht op de transformatie van het gezondheidssysteem om strategische doelen te bereiken op beide beleidsgebieden en tegelijkertijd het ontwikkelen en versterken van een gezondheidssysteem gericht op het individu, dat een gezonde levensstijl bevordert, die effectieve preventieve diensten en optimale kwalitatieve zorg en veiligheid biedt en in staat is te voldoen aan de behoeften en verwachtingen van de bevolking. De grootste uitdagingen in de gezondheidszorg zijn in de afgelopen decennia niet echt opgelost en vragen om een strategische benadering en de betrokkenheid van alle belanghebbenden om duurzame oplossingen te vinden voor vraagstukken zoals de duurzame financiering van de sector, de vaststelling van een zorg- pakket dat betaalbaar is, de medicijnvoorziening en onderhoud van infrastructuur en faciliteiten.

In dit kader is een herstructurering van de gezondheidszorg noodzakelijk met speciale aandacht voor het bevorderen van een gezonde leefstijl inclusief preventie, het verbeteren van de toegankelijkheid, kwaliteit en efficiëntie van de zorg en de aanpak van braindrain middels financiële interventies; capaciteitsopbouw voor instroom van algemene en gespecialiseerde verpleegkundigen. Er worden actief nieuwe modellen voor financiering van de gezondheidszorg ontwikkeld, met de nadruk op primaire gezondheidszorg omdat het huidige financieringsschema niet voldoet en de epidemiologische trends de kosten hoger liggen dan de werkelijke overheidsuitgaven.

Strategische actiepunten:

1. Implementeren van Integrated Practice Units door de start van 1 pilot
2. Verschaffen van duidelijkheid aan de private sector over de strekking van de Wet Basiszorgverzekering en controle op de naleving van hun verzekeringsplicht
3. Invoeren sugar tax
4. Hervatten van het programma "Health in all policies"

8.16 Ministerie van Openbare Werken

Het ministerie van Openbare Werken geeft in deze regeerperiode uitvoering aan het beleid vanuit vier directoraten, te weten het directoraat Civieltechnische Werken (CTW), het directoraat Bouw- en Stedebouwkundige Werken (BSW), het directoraat Openbaar Groen en Afvalbeheer (OGA) en directoraat Onderzoek en Dienstverlening (O&D). De wijziging van de organisatiestructuur heeft per resolutie 29 juni 2021 no. 4143/21 plaatsgevonden. Het directoraat BSW houdt zich bezig met de beleidsonderdelen huisvesting tot aan het bouwen van bedrijfsgebouwen, gezondheidscentra, politieposten, scholen en kantoren voor zowel particulieren als de overheid. Het directoraat CTW richt zich op verbeteren en onderhouden van de infrastructuur van het land. Het directoraat OGA richt zich op het verbeteren en gezond houden van de leef- en woonomstandigheden in Suriname. Het nieuwe onderdirectoraat O&D heeft als taak onderzoek en innovatie op het gebied van o.a. waterloopkunde, meteorologie alsook norm conforme kwaliteits- en geschiktheidskeuring van diverse grondsoorten, mengels en bouwmaterialen.

Om invulling te geven aan deze taken heeft het ministerie inspanningen gepleegd binnen haar beleidsgebieden Ruimtelijke ordening, Wegen en Ontwatering en Milieu en levert hierdoor een bijdrage aan de vastgestelde ontwikkelingsdoelen die in het ontwikkelingsplan geformuleerd zijn voor deze specifieke gebieden: Klimaatbestendige infrastructuur die de verdere urbanisatie en industrialisatie in de hand werkt; wettelijk geregelde ruimtelijke ordening waarbij de leefbaarheid van de omgeving voorop staat welke geldt voor alle urbane gebieden; continu proces van adaptatie en mitigatie om de effecten van klimaatverandering tot een minimum te beperken, alsmede een continu proces om ervoor te waken dat de impact van menselijk handelen op de omgeving tot een aanvaardbaar minimum worden beperkt. Als voorwaardenscheppend ministerie is zij

ondersteunend aan de productie, export, werkgelegenheid creatie, de sociale ontwikkeling en de woon- en leefklimaat te vergroten en het arbeidspotentieel te mobiliseren.

Strategische actiepunten:

1. Public Private Partnership (PPP) voor afvalbeheer en –verwerking
2. Implementeren herinrichting van de van 't Hogerhuysstraat
3. Wijziging Bouwwet
4. Realiseren ontsluitingen Peperpot-Groot Chatillion, Groot Chatillion-Stolkertsijver, Lelydorp-Groningen
5. Bewerkstelligen interconnectie met buurlanden
6. Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van wetgeving om goedgekeurde wegen- en ontwateringsplan als voorwaarde te stellen voor verkaveling

8.17 Ministerie van Transport Communicatie en Toerisme

Het Ministerie van Transport, Communicatie en Toerisme is belast met de zorg voor het beleid vanuit drie kerngebieden, te weten Transport, Communicatie en Toerisme.

Uit hoofde van het transportbeleid is het ministerie erop gericht om te voldoen in de mobiliteitsbehoefte van nationale en internationale reizigers die respectievelijk in, naar of vanuit Suriname willen reizen. Het beleid is er derhalve op gericht om de transportsector institutioneel te versterken. De doelen die hierbij gesteld zullen worden zijn verbeterde toegankelijkheid, verbeterde mobiliteit en een efficiëntere dienstverlening in de transportsector.

Het communicatiebeleid is erop gericht om binnen de telecommunicatiesector incentives te creëren die de introductie van informatie- en communicatietechnologie gerelateerde diensten moet stimuleren. In deze zullen wet- en regelgeving ter ondersteuning van dit voornemen worden aangepast.

Het toerismebeleid is erop gericht om te werken aan het bevorderen en verhogen van de economische bijdrage aan het welzijn en de kwaliteit van het leven van de Surinaamse gemeenschap in zijn algemeenheid en van de lokale gemeenschappen in het bijzonder. Door middel van het ontwikkelen van een kwalitatief goed toerisme product is het beleid erop gericht deze sector verder te reguleren en te faciliteren binnen de nationale economie. Verwacht wordt dat de ontwikkelingen in de olie en gasindustrie van invloed zal zijn op de toerisme sector in Suriname.

Strategische actiepunten:

1. Implementeren incentives om virtuele local content lokaal te hosten
2. Opzet en uitrollen van Internet Protocol versie 6
3. Opstellen plan van aanpak voor het uitrollen van 5G infrastructuur
4. Aanname en implementatie toerisme normen en standaarden
5. Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van Wet op de Toerisme Autoriteit

6. Indienen, aannemen en afkondigen van de Havenwet
7. Inventariseren en verbeteren van de vliegveiligheidsfaciliteiten op de luchthavens
8. Instellen productschap ICT met toewijzing locatie en startkapitaal
9. Instellen PPP voor een internet exchange point
10. Splitsen verantwoording voor telecom infrastructuur en diensten
11. Alloceren van (financiële) middelen voor promotie
12. Instellen toerisme cluster bij stuwmeer gebied
13. Opzetten van meerdere openbaar vervoer knooppunten
14. Transformeren van het openbaar vervoer van een niet-geconsolideerd naar een geconsolideerd systeem, met het Nationaal VervoersBedrijf als operationeel beheerder van de door derden ingezette bussen.
15. Opstellen en implementeren van incentieven voor de ICT sector
16. Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van de Wet op de Havenautoriteit
17. Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van maritieme wetgeving
18. Ondersteunen van het curriculum van de School voor Logistieke Opleidingen
19. Implementatie Port Community System
20. Investeren in de faciliteiten van de JAP luchthaven om airlines aan trekken.
21. Actualiseren en uitvoeren transportstudie uit 2009

Bijlage A: Overzicht strategische actiepunten van de zeventien ministeries.

Nummer Str. Actie punt	Omschrijving	Ministerie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheidsbegroting/ ppp	Sources of funds (financierings bron)	Organisatie	Programma's	Economisch	Locatie
A6.22.4	Opzetten van een ruime vacaturebank gebaseerd op opleiding en vaardigheden	AWJ	2023	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	1201	11	24	61001	7000
A6.27.10	Ondersteunen van SAO en SPWE voor de constructiesector	AWJ	2023	2023	5000	SRD	Ovh begroting	O	1101	11	02	62421	7000
A6.22.6	Bepalen nieuw minimumloon en armoedegrens (verplaatst naar AWJ)	AWJ	2022	2023	500	SRD	Ovh begroting	O	2172	12	24	61605	7000
A6.1.1	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen Wet op Local Content	BIBIS	2022	2022	500	SRD	Ovh begroting	O	1101	05	02	61205	7000
A6.1.2	Instellen Local Content Development Office	BIBIS	2022	2022	150	USD	Ovh begroting	L	1201	05	02	61205	7000
A6.6.16	Afstemmen buitenlandse posten met vakministeries voor gerichte internationale samenwerking	BIBIS	2022	2022	500	SRD	Ovh begroting	O	1101	05	02	61001	7000
A6.13.9	Intensieve regionale en internationale samenwerking mbt grensoverschrijdende visbestanden en visserijcontrole	BIBIS	2022	2025	67235	USD	UN	S	21	05	14	61001	7000
A6.28.3	Verkorten van procedures voor hooggeschoolde migranten die in diverse productiesectoren en in het hoger onderwijs inzetbaar zijn	BIBIS	2023	2025	75	SRD	Ovh begroting	O	1101	05	07	61001	7000
A6.28.4	Citizen by Investment	BIBIS	2024	2024	50	SRD	Overh. begroting	O	1101	5	7	61001	7000
A6.6.1	Overleg met stakeholders over PSR traject	Biza	2022	2022	50	SRD	Ovh begroting	O	1101	02	02	61001	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.6.2	Verrichten van achtereenvolgens proces-, functie- en structuurbeschrijvingen	Biza	2022	2024	50	SRD	Ovh begroting	O	1101	02	02	61001	7000
A6.6.4	Instelling onafhankelijk corruptie meldpunt	Biza	2022	2022	150	SRD	Ovh begroting	O	1201	03	02	61001	7000
A6.6.15	Start de automatisering en digitalisering van overheidsaankopen, document tracking, HRM, innen van gelden	Biza	2022	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	1201	02	02	62011	7000
A6.13.8	Aanpak illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij activiteiten middels het opzetten van IOO-task force units op strategische plaatsen	BiZa	2022	2025	1100	SRD	Ovh begroting	O	1201	02	18	61001	7000
A6.6.3	Definiering en inzetten modaliteiten voor ambtenarenafvloeiing	Biza	2023	2023	100	SRD	Ovh begroting	O	1101	02	02	61001	7000
A6.6.6	Updaten, indienen, aannemen en afkondigen Nieuw Burgerlijk Wetboek	Biza	2023	2023	0	SRD	Ovh begroting	O	1101	02	13	61001	7000
A6.6.5	Verbod op belangenverstrengeling	Biza	2024	2024	50	SRD	Ovh begroting	O	1101	02	02	61001	7000
A6.6.7	Aanname en afkondiging van de Wet Openbaarheid van Bestuur waarin wordt geregeld wat de overheid in het openbaar moet doen	Biza	2024	2024	100	SRD	Ovh begroting	O	1101	02	13	61001	7000
A6.6.8	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van de Algemene Wet Bestuursrecht	Biza	2024	2024	100	SRD	Ovh begroting	O	1101	02	13	61001	7000
A6.28.2	Opzetten en instellen verplichte inburgeringscursus voor migranten die de Nederlandse taal niet machtig zijn.	Biza	2024	2024	200	SRD	Ovh begroting	O	1101	02	02	61001	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.2.16	Instellen productschap rechteroever Suriname Rivier	Biza/ Kab pres	2022	2022	150	USD	Ovh begroting	O	1201	25	07	61001	20
A6.3.1	Wijziging staatsbesluit woongebieden	Biza/ Kab pres	2022	2022	25	SRD	Ovh begroting	O	1101	25	35	61001	7000
A6.4.1	Instellen interdepartementale commissie om een pilot te starten om scholen te transformeren tot training- en opleidingscentra	Biza/ Kab pres	2022	2026	6000	USD	Ovh begroting	L	1201	02110	07	62421	7000
A6.21.1	Samenstellen werkgroep voor de implementatie van de NRA aanbevelingen	Biza/ Kab pres	2022	2022	0	SRD	Ovh begroting	O	1101	02110	02	61001	7000
A6.21.2	Prioritiseren van de NRA aanbevelingen en een uitvoeringsplan opstellen door de werkgroep	Biza/ Kab pres	2022	2022	200	SRD	Ovh begroting	O	1101	02110	02	61001	7000
A6.6.11	Instellen PPPs voor geld genererende overheidstaken	Biza/ Kab pres	2023	2025	100	SRD	Ovh begroting	O	1201	02110	02	61001	7000
A6.27.1	Invoeren van sancties bij het overtreden van de Planwet, Stedenbouwkundige Wet, Agrarische wet, Wet Natuurbeheer, Hinderwet en het Bouwbesluit	Biza/ Kab pres	2023	2024	300	SRD	Ovh begroting	O	1201	02110	01	61001	7000
A6.6.9	Privatisering staatsbedrijven met minderheidsaandeel voor de overheid (m.u.v. nutsbedrijven)	Biza/ Kab pres	2024	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	1201	02	07	61206	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.6.12	Samenwerken met NGOs en CBOs voor de uitvoering van niet-geld genererende overheidstaken	Biza/ Kab pres	2024	2024	100	SRD	Ovh begroting	O	1201	02110	02	61001	7000
A6.23.8	Aangaan van samenwerkingsovereenkomsten voor gezamenlijke oefeningen met legers van andere landen in het binnenland	Def	2023	2026	5000	SRD	Overh.begro- ting	O	2101	04	04	61001	7000
A6.5.1	Opstellen ToR voor leasecontract voor landelijke drone surveillance	Def	2022	2023	2400	USD	Ovh begroting	O	1201	02110	18	62109	7000
A6.2.1	Updaten, indienen, aannemen en afkondigen OMNIBUS voor het Ondernemingsklimaat en Investerings	EZOTI	2022	2023	50	SRD	Ovh begroting	O	1101	08	13	61001	7000
A6.2.2	Verminderen wachttijd voor bedrijfsvergunning	EZOTI	2022	2022	25	SRD	Ovh begroting	O	1101	08	13	61001	7000
A6.10.3	Instellen PPPs voor de realisatie van NTFP productie in het binnenland	EZOTI	2022	2025	5000	USD	FAO	S	2168	08	07	61312	10/40/60/8 0/90
A6.16.1	Verrichten van waardeketen analyses per product	EZOTI	2022	2026	1000	USD	Ovh begroting	O	1201	08	07	61206	7000
A6.16.3	Aanpassen HS codes	EZOTI	2022	2023	50	SRD	Ovh begroting	O	1101	08	02	61001	7000
A6.8.9	Opstarten van gamification evenementen	EZOTI	2023	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	1201	08	05	61001	7000
A6.10.2	Stimuleren van houtverwerking en simultaan rondhout export afbouwen	EZOTI	2023	2026	40000	USD	IADB	L	2639	08	07	61312	90/10/60
A6.8.1	Bouwen van de ontworpen Makerspace	EZOTI	2024	2025	150	USD	Ovh begroting	O	1201	08	07	61263	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.1.4	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen Wet op Transfer Pricing	FinPlan	2022	2023	500	SRD	Ovh begroting	O	1101	07	16	61206	7000
A6.1.5	Versterken audit functie van de Belastingdienst	FinPlan	2022	2025	73585	SRD	IADB	L	2291	07	16	61312	7000
A6.2.10	Versterking NOB	FinPlan	2022	2024	15000	USD	IADB	L	2291	07	02	61312	7000
A6.2.11	Onderbrengen KMO fonds bij NOB	FinPlan	2022	2022	5	SRD	Ovh begroting	O	1101	07	16	61001	7000
A6.2.12	Consolideren fondsen bij NOB	FinPlan	2022	2022	50	SRD	Ovh begroting	O	1101	07	16	61001	7000
A6.2.13	Inbouwen MOP prioriteiten in kredietbeoordeling bij fondsen	FinPlan	2022	2023	25	SRD	Ovh begroting	O	1101	07	16	61001	7000
A6.2.14	Fondsen significant aanvullen en promoten	FinPlan	2022	2025	5000	USD	IADB	L	2291	07	16	61312	7000
A6.21.10	Unificeren en vereenvoudigen belastingwetgeving	FinPlan	2022	2023	0	SRD	Ovh begroting	O	1101	07	16	61001	7000
A6.21.11	Verbinden informatiedatabases van de Belastingdienst	FinPlan	2022	2023	500	SRD	Ovh begroting	O	1101	07	16	62011	7000
A6.26.1	Versnellen van het onderling betalingsverkeer tussen banken en met de Centrale Bank	FinPlan	2022	2023	200	SRD	Ovh begroting	O	1201	07	16	61001	7000
A6.26.2	Herkapitaliseren van de Centrale Bank van Suriname.	FinPlan	2022	2023	3700000	SRD	Ovh begroting	O	1201	07	16	61001	7000
A6.26.6	Versterken samenwerking monetaire autoriteiten met respect voor elkaars bevoegdheden.	FinPlan	2022	2023	100	SRD	Ovh begroting	O	1201	07	16	61001	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.1.3	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen Wet op Co-investment fonds	FinPlan	2023	2024	200	SRD	Ovh begroting	O	1101	08	07	61205	7000
A6.21.3	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van een Wet Basisbankrekening	FinPlan	2023	2023	150	SRD	Ovh begroting	O	1101	07	16	61001	7000
A6.26.3	Versterken van commerciële banken, via noodzakelijke herkapitalisatie en hervormingen, na inventarisatie door een onafhankelijke partij, en na de aanname van een Wet op de Afwikkeling van Banken, en het verbeteren van de Wet Bank- en Krediet Toezicht.	FinPlan	2023	2023	2948600	SRD	Ovh begroting	O	1201	07	16	61001	7000
A6.2.9	Differentiëren van belastingtarieven voor de inrichting van de samenleving	FinPlan	2024	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	1101	07	16	61001	7000
A6.21.4	Opzetten incentive systeem voor girale transacties bij het bedrijfsleven	FinPlan	2024	2024	150	SRD	Ovh begroting	O	1101	07	24	61205	7000
A6.21.7	Opzetten kredietregistratiebureau	FinPlan	2024	2024	150	USD	Ovh begroting	O	1201	07	16	61001	7000
A6.21.9	Geven van vertrouwen in het bancaire systeem via een depositogarantie	FinPlan	2024	2024	1000	USD	Ovh begroting	O	1101	07	16	61001	7000
A6.26.4	Instellen permanente faciliteit om liquiditeit te verschaffen aan banken die met een tijdelijk tekort kampen	FinPlan	2024	2024	5000	USD	Ovh begroting	O	1201	07	16	61001	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.16.2	Facilitering en stimulering van de lokale producenten waarbij bepaalde goederen (investeringsgoederen, grondstoffen en halffabricaten) verlaging of vrijstelling van invoerrechten verkrijgen bij import (Naar boven brengen bij FinPlan)	FinPlan	2023	2024	50	SRD	Ovh begroting	O	1201	07	16	61001	7000
A6.2.4	Verlagen kosten voor eigendomsregistratie van grond	GBB	2022	2023	25	SRD	Ovh begroting	O	1101	17	35	61001	7000
A6.2.17	Reserveer gronden voor clusters/ productschappen	GBB	2022	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	1101	17	35	61001	7000
A6.3.5	Communiceren en vergemakkelijken van het proces van familieoverdracht	GBB	2022	2023	300	SRD	Ovh begroting	O	1101	17	35	61001	7000
A6.2.5	Instellen onafhankelijk klachtenbureau	GBB	2023	2023	500	SRD	Ovh begroting	O	1201	17	02	61001	7000
A6.10.1	Certificering van de bosexploitatie	GBB	2023	2024	5000	USD	IADB	L	2639	17	13	61312	10/40/60/8 0/90
A6.10.5	SBB omzetten in een autoriteit	GBB	2023	2024	100	SRD	Ovh begroting	O	1201	17	02	61206	7000
A6.2.6	Online beschikbaar maken van het aantal grondgeschillen op economisch niveau	GBB	2024	2025	350	SRD	Ovh begroting	O	1201	17	35	61001	7000
A6.10.4	Toewijzen geografisch centrum voor houtverwerkingsbedrijven	GBB	2024	2025	40000	SRD	Ovh begroting	O	1201	17	35	61205	90/10/60
A6.23.1	Indienen, aannemen en afkondigen van de Wet Bijzondere OpsporingsBevoegdheden	JusPol	2022	2022	150	SRD	Ovh begroting	O	1101	01	04	61001	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.23.4	Verzorgen van awareness programma's tegen huiselijk geweld	JusPol	2022	2025	500	SRD	UNFPA en Unicerf	S	2171/2172	01	18	61001	7000
A6.23.2	Uitrusten en trainen van de anti-cybercrime unit	JusPol	2023	2025	5000	USD	Ovh begroting	O	1201	01	04	61265	7000
A6.23.6	Uitvoeren fase 3 van het Safe City project	JusPol	2023	2024	5000	USD	China	S	2101	01	18	61311	7000
A6.23.7	Voorbereiden van arrestantenvoeding door het Nationaal Leger	JusPol	2023	2026	1500	SRD	Overh.begroting	O	2101	01	16	61251	7000
A6.23.10	Aanname en afkondiging van de Wet "wettelijke regeling rechtspositie rechters"	JusPol	2023	2023	150	SRD	Ovh begroting	O	2101	01	03	61001	7000
A6.23.3	Samenwerken tussen de politie met gemeenten, het Openbaar Ministerie, Jeugdbescherming, het Onderwijs NGOs samenwerken om zodoende criminele jongeren gezinsbegeleiding of andersoortige hulp te bieden	JusPol	2024	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	1201	01	18	61001	7000
A6.23.5	Resocialiseren en begeleiden van gedetineerden	JusPol	2024	2025	1000	SRD	Ovh begroting	O	2101	01	04	61001	7000
A6.2.15	Indienen, aannemen en afkondigen Wet op Productschappen	LVV	2022	2022	0	SRD	Ovh begroting	O	1101	07	13	10001	7000
A6.11.2	Identificeren en aanpakken van knelpunten bij export van agrarische producten	LVV	2022	2023	250	SRD	Ovh begroting	O	1201	09	07	61001	7000
A6.11.3	In PPP verband uitvoeren van de teelt van hoogwaardige voedzame snijgrassen en moringa voor de productie van vee-, pluimvee- en visvoer te Paramaribo	LVV	2022	2023	50	SRD	Private sector	PPP	1201	09	07	61001	80

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.11.5	Operationaliseren residu en veterinair laboratorium	LVV	2022	2023	60	USD	Ovh begroting	O	1201	09	07	61312	70
A6.12.1	Instellen productschap rijst	LVV	2022	2022	150	USD	Ovh begroting	O	1201	09	07	61001	50
A6.11.8	Aanbieding (financiering voor) Global GAP-certificering	LVV	2023	2024	924.6	USD	Ovh begroting	L	2291	09	13	61001	7000
A6.11.9	Verbeterde training en voorlichting van boeren in PPP-verband	LVV	2023	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	1201	09	39	61001	7000
A6.11.12	Instellen productschap fruit/tuinbouw (Groningen), veelteelt (Reeberg) en eventueel pluimvee	LVV	2023	2024	450	USD	Ovh begroting	O	1201	09	07	61001	50
A6.12.2	Onderzoeksoutput-afhankelijke subsidie invoeren voor ADRON en CELOS	LVV	2023	2023	450	SRD	Ovh begroting	O	1201	09	09	61001	7000
A6.13.2	Opzetten van een incentieven systeem voor visverwerkingsbedrijven	LVV	2023	2023	75	SRD	Ovh begroting	O	1201	09	16	61001	20
A6.13.3	Afgeven gezondheidscertificaten door Viskeuringsinstituut	LVV	2023	2025	100	SRD	Ovh begroting	O	1201	09	13	61001	7000
A6.13.6	Decentraliseren van viskeuring en controle op visvangsten bij de diverse aanlandingsplaatsen	LVV	2023	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	1201	09	18	62432	7000
A6.11.1	Afschaffen objectsubsidie op melk en simultaan subjectsubsidie invoeren	LVV	2024	2024	5000	SRD	Ovh begroting	O	1201	09	16	61001	7000
A6.11.6	Opzetten garantiefonds voor kredietverzekering	LVV	2024	2024	25000	SRD	Ovh begroting	O	1201	09	16	61001	7000
A6.13.1	Instellen productschap aquacultuur	LVV	2024	2024	150	USD	Ovh begroting	O	1201	09	07	61001	20

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.13.4	Verbeteren van visserijdatacollectie en onderzoek om bestandsschattingen te produceren	LVV	2024	2025	50	USD	UN	S	21	09	07	61312	7000
A6.13.5	Gebruiken van Turtle Excluder Devices (TED) en Bycatch Reduction Devices (BRD)	LVV	2024	2025	5.5	USD	UN	S	21	09	11	61312	7000
A6.25.5	Incorporeren van aspecten van STREAM en de ontwikkeling van soft skills in primair, secundair en tertiair onderwijs	MIN OWC	2022	2024	1000	USD	Ovh begroting	O	12	13	02	62424	7000
A6.25.3	Rationaliseren van de tarieven voor accreditatie	MIN OWC	2023	2023	500	SRD	Ovh begroting	O	12	13	29	61006	7000
A6.25.9	Concipiëren en uitrollen van een systeem voor afstandsonderwijs waarbij er rekening gehouden wordt met cognitie en meertaligheid	MIN OWC	2023	2025	5000	USD	Ovh begroting	O	11, 12	13	07	62424	7000
A6.25.6	Aanbieden van BSc en MSc op AdeKUS op het gebied van informatie- en communicatietechnologie, supply chain management, international agri-business, en andere studies die ondersteuning geven aan de ontwikkeling van de eerdergenoemde beleidsgebieden in het OP	MIN OWC	2024	2026	500	USD	Ovh begroting	O	12	13	29	61031, 62424	70
A6.25.1	Decentraliseren van de onderwijsorganisatie (reeds in uitvoering- plaatsen in lijst Words.)	MIN OWC	2026	2026	1143.75	SRD	Ovh begroting	O	12	13	02	62424	7000
A6.14.1	Ordering informele goudsector	NH	2022	2023	19635	SRD	Ovh begroting	O	1201	10	23	61001	10
A6.15.1	Voortzetten van on- en nearshore exploraties	NH	2022	2025	0	SRD	Ovh begroting	O	1201	10	23	61001	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.15.2	Treffen van kostenreducerende maatregelen om een 1st quartile producer te blijven	NH	2022	2025	0	SRD	Ovh begroting	O	1201	10	16	61001	7000
A6.15.3	Versterken van de interne organisatie om een 1st quartile producer te blijven en om talent te behouden	NH	2022	2025	0	SRD	Ovh begroting	O	1201	10	16	61001	7000
A6.19.1	Uitvoeren haalbaarheidsstudies voor (hernieuwbare) energieprojecten, waarbij waardecreatie, werkgelegenheid en ontsluiting en prominente rol hebben	NH	2022	2022	0	USD	Ovh begroting	O	1201	10	22	62501	7000
A6.19.2	Opstarten en operationaliseren van de EAS (herstructureren sector)	NH	2022	2022	30000	USD	IADB	L	2291	10	22	62501	7000
A6.20.4	Indienen, aannemen en afkondigen van de vier waterwetten	NH	2022	2022	0	SRD	Ovh begroting	O	1201	10	13	62502	7000
A6.14.2	Toewijzen specifieke gebieden voor kleinschalige goudmijnbouw	NH	2023	2024	500	USD	IADB	S	2161	10	23	61205	7000
A6.14.7	Uitfaseren van het gebruik van giftige stoffen en simultaan invoeren van milieuvriendelijkere technieken voor de goudwinning	NH	2023	2025	8500	SRD	Ovh begroting	O	1201	10	11	61206	7000
A6.19.6	Opzetten van micro grid solar projecten voor 50 dorpen in het binnenland via de India creditline.	NH	2023	2023	30000	USD	India Creditline	L	2122	10	22	62501	10
A6.19.7	Verlagen vd kosten voor bedrijfsaansluitingen	NH	2023	2023	20	SRD	Ovh begroting	O	1201	10	22	62501	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.20.2	Uitbreiden van oppervlaktewaterzuiveringsprojecten voor consumptie	NH	2023	2024	40000	SRD	Ovh begroting	O	1201	10	21	62502	7000
A6.20.6	Conciëren van beleid voor de commerciële levering van (drink)water aan de scheepvaart	NH	2023	2024	150	SRD	Ovh begroting	O	1201	10	21	62502	7000
A6.14.3	Nagaan welke concessierechten zijn uitgegeven en kijken wat de mogelijkheden zijn om deze bij inactiviteit in te trekken	NH	2024	2025	300	SRD	Ovh begroting	O	1201	10	23	61001	7000
A6.14.4	Opzet en uitrollen van een rehabilitatieplan voor aangetaste gebieden	NH	2024	2025	5500	USD	UN/UNDP	S	2165	10	11	61206	7000
A6.14.5	Onderzoeken van opties om een Surinaams goudbedrijf op te zetten	NH	2024	2025	500	USD	Ovh begroting	O	1201	10	16	61206	7000
A6.14.6	Aanpassing mijnbouwwet	NH	2024	2025	250	SRD	Ovh begroting	O	1101	10	13	61205	7000
A6.19.3	Aanpassing energiewet	NH	2024	2024	25	SRD	Ovh begroting	O	1101	10	22	62501	7000
A6.19.4	Instellen garantiefonds voor businessmodellen voor hernieuwbare energie op het niveau van huishouden	NH	2024	2025	5000	USD	IADB	L	1201	10	22	62501	7000
A6.20.1	Afbouwen van objectsubsidie en inbouwen subjectsubsidie op watergebruik	NH	2024	2025	100	SRD	Ovh begroting	O	1201	10	16	62502	7000
A6.20.5	Uitvoeren van programma's voor de bescherming tegen giftige stoffen, pesticiden, herbiciden, etc.	NH	2024	2025	1000	SRD	Ovh begroting	O	1201	10	11	62502	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.19.5	Opstellen en uitrollen van standaarden voor energie efficiëntie	NH	2022	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	1201	15	22	62501	7000
A6.7.1	Public Private Partnership (PPP) voor afvalbeheer en –verwerking	OW	2022	2023	1676	SRD	Private sector	PPP	1201	15	32	61205	7000
A6.17.4	Implementeren herinrichting van de van 't Hogerhuysstraat	OW	2022	2023	65000	USD	IADB	L	2291	15	34	62506	70
A6.2.3	Wijziging Bouwwet	OW	2023	2023	25	SRD	Ovh begroting	O	1101	15	13	61001	7000
A6.17.1	Bewerkstelligen interconnectie met buurlanden	OW	2024	2025	165000	USD	Multilaterale Lening	L	26	15	01	61312	7000
A6.18.3	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van wetgeving om goedgekeurde wegen- en ontwateringsplan als voorwaarde te stellen voor verkaveling	OW	2024	2025	150	SRD	Ovh begroting	O	1201	15	01	61606	7000
A6.18.5	Realiseren van ontsluitingen Peperpot - Groot-Chatillon, Groot-Chatillon - Stolkertsijver, Lelydorp - Groningen	OW	2024	2025	40000	USD	Multilaterale Lening	L	1201	15	01	62506	7000
A6.7.7	NDC's door de ministeries omzetten in concrete projecten	ROM	2022	2025	500	USD	UNDP	S	2165	19	11	61001	7000
A6.18.1	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van wetgeving om verwijdering mangrove en parwa bos dat dient als natuurlijke bescherming te verbieden	ROM	2022	2022	150	SRD	Ovh begroting	O	1101	19	13	61606	7000
A6.27.2	Opzetten database met ruimtelijke en milieu-informatie	ROM	2022	2022	75	USD	Ovh begroting	O	1201	19	01	62011	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.3.3	Opstellen en wettelijk vastleggen van zonering- en structuurplannen	ROM	2023	2024	200	SRD	Ovh begroting	O	1201	19	35	61001	7000
A6.7.3	Invoeren van zwaardere straffen voor milieu delicten	ROM	2023	2024	100	SRD	Ovh begroting	O	1101	19	11	61205	7000
A6.7.4	Instelling Milieuautoriteit	ROM	2023	2024	14934	SRD	Ovh begroting	O	1101	19	11	61001	7000
A6.7.8	PPPs met co-management van de lokale bevolking voor dataverzameling, rehabilitatie, bescherming, etc.	ROM	2023	2025	1000	SRD	Ovh begroting	O	1201	19	11	61205	7000
A6.7.9	Invoeren carbon tax	ROM	2023	2024	200	SRD	Ovh begroting	O	1101	19	16	61205	7000
A6.7.10	Indienen, aannemen en afkondigen van de Natuurbeschermingswet	ROM	2023	2024	200	SRD	Ovh begroting	O	1101	19	16	61205	7000
A6.27.3	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van de Wet op Ruimtelijke Ordening	ROM	2023	2024	225	SRD	Ovh begroting	O	1201	19	13	61205	7000
A6.7.2	Invoeren van statiegeld voor plastic- en glazen verpakkingsmateriaal	ROM	2024	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	1201	19	11	61205	7000
A6.7.5	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van de Afvalstoffenwet	ROM	2024	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	1201	15	11	61206	7000
A6.27.6	Inventarisatie en registratie van publieke terreinen.	ROM	2024	2024	250	SRD	Ovh begroting	O	1201	19	35	61237	7000
A6.3.2	Erkennen grondenrechten, formuleren ontwikkelingsstrategie door OIS en VIDS	ROS	2022	2023	1710	SRD	Ovh begroting	O	1101	03	35	61001	7000
A6.6.13	Mogelijkheden creëren voor districten om op een wettelijke wijze eigen middelen te vergaren	ROS	2022	2024	400	SRD	Ovh begroting	O	1201	03	13	61001	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.6.14	Toepassen van de medebewind taken in huidige situatie op basis van artikel 1 van Wet RO	ROS	2022	2025	13238	SRD	Ovh begroting	O	1101	03	13	61001	7000
A6.24.4	Aangaan van PPPs om meer sportaccomodaties te bewerkstelligen	ROS	2023	2024	50	SRD	Ovh begroting	O	1201	03	36	61001	7000
A6.24.5	Onderzoeken en opheffen van oorzaken van het niet verzorgen van lichamelijke opvoeding op scholen	ROS	2023	2023	100	SRD	Ovh begroting	O	1201	03	07	61001	7000
A6.22.7	Uitvoeren "Mi Sa Taki" project	SoZa Vo	2022	2026	700	USD	Unicef	L		12	24	61605	7000
A6.27.8	Continueren en uitbreiden van succesvolle woningbouwprogramma's	SoZa Vo	2022	2023	5000	USD	Ovh begroting	O	2309	12	26	61001	7000
A6.27.9	Indienen, aannemen en afkondigen van de Wet op Appartementsrecht	SoZa Vo	2022	2022	0	SRD	Ovh begroting	O	1101	12	26	61001	7000
A6.21.5	Invoeren van girale betalingen voor sociale voorzieningen	SoZa Vo	2023	2023	150	SRD	Ovh begroting	O	1101	12	24	61001	7000
A6.22.1	Invoeren van girale betalingen voor sociale steun	SoZa Vo	2023	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	1201	12	24	61001	7000
A6.22.5	Opstellen en communiceren van preventieve en educatieve programma's ter preventie en bescherming van mensen met een beperking	SoZa Vo	2024	2025	1000	SRD	Ovh begroting	O	1201	12	24	61605	7000
A6.27.11	Opstarten van woningbouw projecten in PPP verband op kleine schaal	SoZa Vo	2024	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	1101	12	26	61001	7000
A6.27.12	Indienen, aannemen en afkondigen van de Wet op de Housing Authority Suriname	SoZa Vo	2024	2024	0	SRD	Ovh begroting	O	1101	12	13	61001	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.8.3	Implementeren incentives om virtuele local content lokaal te hosten	TCT	2022	2023	100	USD	Ovh begroting	O	1201	16	05	61263	7000
A6.8.7	Opzet en uitrollen van Internet Protocol versie 6	TCT	2022	2026	1500	USD	Ovh begroting	O	1201	16	05	61263	7000
A6.8.8	Opstellen plan van aanpak voor het uitrollen van 5G infrastructuur	TCT	2022	2026	500	USD	Ovh begroting	O	1201	16	05	61263	7000
A6.9.1	Aanname en implementatie toerisme normen en standaarden	TCT	2022	2022	0	SRD	Ovh begroting	O	1101	16	38	61001	7000
A6.9.2	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van Wet op de Toerisme Autoriteit	TCT	2022	2022	50	SRD	Ovh begroting	O	1101	16	38	61001	7000
A6.17.6	Indienen, aannemen en afkondigen van de Havenwet	TCT	2022	2022	0	SRD	Ovh begroting	O	1201	16	13	61001	7000
A6.17.11	Inventariseren en verbeteren van de vliegveiligheidsfaciliteiten op de luchthavens	TCT	2022	2022	5000	USD	Ovh begroting	O	26	16	34	62509	70/90
A6.8.4	Instellen productschap ICT met toewijzing locatie en startkapitaal	TCT	2023	2024	150	USD	Ovh begroting	O	1201	16	05	61263	7000
A6.8.5	Instellen PPP voor een internet exchange point	TCT	2023	2023	50	SRD	Ovh begroting	O	2121	16	05	61263	7000
A6.8.6	Splitsen verantwoording voor telecom infrastructuur en diensten	TCT	2023	2025	125	USD	Ovh begroting	O	1201	16	02	61263	7000
A6.9.3	Alloceren van (financiële) middelen voor promotie	TCT	2023	2023	1000	USD	Ovh begroting	O	1201	16	38	61001	7000
A6.9.4	Instellen toerisme cluster bij stuwmeer gebied	TCT	2023	2024	150	USD	Ovh begroting	O	1201	16	38	61001	10

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.17.2	Opzetten van meerdere openbaar vervoer knooppunten	TCT	2023	2024	73000	USD	Multilaterale Lening	L	26	16	34	61001	7000
A6.17.3	Transformeren van het openbaar vervoer van een niet-geconsolideerd naar een geconsolideerd systeem, met het Nationaal VervoersBedrijf als operationeel beheerder van de door derden ingezette bussen.	TCT	2023	2024	48800	SRD	Ovh begroting	O	1201	16	34	61205	7000
A6.8.10	Opstellen en implementeren van incentieven voor de ICT sector	TCT	2024	2024	250	SRD	Ovh begroting	O	1201	16	05	61206	7000
A6.17.5	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van de Wet op de Havenautoriteit	TCT	2024	2025	150	SRD	Ovh begroting	O	1201	16	13	61205	7000
A6.17.7	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van maritieme wetgeving	TCT	2024	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	1101	16	13	61205	7000
A6.17.8	Ondersteunen van het curriculum van de School voor Logistieke Opleidingen	TCT	2024	2025	750	SRD	Ovh begroting	O	1201	16	34	62421	7000
A6.17.9	Implementatie Port Community System	TCT	2024	2025	1000	USD	Ovh begroting	O	1201	16	34	61312	7000
A6.17.12	Investeren in de faciliteiten van de JAP luchthaven om airlines aan trekken.	TCT	2024	2025	35000	USD	IADB	L	2291	16	34	62509	60
A6.18.2	Actualiseren en uitvoeren transportstudie uit 2009	TCT	2023	2024	10000	USD	Multilaterale Lening	L	26	15	01	62506	7000
A6.24.8	Implementeren van Integrated Practice Units door de start van 1 pilot	VG	2022	2023	0	SRD	Ovh begroting	O	1201	14	25	61001	7000
A6.24.9	Invoeren sugar tax	VG	2023	2024	200	SRD	Ovh begroting	O	1201	14	25	61001	7000

Nummer Str.Actie punt	Omschrijving	Mini- sterie	Duur		Financiering					Begrotingscode			
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	Lening/ grant/ overheids- begroting/ ppp	Sources of funds (finan- cierings bron)	Organi- satie	Program- ma's	Econo- misch	Locatie
A6.24.2	Verschaffen van duidelijkheid aan de private sector over de strekking van de Wet Basiszorgverzekering en controle op de naleving van hun verzekeringsplicht	VG	2024	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	2101	14	25	61001	7000
A6.24.3	Hervatten van het programma 'Health in all policies'	VG	2024	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	1201	14	25	61001	7000

Bron: Meerjaren Ontwikkelingsplan 2022-2026

Noot: De strategische actiepunten met startdatum 2025 en 2026 die in deze lijst zijn opgenomen, zijn reeds in uitvoering.

Bijlage B: Voortgang Ontwikkelingsprojecten tot en met juni 2022

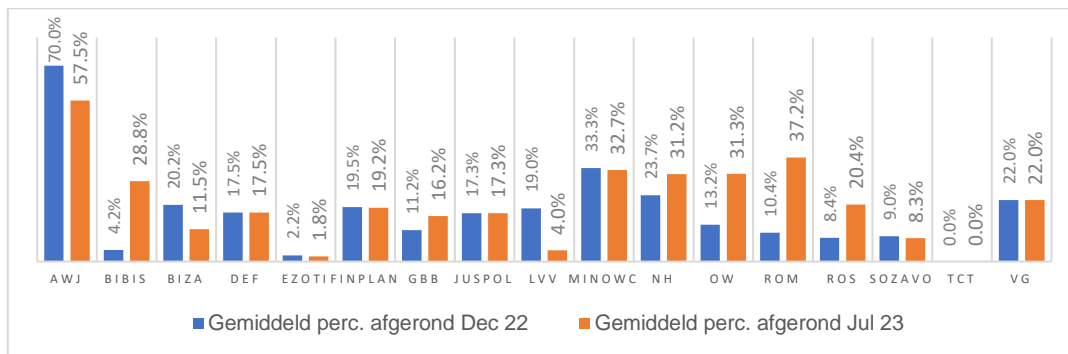
Samenvatting

Deze bijlage is geproduceerd op basis van analyses die gepleegd zijn door middel van informatie beschikbaar gesteld door de Ministeriële Plan Units (MPU) van alle 17 ministeries. Hierbij is expliciet gekeken naar alle beleidsinspanningen en ontwikkelingsinitiatieven, in de periode tussen januari 2021 tot en met juli 2023, in relatie tot het Meerjaren Ontwikkelingsplan van Suriname 2022- 2026 (MOP) en de Sustainable Development Goals (SDGs). Dit om enerzijds het verloop en anderzijds de performance van de ministeries af te lezen en indien mogelijk te meten. Van de strategische actiepunten uit het MOP is er een aparte analyse gemaakt van de status.

Uit de Nationale Database Ontwikkelingsprojecten (NDOP) is gebleken dat er per juli 2023 in totaal 410 projecten verwerkt zijn in de database. Van het totaal aantal projecten wordt er bij de uitvoering het meest invulling gegeven aan SDG 8 die de nadruk legt op duurzame economische groei en werkgelegenheid. Volgens dit rapport leveren de meeste projecten een bijdrage aan Ontwikkelingsdoel 56 welke staat voor een "lean overheid" die door middel van innovaties effectief en efficiënt functioneert. Dit doel staat gekoppeld aan het beleidsgebied Governance. Gelet op de stand van zaken van de uitgevoerde projecten is het opmerkelijk dat 236 projecten (57.6%) van het totaal aan ingevoerde projecten reeds gestart zijn en 75 projecten niet gestart. Dit heeft als resultaat een gemiddelde geschatte realisatie van 34.7 % per juli 2023.

Van de in het MOP opgenomen 218 strategische actiepunten, zijn 141 gepland voor de periode 2022-2023. In de praktijk kan een strategisch actiepunt in meerdere projecten worden uitgewerkt. Tot en met eind juli 2023 zijn er 223 projecten ingevoerd in de NDOP, wat een groei van 57 projecten betekent ten opzichte van december 2022. Van de 223 projecten is 41.7% in uitvoering.

Gemiddeld percentage (%) afgerond MOP projecten (januari 2021 - juli 2023)

Alhoewel er gestreefd wordt om zo effectief mogelijk te monitoren en te evalueren, is dat niet altijd mogelijk, vanwege het onvoldoende of niet (tijdig) invoeren van informatie in de database. De oorzaak hiervan ligt voornamelijk bij de uitdagingen en beperkingen, waar de MPU's mee te kampen hebben.

1. Inleiding

In dit document worden projecten in beschouwing genomen die gepland zijn voor de periode 2021 tot en met juli 2023. Deze projecten zijn afkomstig uit het Herstelplan (HP), Country Implementation Plan (CIP) en het Meerjaren Ontwikkelingsplan (MOP) 2022-2026. Voor de invoer van de projectgegevens in de NDOP zijn de Ministeriële Planunits (MPU's) verantwoordelijk. Hiertoe zijn de afgelopen periode de medewerkers van deze units getraind.

Uitgangspunten van deze rapportage zijn:

Voor de overzichten die in dit kader zijn geproduceerd, is er enkel en alleen gebruik gemaakt van informatie die in de NDOP is ingevoerd. Projecten die niet zijn opgenomen in de NDOP, zijn niet meegenomen in de analyse.

Projecten waarvan er geen HP, CIP en of MOP optie is aangevinkt, zijn niet meegenomen in de analyse.

Voor de analyse van de geboekte progressie in de uitvoering van de geplande projecten, is er gebruik gemaakt van ingevoerde informatie vanaf januari 2021 tot en met juli 2023.

In deze rapportage wordt een vergelijking gemaakt van de geboekte progressie in de uitvoering van de geplande projecten per december 2022 en juli 2023.

Middels dit document wordt getracht een overzichtelijke analyse te presenteren met betrekking tot de status en de financiële informatie van elk ontwikkelingsproject. Echter wordt er vanwege gebrekkige aanlevering van informatie aan de MPU's onvoldoende in de NDOP ingevoerd, waardoor de indruk wordt gewekt dat bepaalde ministeries slechter presteren dan in realiteit het geval kan zijn. Verder bemoeilijkt de gebrekkige invoer de monitoring van de progressie van de geplande ontwikkelingsprojecten. Dit wordt onder meer veroorzaakt door onderstaande redenen:

Formele status:

De Ministeriële Planunit is niet op elk ministerie formeel ingesteld. Waar er wel een MPU is, zijn niet alle functies ingevuld.

Medewerkers die reeds een andere dagtaak hebben, worden ook aangewezen om invulling te geven aan de werkzaamheden van de planunit.

Faciliteiten:

Niet altijd zijn de faciliteiten waarover de MPU beschikt, optimaal: instabiele/ geen internetverbinding, ontbreken van pc/laptop.

Deskundigheid:

Vanwege vele wisselingen in de samenstelling van de MPU's worden de planningswerkzaamheden niet (meer) uitgevoerd door getrainde functionarissen. Er is dan tijd nodig om de nieuwe ongetrainde functionarissen in te werken en het contact met de afdelingen die de informatie moeten verstrekken opnieuw op te bouwen.

De ingevoerde projectinformatie voldoet niet of onvoldoende aan RBM-criteria: onjuiste formulering van outputs en indicatoren om de voortgang te monitoren en te meten.

2. Focus van het beleid

Het ontwikkelingsbeleid van de afgelopen periode was gericht op het leveren van een bijdrage aan het behalen van de gestelde doelen op zowel nationaal (MOP) als internationaal niveau (SDG). Anders gezegd: de SDG-doelen waaraan de projecten een bijdrage leveren, de nationale ontwikkelingsdoelen die worden nagestreefd en de daaraan verbonden beleidsgebieden. De ministeries moeten bij het invoeren van de projecten een verband leggen tussen de projecten en de verschillende doelen.

Uit tabel B1 is af te leiden dat voor de meeste projecten de koppeling met de SDG's is gemaakt. De SDG waarop de meeste focus is gelegd in de uitgevoerde projecten, is voor zowel december 2022 als juli 2023 SDG 8 (Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all) met 56 projecten in december 2022 en 64 projecten in juli 2023. Dit komt overeen met de maatregelen die gericht zijn op herstel van de financieel-economische situatie. Als tweede focus van de projecten geldt SDG 4 (Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all) met 49 projecten in december 2022 en in juli 2023 waren dat 52 projecten. Als derde focus geldt SDG 16 (Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels) met 37 projecten in december 2022 en in juli 2023 waren dat 39 projecten.

Uit de tabel blijkt ook dat er in december 2022 voor 45 projecten geen koppeling is gemaakt met de SDG's. In juli 2023 waren dat er 57.

In tabel B2 is een overzicht van de Nationale Ontwikkelingsdoelen waaraan de uitgevoerde projecten een bijdrage leveren. Zowel in december 2022 als in juli 2023 werken de meeste in de NDOP opgenomen projecten mee aan Doel 56 (Er is een "lean" overheid die middels innovaties diensten op een snelle, transparante en kwalitatief hoogwaardige manier levert). In december 2022 zijn dat 57 projecten en in juli 2023 zijn dat er 60 projecten. Daarnaast volgt als tweede focus Doel 65 (De autoriteiten zijn voldoende uitgerust om de interne en externe veiligheid effectief en efficiënt te garanderen) met in december 2022 39 projecten en in juli 2023 41 projecten. De derde focus is Doel 62 (Zorgen voor inclusief en rechtvaardig kwaliteitsonderwijs en mogelijkheden voor levenslang leren voor iedereen bevorderen) met 37 projecten in december 2022 en 41 projecten in juli 2023.

Voor het grootste deel is bij de projecten wel de koppeling met de Nationale Ontwikkelingsdoelen gemaakt; slechts bij 3 projecten in beide periodes is de koppeling niet gemaakt.

Uit tabel B3 is af te leiden dat de meeste uitgevoerde projecten vallen binnen de volgende beleidsgebieden:

Governance met 16.1% (57) in december en 14.6% (60) in juli 2023

Milieubeleid met 9.6% (34) in december en 11.7 % (48) in juli 2023

Veiligheid met 11.0 % (39) in december en 10.0 % (41) in juli 2023

Onderwijs met 10.4% (37) in december en 10.0 % (41) in juli 2023

Uit de cijfers is af te leiden dat er in juli 2023 ten opzichte van december 2022 een stijging is geweest in het aantal uitgevoerde projecten welke gefocust zijn op milieubeleid.

Tabel B1. Totaal aantal Ontwikkelingsprojecten per ministerie per SDG (januari 2021- juli 2023)

SDG	1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12		13		14		15		16		17		Niet ingev	Niet ingev	Totaal	Totaal	
	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23					
AWJ	1	1													6	8			1	1																8	10		
BIBIS	1								1						2	2	1		1	1						1					1	1	4	3	1	1	12	9	
BiZa	1	6					2	5							5	6		1	1	4	1	1									1	1	9	9	1	1	21	34	
DEF							1	1									1	1			2	2									2	2			6	6	12	12	
EZOTI	1	1	1	1											8	10	6	6													1	1			3	3	20	22	
FinPlan	11	12			1	1							1	1	24	27	1	1			1	1	1	1	1	1					2	3	5	5	22	28	70	81	
GBB	1	1	1	1							1	1									2	2												6	6	15	15		
JUSPOL																																				22	23	22	23
LVV			12	12											1	1	6	6																	1	1	20	20	
MINOWC							4	4							1	1					4	4															45	45	
NH										5	9	7	8	1	1	1	1														1	1					15	20	
OW							2	2			2	2			1	1	2	2			9	10									7	7					23	24	
ROM															1	1	1	1			6	10	1	5	6			3	4							1	16	24	
ROS	2	6	1	1	7	9					1	2			2	2	3	3			5	8												3	5	24	36		
SoZaVo	7	7			4	4	4	4													2	2															17	17	
TCT	1	1													4	4																			2	5	7	10	
VG					8	8																															8	8	
Totaal	26	35	15	15	2	22	49	52	-	1	9	14	8	9	56	64	22	22	3	6	32	40	1	2	10	11	1	-	3	4	37	39	18	17	45	57	355	410	

Tabel B2. Totaal aantal Ontwikkelingsprojecten per ministerie per Nationaal Ontwikkelingsdoel (januari 2021- juli 2023)

Ontwikkelingsdoel	AWJ		BIBIS		BiZa		DEF		EZOTI		FinPlan		GBB		JUSPOL		LVV		MINOWC		NH		OW		ROM		ROS		SoZaVo		TCT		VG		Totaal		
	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23			
16																1	1																	1	1		
22																																					
23																																					
31																	11	11																	11	11	
32																																					
33																	1	1																	1	1	
39																																					
47																											1	1							1	1	
53																																				1	1
54									1	2	1	1						1	1	2	2	1	2			1	3			1	2			8	13		
56			2	2	17	19	2	2			17	17	5	5	4	4			2	2			3	3		1	3	3	2	2				57	60		
57			1																						1	3	3	3							5	6	
58							1	1			2	2	2	2				1	1				6	6	4	4	1	5	2	2				19	23		
59						3						1	7	7				4	4				5	5	10	15								26	35		
60											12	13																							12	13	
61	1	1	3	3					2	2	16	18	1	1																1	1				24	26	
62					1	5	1	1										33	33			2	2												37	41	
63											1	1						1	1							6	9	1	1			8	8		17	20	
64	5	6							3	3							1	1									8	8							17	18	
65			1	1	1	1	8	8	3	3	2	3			18	19						2	2				4	4							39	41	
66			1	1					6	6	15	19																								22	26
67																				3	7					2	2								5	9	
68																	1	1								1	1			2	3				4	5	
69										1	1									7	8														8	9	
70						1																	3	3		4	5								7	9	
71			1	1																2	2														3	3	
72			1						1	1		1					4	4									1								6	7	
74	2	3	1	1	1	3			3	4	3	3					1	1		1	1					2	2			1				14	19		
75						1			1	1									1	1			1	1						3	3				6	7	
76											1																									1	
77			1																						1	1									2	1	
Geen					1	1										2	2																		3	3	
Totaal	8	10	12	9	21	34	12	12	20	22	70	81	15	15	22	23	20	20	45	45	15	20	23	24	16	24	24	36	17	17	7	10	8	8	355	410	

Tabel B3. Percentage (%) van het totaal aantal Ontwikkelingsprojecten per ministerie per Beleidsgebied (januari 2021 - juli 2023)

Beleidsgebieden	AWJ		BIBIS		BiZa		DEF		EZOTI		FinPlan		GBB		JUSPOL		LVV		MINOWC		NH		OW		ROM		ROS		SoZaVo		TCT		VG		Totaal		
	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	
Agro Commodities			0.3						0.3	0.2		0.2					1.1	1.0																	1.7	1.7	
Bevolkingsbeleid			0.3																				0.3	0.7	0.8	0.7										1.4	1.5
Creative Industries	0.6	0.7	0.3	0.2	0.3	0.7			0.8	1.0	0.8	0.7					0.3	0.2			0.3	0.2				0.6	0.5				0.2			3.9	4.6		
Energie											0.3	0.2									2.0	2.0													2.3	2.2	
Finance			0.3	0.2					1.7	1.5	4.2	4.6																							6.2	6.3	
Gezondheidszorg											0.3	0.2							0.3	0.2						1.7	2.2	0.3	0.2			2.3	2.0	4.8	4.9		
Governance			0.6	0.5	4.8	4.6	0.6	0.5			4.8	4.1	1.4	1.2	1.1	1.0			0.6	0.5			0.8	0.7		0.2	0.8	0.7	0.6	0.5				16.1	14.6		
ICT-Infra																			0.3	0.2							0.3	0.2			0.6	0.7			1.1	1.2	
Infra						0.2																0.8	0.7			1.1	1.2								2.0	2.2	
Investeringsbeleid	0.3	0.2	0.8	0.7					0.6	0.5	4.5	4.4	0.3	0.2																0.3	0.2			6.8	6.3		
Manufacturing			0.3																				0.3	0.2											0.6	0.2	
Milieubeleid						0.7			0.3	0.5	0.3	0.5	2.0	1.7					1.4	1.2	0.6	0.5	1.7	1.7	2.8	3.7	0.3	0.7			0.3	0.5		9.6	11.7		
Mining Commodities			0.3	0.2																	0.6	0.5												0.8	0.7		
Monetair Beleid											3.4	3.2																						3.4	3.2		
Onderwijs					0.3	1.2	0.3	0.2											9.3	8.0			0.6	0.5										10.4	10.0		
Ruimtelijke Ordening							0.3	0.2			0.6	0.5	0.6	0.5					0.3	0.2			1.7	1.5	1.1	1.0	0.3	1.2	0.6	0.5				5.4	5.6		
Services						0.2			0.3	0.2									0.3	0.2			0.3	0.2						0.8	0.7			1.7	1.7		
Sociale Bescherming	1.4	1.5							0.8	0.7									0.3	0.2							2.3	2.0					4.8	4.4			
Veiligheid			0.3	0.2	0.3	0.2	2.3	2.0	0.8	0.7	0.6	0.7			5.1	4.6							0.6	0.5				1.1	1.0					11.0	10.0		
Water																					0.8	1.7					0.6	0.5						1.4	2.2		
Proces Industry											0.2																								0.2		
Inclusiviteit																												0.2								0.2	
Niet ingevuld					0.3	0.2											4.2	3.7									0.3	0.2							4.8	4.1	
Totaal	2.3	2.4	3.4	2.2	5.9	8.3	3.4	2.9	5.6	5.4	19.7	8	4.2	3.7	6.2	5.6	4.9	12.7	11.0	4.2	4.9	6.5	5.9	4.5	5.9	6.8	8.8	4.8	4.1	2.0	2.4	2.3	2.0	100	100		

3. Stand van zaken per juli 2023

Hier wordt een uiteenzetting gegeven van de status van de geplande projecten van alle ministeries, zoals aangegeven in de NDOP.

Uit tabel B4, B5 en B5a is af te leiden dat:

- per december 2022 en per juli 2023 respectievelijk **355** projecten en **410** projecten in beschouwing zijn genomen.
- er van 83 projecten (23.4%) in december 2022 en 94 projecten (22.9%) in juli 2023 geen informatie beschikbaar is in de NDOP;
- 202 projecten (56.9%) in december 2022 en 236 projecten (57.6%) in juli 2023 van de geplande projecten op enige wijze is gestart, waarvan 35 projecten (9.8%) in december 2022 en 33 projecten (8.0%) in juli 2023 stagneren.
- in de categorie van niet gestarte projecten waren er **70** (19.7%) in december 2022 en 80 (19.5%) in juli 2023.

Tabel B4. Stand van zaken Ontwikkelingsprojecten per ministerie in aantallen (januari 2021 - juli 2023)

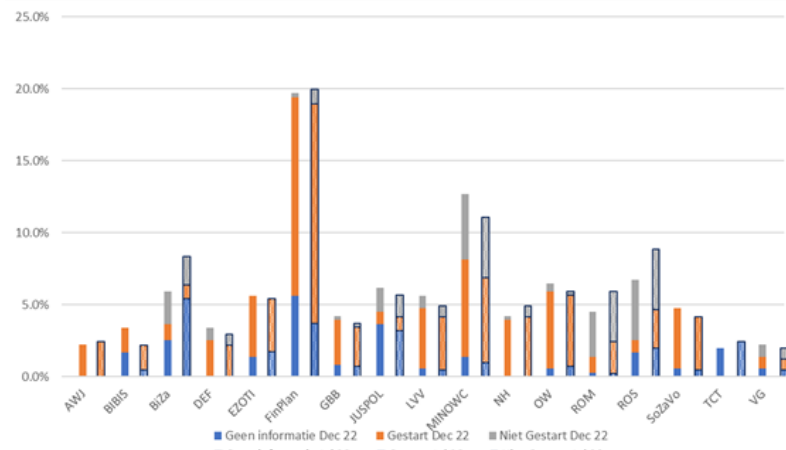
Ministeries	Geen Informatie, MPU heeft geen info		Geen Informatie, Niet nader aangegeven		Geen stand van zaken ingevoerd		Gestart, Geen bijzonderheden bekend		Gestart, In uitvoering gaande		Gestart, Stagneert en vroegtijdig gestopt		Gestart, Stagneert maar nog gaande		Gestart, Succesvol afgerond		Niet gestart, Anders		Niet gestart, Geen financiering		Niet gestart, Stagnatie (plan)voorbereiding		Niet gestart, Tekort aan deskundigen		Totaal			
	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23
AWJ									3	5			3	3	2	2											8	10
BIBIS			2	1	4	1			3	4			2	1	1	2											12	9
BiZa			8	8	1	14	1	1					3	3					8	8							21	34
DEF									4	4			4	4	1	1	1	1			2	2					12	12
EZOTI					5	7			13	13					2	2											20	22
FinPlan					20	15			26	30			1	2	22	30	1	1		1		2					70	81
GBB			3	3					8	8			3	3			1	1									15	15
JUSPOL	10	10			3	3	1	1	1	2			1	1			6	6									22	23
LVV					2	2			8	8	1	1	3	3	3	3	2	2			1	1					20	20
MINOWC			1	3	4	1	2	2	17	17			3	3	2	2	12	13			2	2	2	2			45	45
NH									10	13			3	3	1	1			1	2		1					15	20
OW			1	3	1		1	1	10	12	2	2	6	4		1			2	1							23	24
ROM			1	1					4	9							6	6	2	2	3	6					16	24
ROS			6	7		1			3	11							3	4	8	8	4	5					24	36
SoZaVo			2	2			1	1	14	14																	17	17
TCT					7	10																					7	10
VG					2	2	1	1	1	1					1	1	3	3									8	8
Totaal	10	10	24	28	49	56	7	7	125	151	3	3	32	30	35	45	35	37	21	22	12	19	2	2	355	410		

Tabel B5. Stand van zaken Ontwikkelingsprojecten per ministerie in procenten (%) van het totaal (januari 2021- juli 2023)

Ministeries	Geen Informatie, MPU heeft geen info		Geen Informatie, Niet nader aangegeven		Geen stand van zaken ingevoerd		Gestart, Geen bijzonderheden bekend		Gestart, In uitvoering gaande		Gestart, Stagneert en vroegtijdig gestopt		Gestart, Stagneert maar nog gaande		Gestart, Succesvol afgerond		Niet gestart, Anders		Niet gestart, Geen financiering		Niet gestart, Stagnatie (plan) voor bereiding		Niet gestart, Tekort aan deskundigen		Totaal			
	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Jul 23	Jul 23	Jul 23	Jul 23	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23		
	AWJ									0.8	1.2			0.8	0.7	0.6	0.5										2.3	2.4
BIBIS			0.6	0.2	1.1	0.2			0.8	1.0			0.6	0.2	0.3	0.5										3.4	2.2	
BiZa			2.3	2.0	0.3	3.4	0.3	0.2					0.8	0.7					2.3	2.0						5.9	8.3	
DEF									1.1	1.0			1.1	1.0	0.3	0.2	0.3	0.2				0.6	0.5				3.4	2.9
EZOTI					1.4	1.7			3.7	3.2					0.6	0.5										5.6	5.4	
FinPlan					5.6	3.7			7.3	7.3			0.3	0.5	6.2	7.3	0.3	0.2		0.2		0.5				19.7	19.8	
GBB			0.8	0.7					2.3	2.0			0.8	0.7			0.3	0.2								4.2	3.7	
JUSPOL	2.8	2.4			0.8	0.7	0.3	0.2	0.3	0.5			0.3	0.2			1.7	1.5								6.2	5.6	
LVV					0.6	0.5			2.3	2.0	0.3	0.2	0.8	0.7	0.8	0.7	0.6	0.5				0.3	0.2			5.6	4.9	
MINOWC			0.3	0.7	1.1	0.2	0.6	0.5	4.8	4.1			0.8	0.7	0.6	0.5	3.4	3.2				0.6	0.5	0.6	0.5	12.7	11.0	
NH									2.8	3.2			0.8	0.7	0.3	0.2			0.3	0.5		0.2				4.2	4.9	
OW			0.3	0.7	0.3		0.3	0.2	2.8	2.9	0.6	0.5	1.7	1.0					0.6	0.2						6.5	5.9	
ROM			0.3	0.2					1.1	2.2							1.7	1.5	0.6	0.5	0.8	1.5				4.5	5.9	
ROS			1.7	1.7		0.2			0.8	2.7							0.8	1.0	2.3	2.0	1.1	1.2				6.8	8.8	
SoZaVo			0.6	0.5			0.3	0.2	3.9	3.4																4.8	4.1	
TCT					2.0	2.4																				2.0	2.4	
VG					0.6	0.5	0.3	0.2	0.3	0.2					0.3	0.2	0.8	0.7								2.3	2.0	
Totaal	2.8	2.4	6.8	6.8	13.8	13.7	2.0	1.7	35.2	36.8	0.8	0.7	9.0	7.3	9.9	11.0	9.9	9.0	5.9	5.4	3.4	4.6	0.6	0.5	100	100		

Tabel B5a. Gecompileerde Stand van zaken Ontwikkelingsprojecten per ministerie in procenten (%) van het totaal (januari 2021- juli 2023)

	Aantallen		Percentages	
	Dec 22	Jul 23	Dec 22	Jul 23
Geen Informatie	83	94	23.4 %	22.9 %
Gestart (gestagneerd)	202 (35)	236 (33)	56.9 % (9.8%)	57.6 % (8.0%)
Niet Gestart	70	80	19.7 %	19.5 %

Figuur B1. Staafdiagram Stand van zaken Ontwikkelingsprojecten per ministerie in procenten (%) van het totaal (januari 2021- juli 2023)

4. Percentage afgerond per jul 2023

In dit hoofdstuk wordt een analyse gemaakt van het gemiddeld percentage afgerond van de ingevoerde projecten. Deze informatie is verkregen na afstemming van de MPU met de projectverantwoordelijken.

Uit tabel B6 en figuur B2 valt het volgende af te leiden:

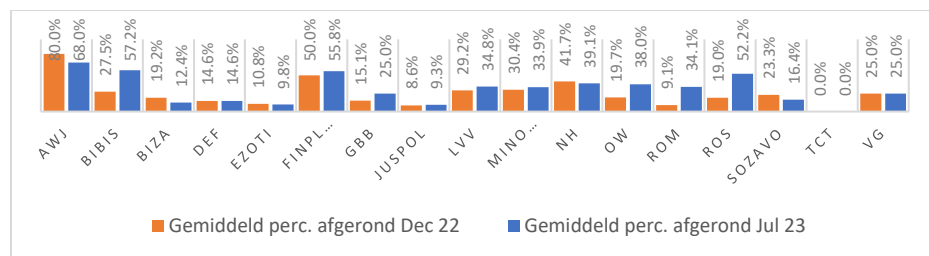
Bij de vergelijking van december 2022 ten opzichte van juli 2023 is het totaal gemiddeld percentage afgerond gestegen van 27.9% naar 34.7%.

Bij de ministeries AWJ, BIZA, EZOTI, NH en SoZaVo is er in juli 2023 ten opzichte van december 2022 een lager percentage afgerond. De oorzaak hiervan kan zijn dat de nieuw ingevoerde projecten een lage realisatie graad hebben, waardoor het gemiddelde percentage afgerond is gedaald.

Bij de ministeries BIBIS, GBB, OW, ROM en ROS is er in juli 2023 ten opzichte van december 2022 is er een groei in het percentage afgerond van meer dan 10%. Dit komt doordat de realisatiegraad van de projecten is bijgewerkt in de NDOP.

Tabel B6. Gemiddeld percentage (%) afgerond Ontwikkelingsprojecten per ministerie (januari 2021- juli 2023)

Ministeries	Aant. Proj dec 23	Aant. Proj jul 23	Gemiddeld afgerond dec 22 %	Gemiddeld afgerond jul 23 %
AWJ	8	10	80.0%	68.0%
BIBIS	12	9	27.5%	57.2%
BiZa	21	34	19.2%	12.4%
DEF	12	12	14.6%	14.6%
EZOTI	20	22	10.8%	9.8%
FinPlan	70	81	50.0%	55.8%
GBB	15	15	15.1%	25.0%
JUSPOL	22	23	8.6%	9.3%
LVV	20	20	29.2%	34.8%
MINOWC	45	45	30.4%	33.9%
NH	15	20	41.7%	39.1%
OW	23	24	19.7%	38.0%
ROM	16	24	9.1%	34.1%
ROS	24	36	19.0%	52.2%
SoZaVo	17	17	23.3%	16.4%
TCT	7	10	0.0%	0.0%
VG	8	8	25.0%	25.0%
Totaal	355	410	27.9%	34.7%

Figuur B2. Gemiddeld percentage (%) afgerond van Ontwikkelingsprojecten per ministerie (januari 2021- juli 2023)

5. Financiële realisaties per jul 2023

In dit hoofdstuk komt aan de orde in welke mate de begroote middelen besteed zijn, waarvan het resultaat wordt gepresenteerd in tabel B7.

Voor enkele ministeries zijn de ramingen en realisaties niet ingevoerd vanwege diverse redenen. Eén van de mogelijke redenen is dat projecten onderdeel zijn van bestaande beleidsprogramma's en de informatie niet altijd beschikbaar is. Verder zijn er voor bepaalde projecten zoals het formuleren van wet- en regelgeving, geen extra financiële middelen nodig. Er zijn hiertoe reeds voorzieningen getroffen binnen de reguliere operationele uitgaven van de Ministeries.

Tabel B7. Gecumuleerde financiële projectrealisatie per ministerie (januari 2021 - juli 2023)

Bedragen Gewaardeerd In SRD						
Ministeries	Totaal Begroot Dec 22	Totaal Begroot Jul 23	Totaal Besteed Dec 22	Totaal Besteed Jul 23	Saldo Dec 22	Saldo Jul 23
AWJ	-	-	-	-	-	-
BIBIS	1,369,622.05	62,381.54	-	-	1,369,622.05	62,381.54
BiZa	-	26,094.12	-	-	-	26,094.12
DEF	-	-	-	-	-	-
EZOTI	35,000.00	5,938,242.90	-	13,050.87	35,000.00	5,925,192.03
FinPlan	2,796,959.25	5,979,349.25	497,000.00	606,560.03	2,299,959.25	5,372,789.22
GBB	5,353,138.63	11,439,849.94	-	-	5,353,138.63	11,439,849.94
JUSPOL	854,009.67	1,764,661.76	-	45,058.14	854,009.67	1,719,603.62
LVV	-	50,700,274.26	-	10,717,457.69	-	39,982,816.57
MINOWC	21,743,313.78	45,010,386.59	23,473,001.27	17,932,495.08	(1,729,687.49)	27,077,891.51
NH	98,898,543.88	120,017,794.75	-	-	98,898,543.88	120,017,794.75
OW	3,632,752.00	3,601,494.95	174,844.04	1,533,678.97	3,457,907.96	2,067,815.98
ROM	1,840,922.70	2,312,309.08	64.00	3,705.80	1,840,858.70	2,308,603.28
ROS	24,285.36	732,539.97	-	-	24,285.36	732,539.97
SoZaVo	13,215,708.84	39,235,373.06	1,620.00	4,260.00	13,214,088.84	39,231,113.06
TCT	-	-	-	-	-	-
VG	1,500.00	161,700.00	-	111,800.00	1,500.00	49,900.00
Totaal	149,765,756.16	286,982,452.17	24,146,529.31	30,968,066.58	125,619,226.85	256,014,385.59

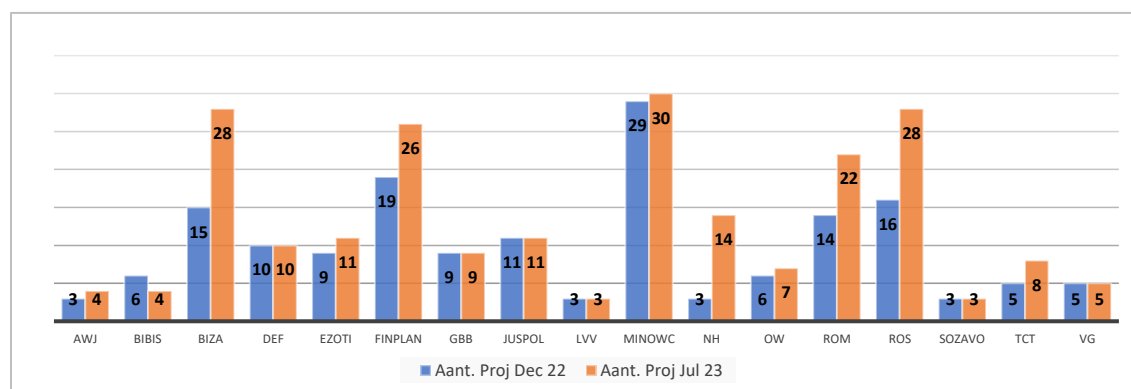
**Noot: De negatieve Saldi van de ministeries MINOWC en OW betreft de projecten waarvoor er geen raming in de NDOP (tabel projectfinanciering) is ingevoerd, maar waar er wel een financiële projectrealisatie is opgenomen.*

6. Beschouwing van de MOP strategische actiepunten in de NDOP

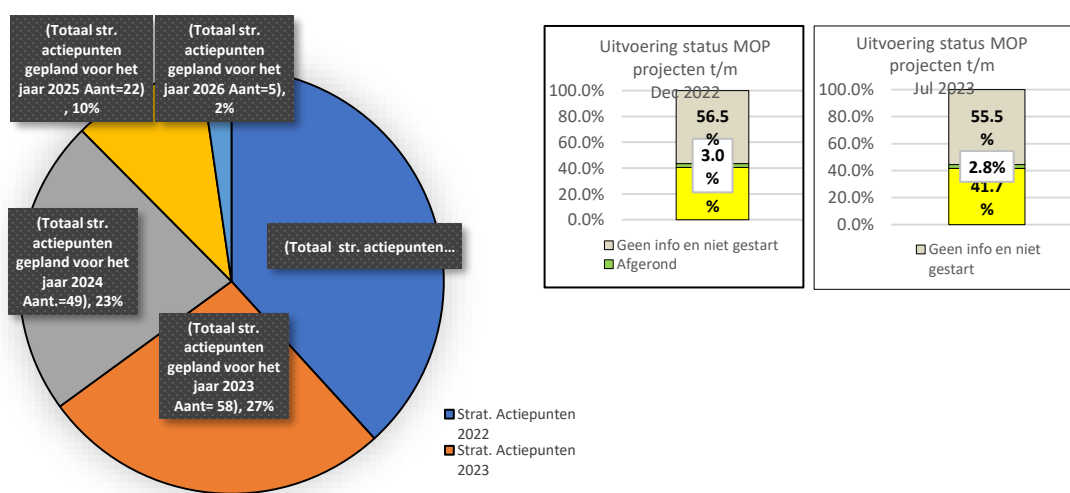
In dit hoofdstuk worden de strategische actiepunten van het Meerjaren Ontwikkelingsplan 2022-2026 apart belicht. In totaal zijn er 218 strategische actiepunten opgenomen in het MOP, welke voor verschillende jaren zijn gepland (zie fig. B4). Een strategisch actiepunt kan in de praktijk uitgewerkt worden in meerdere projecten. Dat betekent dat er meer dan 218 projecten in de database kunnen zijn ingevoerd.

In december 2022 waren er 166 projecten ingevoerd in de NDOP. Per eind juli 2023 zijn dat er 223 projecten, wat betekent dat er 57 nieuwe projecten zijn opgenomen. Ondanks de 57 nieuwe projecten is de uitvoeringsgraad van in juli 2023 ten opzichte van december 2022 lager. Dit komt doordat de realisatiegraad van de projecten naar nieuwe inzichten is bijgewerkt in de NDOP (fig. B4).

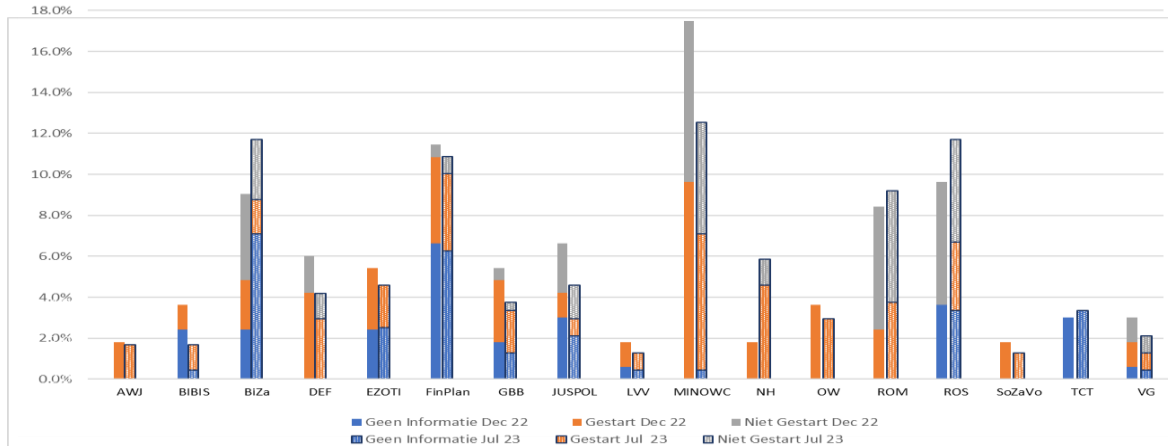
Hierna volgen de diverse tabellen en figuren inzake de progressie van de MOP projecten. Voor de periode 2022-2023 zijn er 141 actiepunten gepland (fig. B4).

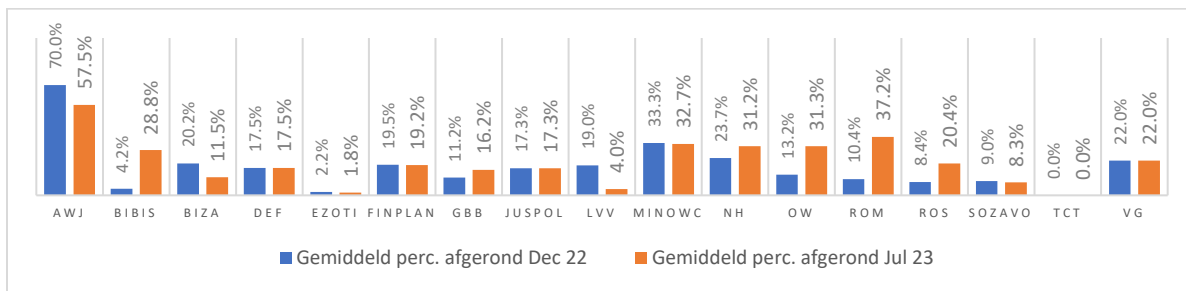
Figuur B3. Aantal MOP projecten per ministerie (januari 2021- juli 2023)

FiguurB4. Stand van Zaken MOP projecten naar geplande startdatum (januari 2021 - juli 2023)

Figuur B5. Stand van zaken MOP-projecten per ministerie in procenten (%) van het totaal (januari 2021 - juli 2023)

Figuur B6. Gemiddeld percentage (%) afgerond MOP projecten (januari 2021 - juli 2023)

Tabel B8. Financiële realisatie MOP projecten per ministerie (januari 2021 - juli 2023)

Bedragen Gewaardeerd in SRD x 1000						
Ministeries	Tot. Begroot Dec 22	Tot. Begroot Jul 23	Tot. Besteed Dec 22	Tot. Besteed Jul 23	Saldo Dec 2022	Saldo Jul 2023
AWJ	-	-	-	-	-	-
BIBIS	1,361,339.05	4,225.00	-	-	1,361,339.05	4,225.00
BiZa	-	26,094.12	-	-	-	26,094.12
DEF	-	-	-	-	-	-
EZOTI	35,000.00	124,520.86	-	-	35,000.00	124,520.86
FinPlan	124,399.25	124,399.25	0.03	0.03	124,399.22	124,399.22
GBB	2,700.00	4,800.00	-	-	2,700.00	4,800.00
JUSPOL	840,956.52	1,725,517.68	-	45,058.14	840,956.52	1,680,459.54
LVV	-	86,143.50	-	40,284.27	-	45,859.23
MINOWC	11,608,276.91	25,416,904.85	19,224,491.68	10,147,513.17	*7,616,214.77	15,269,391.68
NH	2,628,320.00	41,752,905.25	-	-	2,628,320.00	41,752,905.25
OW	46,600.00	320,500.00	46,600.00	548,887.32	-	*228,387.32
ROM	72,568.00	191,102.36	64.00	3,705.80	72,504.00	187,396.56
ROS	1.20	91,944.19	-	-	1.20	91,944.19
SoZaVo	52,711.05	134,172.10	-	-	52,711.05	134,172.10
TCT	-	-	-	-	-	-
VG	1,500.00	1,700.00	-	-	1,500.00	1,700.00
Totaal	16,774,371.98	70,004,929.16	19,271,155.71	10,785,448.73	*2,496,783.73	59,219,480.43

*Noot: De negatieve Saldi van de ministeries MINOWC en OW betreft de projecten waarvoor er geen raming in de NDOP (tabel projectfinanciering) is ingevoerd, maar waar er wel een financiële projectrealisatie is opgenomen.

Bijlage C: Tabellen Overheidsfinanciën

Een vergelijkend overzicht per ministerie/directoraten van de geraamde Niet-Belastingontvangsten (x 1mIn SRD)

Ministerie/Directoraat	Suppletoire Begroting 2023	Ontwerp Begroting 2024	Verschil
Justitie en Politie	44	49	6
Algemene Zaken	-	-	-
Binnenlandse Zaken	30	30	0
HRM	1	1	0
Regionale Ontwikkeling (ROS)	-	-	0
Agrarische Ontwikkeling Binnenland (ROS)	-	-	0
Duurzame Ontwikkeling Afro Surinamers (ROS)	-	-	0
Duurzame Ontwikkeling Inheemsen (ROS)	-	-	0
Sportzaken	0	-	0
Defensie	0	1	1
BuZa, Int. Business & Int. Samenw. (BIBIS)	59	249	190
Financien (F&P)	2,831	2,465	-365
Belastingen (F&P)	1,178	1,195	17
Ontwikkelingsfinanciering en Planning (F&P)	0	0	0
Econ. Zaken, Ondernemerschap en Techn. Innovatie	1	1	0
Landbouw, Veeteelt en Visserij	40	47	7
Algemeen Beheer (NH)	-	-	0
Mijnbouw (NH)	3,327	3,842	515
Water (NH)	0	0	0
Energie (NH)	4,909	4,613	-296
Arbeid, Werkgelegenheid en Jeugdzaken	5	7	1
Sociale Zaken en Volksontwikkeling	-	-	0
Administratief Technischbeheer (Onderwijs)	0	1	0
Algemeen Vormend Onderwijs (Onderwijs)	-	-	0
Beroepsopleiding (Onderwijs)	-	-	-
Hoger en Wetenschappelijk Onderwijs (Onderwijs)	-	-	-
Cultuur (Onderwijs)	-	-	-
Volksgezondheid	1	1	1
Bouw- en Stedebouwkundige Werken (OW)	1	11	9
Civiel Technische Werken (OW)	0	1	0
Openbaar Groen (OW)	1	1	(0)
Onderzoek en Dienstverlening (OW)	19	11	(8)
Algemeen en Administratieve zaken (TCT)	-	-	-
Toerisme (TCT)	-	-	-
Transport (TCT)	347	457	109
Communicatie (TCT)	-	-	-
Algemeen Beheer (GBB)	-	-	-
Grondbeleid en bosbeheer (GBB)	918	2,291	1,373
Ruimtelijke ordening (ROM)	-	-	-
Milieu (ROM)	-	-	-
Kabinet President	-	-	-
Kabinet Vice President	-	-	-
De Nationale Assemblée	0	0	-
Hof van Justitie	1	1	0
Openbaar Ministerie	7	28	21
Rekenkamer	-	-	-
Totale niet-belasting ontvangsten	13,722	15,303	1,581

Ministerie/Directoraat	Suppletioire Begroting 2023			Totaal Beleid Progr. 2023	Ontwerp Begroting 2024			Totaal Beleid Progr. 2024
	Eigen middelen	Donor	Lening		Eigen middelen	Donor	Lening	
Justitie en Politie	2	105	-	107	5	8	-	13
Algemene Zaken	-	-	-	-	-	-	-	-
Binnenlandse Zaken	-	-	-	-	-	-	-	-
HRM	-	-	-	-	-	-	-	-
Regionale Ontwikkeling (ROS)	-	-	-	-	-	-	-	-
Agrarische Ontwikkeling Binnenland (ROS)	-	-	-	-	-	-	-	-
Duurzame Ontwikkeling Afro Surinamers (ROS)	-	-	-	-	-	-	-	-
Duurzame Ontwikkeling Inheemsen (ROS)	-	-	-	-	-	-	-	-
Sportzaken	0	-	-	0	-	-	-	-
Defensie	0	-	-	0	10	5	-	15
BuZa, Int. Business & Int. Samenw. (BIBIS)	3	-	15	18	5	-	40	45
Financien (F&P)	3,840	100	3,928	7,868	-	-	150	150
Belastingen (F&P)	-	-	-	-	-	-	-	-
Ontwikkelingsfinanciering en Planning (F&P)	4,194	30	9,090	13,314	6,349	11	6,482	12,842
Econ. Zaken, Ondernemerschap en Techn. Innovatie	10	1	39	50	10	4	100	114
Landbouw, Veeteelt en Visserij	218	50	24	292	150	-	121	271
Algemeen Beheer (NH)	-	-	-	-	-	-	-	-
Mijnbouw (NH)	-	-	22	22	-	20	75	95
Water (NH)	-	59	57	116	0	103	100	202
Energie (NH)	55	32	254	340	131	9	486	626
Arbeid, Werkgelegenheid en Jeugdzaken	-	-	-	-	-	-	-	-
Sociale Zaken en Volksontwikkeling	-	1	351	352	236	0	482	718
Administratief Technischbeheer (Onderwijs)	0	-	-	0	-	-	-	-
Algemeen Vormend Onderwijs (Onderwijs)	-	96	100	196	-	96	100	196
Beroepsopleiding (Onderwijs)	2	-	25	27	3	-	144	147
Hoger en Wetenschappelijk Onderwijs (Onderwijs)	-	-	-	-	-	-	-	-
Cultuur (Onderwijs)	-	-	129	129	-	-	225	225
Volksgezondheid	31	32	76	139	46	26	163	235
Bouw- en Stedebouwkundige Werken (OW)	-	-	-	-	-	-	-	-
Civiel Technische Werken (OW)	587	-	1,010	1,596	797	108	1,479	2,384
Openbaar Groen (OW)	-	-	-	-	-	-	-	-
Onderzoek en Dienstverlening (OW)	-	-	-	-	-	-	-	-
Algemeen en Administratieve zaken (TCT)	-	-	-	-	-	-	-	-
Toerisme (TCT)	-	-	-	-	-	-	-	-
Transport (TCT)	-	-	-	-	-	-	-	-
Communicatie (TCT)	-	-	-	-	-	-	-	-
Algemeen Beheer (GBB)	-	-	-	-	-	-	-	-
Grondbeleid en bosbeheer (GBB)	2	47	-	49	0	42	-	42
Ruimtelijke ordening (ROM)	-	-	-	-	-	-	-	-
Milieu (ROM)	4	11	-	15	3	5	-	8
Kabinet President	-	-	-	-	-	-	-	-
Kabinet Vice President	-	-	-	-	-	-	-	-
De Nationale Assemblée	1	1	-	2	4	2	-	5
Hof van Justitie	-	-	-	-	-	-	-	-
Openbaar Ministerie	-	1	-	1	-	1	-	1
Rekenkamer	-	2	-	2	-	2	-	2
Totale uitgaven	8,948	567	15,118	24,634	7,748	443	10,146	18,337

Bijlage D: De ontwikkeling van productie, inkomen, prijzen, geselecteerde lonen en werkgelegenheid

1.1 Productie en inkomen 2015 – 2022

De belangrijkste graadmeter voor de productie in een land gedurende een bepaalde periode is het Bruto Binnenlands Product (BBP of GDP). Tevens zijn het Nationaal Product, het Nationaal Inkomen, Nationaal Inkomen per Capita en het Beschikbaar Inkomen in lopende prijzen van zeer groot belang. Bovengenoemde macro economische grootheden zullen over de periode 2015 tot en met 2022 worden gezien. Daarnaast zal het BBP in constante zin worden belicht.

**Tabel D1: De ontwikkeling van geselecteerde macro-economische indicatoren³⁷
2015-2022 (in SRD 1000)**

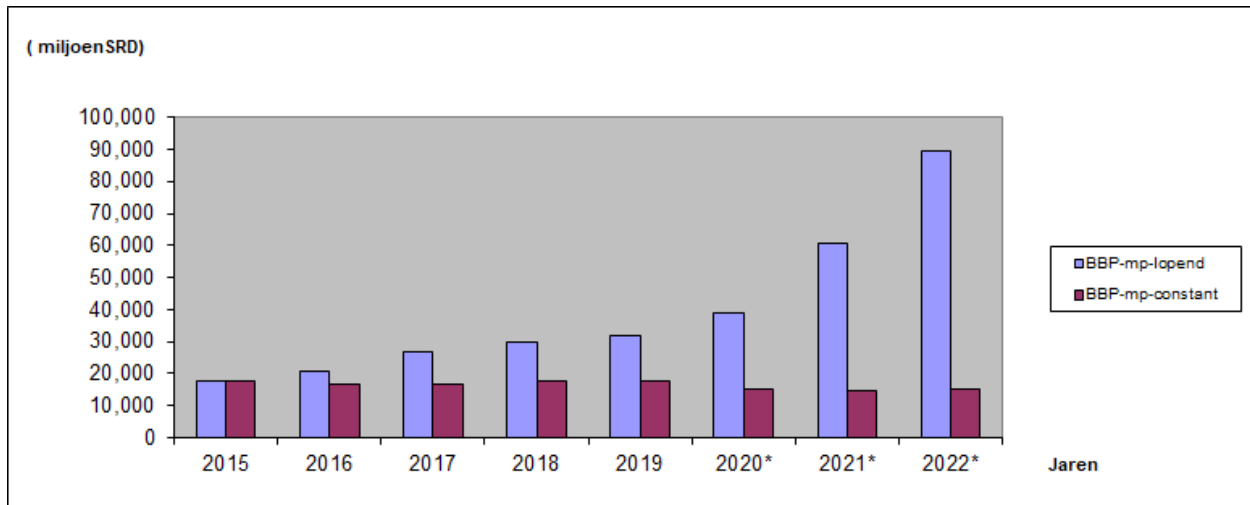
Macro Economische indicatoren	2015	2016	2017	2018	2019 [*]	2020 [*]	2021 [*]	2022 [*]
Bruto Binnenlands Product-basisprijzen (BBP, basisprijzen-bp)	16,142,345	19,548,192	26,187,978	29,113,578	31,051,243	37,396,969	59,336,314	87,216,126
BBP (basisprijzen; 2015=100)	16,142,345	15,349,488	15,589,867	16,361,295	16,552,328	13,908,062	13,569,347	13,899,587
Bruto Binnenlands Product=marktprijzen (BBP, marktprijzen-mp)	17,514,647	20,662,992	26,893,278	29,821,678	31,732,343	38,719,469	60,703,614	89,471,626
BBP (marktprijzen, 2015 = 100)	17,514,647	16,654,387	16,915,201	17,752,211	17,959,484	15,090,422	14,722,912	15,081,227
Bruto Nationaal Inkomen (basisprijzen)	16,096,553	18,494,880	23,213,278	26,197,640	27,953,003	33,024,046	51,826,194	79,500,418
Bruto Nationaal Inkomen (marktprijzen)	17,468,855	19,609,680	23,918,578	26,905,740	28,634,103	34,346,546	53,193,494	81,755,918
Beschikbaar Inkomen	17,693,683	20,254,074	24,671,313	27,678,558	29,308,647	35,513,723	55,985,914	84,832,914
Mid-Jaarlijkse Bevolking	567,291	575,763	583,200#	590,100	598,000	608,900	616,500	624,900
Nationaal Inkomen per Capita in SRD	30,793	34,059	41,013 #	45,595	47,883	56,408	86,283	130,830

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

* Voorlopige cijfers

gereviseerd cijfer

³⁷ Het Statistiebureau van Suriname presenteert de resultaten slechts in de nationale munt. Wie de resultaten in bijvoorbeeld USD wil weten heeft diverse opties: wisselkoersen (officieel of anderszins) of koopkrachtpariteiten (PPP).

Figuur D1: Het verloop van het Bruto Binnenlands Product, 2015 – 2022

1.2 De ontwikkeling van het reële Bruto Binnenlands Product nader bekeken

Bij de analyse van de macro-economische indicatoren zijn de ontwikkelingen in reële zin heel belangrijk omdat er aangegeven kan worden of er wel of geen sprake is geweest van groei in de economie over een bepaalde periode. Het Bruto Binnenlands Product in reële zin geeft aan “wat de economie over een bepaalde periode heeft gepresteerd”. Op basis van de uitkomst kan eventueel worden aangegeven welke factoren binnen de verschillende economische sectoren al dan niet hiertoe hebben bijgedragen. De ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product in reële zin in de beschouwde periode geeft ons het volgende beeld:

Tabel D2: De ontwikkeling van het reële Bruto Binnenlands Product 2016-2022 (in 1000 SRD)

Bruto Binnenlands Product (2015=100)	2016	2017	2018	2019*	2020*	2021*	2022*
Basisprijzen	15,349,488	15,589,867	16,361,295	16,552,328	13,908,062	13,569,347	13,899,587
Groei per jaar	-4.9	1.6	4.9	1.2	-16	-2.4	2.4
Marktprijzen	16,654,387	16,915,201	17,752,211	17,959,484	15,090,422	14,722,912	15,081,227
Groei per jaar	-4.9	1.6	4.9	1.2	-16	-2.4	2.4

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

* Voorlopige cijfers

Tabel D3: De ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2015=100), verdeeld naar diverse sectoren en componenten (in 1000 SRD), 2015-2022

Sectoren en/of componenten	2015	2016	2017	2018	2019'	2020'	2021'	2022'
Primaire sector (A+B)	2,562,188	2,402,299	2,366,045	2,256,754	1,822,045	1,527,881	1,404,893	1,397,343
Secundaire sector (C t/m F)	4,035,242	3,588,258	4,332,685	4,476,508	4,365,390	3,669,668	3,263,238	3,364,256
Tertiaire sector (G t/m X, excl. O)	8,473,679	8,444,230	7,783,779	8,474,442	8,742,760	7,632,643	7,794,303	7,997,538
Overheid (O)	1,071,236	914,702	1,107,359	1,153,592	1,622,133	1,077,870	1,106,912	1,140,451
BBP Basisprijzen	16,142,345	15,349,488	15,589,867	16,361,295	16,552,328	13,908,062	13,569,347	13,899,587
Indirecte belastingen minus Subsidies	1,372,302	1,304,899	1,325,334	1,390,916	1,407,156	1,182,360	1,153,565	1,181,639
BBP Marktprijzen	17,514,647	16,654,387	16,915,201	17,752,211	17,959,484	15,090,422	14,722,912	15,081,227

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek
* Voorlopige cijfers

Tabel D4: De procentuele bijdragen van diverse sectoren en componenten aan het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2015 = 100)

Sectoren en/of componenten	2016	2017	2018	2019'	2020'	2021'	2022'
Primaire sector (A+B)	14.42	13.99	12.71	10.15	10.12	9.54	9.27
Secundaire sector (C t/m F)	21.55	25.61	25.22	24.31	24.32	22.16	22.31
Tertiaire sector (G t/m X, excl. O)	50.7	46.02	47.74	48.68	50.58	52.94	53.03
Overheid (O)	5.49	6.55	6.5	9.03	7.14	7.52	7.56
BBP-Basisprijzen	92.16	92.16	92.16	92.16	92.16	92.16	92.16
Indirecte Belastingen minus Subsidies	7.84	7.84	7.84	7.84	7.84	7.84	7.84
BBP-Marktprijzen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek
* Voorlopige cijfers

Legenda:

(A+B) Primair: Landbouw, Bosbouw, Visserij, Mijnbouw

(C t/m F) Secundair: Industrie, Elektriciteit, Gas en Water voorziening, Constructie

(G t/m X, excl. O) Tertiair: Handel, Hotels & Restaurants, Transport en Communicatie, Financiële instellingen, Zakelijke diensten, Onderwijs, Gezondheidszorg, Gemeenschapsdiensten, Sociale en Persoonlijke diensten.

Tabel D5: De procentuele jaar op jaar mutaties van diverse sectoren en componenten van het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2015 = 100)

Sectoren	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019'	2019'-2020'	2020*-2021*	2021*-2022*
Primaire sector (A+B)	-6.2	-1.5	-4.6	-19.3	-16.1	-8.0	-0.5
Secundaire sector (C t/m F)	-11.1	20.7	3.3	-2.5	-15.9	-11.1	3.1
Tertiaire sector (G t/m X, excl. O)	-0.3	-7.8	8.9	3.2	-12.7	2.1	2.6
Overheid (O)	-14.6	21.1	4.2	40.6	-33.6	2.7	3.0
BBP-Basisprijzen	-4.9	1.6	4.9	1.2	-16.0	-2.4	2.4
Indirecte Belastingen minus Subsidies	-4.9	1.6	4.9	1.2	-16.0	-2.4	2.4
BBP-Marktprijzen	-4.9	1.6	4.9	1.2	-16.0	-2.4	2.4

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek
* Voorlopige cijfers

II Buitenlandse Handel (in goederen), 2022.1 t/m 2023.2

In tabel D6 zijn de handelscijfers opgenomen over de periode 2022 – 2023 op kwartaalbasis. Als we kijken naar de beschouwde periode merken wij op dat de grootste positieve handelsbalans in het 4^e kwartaal van 2022 (ca. 603 mln. US\$) is en in 3^e kwartaal 2022 is er sprake van een negatieve handelsbalans (ca.59 mln. US\$).

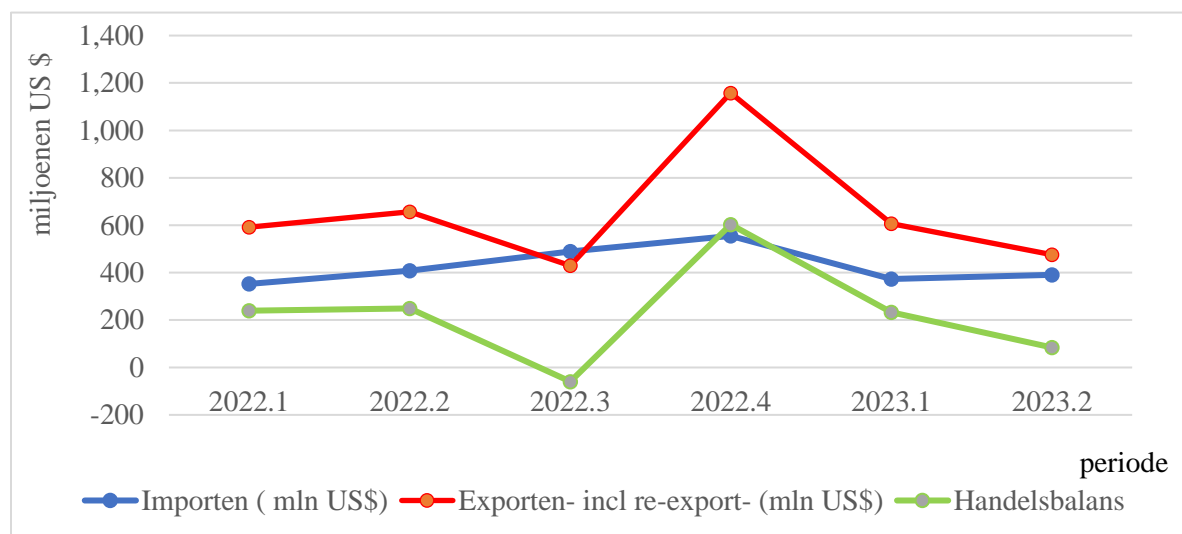
Tabel D6: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname in US\$ op kwartaalbasis, 2022.1 – 2023.2

Jaar	Importen	Exporten ¹⁾	Handelsbalans
2022.1	352,514,856	591,816,899	239,302,042
2022.2	408,548,182	657,153,479	248,605,297
2022.3#	488,791,156	429,318,393	-59,472,763
2022.4#	554,982,143	1,157,993,615	603,011,472
2023.1#	373,247,495	606,228,449	232,980,954
2023.2*	390,829,130	475,417,521	84,588,392

* = voorlopige cijfers # gereviseerde cijfers

1): inclusief weder-exporten

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA)

Figuur D 2: Importen, Exporten (inclusief weder-exporten) en handelsbalans 2022.1 t/m 2023.2

Tabel D7: Importen, Exporten en Handelsbalans (in US\$) van Suriname naar Handelsblok 1^e en 2^e kwartaal 2022

Handelsblok	1e kwartaal 2022			2e kwartaal 2022*		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
ASEAN	10,690,085	7,797,984	-2,892,102	9,809,835	5,479,843	-4,329,992
CARICOM	53,144,429	63,758,765	10,614,336	71,690,350	70,993,944	-696,406
EU	88,696,262	47,931,554	-40,764,708	95,448,246	61,072,568	-34,375,678
MERCOSUR	15,700,760	14,182,492	-1,518,267	17,892,289	13,248,051	-4,644,238
NAFTA	87,106,166	17,662,156	-69,444,010	112,771,856	19,997,138	-92,774,718
UC	97,177,154	440,483,948	343,306,794	100,935,605	486,361,935	385,426,330
Totaal	352,514,856	591,816,899	239,302,042	408,548,182	657,153,479	248,605,297

Exporten zijn inclusief weder-exporten

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel D8: Importen, Exporten en Handelsbalans (in US\$) van Suriname naar Handelsblok 3^e en 4^e kwartaal 2022

Handelsblok	3e kwartaal 2022#			4e kwartaal 2022#		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
ASEAN	9,622,821	6,780,702	-2,842,119	12,369,742	6,350,194	-6,019,548
CARICOM	92,675,705	43,302,417	-49,373,288	148,965,717	116,190,507	-32,775,210
EU	93,426,918	45,031,535	-48,395,383	114,467,655	20,210,175	-94,257,480
MERCOSUR	32,292,150	13,032,193	-19,259,958	27,616,410	19,500,930	-8,115,480
NAFTA	152,140,016	23,003,956	-129,136,060	130,951,435	68,128,386	-62,823,049
UC	108,633,545	298,167,589	189,521,840	120,611,184	927,613,423	807,002,239
Totaal	488,791,156	429,318,393	-59,472,763	554,982,143	1,157,993,615	603,011,472

Exporten zijn inclusief weder-exporten

#gereviseerde cijfers

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel D9: Importen, Exporten en Handelsbalans (in US\$) van Suriname naar Handelsblok 1^e en 2^e kwartaal 2023

Handelsblok	1e kwartaal 2023*			2e kwartaal 2023*		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
ASEAN	9,850,705	6,865,739	-2,984,966	10,779,373	5,009,560	-5,769,813
CARICOM	57,047,893	39,301,107	-17,746,786	82,665,928	65,561,749	-17,104,179
EU	87,532,366	9,459,987	-78,072,379	83,919,998	9,207,859	-74,712,140
MERCOSUR	18,106,598	14,236,065	-3,870,533	14,988,540	16,598,577	1,610,038
NAFTA	124,365,634	14,748,384	-109,617,251	103,852,974	30,162,992	-73,689,982
UC	76,344,299	521,617,167	445,272,868	94,622,317	348,876,785	254,254,468
Totaal	373,247,495	606,228,449	232,980,954	390,829,130	475,417,521	84,588,392

Exporten zijn inclusief weder-exporten

**voorlopige cijfers #gereviseerde cijfers*

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel D10: De top-10 Export Landen van Suriname, kwartaalcijfers 2022.3 en 2023.2 (waarde in USD)

	2022.3#	2022.4#	2023.1#	2023.2*
1	Switzerland	Switzerland	Switzerland	United Arab Emirates
2	United Arab Emirates	United Arab Emirates	United Arab Emirates	Switzerland
3	Belgium	Guyana	United States of America	Trinidad and Tobago
4	Trinidad and Tobago	Mexico	Guyana	Canada
5	Mexico	Trinidad and Tobago	India	Guyana
6	United States of America	United States of America	China	China
7	Jamaica	Belgium	Jamaica	United States of America
8	Guyana	China	Netherlands	Jamaica
9	India	French Guiana	Antigua	Antigua
10	Vietnam	India	Trinidad and Tobago	France
(a) Top 10 Totaal	393,382,704	1,088,347,341	549,684,144	425,345,963
(b) Overall Totaal	429,318,393	1,157,993,615	606,228,449	475,417,521
(a) als % van (b)	91.6	94.0	90.7	89.5

*Exporten inclusief weder-exporten: *voorlopige cijfers # gereviseerde cijfers*

Tabel D11: De top-10 Import Landen van Suriname, kwartaalcijfers 2022.3 en 2023.2 (waarde in USD)

	2022.3	2022.4	2023.1	2023.2*
1	United States of America	United States of America	United States of America	United States of America
2	Trinidad and Tobago	Trinidad and Tobago	Netherlands	Trinidad and Tobago
3	Netherlands	Netherlands	Trinidad and Tobago	Netherlands
4	China	Antigua	China	China
5	Hong Kong	China	Japan	Japan
6	Colombia	United Kingdom	Guyana	Thailand
7	Guyana	Japan	Turkey	Brazil
8	Spain	Turkey	Brazil	Turkey
9	Japan	Brazil	Colombia	Guyana
10	Germany	Guyana	Jamaica	Spain
(a) Top 10 Totaal	390,527,695	438,263,140	293,595,460	309,143,981
(b) Overall Totaal	488,791,156	554,982,143	373,247,495	390,829,130
(a) als % van (b)	79.9	79	78.7	79.1

**voorlopige cijfers*

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

III De ontwikkeling van de prijzen

III.1 Het Consumentenprijsindexcijfer (CPI)

Het Consumentenprijsindexcijfer (CPI) geeft de ontwikkeling aan van de kleinhandelsprijzen van een vast pakket van goederen en diensten (basispakket) vanaf een bepaalde periode (de basisperiode). Suriname's CPI is bij benadering een zogenaamde Laspeyres index; hierbij wordt uitgegaan van een vast pakket en de gewichten uit de basisperiode. Het totale CPI cijfer is een samengesteld indexcijfer. Elk item (i.e. product of dienst) in het pakket wordt gewogen naar belangrijkheid (in de basisperiode) van de uitgaven aan dat specifieke item.

Het basispakket waarop de cijfers uit tabel 3.1 zijn gebaseerd, bestaat uit **316 items** en de prijzen worden gemeten bij circa **630 meetpunten**, die verspreid zijn over **7 districten**, ingedeeld in 5 domeinen namelijk: Paramaribo & Wanica (bij ca. 170 meetpunten); Nickerie, inclusief Wageningen, (bij ca.115 meetpunten); Coronie & Saramacca (bij ca. 105 meetpunten); Commewijne (bij ca. 120 meetpunten) en in Para (bij ca. 120 meetpunten).

Tabel D13: Consumenten Prijs Indexcijfer & Inflatie, januari tot en met juli 2023: Paramaribo&Wanica, Nickerie, Saramacca & Coronie, Commewijne en Para, (Basisperiode april-juni 2016=100)

Periode	Hoofdgroepen												Inflatie		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9/10	11	12	Totaal	I(t,t-1)	I(t,t-12)	Gem/Gem
Jan' 23	731.1	728.1	336.7	470.8	668.4	281.8	631.7	570.1	586.2	746.4	581.0	593.8	3.7	55.6	52.2
Feb	748.6	742.0	339.1	471.2	677.8	283.0	710.0	581.6	599.9	757.6	603.4	613.0	3.2	57.9	52.2
Mrt	778.0	761.8	358.6	471.7	685.7	289.1	742.9	613.9	631.4	800.4	623.5	632.9	3.2	59.6	52.3
Apr	836.3	838.2	371.9	479.1	703.9	293.8	815.1	614.2	662.6	830.8	653.4	668.9	5.7	65.4	53.1
Mei	867.9	842.7	382.4	483.3	734.7	295.2	812.2	614.2	693.2	848.4	678.9	685.2	2.4	65.0	53.9
Juni	895.1	865.1	385.9	494.5	740.5	295.3	837.1	614.2	696.5	856.5	684.0	700.8	2.3	54.6	53.9
Juli*	905.8	878.4	395.8	541.4	742.5	296.0	870.0	614.2	699.6	892.2	700.7	721.7	3.0	56.6	54.5

*Voorlopige cijfers

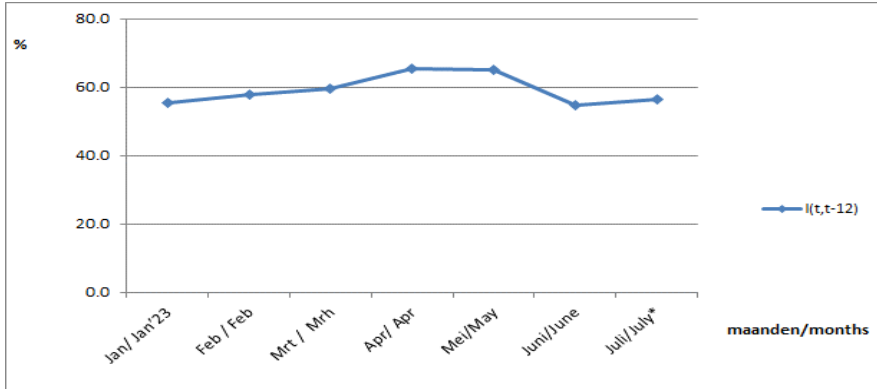
$I(t,t-1)$ = Maandinflatie, Variatie tussen twee opeenvolgende maanden.

$I(t,t-12)$ = Variatie tussen de maand in het lopende jaar en dezelfde maand van het jaar daarvoor.

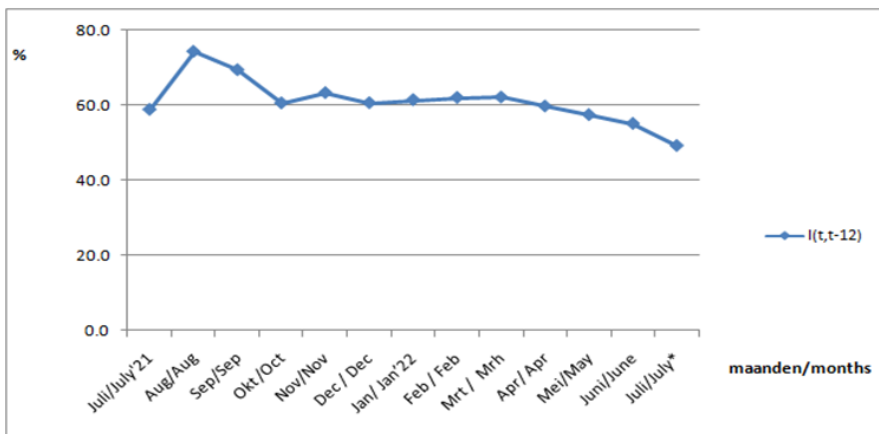
Gem/Gem, Gemiddelde van de laatste twaalf (12) maanden vergeleken met het gemiddelde van de voorgaande twaalf (12) maanden.

Legenda

Hoofdgroepen	Gewichten (per 1000) april-juni 2016
1 Voeding en Niet Alcoholische Dranken	313
2 Alcoholische Dranken en Tabak	18
3 Kleding en Schoeisel	39
4 Huisvesting en NutsvoorzieningenH	229
5 Woninginrichting	52
6 Gezondheidszorg	47
7 Transport	123
8 Communicatie	43
9/10 Recreatie, Cultuur en Onderwijs	34
11 Buitenshuis Eten	8
12 Overige Goederen en Diensten	94
Totaal/Total	1000

Figuur D3a: Maandinflatie %, januari - juli 2023

Figuur D3b: 12 maandinflatie %, januari - juli 2023

Het 12 maandinflatiecijfer ligt in de referentieperiode tussen 54.6% en 65.4%.

III.2 Het Bouwprijsindexcijfer (BPI)

De Bouwprijsindex (BPI) is een maat voor de gemiddelde verandering in een vast pakket van goederen en diensten voor bouwwerkzaamheden betreffende: huizenbouw, utiliteitsbouw en civieltechnische werken. Er zitten 107 items – verdeeld over 16 hoofdgroepen – in Suriname's BPI pakket en prijsopnames worden verricht in Paramaribo en Wanica, bij circa 50 meetpunten.

Tabel D14: Bouwprijsindexcijfers en inflatie, jaarcijfers 2016 t/m 2022 en (2015=100)

Jaar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	Totaal	Inflatie
2016	160.4	124.7	169.3	110.8	102.5	177.8	107.0	141.3	147.3	143.2	142.4	185.8	140.5	143.8	152.1	140.5	40.5
2017	195.5	173.2	210.0	174.9	173.0	205.2	139.0	208.6	177.8	173.4	149.6	215.2	180.2	170.2	188.1	176.1	25.4
2018	199.3	181.2	220.0	188.0	173.0	218.9	164.5	219.4	178.7	178.2	164.5	218.8	189.8	185.0	198.7	185.6	5.4
2019	221.8	184.5	246.9	192.1	180.0	221.8	188.9	220.6	194.4	182.1	180.4	234.6	190.3	194.8	202.5	198.1	6.7
2020	397.9	273.4	351.7	283.8	300.0	381.6	363.3	370.9	312.2	332.2	322.8	357.8	372.7	336.2	289.9	327.5	65.3
2021	684.6	455.1	556.2	554.7	660.2	602.9	547.9	617.7	520.1	559.5	415.3	628.2	628.3	553.2	499.4	534.1	62.2
2022	1088.4	643.7	840.6	811.1	1083.9	774.6	668.8	853.0	738.4	772.5	588.7	932.3	938.2	744.4	624.7	785.1	47.0

NR.	HOOFDGROUP	GEWICHT / WEGHT %
1	STAAL EN BETON WERKEN	13.50
2	METSEL EN STORTINGSWERKEN	12.38
3	TEGEL WERKEN	2.34
4	TIMMER WERKEN	5.07
5	LOODGIETERSWERKEN	1.95
6	GLASWERKEN	0.42
7	HANG EN SLUIT WERKEN	0.61
8	SANITAIR	1.22
9	SCHILDERWERKEN	0.68
10	CONSERVERINGEN	0.38
11	BESTRATINGSWERKEN	13.35
12	WATERLEDING INTALLATIE	0.17
13	AFVOERINGS WERKEN	0.38
14	ELECTRA	2.47
15	OVERIG	3.39
16	ARBED	41.73
		100.00

Noot: Voor Arbeid worden er geen prijsopnames gebruikt, maar wordt het aandeel constant gehouden.

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, afdeling Bedrijvenstatistieken

Tabel D15 Kwartaal Bouwprijsindexcijfers en inflatie, 2022.1 t/m 2023.2 (2015=100)

Period(e)	Hoofdgroep															Totaal	Inflatie
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15		
2022.1	860.2	566.5	658.5	733.8	886.1	620.0	625.9	739.8	674.3	667.0	476.1	810.2	804.8	699.9	558.9	657.1	4.6
2022.2	964.0	576.4	698.6	769.8	937.7	670.2	622.3	757.4	709.7	691.1	510.8	838.1	827.5	706.5	588.1	701.2	6.7
2022.3	1152.6	653.2	906.8	812.3	1130.0	818.7	659.7	847.4	764.3	799.1	620.3	948.4	938.5	710.1	664.1	815.0	16.2
2022.4	1377.0	778.6	1098.5	928.5	1381.7	989.5	767.3	1067.6	805.2	932.7	747.5	1132.6	1182.2	861.2	687.8	967.3	18.7
2023.1	1523.3	952.5	1364.8	1012.2	1512.2	1098.1	848.6	1160.2	997.0	1090.7	882.1	1170.8	1191.4	962.5	836.7	1111.2	14.9
2023.2	1643.7	1030.1	1468.1	1110.8	1540.7	1210.9	904.9	1329.6	1063.7	1096.2	927.1	1382.6	1298.7	1142.7	950.1	1200.9	8.1

De gemiddelde prijzen in de bouw zijn in het tweede kwartaal 2023 t.o.v. eerste kwartaal 2023 met 8.1% gestegen. Als het tweede kwartaal van 2023 met het tweede kwartaal van 2022 wordt vergeleken is de stijging 71.3%

III.3 De BBP-deflator 2016-2022

De **BBP-deflator** is een maatstaf voor de prijsveranderingen in de gehele economie. Het wordt berekend door het nominale BBP te delen door het reële BBP.

De jaarlijkse procentuele verandering in de BBP-deflator is een indicatie voor de jaarinflatie. Deze inflatie wordt ook wel: "Economy-wide inflation" genoemd. De Inflatie gemeten middels de BBP-deflator en de inflatie gemeten middels CPI zijn conceptueel dus niet aan elkaar gelijk. Een numerieke gelijkheid is wel mogelijk. De BBP-deflator geeft de prijsveranderingen weer in het BBP, terwijl de CPI inflatie wordt gemeten door voor een vast pakket (basispakket) van enkele honderden goederen en diensten maandelijks meer dan 6000 prijsopnames te verrichten. De CPI heeft uitsluitend betrekking op consumentengoederen. De BBP-deflator heeft betrekking op consumentengoederen, kapitaalgoederen, voorraden, etc.

Tabel D16: BBP-deflator 2016-2022, deflator inflatie en CPI inflaties 2016-2022³⁸

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
BBP-deflator	124	159	168	177	257	412	529
Deflator Inflatie	24.1	28.1	5.7	5.2	45.2	60.7	28.2
CPI inflatie-gem	55.5	22.0	6.8	4.4	34.9	59.1	52.4
CPI inflatie-dec	52.4	9.2	5.4	4.2	60.8	60.7	54.6
BPI inflatie	40.5	25.4	5.4	6.7	65.3	62.2	47.0

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, afdeling Bedrijvenstatistieken

³⁸ Aangezien we mutaties vergelijken hoeft de CPI niet te worden omgerekend. Indien men niveaus wil vergelijken zal de CPI omgerekend moeten worden naar basisjaar 2015, het basisjaar voor de Nationale Rekeningen.

IV Geselecteerde Looninformatie

Hier wordt aandacht geschonken aan arbeidskosten (lonen, salarissen plus sociale lasten).

Onderstaand wordt aandacht geschonken aan de ontwikkelingen van de bruto arbeidskosten bij geselecteerde sectoren. De bruto arbeidskosten als kostenpost voor de werkgever(s) geven niet aan wat de werknemer over houdt in zijn loonzakje. Alles naar ISIC rev.4 met basis 2015.

Tabel D17a: Indices van Nominale Bruto Arbeidskosten bij grote bedrijven voor geselecteerde ISIC hoofdgroepen per jaar, 2016 – 2022

Jaar	B	C	D/E	F	G	H	I	J	K	R/S	O
2016	171	124	105	106	118	133	129	101	116	102	103
2017	195	143	116	109	117	160	136	102	133	111	123
2018	211	176	138	130	147	164	140	106	155	120	147
2019*	214	206	114	145	152	179	147	117	183	126	204
2020*	270	208	139	130	163	182	185	108	199	130	221
2021*	546	277	168	141	212	217	299	126	260	172	251
2022*	765	398	175	155	342	230	364	177	367	249	373

*= voorlopige cijfers

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

Tabel D17b: Indices van Reële Arbeidskosten bij grote bedrijven voor geselecteerde ISIC hoofdgroepen en Consumenten Prijs Indexcijfer per jaar, 2016 – 2022

Jaar	CPI	B	C	D/E	F	G	H	I	J	K	R/S	O
2016	155.5	110	80	68	68	76	85	83	65	75	66	67
2017	189.7	103	75	61	57	62	85	72	54	70	58	65
2018	203.4	104	87	68	64	72	81	69	52	76	59	72
2019*	211.8	101	97	54	69	72	85	69	55	86	60	96
2020*	285.8	95	73	48	45	57	64	65	38	70	46	77
2021*	454.6	120	61	37	31	47	48	66	28	57	38	55
2022*	693.0	110	57	25	22	49	33	53	26	53	36	54

*= voorlopige cijfers

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

ISIC rev.4

B	Mijnbouw
C	Fabricage
D/E	Elektriciteit, Gas en Water
F	Constructiewerken
G	Groot- en kleinhandel, Reparatie van Motorvoertuigen, Motorfietsen
H	Transport en Opslag
I	Hotels en Restaurants
J	Informatie & Communicatie
K	Financiële Instellingen
R/S	Kunst, Entertainment, Recreatie en overige diensten
O	Overheid

V. Werkgelegenheid

In deze paragraaf wordt gekeken naar het aantal voltijdse werknemers bij "Grote Bedrijven" volgens geselecteerde International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC). 'Grote Bedrijven' zijn bedrijven met 10 en meer werknemers.

Tabel D18: Het gemiddelde aantal voltijdse werknemers bij grote bedrijven voor geselecteerde ISIC hoofdgroepen per jaar, 2016 – 2022en de absolute mutatie over dezelfde periode

Hoofdgroep (ISIC rev. 4)	2016	2017	2018	2019'	2020'	2021'	2022'
Mijnbouw (B)	4,193	3,918	4,526	4,292	4,708	4,793	4,644
Fabricage (C)	6,938	7,293	7,367	7,494	7,378	7,259	7,696
Elektriciteit, Gas en Water (D/E)	2,294	2,309	2,240	2,157	2,108	2,123	2,124
Constructiewerken (F)	4,263	4,301	4,461	4,107	3,465	3,501	3,541
Groot- en Kleinhandel, Rep. Motorvoertuigen, Motorfietsen (G)	12,108	12,575	12,535	12,365	11,988	12,690	14,918
Transport & Opslag (H)	2,023	2,181	2,258	2,426	2,377	2,195	1,619
Hotels & Restaurants (I)	2,790	2,925	3,499	3,417	3,274	3,147	3,467
Informatie en Communicatie (J)	2,271	2,551	2,488	2,487	2,171	2,062	2,117
Financiële Instellingen (K)	3,324	3,398	3,587	3,591	3,652	3,788	4,036
Kunst, Entertainment, Recreatie en Overige Diensten (R/S)	1,808	2,020	2,424	2,279	2,252	1,976	2,156
Overheid (O)	52,179	52,596	51,899	53,455	58,641	60,413	62,460
Totaal	94,191	96,067	97,284	98,070	102,016	103,949	108,777

Over de periode 2016-2022 is het aantal voltijdse werknemers bij grote bedrijven (i.e. bedrijven met 10+ werknemers) in de bedrijfstakken onder beschouwing met circa 15.49 % (14,586 in absolute zin) toegenomen.

Tabel D19: De procentuele jaar op jaar mutaties van geselecteerde ISIC hoofdgroepen, 2016-2022

Hoofdgroep (ISIC rev. 4)	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022
Mijnbouw (B)	-6.6	15.5	-5.2	9.7	1.8	-3.1
Fabricage (C)	5.1	1.0	1.7	-1.5	-1.6	6.0
Elektriciteit, Gas en Water (D/E)	0.7	-3.0	-3.7	-2.3	0.7	0.0
Constructiewerken (F)	0.9	3.7	-7.9	-15.6	1.0	1.1
Groot- en Kleinhandel, Rep. Motorvoertuigen, Motorfietsen (G)	3.9	-0.3	-1.4	-3.0	5.9	17.6
Transport & Opslag (H)	7.8	3.5	7.4	-2.0	-7.7	-26.2
Hotels & Restaurants (I)	4.8	19.6	-2.3	-4.2	-3.9	10.2
Informatie en Communicatie (J)	12.3	-2.5	0.0	-12.7	-5.0	2.7
Financiële Instellingen (K)	2.2	5.6	0.1	1.7	3.7	6.5
Kunst, Entertainment, Recreatie en Overige Diensten (R/S)	11.7	20.0	-6.0	-1.2	-12.3	9.1
Overheid (O)	0.8	-1.3	3.0	9.7	3.0	3.4
Totaal	2.0	1.3	0.9	4.0	1.9	4.6

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

De grootste jaar op jaar procentuele toename in de beschouwde periode was 20.0% voor "Kunst, Entertainment, Recreatie en Overige Diensten" voor 2017-2018. Transport & Opslag kende de grootste jaar op jaar procentuele afname en wel 26.2% in 2021-2022.